

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, ΜΟΧΛΟΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ Π.Γ.Δ.Μ.

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ

ΕΚΠΟΝΗΤΗΣ:

ΚΟΛΙΤΣΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

ΒΟΛΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1999

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 880/1
Ημερ. Εισ.: 27-10-1999
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
1999
ΚΟΛ

*Στους γονείς μου,
Στέφανο και Μαύδα*

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία αναφέρεται στην αναπτυξιακή ώθηση που μπορεί να δώσει η εφαρμογή Διασυνοριακής Συνεργασίας μεταξύ των νομών Φλώρινας και Καστοριάς από την Ελλάδα και των νομών Μοναστηριού και Ρέσεν από την Π.Γ.Δ.Μ. Προς αυτή την κατεύθυνση αρχικά εξετάζεται η έννοια της Διασυνοριακής Συνεργασίας, η παρουσία και εφαρμογή της στον Ευρωπαϊκό χώρο, αλλά και η προώθησή της στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κοινοτικών προγραμμάτων. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά για την περιοχή μελέτης και εξετάζεται ο νέος ρόλος που καλείται να παίξει η Ελλάδα στην Βαλκανική χερσόνησο, ενώ έπειτα αναφέρεται και το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο των σχέσεων Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. Επίσης αναφέρονται και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που εμφανίζουν οι τέσσερις νομοί που εξετάζονται, οι οποίοι στη συνέχεια και αναλύονται συνοπτικά κατά τους βασικούς τομείς του παραγωγικού συστήματος και της δομής τους. Τέλος, μετά την ανάλυση των τεσσάρων νομών, επιχειρείται η πρόταση ενός, όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένου, Διασυνοριακού Προγράμματος το οποίο να διαθέτει όλα αυτά τα κατάλληλα στοιχεία που απαιτούνται για την άρση των αναπτυξιακών προβλημάτων που χαρακτηρίζουν την περιοχή μελέτης και την πυροδότηση της ανάπτυξης σε αυτήν.

CROSS-BORDER COOPERATION. A PROMOTER OF DEVELOPMENT FOR WESTERN MACEDONIA AND F.Y.R.O.M.

This present diploma thesis deals with the issue of Cross-Border Cooperation, from the view of its use as a tool for development, which is able to abolish the negative effects of the border lines between frontier regions. The issue of Cross-Border Cooperation is also examined from the view of an institution, which is possible to reduce the contrasts and the lack of communication between nations, in order to establish conditions of stability, respect and mutual aid in the region where it is carried out.

The objective of this diploma thesis is the formulation, as possible, of an integral proposition of Cross-Border Cooperation, in a region which consist of the Prefectures of Florina and Kastoria (Greece) and the Municipalities of Bitola and Resen (F.Y.R.O.M.). This region is the case study of this diploma thesis.

At first there is attempted the definition of the concept of Cross-Border Cooperation. There are mentioned four approaches concerning to the spatial effects of the border lines (functional activity approach, core-periphery approach, regional system approach and political behaviour-strategic planning approach), the tendency of Cross-Border Cooperation to take place in the form of Cross-Border Cooperation Networks and their basic characteristics. There are also mentioned the conditions for the implementation of Cross-Border Cooperation that exist in Europe (legal framework, problems and advantages) and the relative E.U. programmes (INTERREG II, PHARE-CBC, TEMPUS, JOB PHARE-TACIS and ECOS-OUVERTURE). Finally, there are given several examples of Cross-Border Cooperation according to the international experience and especially according to the European space, which are able to become a framework for the implementation of Cross-Border Cooperation in the case study.

Later on, there is attempted the correlation between the issue of Cross-Border Cooperation and the region study. The Balkan Peninsula is a very important region from the geo-strategic point of view and because of this, many nations tried to become masters of it during the history. Besides, that's the reason of the nationality mosaic, which characterises the Balkan region. The future perspectives for the Balkan Cooperation seem to be more auspicious than every other period, because of the new

facts that take place in the Balkans (enlargement of the E.U., collapse of the ex-socialistic regimes at the Balkanian Countries, e.t.c.). The role of Greece as a part of E.U. is able to become protagonist in the Balkan region.

The Cross-Border Cooperation in Greece is deficient in the legal framework and, consequently, it is important to set one for the handling of it. Particularly, in Macedonia and Thrace exist several Cross-Border Cooperation Programmes, which are not integrated. Meanwhile there exist some other Cross-Border Cooperation Programmes, too, in the framework of the community Programmes INTERREG II and PHARE-CBC with Albania, F.Y.R.O.M. and Bulgaria. These Programmes are financed by the funds of E.U.

The relationship between Greece and F.Y.R.O.M. wasn't good because of the disagreement of the two countries about the official name of F.Y.R.O.M. (embargo of Greece towards F.Y.R.O.M., 1994-1996). Anyway, the conditions of cooperation are more propitious and both sides seem to get closer gradually.

The analysis of the Prefectures of Florina and Kastoria, which are examined from the Greek side, shows that the unemployment percentage of them is a bit higher than the average percentage of the whole country.

The agriculture and the livestock sectors are prevalent in both Prefectures, which are traditionally directed to them. The manufacturing and industrial sector is not developed enough, except the much developed branches of leather and fur in Kastoria and food in Florina. The sectors of wholesale trade and tourism are relatively developed.

The sector of transport is not on a satisfactory level, while there exists a rudimentary railway network (in the Prefecture of Florina) and only one airport of low capacity (in the Prefecture of Kastoria). The sector of energy is developed and there is a great energy production station and great lignite layers in Florina, while, on the contrary, the sector of telecommunications is not developed enough. The sector of education is on a very satisfactory level, while the sector of health care lacks in equipment and infrastructure.

The environment has many problems, the most important of which are the pollution of the lakes of the area and the pollution of the atmosphere, caused by the working of the energy production stations in the wide area.

The analysis of the municipalities of Bitola and Resen, which are examined from the F.Y.R.O.M. side, shows that the unemployment percentages are very high.

The sectors of agriculture and livestock are the less developed productive sectors of both municipalities, although they have great perspectives for development. The manufacturing and industrial sector is the most important for the area and is characterised by the existence of large industrial units and a high rate of employment, especially in the municipality of Bitola. The sector of retail trade is on a high level and the sector of tourism is well developed, especially in the municipality of Resen.

The sector of transport is satisfactorily developed, while the railway network exists only in the municipality of Bitola. Concerning to the sector of energy, there is an energy production station and great lignite layers in the municipality of Bitola, while the sector of telecommunications is not developed and provides many enterprising opportunities for the Greek side. The sector of education is well developed compared with the whole country, but the sector of health care lacks in equipment and infrastructure.

The Prefectures of Florina and Kastoria and the Municipalities of Bitola and Resen have many capabilities for Cross-Border Cooperation. The framework under which the Cross-Border Cooperation can work demands, firstly, institutional changes to both sides, while for a more effective work of it in the area it is proposed the formation of a Carrier for the Management of Cross-Border Cooperation. The indicative cost of this Carrier is about 216.000.000 drachmae annually and consists of five Work Groups in the basic sectors of economy in the region of study, which propose Cross-Border Programmes and an Administrative Commission which evaluates the above propositions.

Later on, there are proposed some indicative Cross-Border Cooperation programmes for each sector of the economy. The possible effects of them on the area of study are regarded as very positive for all the sectors of the region and with their effective implementation the area could be characterised by a new type of spatial organisation, which can include the concept of Cross-Border Spatial Integration. The above concept can be defined by the abolishment of the negative spatial effects caused by the border lines, by the undisturbed movement of persons, goods and capitals, by the vertical integration of economy, by the complementarity of the economy, by the common planning of the development policies, by the common exploitation of the comparative advantages of each side and by the creation of relations in the spirit of friendship and mutual aid and confidence between the populations of the area.

In conclusion, Cross-Border Cooperation can provide enough the region of study and is able to become one of the primary promoters of development in it.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.

Για τη συμβολή τους στην εκπόνηση της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας θέλω να ευχαριστήσω θερμά τους:

κα. **Πιτόσκα Ηλέκτρα**, που με τροφοδότησε με σημαντικό υλικό και στοιχεία για την ολοκληρωμένη προσέγγιση του θέματος.

κ. **Πετσάλνικο Κώστα**, που βοήθησε στη συλλογή σημαντικού τμήματος στοιχείων για το νομό Καστοριάς.

κ. **Κολίτση Στέφανο**, που βοήθησε στη συγκέντρωση σημαντικού τμήματος στοιχείων και υλικού για την εργασία.

Και όλους όσους μου παρείχαν στοιχεία από διάφορους φορείς και υπηρεσίες που επισκέφθηκα.

Επίσης θέλω να ευχαριστήσω θερμά τους συναδέλφους **Τσιάπα Μαρία** για τα στοιχεία που μου παρείχε για την Π.Γ.Δ.Μ. από το γραφείο του κ. Πετράκου και από τη Διπλωματική της Εργασία, **Μπαλτά Παύλο** επίσης για τα στοιχεία που μου παρείχε για την Π.Γ.Δ.Μ. από το γραφείο του κ. Κοτζαμάνη, **Τουμπουλίδου Ερμοφίλη** για την βοήθεια της σε μεταφράσεις αρκετών αγγλόγλωσσων κειμένων και όλους **συμφοιτητές και φίλους** μου συμπαραστάθηκαν κατά την εκπόνηση της εργασίας.

Παράλληλα θέλω να κάνω ειδική μνεία και στην **οικογένεια** μου που με στήριξε ψυχολογικά, ηθικά και υλικά κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, αλλά και κατά τη δύσκολη περίοδο της εκπόνησης της Διπλωματικής μου Εργασίας.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά και τον επιβλέποντα καθηγητή της Διπλωματικής μου Εργασίας, κ. **Σκάγιαννη Παντελή**, για την εποικοδομητική καθοδήγηση του κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της Εργασίας, για την ηθική στήριξη που μου προσέφερε, για το υλικό που μου παρείχε και για τη μεγάλη προθυμία του να βοηθήσει και να συμβάλει στη λύση των προβλημάτων που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	1
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η διασυνοριακή συνεργασία</u>	4
1.1.Εισαγωγή.....	4
1.2.Οι χωρικές επιπτώσεις των συνόρων και τα χαρακτηριστικά των δικτύων διασυνοριακής συνεργασίας.	4
1.3.Η διασυνοριακή συνεργασία ως θεσμός και λειτουργία.	9
1.3.1.Οι αρχές της διασυνοριακής συνεργασίας.	9
1.3.2.Το θεσμικό πλαίσιο της διασυνοριακής συνεργασίας.	12
1.3.3.Τα προβλήματα και οι ευνοϊκοί παράγοντες της διασυνοριακής συνεργασίας. ..	14
1.4.Τα προγράμματα της Ε.Ε. για την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας... 16	
1.4.1.Το πρόγραμμα INTERREG II.	18
1.4.2.Το πρόγραμμα PHARE – CBC.	22
1.4.3.Το πρόγραμμα TEMPUS.	25
1.4.4.Το πρόγραμμα JOB PHARE - TACIS.	26
1.4.5.Το πρόγραμμα ECOS- OUVERTURE.	28
1.5.Παραδείγματα εφαρμογής προγραμμάτων διασυνοριακής συνεργασίας.	29
1.5.1.Παραδείγματα από τη διεθνή εμπειρία.	29
1.5.1.1.Οικονομική συνεργασία και συνεργασία μεταξύ φορέων.	32
1.5.1.2.Συνεργασία για την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινή διαχείριση των φυσικών πόρων και των δασών.	38
1.5.1.3.Συνεργασία μεταξύ των τοπικών και των περιφερειακών οργανισμών αυτοδιοίκησης.	39
1.5.1.4.Συνεργασία στον τομέα της υποδομής.	41
1.5.1.5.Συμπεράσματα από τη διεθνή εμπειρία.	41
1.5.2.Το παράδειγμα της Ευροπεριφέρειας DKNT.	43
1.6.Συμπεράσματα-Σύνοψη.	47
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η περίπτωση των συνοριακών περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας και της Π.Γ.Δ.Μ.</u>	50
2.1.Εισαγωγή.....	50

2.2. Η Ελλάδα και ο ρόλος της μέσα στο Βαλκανικό χώρο.	50
2.2.1. Η σπουδαιότητα του Βαλκανικού χώρου.	50
2.2.2. Το ιστορικό της Βαλκανικής συνεργασίας.	52
2.2.3. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας στο Βαλκανικό χώρο.	55
2.2.4. Ο ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια και η προοπτική ανάπτυξης μέσω της διασυνοριακής συνεργασίας.	57
2.2.5. Τα διαβαλκανικά δίκτυα διανομής αγαθών και οι προοπτικές που δημιουργούν για την Ελλάδα και τη Δυτική Μακεδονία.	60
2.3. Η εφαρμογή διασυνοριακής συνεργασίας στην Ελλάδα.	63
2.3.1. Το νομικό πλαίσιο για τη διασυνοριακή συνεργασία στην Ελλάδα.	63
2.3.2. Τα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας στην Ελλάδα.	65
2.3.3. Τα ελληνικά διασυνοριακά προγράμματα με τις γειτονικές χώρες στα πλαίσια του προγράμματος PHARE- CBC της Ε.Ε.	68
2.4. Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ.	76
2.4.1. Το ιστορικό πλαίσιο.	76
2.4.2. Το πολιτικό πλαίσιο.	80
2.4.3. Σχέσεις και ιδιαιτερότητες μεταξύ των συνοριακών περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας και της Π.Γ.Δ.Μ.	82
2.5. Η επιτακτική ανάγκη για ανάπτυξη τόσο για τη Δυτική Μακεδονία όσο και για την Π.Γ.Δ.Μ.	84
2.6. Συμπεράσματα-Σύνοψη.	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ανάλυση του παραγωγικού συστήματος της συνοριακής περιοχής της Δυτικής Μακεδονίας.

3.1. Εισαγωγή.	88
3.2. Γενικά χαρακτηριστικά (φυσικά, δημογραφικά, οικονομικά) της περιοχής.	88
3.3. Απασχόληση.	92
3.4. Πρωτογενής τομέας.	94
3.5. Δευτερογενής τομέας.	100
3.6. Τριτογενής τομέας.	103
3.7. Υποδομές.	106
3.7.1. Τεχνικές υποδομές.	106
3.7.2. Κοινωνικές υποδομές.	109

3.8.Οικιστικό δίκτυο.....	111
3.9.Αναπτυξιακά προβλήματα και αναπτυξιακές δυνατότητες.....	112
3.9.1.Αναπτυξιακά προβλήματα της περιοχής μελέτης.....	112
3.9.2.Αναπτυξιακά πλεονεκτήματα της περιοχής μελέτης.....	114
3.10.Συμπεράσματα-Σύνοψη.....	115

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ανάλυση του παραγωγικού συστήματος της συνοριακής περιοχής της Π.Γ.Δ.Μ..... 118

4.1.Εισαγωγή.....	118
4.2.Γενικά χαρακτηριστικά (φυσικά, δημογραφικά, οικονομικά) της περιοχής.....	119
4.3.Απασχόληση.....	123
4.4.Πρωτογενής τομέας.....	125
4.5.Δευτερογενής τομέας.....	130
4.6.Τριτογενής τομέας.....	133
4.7.Υποδομές.....	136
4.7.1.Τεχνικές υποδομές.....	136
4.7.2.Κοινωνικές υποδομές.....	138
4.8.Οικιστικό δίκτυο.....	140
4.9.Αναπτυξιακά προβλήματα και αναπτυξιακές δυνατότητες.....	142
4.9.1.Αναπτυξιακά προβλήματα της περιοχής μελέτης.....	142
4.9.2.Αναπτυξιακές δυνατότητες της περιοχής μελέτης.....	143
4.9.3.Ευκαιρίες για επιχειρηματικές δραστηριότητες και συνεργασία επιχειρήσεων στην Π.Γ.Δ.Μ.....	144
4.10.Συμπεράσματα-Σύνοψη.....	145

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Προτάσεις διασυνοριακής συνεργασίας στις συνοριακές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και της Π.Γ.Δ.Μ. 148

5.1.Εισαγωγή.....	148
5.2.Πλαίσιο λειτουργίας της διασυνοριακής συνεργασίας στην περιοχή μελέτης.....	148
5.3.Προτάσεις συνεργασίας κατά τους τομείς ανάλυσης στην περιοχή μελέτης.....	155
5.3.1.Απασχόληση.....	155
5.3.2.Πρωτογενής τομέας.....	156
5.3.2.1.Γεωργία.....	156
5.3.2.2.Κτηνοτροφία.....	157

5.3.2.3. Δάση.	158
5.3.3. Δευτερογενής τομέας.	158
5.3.4. Τριτογενής τομέας.	159
5.3.4.1. Εμπόριο.	159
5.3.4.2. Τουρισμός.	161
5.3.5. Υποδομές.	162
5.3.5.1. Τεχνικές υποδομές.	162
5.3.5.1.1. Συγκοινωνία, Μεταφορές.	162
5.3.5.1.2. Ενέργεια.	163
5.3.5.1.3. Τηλεπικοινωνίες.	164
5.3.5.2. Κοινωνικές υποδομές.	165
5.3.5.2.1. Εκπαίδευση.	165
5.3.5.2.2. Υγεία.	168
5.3.6. Οικιστικό δίκτυο, Αυτοδιοίκηση.	169
5.3.7. Περιβάλλον.	170
5.3.8. Διατομεακές προτάσεις συνεργασίας.	171
5.4. Πιθανές επιπτώσεις των προτάσεων διασυνοριακής συνεργασίας στην ανάπτυξη της περιοχής μελέτης.	173
5.5. Συμπεράσματα-Σύνοψη.	178

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ. 181

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. 184

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:Ευρωπαϊκή Σύμβαση Πλαίσιο και Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο αυτής, για τη Διασυνοριακή Συνεργασία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης..... 193

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ.

Πίνακες.

<i>Πίνακας 3.1:</i> Πληθυσμιακές μεταβολές στους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς.....	90
<i>Πίνακας 3.2:</i> Ποσοστό αστικοποίησης νομών Φλώρινας και Καστοριάς.....	91
<i>Πίνακας 3.3:</i> Συμμετοχή (επί %) των παραγωγικών τομέων στην διαμόρφωση του ΑΕΠ ν. Φλώρινας και ν. Καστοριάς για το έτος 1991.....	92
<i>Πίνακας 3.4:</i> Απασχόληση και ανεργία στους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς για το 1991.....	93
<i>Πίνακας 3.5:</i> Απασχόληση κατά τομέα παραγωγικής δραστηριότητας στους νομούς Φλώρινας (για το 1993) και Καστοριάς (για το 1991).	93
<i>Πίνακας 3.6:</i> Κατηγορίες χρήσεων εδάφους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για το 1991 (σε στρ.).....	95
<i>Πίνακας 3.7:</i> Η γεωργική γη ν. Φλώρινας και Καστοριάς κατά γεωμορφολογικές κατηγορίες για το 1991 (στρ.).....	95
<i>Πίνακας 3.8:</i> Αρδευόμενες και αρδευθείσες εκτάσεις των ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991, 1995 (στρ.).....	95
<i>Πίνακας 3.9:</i> Κατανομή της καλλιεργούμενης γης σε βασικές κατηγορίες χρήσης για τους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για το 1991 (στρ.).....	96
<i>Πίνακας 3.10:</i> Παραγωγή βασικών γεωργικών ειδών στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991, 1995 (τον.).....	97
<i>Πίνακας 3.11:</i> Αριθμός ζώων κατά είδος στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για το 1991.....	98
<i>Πίνακας 3.12:</i> Παραγωγή βασικών κτηνοτροφικών ειδών στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1995 (τον.).....	99
<i>Πίνακας 3.13:</i> Αριθμός μεταποιητικών καταστημάτων και μέση ετήσια απασχόληση σε αυτά για τους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1984 και 1988.	100
<i>Πίνακας 3.14:</i> Η διάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας των ν. Φλώρινας και Καστοριάς κατά κλάδους για το έτος 1988.	101
<i>Πίνακας 3.15:</i> Η εμπορική δραστηριότητα στους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς για το 1984 και το 1988.	103
<i>Πίνακας 3.16:</i> Αριθμός κλινών ξενοδοχειακών καταλυμάτων για τους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1996.....	105

<i>Πίνακας 3.17:</i> Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1996.....	105
<i>Πίνακας 3.18:</i> Διελεύσεις φορτηγών οχημάτων διεθνών μεταφορών από τους μεθοριακούς σταθμούς Νίκης και Κρυσταλλοπηγής για το έτος 1995.....	107
<i>Πίνακας 3.19:</i> Τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατ. για τους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991,1993.....	108
<i>Πίνακας 3.20:</i> Αριθμός σχολικών κτιρίων και διδακτικού προσωπικού στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1996.....	109
<i>Πίνακας 3.21:</i> Αριθμός κλινών θεραπευτηρίων και ιατρών στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1994.....	110
<i>Πίνακας 3.22:</i> Οι νέοι Ο.Τ.Α., οι έδρες και ο αριθμός των οικισμών στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς.....	111
<i>Πίνακας 3.23:</i> Αριθμός κατοικιών (1991) και αριθμός νέων κατοικιών (1991,1995) για τους ν. Φλώρινας και Καστοριάς.....	112
<i>Πίνακας 4.1:</i> Πληθυσμιακές μεταβολές στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν.....	121
<i>Πίνακας 4.2:</i> Συμμετοχή (επί %) των παραγωγικών τομέων στην διαμόρφωση του ΑΕΠ νομών Μοναστηριού και Ρέσεν για το έτος 1991.	121
<i>Πίνακας 4.3:</i> Απασχόληση και ανεργία στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992.....	123
<i>Πίνακας 4.4:</i> Απασχόληση κατά τομέα παραγωγικής δραστηριότητας στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1991.....	124
<i>Πίνακας 4.5:</i> Κατηγορίες χρήσεων εδάφους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992 (σε στρ.).	125
<i>Πίνακας 4.6:</i> Αρδευόμενες και αρδευθείσες εκτάσεις των ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992,1995 (στρ.).	126
<i>Πίνακας 4.7:</i> Κατανομή της καλλιεργούμενης γης σε βασικές κατηγορίες χρήσης για τους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992 (στρ.).	126
<i>Πίνακας 4.8:</i> Παραγωγή βασικών γεωργικών ειδών στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992,1995 (τον.).	127
<i>Πίνακας 4.9:</i> Αριθμός ζώων κατά είδος στην Π.Γ.Δ.Μ. για το 1992 και το 1995. ...	128
<i>Πίνακας 4.10:</i> Παραγωγή βασικών κτηνοτροφικών ειδών της Π.Γ.Δ.Μ. για τα έτη 1992,1995 (τον.).	129
<i>Πίνακας 4.11:</i> Παραγωγή στρόγγυλης ξυλείας στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992 και το 1995 (μ ³).	130

<i>Πίνακας 4.12:</i> Αριθμός μεταποιητικών μονάδων και μέση ετήσια απασχόληση σε αυτά για την Π.Γ.Δ.Μ. και για τα έτη 1994 και 1996.....	131
<i>Πίνακας 4.13:</i> Η διάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας της Π.Γ.Δ.Μ. κατά κλάδους για τα έτη 1994 και 1996.....	132
<i>Πίνακας 4.14:</i> Η εμπορική δραστηριότητα στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992 και το 1995.....	134
<i>Πίνακας 4.15:</i> Αριθμός κλινών ξενοδοχειακών καταλυμάτων για τους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995.....	135
<i>Πίνακας 4.16:</i> Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995.....	136
<i>Πίνακας 4.17:</i> Αριθμός σχολικών κτιρίων και διδακτικού προσωπικού στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995.....	139
<i>Πίνακας 4.18:</i> Αριθμός ιατρών στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995.....	140
<i>Πίνακας 4.19:</i> Αριθμός νέων κατοικιών για τους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν και τα έτη 1992 και 1995.....	141

Διαγράμματα.

<i>Διάγραμμα 1.1:</i> Συνεργασία μεταξύ PHARE- CBC και INTERREG II.....	17
<i>Διάγραμμα 5.1:</i> Βασική δομή και διαδικασία λήψης αποφάσεων και υλοποίησης διασυνοριακών δράσεων και προγραμμάτων, του προτεινόμενου Φορέα Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας.....	150

Χάρτες.

<i>Χάρτης 1.1:</i> Περιοχές της Ευρώπης στις οποίες εφαρμόζονται προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας.....	30
<i>Χάρτης 2.1:</i> Η συνολική περιοχή μελέτης (νομοί Φλώρινας, Καστοριάς, Μοναστηριού και Ρέσεν) και η θέση τους στο Βαλκανικό Χώρο.....	84
<i>Χάρτης 3.1:</i> Η περιοχή των νομών Καστοριάς και Φλώρινας.....	89
<i>Χάρτης 4.1:</i> Η περιοχή των νομών Μοναστηριού και Ρέσεν.....	119

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ.**Α.Ε.** Ανώνυμος Εταιρία**Α.Ε.Ι.** Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα**ΑΕΠ** Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν**ΑΗΣ** Ατμοηλεκτρικός Σταθμός**ΑΝ.ΚΟ** Αναπτυξιακή Κοζάνης**ΒΙ.ΠΕ.** Βιομηχανική Περιοχή**ΔΕΗ** Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού**Δρχ.** Δραχμές**Ε.Ε.** Ευρωπαϊκή Ένωση**Ε.Κ.** Ευρωπαϊκός Κανονισμός**Ε.Π.** Επιχειρησιακά Προγράμματα**Ε.Π.Π.** Ενδεικτικά Πολυετή Προγράμματα**Ε.Σ.Υ.Ε.** Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας**Ε.Τ.Ε.** Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων**Ε.Τ.Π.Α.** Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης**ΜΜΕ** Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις**Ν.Α.Κ.** Νέα Ανεξάρτητα Κράτη**Ο.Τ.Α.** Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης**Ο.Τ.Ε.** Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδας**ΟΣΕΠ** Οργανισμός Συνεργασίας χωρών Εύξεινου Πόντου**Π.Γ.Δ.Μ.** Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας**Π.Δ.** Προεδρικό Διάταγμα**Τ.Ε.Ι.** Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα**ΥΠ.ΕΘ.Ο.** Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας**Φ.Δ.Δ.Σ.** Φορέας Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας**Χ.Κ.Α.Ε.** Χώρες Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης**Ε.Υ.** European Union**ΕCΥ** European Currency Unit**F.Y.R.O.M.** Former Yugoslavian Republic of Macedonia**ISDN** Integrated Services Digital Network

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της Διασυνοριακής Συνεργασίας, από την οπτική της χρήσης της ως αναπτυξιακό εργαλείο, που μπορεί να καταργήσει τις αρνητικές συνέπειες των συνόρων, τόσο στην ανάπτυξη, όσο και στην επικοινωνία των παραμεθόριων περιοχών. Επίσης το ζήτημα της Διασυνοριακής Συνεργασίας εξετάζεται και από την οπτική ενός θεσμού που είναι δυνατόν να αμβλύνει τις αντιθέσεις και την έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των λαών, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο συνθήκες σταθερότητας, σεβασμού και αλληλεγγύης στις συνοριακές περιοχές που εφαρμόζεται.

Ο αντικειμενικός στόχος αυτής της εργασίας είναι η διατύπωση, κατά το δυνατόν, μιας ολοκληρωμένης πρότασης Διασυνοριακής Συνεργασίας σε μια περιοχή τεσσάρων νομών, η οποία αποτελείται από τους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς της Ελλάδας και τους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.). Η παραπάνω περιοχή χαρακτηρίζεται από πολλά προβλήματα στο παραγωγικό σύστημα και στη δομή της και η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου Διασυνοριακού Προγράμματος είναι δυνατόν να λύσει πολλά απ' αυτά τα προβλήματα αλλά και να συμβάλει στην βελτίωση των ταραγμένων, τα τελευταία χρόνια, σχέσεων μεταξύ των δυο κρατών.

Για την επίτευξη του αντικειμενικού της στόχου η εργασία χωρίζεται σε πέντε Κεφάλαια. Στο πρώτο Κεφάλαιο επιχειρείται η ανάλυση και ο προσδιορισμός του όρου Διασυνοριακή Συνεργασία, οι συνθήκες που επικρατούν σήμερα στον Ευρωπαϊκό χώρο για την εφαρμογή της, καθώς και η παράθεση παραδειγμάτων Διασυνοριακής Συνεργασίας από την διεθνή εμπειρία και ειδικότερα από τον Ευρωπαϊκό χώρο.

Στο δεύτερο Κεφάλαιο επιχειρείται η σύνδεση του ζητήματος της Διασυνοριακής Συνεργασίας με την περίπτωση των δυο συνοριακών περιοχών (νομών Φλώρινας και Καστοριάς από την ελληνική πλευρά και νομών Μοναστηριού και Ρέσεν από πλευράς Π.Γ.Δ.Μ.). Στο Κεφάλαιο αυτό αρχικά διευκρινίζεται ο σημαντικός ρόλος που καλείται να παίξει η Ελλάδα στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται σήμερα στον Βαλκανικό χώρο, έπειτα από την πτώση του μοντέλου του υπαρκτού σοσιαλισμού στις χώρες της Βαλκανικής. Στη συνέχεια εξετάζεται η

εφαρμογή της Διασυνοριακής Συνεργασίας στην Ελλάδα από πλευράς θεσμικού πλαισίου και ελληνικών και κοινοτικών προγραμμάτων για την προώθηση της. Έπειτα γίνεται μια προσπάθεια να καθοριστεί το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. τόσο κατά το πέρασμα των αιώνων όσο και στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, ενώ παράλληλα προσδιορίζεται η εξεταζόμενη περιοχή και δίνεται και το πλαίσιο των σχέσεων και των συνθηκών που επικρατούν σε αυτήν.

Το τρίτο Κεφάλαιο έχει ως σκοπό την ανάλυση του παραγωγικού συστήματος και της δομής της ελληνικής περιοχής μελέτης (νομοί Φλώρινας και Καστοριάς) κατά τους βασικούς τομείς, τον προσδιορισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και προβλημάτων της περιοχής, την ανάδειξη των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της και τέλος τις προοπτικές και του πιθανούς τομείς της Διασυνοριακής Συνεργασίας με την περιοχή της Π.Γ.Δ.Μ. (νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν).

Το τέταρτο Κεφάλαιο βρίσκεται σε απόλυτη αντιστοιχία με το τρίτο. Σε αυτό το Κεφάλαιο, σκοπός είναι η ανάλυση του παραγωγικού συστήματος και της δομής της περιοχής μελέτης της Π.Γ.Δ.Μ. (νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν) κατά τους βασικούς τομείς, ο προσδιορισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και προβλημάτων της περιοχής, η ανάδειξη των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της και τέλος οι προοπτικές και οι πιθανοί τομείς της Διασυνοριακής Συνεργασίας με την ελληνική περιοχή (νομοί Φλώρινας και Καστοριάς).

Το πέμπτο και τελευταίο Κεφάλαιο έχει ως σκοπό την διατύπωση μιας, όσο το δυνατόν περισσότερο, ολοκληρωμένης πρότασης Διασυνοριακής Συνεργασίας στην περιοχή των τεσσάρων νομών που εξετάζονται. Καταρχάς γίνεται ο καθορισμός ενός πλαισίου λειτουργίας ενός ολοκληρωμένου προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας, το οποίο κρίνεται απαραίτητο για την επιτυχή και αποτελεσματική εφαρμογή του προγράμματος. Στη συνέχεια παρατίθενται οι προτάσεις Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων κατά τομείς, όπως αυτές προκύπτουν από την ανάλυση των τεσσάρων νομών που έγινε στο τρίτο και τέταρτο Κεφάλαιο. Τέλος γίνεται μια εκτίμηση των πιθανών επιπτώσεων των παραπάνω προτάσεων στην περιοχή, μέσω των οποίων η Διασυνοριακή Συνεργασία μπορεί να αναδειχθεί σε ένα μοχλό ανάπτυξης για αυτήν.

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι στην ανάλυση του τρίτου και τέταρτου Κεφαλαίου υπήρξαν αρκετά προβλήματα λόγω της έλλειψης στοιχείων σε επίπεδο νομών, αλλά και της διαφορετικής χρονολογικής βάσης που αυτά ήταν διαθέσιμα κατά τομείς. Βέβαια τα προβλήματα αυτά ξεπεράστηκαν με τον ιδανικότερο τρόπο και

συγκεκριμένα με την χρησιμοποίηση στοιχείων μιας ευρύτερης χρονολογικής βάσης, η οποία είναι μεταξύ των ετών 1991-1995 και τη χρησιμοποίηση εθνικών στοιχείων στα σημεία στα οποία τα στοιχεία σε επίπεδο νομών δεν ήταν διαθέσιμα.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι το ζήτημα της Διασυνοριακής Συνεργασίας είναι από τη φύση του ένα ζήτημα κυρίως πρακτικό και γι' αυτό το λόγο κρίθηκε σκόπιμο, ένα σημαντικό τμήμα του πρώτου Κεφαλαίου να αφιερωθεί σε παραδείγματα Διασυνοριακής Συνεργασίας από την διεθνή εμπειρία, όπως προαναφέρθηκε.

Τέλος, το μεγάλο μέγεθος της εργασίας οφείλεται στη φύση του εξεταζόμενου θέματος, το οποίο εκ των πραγμάτων καλύπτει μεγάλο εύρος ζητημάτων και τομέων ανάλυσης, ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι έγινε σημαντική προσπάθεια για τη συρρίκνωση του μεγέθους της, χωρίς όμως αυτή η προσπάθεια να δημιουργήσει ελλείψεις και κενά στην ολοκληρωμένη προσέγγιση του εξεταζόμενου θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η διασυνοριακή συνεργασία.

1.1.Εισαγωγή.

Σε αυτό το πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια να δοθούν οι βασικοί όροι και αρχές της διασυνοριακής συνεργασίας και να διασαφηνιστεί όσο το δυνατόν περισσότερο η σημασία της έννοιάς της. Αρχικά παρουσιάζονται οι χωρικές επιπτώσεις των συνόρων στις περιοχές που εφάπτονται σ' αυτά, καθώς και η σημασία και τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν τα δίκτυα διασυνοριακής συνεργασίας, ιδιαίτερα στον Ευρωπαϊκό χώρο. Κατόπιν η διασυνοριακή συνεργασία εξετάζεται ως θεσμός και λειτουργία με την αναφορά του σχετικού θεσμικού πλαισίου που υπάρχει σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ παράλληλα παρατίθενται και κάποια από τα προβλήματα αλλά και τα πλεονεκτήματα που αυτή παρουσιάζει. Στη συνέχεια γίνεται εκτενής αναφορά στα διασυνοριακά προγράμματα που προωθεί η Ε.Ε. ενώ κατόπιν ακολουθεί μια εξίσου εκτενής αναφορά στη διεθνή εμπειρία προγραμμάτων διασυνοριακής συνεργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση σε ένα παράδειγμα από την κοντινή Ρουμανία. Η εκτενής παράθεση της διεθνούς εμπειρίας κρίνεται απαραίτητη λόγω της γενικότερης έλλειψης επαρκούς θεωρητικής προσέγγισης της διασυνοριακής συνεργασίας αλλά και λόγω του πρακτικού χαρακτήρα της εφαρμογής της.

1.2.Οι χωρικές επιπτώσεις των συνόρων και τα χαρακτηριστικά των δικτύων διασυνοριακής συνεργασίας.

Η βασικότερη έννοια που εμπεριέχει η διασυνοριακή συνεργασία είναι η έννοια των **συνόρων**. Η έννοια των συνόρων προσδιορίζει εδαφικά τμήματα τα οποία εφάπτονται της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ δυο ή περισσοτέρων χωρών. Όπως είναι φυσικό η διαχωριστικές αυτές γραμμές προκαλούν μια σειρά επιπτώσεων στα εφαπτόμενα εδαφικά τμήματα. Υπάρχουν τέσσερις προσεγγίσεις για τις χωρικές επιπτώσεις των συνοριακών γραμμών στα εδάφη που εφάπτονται αυτών.

Η **πρώτη προσέγγιση** είναι «λειτουργικού τύπου» (Guichonnet και Raffestin, 1974). Πιο συγκεκριμένα, σε αυτή την προσέγγιση η ανάπτυξη μιας συνοριακής

περιοχής με βάση τον προσδιορισμό των λειτουργιών των συνόρων, μπορεί να προσδιοριστεί με την εξακρίβωση των πραγματικών διακοπών των ροών που αυτά προκαλούν, με την εξακρίβωση των επιπτώσεων (θετικών ή αρνητικών) από τα σύνορα που οδηγούν σε φαινόμενα διαφοροποίησης του εισοδήματος της συνοριακής περιοχής (π.χ. λαθρεμπορία) και τέλος με τον προσδιορισμό κάποιων συνεπειών πόλωσης. Συνεπώς οι οικονομικές δραστηριότητες των συνοριακών περιοχών αντιμετωπίζουν έναν αριθμό λειτουργικών συνεπειών από τα σύνορα, που μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις τύπους (Ratti, 1990):

- Συνέπειες φραγμών και ασυνέχειας (frontier effects), που αναφέρονται στο σταμάτημα ή την μεγάλη μείωση της διακίνησης προσώπων, αγαθών και κεφαλαίων που προέρχεται από την «αρχή της διαίρεσης» (principle of separation, Hansen).
- Συνέπειες διάχυσης (filtering effects), που σχετίζονται με την διαστρέβλωση των κατευθύνσεων και των εντάσεων των ροών, εξαιτίας της ύπαρξης των συνοριακών γραμμών. Συνεπώς η οικονομία των συνοριακών περιοχών μπορεί να δημιουργήσει τέτοιες εισοδηματικές συνθήκες, θετικές ή αρνητικές, για τη μια ή την άλλη πλευρά των συνόρων, στις οποίες το συνολικό αποτέλεσμα δεν είναι απαραίτητο να είναι μηδενικό, αν αυτό αθροιστεί.
- Συνέπειες πόλωσης (polarizing effects), που αναφέρονται στην επικοινωνία ανάμεσα σε δυο ή περισσότερα πολιτικά συστήματα ή κοινωνικό-οικονομικά υποσυστήματα. Η οικονομική ανάπτυξη σε αυτή την περίπτωση, δεν καθορίζεται από τις πολιτικές-θεσμικές διαφορές, αλλά σταδιακά από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του συνδυασμού των πολιτικών συστημάτων των δυο περιοχών, και στις δυο πλευρές των συνόρων. Με άλλα λόγια, τα «ανοιχτά σύνορα» (Ratti και Baggi, 1990) εμπεριέχουν την παράκαμψη των οικονομικών-πολιτικών συστημάτων των συνοριακών περιοχών (Hansen, 1983) και την αναγωγή του σε διασυνοριακές οικονομίες.

Η **δεύτερη προσέγγιση** για την εκτίμηση της ανάπτυξης μιας συνοριακής περιοχής, είναι αυτή που αναφέρεται στο θεωρητικό ερμηνευτικό κλειδί του τύπου «core-periphery» ή «κέντρου-περιφέρειας» (Friedmann και Weaver, 1979). Στην πραγματικότητα, στις περισσότερες περιπτώσεις οι συνοριακές περιοχές δεν είναι μόνο θεσμικού τύπου περιφέρειες, αλλά και περιφέρειες με οικονομική σημασία (Giaoutzi και Stratigea, 1989). Σε έναν κόσμο με αυξανόμενη πολυπλοκότητα στις

σχέσεις μεταξύ κρατών και περιφερειών, η δυϊστική αναφορά σε μοναδικά κέντρα-πόλους και σε περιφέρειες, εμφανίζεται ως περιορισμός, και στη συγκεκριμένη προσέγγιση είναι προτιμότερη η χρήση ενός πλαισίου ανάλυσης που χρησιμοποιεί σαφείς αναφορές σε συστημικού τύπου προσεγγίσεις (Dauphine, 1979).

Η **τρίτη προσέγγιση** υποστηρίζει ότι η αλλαγή της μορφής της περιφερειακής ανάπτυξης, μπορεί να ερμηνευθεί ως μια χωρική αντίδραση στις αλλαγές ενός δυναμικού οικονομικού συστήματος (Stillwell, 1991). Έτσι οι πολιτικές ασυνέχειες, όπως είναι τα σύνορα, μπορούν να αναγνωριστούν ως συγκεκριμένα στοιχεία της διαδικασίας της περιφερειακής αναδιάρθρωσης, που δείχνουν τον λόγο ύπαρξης ασταθειών στα πρότυπα της περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης. Ιδιαίτερος ο συστημικός τύπος προσέγγισης έχει το μεγάλο πλεονέκτημα να μεταφέρει την έμφαση από την έννοια των συνόρων, στην έννοια των συνοριακών περιοχών που επικοινωνούν μεταξύ τους και στις οποίες οι διασυνοριακές σχέσεις μπορούν να προκύψουν από την κοινή αντιμετώπιση ποικίλων ζητημάτων.

Τέλος, η **τέταρτη προσέγγιση** βασίζεται στη χρησιμοποίηση ενός ερμηνευτικού κλειδιού από τους γεωγράφους, το οποίο έχει αποδείξει τη χρησιμότητα του, όσον αφορά στη σχέση του με τον στρατηγικό σχεδιασμό (Faludi, 1986). Με βάση αυτό, εάν η συνοριακή γραμμή πράγματι υπάρχει, αυτή θα επηρεάσει άμεσα την ανεξάρτητη αντίληψη των οικονομικών αντιπροσώπων και παραγόντων της συνοριακής περιοχής, ιδιαίτερα όσον αφορά στην στρατηγική-επενδυτική συμπεριφορά τους.

Και οι τέσσερις παραπάνω προσεγγίσεις κάνουν φανερή την επιρροή των συνόρων στα εδάφη που εφάπτονται αυτών, η κάθε μια από διαφορετική σκοπιά, είτε αυτή είναι στις λειτουργικές επιρροές (πρώτη προσέγγιση), είτε στη χωρική οργάνωση (δεύτερη προσέγγιση), είτε στις επιρροές στο μοντέλο περιφερειακής ανάπτυξης για τις συνοριακές περιοχές (τρίτη προσέγγιση), είτε στο στρατηγικό σχεδιασμό των συνοριακών περιοχών (τέταρτη προσέγγιση). Αυτό πάντως που προκύπτει είναι ότι σε κάθε περίπτωση τα σύνορα ασκούν σημαντικές επιδράσεις στο χώρο που διαφέρουν κατά περίπτωση και οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη για την άσκηση αναπτυξιακών πολιτικών σε συνοριακές περιοχές.

Μετά την αναφορά των προσεγγίσεων για τις χωρικές επιπτώσεις των συνόρων στις παραμεθόριες περιοχές, εξετάζεται η διασυνοριακή συνεργασία με τη μορφή δικτύων και τα βασικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζει. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα **δίκτυα διασυνοριακής συνεργασίας** σχεδιάστηκαν κυρίως για την

ανταλλαγή πληροφοριών και τεχνογνωσίας, αλλά ένα πολύ σημαντικό τμήμα τους αναπτύχθηκε και για να αυξήσει τους πόρους των συνοριακών περιοχών κυρίως μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων. Τα δίκτυα διασυνοριακής συνεργασίας συμπεριλαμβάνουν, επίσης, και έννοιες για την τοπική και αστική διοικητική αυτονομία. Αυτό μπορεί να επιβεβαιωθεί και από την αλλαγή της φύσης της τοπικής αυτονομίας και αυτοδιοίκησης με βάση τα νέα δεδομένα που δημιουργούνται στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Sharpe, 1993). Τα διασυνοριακά δίκτυα συνεργασίας, παράλληλα, πιθανόν εμπεριέχουν και την δυνατότητα για την αύξηση της δύναμης των πόλεων και των περιφερειών, καθώς οι παραπάνω συμμετέχουν περισσότερο στο μέσο επίπεδο διοίκησης που βρίσκεται μεταξύ κρατικής κυβέρνησης και τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώ τα κοινοτικά διασυνοριακά προγράμματα επιτρέπουν στις τοπικές και αστικές αρχές να συμμετέχουν πιο ενεργά στην δημιουργία νέων ευρωπαϊκών περιφερειακών συμμαχιών και στην «από τα κάτω» προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας σ' αυτές.

Η έρευνα για τις χωρικές και οικονομικές συνέπειες των δικτύων διασυνοριακής συνεργασίας έχει συμπεριλάβει τα οικονομικά αποτελέσματά της στις συνοριακές περιοχές. Ο Cappellin (1992) υποστηρίζει ότι η διασυνοριακή συνεργασία μπορεί να μειώσει τις ανισότητες, ενθαρρύνοντας την ολοκλήρωση των περιφερειακών περιοχών σε εν δυνάμει κρατίδια του ευρωπαϊκού χώρου. Τα πιθανά οικονομικά οφέλη της συνεργασίας, εξετάζονται από τον Camagni (1992) ο οποίος υποστηρίζει ότι οι διασυνοριακές δράσεις και πρωτοβουλίες είναι περισσότερο πιθανό να έχουν θετικές επιδράσεις σε συνεργαζόμενες περιοχές διαφορετικού επιπέδου οικονομικής ευημερίας. Παρόλ' αυτά υπάρχει και ο κίνδυνος της δημιουργίας ενός «club φτωχών συνεργαζόμενων περιοχών», εάν λιγότερο ευημερούσες συνοριακές περιοχές με κοινά προβλήματα δημιουργήσουν δίκτυα διασυνοριακής συνεργασίας (Camagni, 1992).

Συνολικά, τα συμπεράσματα της έρευνας για τις πολιτικές και οικονομικές επιδράσεις των δικτύων διασυνοριακής συνεργασίας παρουσιάζουν κάποιες ασυμφωνίες. Κάποιοι ερευνητές επικεντρώνονται στις εναλλακτικές στρατηγικές που παρέχουν τα δίκτυα στις τοπικές αρχές (Camagni και Salone, 1992). Αντίθετα ο Vartianen (1995) υποστηρίζει ότι τα δίκτυα προωθούν τον ανταγωνισμό, ο οποίος μπορεί να αποδειχτεί επιβλαβής στις συνοριακές περιοχές και να οδηγήσει σε μια έμφαση της άσκησης πολιτικών για τις φυσικές υποδομές, οι οποίες πιθανόν δεν θα είναι περιβαλλοντικά επιθυμητές. Ο ίδιος ερευνητής υιοθετεί μια πεσιμιστική άποψη

σχετικά με τα δίκτυα, υποστηρίζοντας ότι ο επακόλουθος ανταγωνισμός μπορεί να φανεί απειλητικός ως προς τη διαδικασία της αστικής αναζωογόνησης.

Ωστόσο, κάποιες εμπειρικές μελέτες υποστηρίζουν ότι η σχετική αποτελεσματικότητα των διασυνοριακών δικτύων συνεργασίας, θα οδηγήσουν στην περαιτέρω συνέχιση των πρωτοβουλιών και δράσεών τους, ακόμα και αν υπάρξει αλλαγή στη σχέση εξουσίας μεταξύ Ε.Ε. και εθνικών κυβερνήσεων (Margin και Mayntz, 1991). Προφανώς κάποιες πρωτοβουλίες και δράσεις των διασυνοριακών δικτύων συνεργασίας ίσως να εφαρμοστούν για μικρό χρονικό διάστημα, ενώ άλλες να αποτελέσουν ένα καθιερωμένο κομμάτι της τοπικής αυτοδιοίκησης σε κάποιες περιοχές. Παρομοίως, οι διασυνοριακές πρωτοβουλίες και δράσεις μπορεί να αποτελέσουν ένα μεταβατικό στάδιο ή τμήμα μιας ευρύτερης αλλαγής, μέσω της οποίας η διασυνοριακή συνεργασία να καταστεί ολοένα σημαντικότερη πρακτική στην λειτουργία των εμπλεκόμενων σε αυτήν αρχών (π.χ. Ο.Τ.Α.). Σε κάθε περίπτωση, λοιπόν, τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα των δικτύων διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ αστικών και τοπικών αρχών αυτοδιοίκησης σήμερα αντιπροσωπεύουν ένα νέο και ανερχόμενο τύπο κατανομής της εξουσίας.

Τέλος πρέπει να αναφερθεί και **μια από τις σημαντικές διαστάσεις** της διασυνοριακής συνεργασίας, η οποία είναι η ύπαρξη μειονοτήτων και δίγλωσσων πληθυσμιακών κοινοτήτων στις συνοριακές περιοχές. Αυτή η κατάσταση είναι δεδομένη στην ευρωπαϊκή ήπειρο, η οποία κατά το παρελθόν υπήρξε το θέατρο πολεμικών συγκρούσεων και επεκτατικών επεμβάσεων διαφόρων λαών και κρατών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία των ομάδων που αναφέρονται παραπάνω, οι οποίες εξαιτίας της δημιουργίας των συνοριακών γραμμών παρέμειναν στην άλλη πλευρά. Η κατάσταση αυτή, όπως είναι ευνόητο, απασχολεί σημαντικά τόσο την Ε.Ε., όσο και τα ευρωπαϊκά κράτη μεμονωμένα (Ροζάκης, 1994). Η διασυνοριακή συνεργασία, λοιπόν, εκ των πραγμάτων αποκτά την ιδιότητα ενός εργαλείου ανάπτυξης και άρσης της απομόνωσης αυτών των ομάδων. Αποτελεί έναν τρόπο να εξέλθουν από την απομόνωση και να εισέλθουν στον δρόμο της ευημερίας. Φυσικά για να συμβεί αυτό δεν αρκεί μόνο η διασυνοριακή συνεργασία ως αναπτυξιακό εργαλείο, αλλά χρειάζεται και η άσκηση της κατάλληλης πολιτικής από τα κράτη στα οποία παρουσιάζεται αυτό το φαινόμενο.

Ο ρόλος αυτός της διασυνοριακής συνεργασίας είναι κάτι παραπάνω από απλή οικονομική συνεργασία και αναπτυξιακό εργαλείο. Είναι ένας ρόλος που βοηθά στην καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των λαών, στην σμίλευση των καλών σχέσεων μεταξύ

των συνοριακών περιοχών, στην αποφυγή των εντάσεων και των ενδεχόμενων εξάρσεων στα σύνορα, στην πολιτισμική επαφή και πρόοδο των λαών και γενικότερα στην οικοδόμηση μιας ευρωπαϊκής ηπείρου των λαών και της αμοιβαίας στήριξης και εμπιστοσύνης.

Με τη διασυνοριακή συνεργασία στον Ευρωπαϊκό χώρο οι μειονότητες και οι δίγλωσσες πληθυσμιακές κοινότητες (όπου αυτές υπάρχουν) έχουν την ευκαιρία να βελτιώσουν τις οικονομικές συνθήκες στις οποίες βρίσκονται, να ξεφύγουν από τον, σε ορισμένες περιπτώσεις, απομονωτισμό, να έρθουν σε επαφή με πληθυσμούς ιστορικά και πολιτισμικά συγγενικούς και να αποχωριστούν το στίγμα της μειονοτικής ομάδας και της καχυποψίας μέσα στο ίδιο τους το κράτος. Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι η δημιουργία αλλά και η καλή λειτουργία προγραμμάτων διασυνοριακής συνεργασίας έχει καλύτερες προοπτικές στην περίπτωση που στις δυο πλευρές των συνόρων υπάρχουν πληθυσμοί που έχουν κοινά πολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά.

1.3. Η διασυνοριακή συνεργασία ως θεσμός και λειτουργία.

1.3.1. Οι αρχές της διασυνοριακής συνεργασίας.

Οι αρχές της διασυνοριακής συνεργασίας ξεκινούν ιστορικά στους προηγούμενους αιώνες. Παρόλ' αυτά, είναι σαφές ότι μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η διασυνοριακή συνεργασία ως αναπτυξιακή πρακτική επεκτάθηκε σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και κατά κύριο λόγο στον Ευρωπαϊκό χώρο (κυρίως Κεντρική και Δυτική Ευρώπη). Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι η διασυνοριακή συνεργασία απασχόλησε, αρχικώς, τα κράτη σε ένα πολύ υψηλό επίπεδο, που κατ' ανάγκη ήταν το επίπεδο της εθνικής κυβέρνησης (Μορέτ, 1998). Αυτό συνέβη, λόγω των συνθηκών και των αναπτυξιακών θεωριών που ίσχυαν εκείνη την περίοδο, οι οποίες τοποθετούσαν σε δεύτερη μοίρα τη συμβολή του τοπικού παράγοντα στη γενικότερη ανάπτυξη μιας χώρας, με αποτέλεσμα να αναλώνονται σε αναπτυξιακές πρακτικές και πολιτικές συγκεντρωτισμού και κατ' ανάγκη να περιθωριοποιούν τον ρόλο του τοπικού παράγοντα στην ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας. Έτσι λοιπόν υπήρξαν πολλές διεθνείς συμφωνίες στο επίπεδο των κρατών εθνών που είχαν συναφθεί τους προηγούμενους αιώνες και οι οποίες δεν απέδωσαν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Σήμερα πλέον τα δεδομένα έχουν αλλάξει και η αποτυχία ή μη σωστή λειτουργία πολλών διεθνών συμφωνιών συνεργασίας της προηγούμενης περιόδου, σε κρατικό επίπεδο, οδήγησε στην επανεξέταση του ρόλου και της συμβολής των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης στην πραγματοποίηση διασυνοριακών συνεργασιών και τελικά στην τάση άσκησης των διασυνοριακών συνεργασιών σε υποδεέστερο επίπεδο από αυτό του εθνικού. Ο ορισμός που δίνεται για τον όρο «αρχή τοπικής αυτοδιοίκησης» από την Ευρωπαϊκή Συνθήκη-Πλαίσιο Διασυνοριακής Συνεργασίας (Παράρτημα) στο άρθρο 2, αριθμός 2 είναι ότι «η έκφραση οργανισμός ή αρχή τοπικής αυτοδιοίκησης εκτείνεται στις μονάδες, αρχές ή οργανισμούς που ασκούν τοπικά ή περιφερειακά καθήκοντα και που θεωρούνται τέτοιοι στο εσωτερικό δίκαιο κάθε κράτους». Είναι ευνόητο λοιπόν ότι αυτή η εξέλιξη είναι πολύ σημαντική, μιας και οι κοινότητες εμφανίζονται και στα σαράντα κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης και αυτό συμβαίνει διότι η κοινότητα αποτελεί το βασικό κύτταρο της πολιτικής ζωής και υπάρχει παντού, ακόμα και στα κρατίδια (Ανδόρα, Λιχτενστάιν, κ.λ.π.) που συμμετέχουν στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Υπάρχουν πολλά κράτη που δεν έχουν περιφέρειες, αν και υπάρχει μια αδιαμφισβήτητη τάση στην Ευρώπη για τη δημιουργία όλο και περισσότερων περιφερειών, που όμως δεν απαντάται παντού (Μορέτ, 1998). Για να υπάρξει λοιπόν διασυνοριακή συνεργασία με την έννοια της Σύμβασης Πλαισίου και του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου αυτής (Παράρτημα), υπάρχει μια διπλή προϋπόθεση η οποία προβλέπει την ύπαρξη ενδιάμεσων οντοτήτων, περιφερειών ή κοινοτήτων οι οποίες να έχουν αρμοδιότητες και δικαιοδοσίες. Συμπερασματικά μπορεί να υπάρχει διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ των αρχών αυτοδιοίκησης, εάν υπάρχει στη φύση του κράτους είτε η ομοσπονδία είτε η αποκέντρωση.

Τα κράτη μπορούν να υφίστανται είτε ως ενιαία, είτε ως ομοσπονδιακά. Έτσι ένα ενιαίο κράτος δεν μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της εσωτερικής συνεργασίας στο επίπεδο των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης, όταν διατηρεί όλες τις εξουσίες και δεν κατανέμει αρμοδιότητες και δικαιοδοσίες στις υφιστάμενες του αρχές (έννοια της αποκέντρωσης). Στην περίπτωση του ομοσπονδιακού κράτους το ζήτημα τίθεται διαφορετικά. Η Ελβετία, για παράδειγμα, που είναι ομοσπονδιακό κράτος, έχει συνισταμένες που είναι τα καντόνια, ενώ στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υπάρχουν αντίστοιχα τα λέντερ. Και στις δυο περιπτώσεις οι οντότητες αυτές έχουν εκ παραδόσεως αρμοδιότητες. Αντίθετα, η αποκέντρωση υπήρξε αναγκαία στα ενιαία κράτη προκειμένου οι κοινότητες ή οι περιφέρειες να

αποκτήσουν αρμοδιότητες (Μορέτ, 1998). Για παράδειγμα, η Γαλλική Δημοκρατία που αποτελεί τυπικό δείγμα ενιαίου κράτους, υπέστη εξαιρετικές εξελίξεις μετά τον πόλεμο από τη στιγμή που σ' αυτό το κράτος, όπου αρχικά η κεντρική εξουσία είχε όλες τις αρμοδιότητες, αυτές κατανεμήθηκαν αρχικά στους νομούς και στη συνέχεια στο πρωτότυπο αυτό γαλλικό δημιούργημα που σήμερα είναι γνωστό ως περιφέρειες.

Η αρχή λοιπόν που προκύπτει από τη βάση αυτής της αποκέντρωσης είναι απλώς η ανάθεση αρμοδιοτήτων σε δημόσιους λειτουργούς του κεντρικού κράτους. Η αποκέντρωση είναι η δημιουργία αιρετών αρχών, κοινοτικών ή περιφερειακών, που έχουν τις δικές τους εξουσίες και αρμοδιότητες σύμφωνα με το σύνταγμα και είναι πρόσωπα αιρετά. Το θεμελιώδες σκεπτικό αυτής της αποκέντρωσης είναι η αρχή της επικουρικότητας, όπως αυτή ορίζεται από το Συμβούλιο της Ευρώπης και συμπεριλαμβάνεται στην προεισαγωγή της καταστατικής απόφασης 94/3 σχετικά με την θέσπιση της Επιτροπής των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών της Ευρώπης. Η προεισαγωγή λοιπόν γράφει ότι "μια από τις βάσεις μιας δημοκρατικής κοινωνίας είναι η ύπαρξη μιας ισχυρής αποτελεσματικής τοπικής και περιφερειακής δημοκρατίας, σύμφωνη με την αρχή της επικουρικότητας, η οποία συμπεριλαμβάνεται στον ευρωπαϊκό καταστατικό χάρτη για την τοπική αυτονομία, σύμφωνα με τον οποίο, η άσκηση των δημοσίων ευθυνών βαρύνει κατά προτίμηση τις αρχές τις πλησιέστερες στον πολίτη, δεδομένης της ευρύτητας και της φύσης των δημοσίων καθηκόντων, καθώς και των απαιτήσεων για αποτελεσματικότητα και οικονομία".

Αυτή είναι εξίσου μια θεμελιακή αρχή σύμφωνα με την οποία η εξουσία λήψης αποφάσεων, αλλά και η εξουσία ελέγχου να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στους πολίτες. Και είναι απόλυτα σαφές ότι σε όλα τα προβλήματα που τίθενται στα σύνορα σήμερα στην Ευρώπη, αυτοί που είναι πιο κοντά, αυτοί που είναι καλύτερα τοποθετημένοι για να κρίνουν την κατάσταση, είναι οι τοπικοί ή περιφερειακοί αιρετοί και από τις δυο πλευρές των συνόρων. Εξάλλου στην πραγματικότητα, η διασυνοριακή συνεργασία είναι απλώς το αντίστοιχο, σε διεθνές επίπεδο, αυτού που ήδη γίνεται σε εσωτερικό επίπεδο (Μορέτ, 1998).

Για παράδειγμα, αν κάποιοι σύνδεσμοι κοινοτήτων οι οποίοι μοιράζονται τα καθήκοντα θέλουν να φτιάξουν ένα εργοστάσιο για τον καθαρισμό των υδάτων, συγκεντρώνονται και βάζουν μαζί τους πόρους τους, σύμφωνα με τις δικαιοδοσίες που τους έχουν δοθεί από το εθνικό κράτος ή την περιφέρεια για να το πραγματοποιήσουν. Σε διεθνές επίπεδο το πρόβλημα είναι ουσιαστικά το ίδιο. Η μόνη

διαφορά είναι ότι υπάρχουν σύνορα και αυτά πρέπει οι κοινότητες να τα περάσουν. Τα σύνορα λοιπόν δεν πρέπει να είναι τομή, αλλά συρραφή, ένα σημείο ένωσης ανάμεσα στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Μορέτ, 1998). Συνεπώς επιβεβαιώνεται η αρχή ότι η εξουσία λήψης αποφάσεων και η εξουσία ελέγχου πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στον πολίτη.

Η αρχή της επικουρικότητας προβλέπει ότι αν η κοινότητα δεν έχει την δυνατότητα να πραγματοποιήσει κάποιο καθήκον, ελλείψει χρηματοοικονομικών μέσων και ελλείψει ικανών στελεχών, μπορεί να διαβιβάσει αυτό το πρόβλημα σε μια ανώτερη αρχή που θα μπορεί να είναι η περιφέρεια. Αντίθετα δεν πρέπει να συμβαίνει το αντίστροφο φαινόμενο κατά το οποίο η κεντρική εξουσία παίρνει όλες τις εξουσίες και στη συνέχεια τις κατανέμει. Η Ευρώπη θα πρέπει να οικοδομηθεί από τη βάση της άμεσα μεταξύ των αρμοδίων αρχών και όχι απλώς με μια πυραμίδα στην κορυφή της. Αποφθεγματικά μπορεί να αναφερθεί η φράση ενός από τους πρωτεργάτες της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα το 1951 (που αποτέλεσε τον προπομπό της Ευρωπαϊκής Ένωσης), του Ζαν Μονέ: "Η δημιουργία μιας ανεκτικής και ευημερούσας Ευρώπης δεν εξαρτάται μόνο από τη συνεργασία μεταξύ κρατών. Στηρίζεται επίσης σε μια διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ οργανισμών τοπικής και περιφερειακής αυτοδιοίκησης, η οποία σέβεται το σύνταγμα και την εδαφική ακεραιότητα κάθε κράτους. Η Σύμβαση Πλαίσιο του 1980, θα πρέπει να γίνει η ζωογόνος δύναμη της διασυνοριακής συνεργασίας". Αυτή η φράση προσδίδει συμπυκνωμένα τη σπουδαιότητα που ακόμη και ένα ενιαίο κράτος, στην οδό της εξέλιξης προς ένα αποκεντρωμένο κράτος, προσδίδει στη διασυνοριακή συνεργασία.

1.3.2. Το θεσμικό πλαίσιο της διασυνοριακής συνεργασίας.

Οι κανόνες διασυνοριακής συνεργασίας που υπάρχουν είναι σχετικά πολύ λίγους στην Ευρώπη. Ουσιαστικά υπάρχουν δυο κείμενα, επικυρωμένα από τα κράτη αλλά προς χρήση των οργανισμών αυτοδιοίκησης. Αυτά τα δυο κείμενα είναι η Σύμβαση Πλαίσιο και το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο.

Η Σύμβαση Πλαίσιο (Παράρτημα), που υπογράφηκε το 1980, είναι μια πολύ μικρή σύμβαση και περιέχει μόνο δώδεκα άρθρα. Παρόλα αυτά παραμένει πολύ σημαντική διότι αποτέλεσε το πρώτο βήμα που έγινε το 1990 προς την κατεύθυνση της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των οργανισμών αυτοδιοίκησης. Ως προς το

περιεχόμενο είναι σχετικά απλή και από τα δώδεκα άρθρα μόνο τέσσερα είναι οι τελικές διατάξεις που σχετίζονται με την υπογραφή, την κατάθεση των οργάνων επικύρωσης, κ.λ.π., οι οποίες είναι οι συνήθεις διατάξεις που περιλαμβάνονται στις συνθήκες και επομένως δεν είναι τόσο σημαντικές.

Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο (Παράρτημα) της Σύμβασης Πλαισίου έχει έντεκα άρθρα με ορισμένες τελικές διατάξεις, αλλά φέρνει και κάποια συμπληρώματα εξαιρετικά σημαντικά, ιδιαίτερα σε νομικά θέματα. Υπάρχουν λοιπόν τέσσερα θεμελιώδη συμπληρώματα που φέρνει το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο, τα οποία είναι ουσιαστικά το δικαίωμα των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης να συνάψουν συμφωνίες διασυνοριακής συνεργασίας. Συνεπώς πρόκειται για ένα τεράστιο άλμα, αν ληφθεί υπόψη ότι η Σύμβαση Πλαίσιο έλεγε για «προώθηση, ενθάρρυνση της διασυνοριακής συνεργασίας», ενώ το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο προβλέπει ότι οι οργανισμοί έχουν πλέον το δικαίωμα να συνάψουν συμφωνίες. Δηλαδή αναλαμβάνεται μια ευθύνη που είναι πολύ πιο σημαντική και ουσιαστική. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο προβλέπει και τη δημιουργία οργανισμών διασυνοριακής συνεργασίας είτε ενός οργανισμού σε κάθε χώρα, που πραγματοποιεί τη διασυνοριακή συνεργασία σε επίπεδο οργανισμών αυτοδιοίκησης, είτε ενός ενιαίου οργανισμού του οποίου οι αποφάσεις ισχύουν για όλες τις πλευρές που συμμετέχουν στη διασυνοριακή συνεργασία.

Το πιο προωθημένο κείμενο που έχει γίνει στον τομέα αυτό, είναι η σύμβαση Μπενελούξ. Η σύμβαση αυτή συνδέει το Βέλγιο, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο. Δημιουργήθηκε το 1986 και προχώρησε μέχρι το σημείο να δεχθεί στο πλαίσιο της ότι οι τρεις ενδιαφερόμενες χώρες προβλέπεται να δώσουν σε έναν οργανισμό διασυνοριακής συνεργασίας που διέπεται από το δημόσιο δίκαιο, τη δυνατότητα να παίρνει αποφάσεις οι οποίες θα έχουν καταναγκαστική ισχύ για τους συμμετέχοντες οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και για τους διοικούμενους (Μορέτ, 1998). Αυτή λοιπόν είναι η πεμπτουσία της διασυνοριακής συνεργασίας και έχει λειτουργήσει σωστά στη σύμβαση Μπενελούξ.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί πως οι γενικότεροι κανόνες και το θεσμικό πλαίσιο της συνεργασίας των χωρών της Ε.Ε. με την Π.Γ.Δ.Μ έχουν καθοριστεί και ψηφιστεί με δύο αποφάσεις για τη σύναψη αντίστοιχων συμφωνιών του Συμβουλίου της Ε.Ε. Η πρώτη είναι η 97/831/ΕΚ απόφαση του Συμβουλίου, της 27^{ης} Νοεμβρίου 1997, σχετικά με την σύναψη συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Π.Γ.Δ.Μ. Η συμφωνία περιλαμβάνει διατάξεις σχετικές με την οικονομική,

τεχνική και χρηματοδοτική συνεργασία, διατάξεις σχετικές με τις εμπορικές συναλλαγές και τέλος τις γενικές και τελικές διατάξεις. Η παραπάνω απόφαση συμπληρώνεται και από τρία πρωτόκολλα τα οποία αφορούν αντίστοιχα τις πρόσθετες εμπορικές ρυθμίσεις για ορισμένα προϊόντα σιδήρου και χάλυβα, τον ορισμό της έννοιας καταγόμενα προϊόντα ή προϊόντα καταγωγής και τις μεθόδους διοικητικής συνεργασίας και τέλος τη χρηματοδοτική συνεργασία (L348, 1997α). Η δεύτερη είναι η 97/832/EK απόφαση σχετικά με την σύναψη συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Π.Γ.Δ.Μ. στον τομέα των μεταφορών. Η συμφωνία περιλαμβάνει διατάξεις σχετικές με το στόχο, το πεδίο εφαρμογής και τους ορισμούς, διατάξεις σχετικές με τις υποδομές, με τις σιδηροδρομικές και τις συνδυασμένες μεταφορές, με τις οδικές μεταφορές, με την απλούστευση των διατυπώσεων και τις τελικές διατάξεις (L348, 1997β). Συνεπώς η σύναψη διασυνοριακής συνεργασίας στους παραπάνω τομείς διέπονται και από το θεσμικό πλαίσιο των παραπάνω συμφωνιών.

1.3.3. Τα προβλήματα και οι ευνοϊκοί παράγοντες της διασυνοριακής συνεργασίας.

Τα **σημαντικότερα προβλήματα** για τη διασυνοριακή συνεργασία είναι τα παρακάτω:

- Οι οικονομικές ανισότητες και το διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης μεταξύ των συνεργαζόμενων πλευρών. Βεβαίως το βιοτικό επίπεδο δεν είναι πάντα το ίδιο και στις δυο πλευρές των συνόρων. Ακριβώς όμως, η διασυνοριακή συνεργασία θα πρέπει να επιτρέψει την ελάττωση αυτών των οικονομικών ανισοτήτων (Μορέτ, 1998).
- Τα πολιτισμικά εμπόδια. Είναι σαφές ότι όταν ομιλείται διαφορετική γλώσσα από τη μια χώρα στην άλλη, η συνεργασία είναι δυσκολότερη, όμως όχι και αδύνατη. Ο παραπάνω ισχυρισμός επιβεβαιώνεται και από μια μεγάλη συνθήκη που έγινε στην Καρλσρούη το 1996 και αφορούσε ολόκληρη την περιοχή της άνω κοιλάδας του άνω Ρήνου, ανάμεσα στο Λουξεμβούργο, τη Γερμανία και τη Γαλλία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, παρά το γεγονός ότι υπήρχαν διαφορετικές γλώσσες μεταξύ των τριών πλευρών (γαλλικά, γερμανικά και γερμανικές διάλεκτοι), η συνεργασία προχώρησε

πολύ ικανοποιητικά και μάλιστα στη βάση μιας από τις πιο προωθημένες σε θέματα διασυνοριακής συνεργασίας συνθήκες (Μορέτ, 1998).

- Η φύση του κράτους (ανάλογα με το αν είναι ενιαίο ή ομοσπονδιακό). Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη παράγραφο τα ομοσπονδιακά κράτη προωθούν από τη φύση τους τη διασυνοριακή συνεργασία, ενώ τα ενιαία κράτη μπορούν να πετύχουν σε αυτό τον τομέα μόνο αν εισάγουν στις δομές τους την έννοια της αποκέντρωσης. Παρόλα αυτά, οι εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή ήπειρο είναι θετικές προς αυτήν τη πλευρά, καθώς υπάρχουν πολλά ομοσπονδιακά κράτη (Βέλγιο, Ιταλία, Ισπανία, Γερμανία, Ελβετία, Αυστρία, κ.α.), ενώ παράλληλα και τα ενιαία κράτη που υφίστανται, αποκεντρώνονται και δίνουν εξουσίες στις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης (Μορέτ, 1998).
- Οι ελλείψεις στην εξειδίκευση του εργατικού δυναμικού και η έλλειψη συμπληρωματικότητας στην οικονομική διάρθρωση των συνοριακών περιοχών, δυσχεραίνουν εξίσου την ανάπτυξη διασυνοριακής συνεργασίας.
- Και, τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι όσον αφορά στη συνεργασία της Ε.Ε. με εξωτερικές χώρες (π.χ. Χ.Κ.Α.Ε.), τα κυριότερα προβλήματα που υπάρχουν είναι οι διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στις εξωτερικές χώρες από τις κοινές πολιτικές που εφαρμόζονται στην Ε.Ε. σε οριζόντια θέματα, όπως το περιβάλλον, η υγεία και προστασία του καταναλωτή, η διασφάλιση της ποιότητας, κ.α., καθώς και η μη εξοικείωση των εξωτερικών χωρών σε διαδικασίες κοινοτικού προγραμματισμού.

Εκτός όμως από τα προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, υπάρχουν και κάποιοι παράγοντες, η παρουσία των οποίων είναι πολύ ευνοϊκή για την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ συνοριακών περιοχών. Ως τέτοιοι παράγοντες είναι δυνατόν να αναφερθούν οι εξής:

- Η κοινή γεωγραφική θέση που αποτελεί πέρασμα ευρύτερων αξόνων προς την ολοκλήρωση δικτύων που στη γύρω ζώνη τους προσελκύουν την εγκατάσταση παραγωγικών δραστηριοτήτων λόγω πλεονεκτημάτων πρόσβασης (ΥΠ.ΕΘ.Ο., 1994).
- Η συνέχεια στα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος που δε διακόπτεται από τις οριοθετικές γραμμές των συνόρων. Η συνέχεια αυτή αντικατοπτρίζεται στο γεωγραφικό ανάγλυφο (κοινοί ορεινοί όγκοι, ποτάμια, λίμνες, κ.λ.π.), στη συνάφεια μεταξύ οικοσυστημάτων (υγροβιότοποι, κ.λ.π.), στη συνάφεια των χαρακτηριστικών του υπεδάφους (ορυκτός πλούτος, ιαματικοί υδροφόροι ορίζοντες, κ.λ.π.) και στις ομοιότητες στις επικρατούσες κλιματολογικές συνθήκες (ΥΠ.ΕΘ.Ο., 1994).

- Η ύπαρξη συνάφειας των πολιτιστικών και πολιτισμικών στοιχείων.
- Η παρεμφερής σύνθεση, όσον αφορά στο μέγεθος των επιχειρήσεων εκατέρωθεν.
- Η εύκολη πρόσβαση των επιχειρηματιών και η δυνατότητα ανταλλαγής τεχνικών ομάδων για μεταφορά τεχνογνωσίας.
- Η μεταβολή του καταναλωτικού μοντέλου που προκαλεί ταχεία ζήτηση για νέα αγαθά και που δημιουργεί εξαγωγικές και επενδυτικές δυνατότητες.
- Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού για την κατάλληλη στελέχωση των νεοϊδρυόμενων ή νεοεγκαθιστάμενων στην παραμεθόριο επιχειρήσεις.
- Και τέλος, η προσφορά εργατικού δυναμικού σε χαμηλό κόστος.

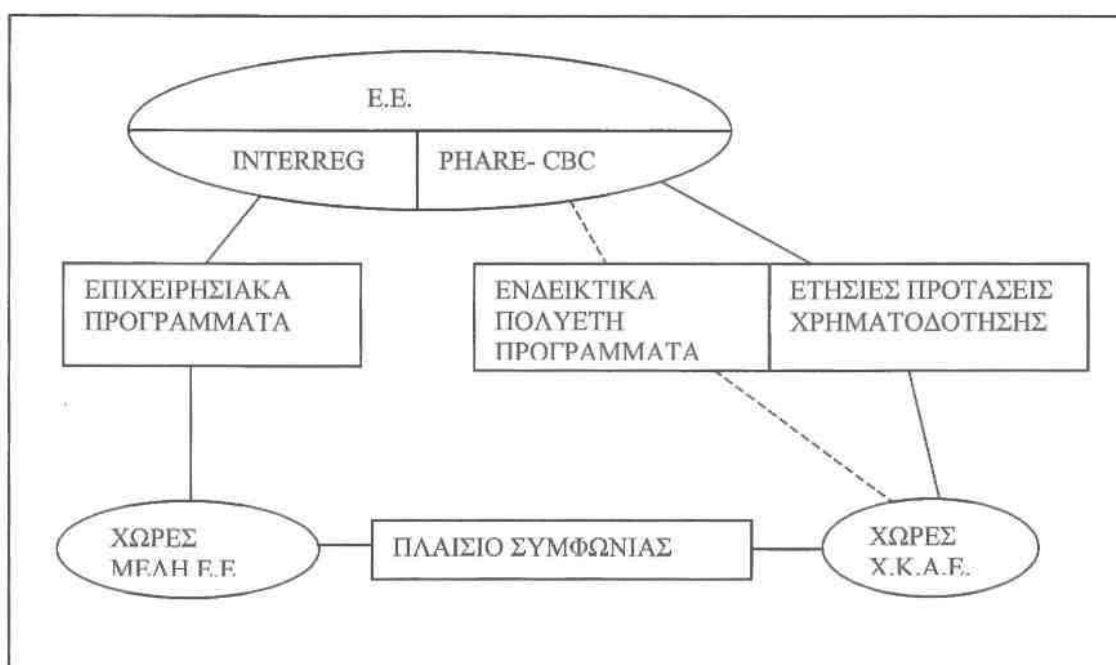
1.4. Τα προγράμματα της Ε.Ε. για την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας αναγνωρίσει τη σημασία της διασυνοριακής συνεργασίας ως αναπτυξιακού εργαλείου, έχει προχωρήσει τα τελευταία χρόνια στην εφαρμογή ορισμένων διασυνοριακών προγραμμάτων με βασικότερα από αυτά τα INTERREG I και INTERREG II. Έτσι η διασυνοριακή συνεργασία προωθείται σημαντικά μέσω αυτών των προγραμμάτων στον Ευρωπαϊκό χώρο και προάγεται σε ένα από τα βασικά εργαλεία για την περιφερειακή ανάπτυξη, τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και τον μαρασμό των περισσότερων παραμεθωρίων περιοχών.

Πρέπει να τονιστεί ότι σε πολλές περιπτώσεις η συνεργασία της Ε.Ε. με τα εξωτερικά σύνορα εμφανίζει προβλήματα εξαιτίας της ασυμβατότητας του θεσμικού πλαισίου και της δομής των διασυνοριακών προγραμμάτων. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με τα δυο κατ' εξοχήν διασυνοριακά προγράμματα της Ε.Ε., δηλαδή το INTERREG II και το PHARE-CBC. Έτσι, για να εξασφαλιστεί η συμπληρωματικότητα και η συνοχή μεταξύ της διασυνοριακής συνεργασίας του INTERREG II και του PHARE- CBC, οι χώρες Χ.Κ.Α.Ε. (εντάσσονται στο PHARE- CBC) προβλέπεται πως πρέπει να καταρτίζουν Ενδεικτικά Πολυετή Προγράμματα (Ε.Π.Π.) σε αντιστοιχία με τα Επιχειρησιακά Προγράμματα (Ε.Π.) INTERREG II των κρατών μελών. Τα Ε.Π.Π. και τα Ε.Π. πρέπει να ανταποκρίνονται στην αναπτυξιακή στρατηγική της διασυνοριακής συνεργασίας ενώ τα Ε.Π.Π. θα αποτελούν το πλαίσιο για τις Ετήσιες Προτάσεις Χρηματοδότησης που θα

υποβάλλονται ετησίως στην Ε.Ε. από τις χώρες Χ.Κ.Α.Ε. Οι βασικοί άξονες προτεραιότητας των Ε.Π.Π. και Ε.Π. πρέπει να είναι ταυτόσημοι, ενώ τα μέτρα που θα καλύπτονται από αυτούς τους άξονες μπορούν και να αποκλίνουν αντανακλώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα διαφορετικά στάδια ανάπτυξης και τις διαφορετικές προτεραιότητες από την κάθε πλευρά των συνόρων. Οι ρυθμίσεις συνεργασίας που θα γίνονται μεταξύ των συνεργαζόμενων πλευρών πρέπει να στοχεύουν στην κατάρτιση ενός πλαισίου αναφοράς με συμπεφωνημένους στόχους και τομείς συνεργασίας, ώστε να καταστεί δυνατός ο εξειδικευμένος προγραμματισμός και η εκτέλεση, στο πλαίσιο των διαδικασιών του INTERREG II και του PHARE- CBC και στην καθιέρωση του απαραίτητου θεσμικού μηχανισμού για συντονισμένη και πιθανώς κοινή υλοποίηση των δραστηριοτήτων της διασυνοριακής συνεργασίας (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1996). Η παραπάνω διαδικασία μπορεί να απεικονιστεί από το Διάγραμμα 1.1 που ακολουθεί.

Διάγραμμα 1.1: Συνεργασία μεταξύ PHARE- CBC και INTERREG II.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Μάρτιο του 1999, συζητήθηκε και η Agenda 2000 που περιλαμβάνει τους νέους στόχους, κατευθύνσεις και προγράμματα που θα υιοθετηθούν και θα εφαρμοστούν από την Ε.Ε. στην επταετία 2000-2006. Το σημαντικότερο σημείο που χρήζει αναφοράς, είναι το γεγονός ότι στο χρηματοδοτικό πρόγραμμα για τις προενταξιακές

πολιτικές της Ε.Ε. μια από τις τρεις βασικές κατηγορίες που περιλαμβάνονται είναι και το πρόγραμμα PHARE και κατ'επέκταση η διασυνοριακή συνεργασία που αυτό υποστηρίζει. Συνεπώς φαίνεται η μεγάλη σημασία που δίνει η Ε.Ε. στη διασυνοριακή συνεργασία, καθώς αυτή υιοθετείται στα χρηματοδοτικά πλάνα της Ε.Ε., και μάλιστα σε σημαντικότερο βαθμό από παλαιότερα, για τη δεκαετία 2000-2006.

1.4.1. Το πρόγραμμα INTERREG II.

Το INTERREG I, που οδήγησε στη συνέχεια στο σημερινό INTERREG II, ξεκίνησε ως πρόγραμμα που στόχευε κυρίως στην υποστήριξη των Ευρωπαϊκών Συνοριακών Περιφερειών ώστε να ξεπεράσουν τις υπάρχουσες δυσκολίες που δημιουργούνται από την απόστασή τους από τα εθνικά κέντρα και τα κέντρα της Ε.Ε., για να μπορέσουν να εκμεταλλευθούν τις ευκαιρίες που προκύπτουν από την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων. Η χρονική του διάρκεια ήταν για τα έτη 1989-1993. Κατά την περίοδο σχεδιασμού του (1990-1991) δεν ήταν δυνατό να προβλεφθεί η ένταξη πιθανών συνεργασιών στα εξωτερικά σύνορα και η ταχύτητα των αλλαγών στις Χ.Κ.Α.Ε. και έτσι δεν έμειναν αρκετά κονδύλια για υποστήριξη τέτοιων συνεργασιών, με αποτέλεσμα αυτές να παραμείνουν σε πιλοτικό επίπεδο (Κοκορότσικος, 1993).

Τα πιλοτικά προγράμματα, όμως, που ανέπτυξαν τοπικοί και περιφερειακοί οργανισμοί τα οποία περιλάμβαναν οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική, εκπαιδευτική, περιβαλλοντική και τεχνική συνεργασία είχαν ένα ευρύ φάσμα αποδεκτών ιδιαίτερα στις περιπτώσεις της Ελλάδας, Δανίας και Ιταλίας. Τα προγράμματα έδωσαν την ευκαιρία να γίνουν τα πρώτα βήματα γνωριμίας μεταξύ οργανισμών και πολιτών εκατέρωθεν των συνόρων, να αναπτυχθεί εμπειρία, να αναπτυχθούν σε ορισμένες περιπτώσεις σημαντικά projects, αλλά το κυριότερο αποτέλεσμα ήταν η καταλυτική δράση στην αύξηση του momentum της διασυνοριακής συνεργασίας.

Έτσι η Ε.Ε. εκ των πραγμάτων προχώρησε στην ανανέωση του INTERREG με την κατάρτιση του προγράμματος INTERREG II. Ο σκοπός του INTERREG II είναι τριπλός. Ο πρώτος είναι να βοηθηθούν οι παραμεθόριες ζώνες εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να ξεπεράσουν τα συγκεκριμένα προβλήματα που προκύπτουν από τη σχετική τους απομόνωση στις εθνικές οικονομίες και στο σύνολο της Ένωσης. Ο δεύτερος είναι να συμπληρώσει και να ολοκληρώσει τα ενεργειακά

δίκτυα για να τα προσαρτήσει στα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά δίκτυα. Ο τρίτος είναι η προώθηση της διακρατικής συνεργασίας στον χωροταξικό σχεδιασμό. Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ανέρχεται στα 2.565 εκ. ECU για τον πρώτο τομέα, σε 500 εκ. ECU για το δεύτερο και σε 412,84 εκ. ECU για τον τρίτο, ενώ η χρονική του διάρκεια είναι μεταξύ των ετών 1994-1999. Οι επιλέξιμες περιοχές για το Interreg II και τον τομέα της διασυνοριακής συνεργασίας είναι όλες οι περιοχές που ορίζονται σε διοικητικό επίπεδο ως NUTS III εντός της Κοινότητας, και ευρίσκονται επί εσωτερικών ή εξωτερικών συνόρων, καθώς και ορισμένες περιοχές NUTS III επί θαλασσίων συνόρων (ΥΠ.ΕΘ.Ο., 1994).

Τα επιλέξιμα μέτρα του INTERREG II (ΥΠ.ΕΘ.Ο., 1994) είναι τα εξής:

- Μελέτες σχετικά με σχέδια ανάπτυξης σε έναν ενσωματωμένο διασυνοριακό χώρο.
- Ανάπτυξη και υποστήριξη των ΜΜΕ, κυρίως με τη δημιουργία διασυνοριακών δικτύων οικονομικών σχέσεων μεταξύ των ΜΜΕ.
- Τουρισμός και αγροτουρισμός.
- Τοπικός εφοδιασμός σε νερό, ηλεκτρικό και τηλεπικοινωνίες και ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- Πρόβλεψη και έλεγχος της μόλυνσης, ορθολογική χρήση της ενέργειας και εξάλειψη των αποβλήτων.
- Αγροτική ανάπτυξη.
- Βελτίωση της αγροτικής παραγωγικότητας και υποστήριξη του διασυνοριακού εμπορίου.
- Δημιουργία ή ανάπτυξη εμπορικών οργανώσεων, επαγγελματικών ενώσεων ή διασυνοριακών ομάδων προγραμματισμού.
- Βελτίωση των υποδομών επικοινωνίας (μεταφορές, μέσα μαζικής ενημέρωσης, κ.λ.π.) στις περιφέρειες όπου αυτές είναι ιδιαίτερα ανεπαρκείς. Συνεργασία στους τομείς της εκπαίδευσης και των πολιτιστικών θεμάτων, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας μεταξύ ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσης, κέντρων έρευνας και πανεπιστημίων. Υποστήριξη της κατάρτισης και της απασχόλησης ιδιαίτερα για τους άνεργους, τις γυναίκες και τα άτομα που έχουν θιγεί από τις αλλαγές που συνδέονται με την ενιαία αγορά.
- Συνεργασία σε θέματα υγείας.

- Μέτρα στον τομέα της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών και μεταφορών, ως συμπλήρωμα στην ανάπτυξη διευρωπαϊκών δικτύων.
- Ειδικά μέτρα για τη μετρίαση των προβλημάτων που οφείλονται στις γλωσσικές διαφορές, στις διαφορές των διοικητικών διαδικασιών ή του νομικού συστήματος.
- Προετοιμασία για το διασυνοριακό προγραμματισμό του χώρου.
- Πρόληψη του λαθρεμπορίου στα εξωτερικά σύνορα.

Το ελληνικό INTERREG II υπεβλήθη από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (ΥΠ.ΕΘ.Ο.) στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Νοέμβριο του 1994 ενώ εγκρίθηκε στις αρχές του 1995 και διαιρείται σε δυο τομείς οι οποίοι είναι η διασυνοριακή συνεργασία και ανάπτυξη παραμεθορίων περιοχών και η συμπλήρωση των ενεργειακών δικτύων. Το ελληνικό πρόγραμμα αποτελείται από δυο αυτόνομα προγράμματα. Το πρώτο πρόγραμμα, που ενδιαφέρει και άμεσα, αναφέρεται σε παραμεθόριες περιοχές κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων και σε αυτό εντάσσονται προγράμματα κοινού ενδιαφέροντος με την Αλβανία, τη Βουλγαρία, την Κύπρο και τη Μέση Ανατολή, ενώ το δεύτερο πρόγραμμα αναφέρεται στα εσωτερικά θαλάσσια σύνορα και συνεπώς σε δράσεις κοινού ενδιαφέροντος με την Ιταλία. Οι επιλέξιμοι νομοί του προγράμματος είναι όσοι έχουν χερσαία σύνορα με τις Βαλκανικές Χώρες, όσοι έχουν θαλάσσια σύνορα με την Ιταλία και τέλος όσοι έχουν είτε χερσαία είτε θαλάσσια σύνορα με την Τουρκία, τις χώρες της Μέσης Ανατολής, της Αφρικής και την Κύπρο. Ο προϋπολογισμός του INTERREG II ανέρχεται στα 395 εκ. ECU από την κοινότητα και ο συνολικός προϋπολογισμός του ελληνικού INTERREG II είναι 492,2 εκ. ECU για το πρόγραμμα Ελλάδα-Εξωτερικά σύνορα και 134,9 εκ. ECU για το Ελλάδα-Ιταλία (ΥΠ.ΕΘ.Ο., 1995).

Το ελληνικό INTERREG II επικεντρώνεται στους εξής στόχους:

- Ενίσχυση των παραμεθορίων περιοχών, προκειμένου να αμβλυνθούν τα μειονεκτήματα που δημιουργεί η γεωγραφική απομόνωση.
- Ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας με την Αλβανία, τη Βουλγαρία, την Κύπρο και τη Μέση Ανατολή.
- Δημιουργία προϋποθέσεων, ώστε οι ελληνικές παραμεθόριες περιοχές να ανταποκριθούν στο ρόλο τους ως εξωτερικά σύνορα του ενοποιημένου ευρωπαϊκού χώρου.

Οι δράσεις που εφαρμόζονται μέσω του προγράμματος εντάσσονται σε οκτώ υποπρογράμματα τα οποία είναι: 1.Βασικές Υποδομές, 2.Ολοκληρωμένες

Παρεμβάσεις Ενεργοποίησης Ενδογενούς Δυναμικού, 3.Ανάπτυξη Αγροτικού Τομέα, 4.Ενίσχυση Οικονομικής Βάσης, 5.Ποιότητα Ζωής και Περιβάλλον, 6.Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού, 7.Ολοκλήρωση Δράσεων INTERREG I και 8.Εφαρμογή (ΥΠ.ΕΘ.Ο., 1995).

Ειδικότερα όσον αφορά στο περιφερειακό πρόγραμμα INTERREG II Δυτικής Μακεδονίας, που αφορά άμεσα στην περιοχή μελέτης, αυτό καταρτίστηκε τον Οκτώβριο του 1994 από αυτήν. Το πρόγραμμα, σε γενικές γραμμές, στοχεύει στην αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων ανάπτυξης της περιφέρειας που απορρέουν από τη σχετική απομόνωσή της σε σχέση με την εθνική οικονομία και την Ε.Ε. καθώς και από τις αντίξοες συνθήκες που διαμορφώνονται στα κοντινά της εξωτερικά σύνορα (Αλβανία, Π.Γ.Δ.Μ.). Παράλληλα στοχεύει στην αξιοποίηση της εμπειρίας και στην οικοδόμηση των σχέσεων και συνεργασιών που αναπτύχθηκαν με τις γείτονες χώρες στα πλαίσια του INTERREG I. Βέβαια, απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη ενός διασυνοριακού προγράμματος δράσεων αποτελεί η εξομάλυνση των σχέσεων της Ελλάδας με τις γείτονες χώρες (Περιφ. Δυτ. Μακεδονίας, 1994).

Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες, τα προβλήματα αλλά και τις δυνατότητες ανάπτυξης της συνοριακής περιοχής (Καστοριά, Φλώρινα), τις νέες κατευθύνσεις και τις επιλέξιμες ενέργειες, που ενσωματώνονται στην πρόσφατη ανακοίνωση της Επιτροπής και την εγκύκλιο του ΥΠ.ΕΘ.Ο., καθώς και την εμπειρία του προηγούμενου προγράμματος, οι βασικές προτεραιότητες του προγράμματος της Δυτικής Μακεδονίας (Περιφ. Δυτ. Μακεδονίας, 1994) είναι:

- Η στήριξη της εσωτερικής ανάπτυξης. Στόχος είναι η αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων της ανάπτυξης της περιοχής που οφείλονται στη σχετική απομόνωσή της στο πλαίσιο της εθνικής οικονομίας και της Ε.Ε. (προς όφελος του ντόπιου πληθυσμού και με τρόπο που να παίρνει υπόψη τους κανόνες προστασίας του περιβάλλοντος) και η προσαρμογή στο νέο ρόλο της ως παραμεθόριος περιοχή μιας ενιαίας αγοράς.
- Η προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας. Η ανάπτυξη προγράμματος διασυνοριακής συνεργασίας, τόσο με την Αλβανία και τη Βουλγαρία, καθώς και με την πρώην Γιουγκοσλαβία, όταν οι συνθήκες γίνουν ευνοϊκές, στοχεύει στη βελτίωση της οικονομικής βάσης και της ποιότητας ζωής της διασυνοριακής περιοχής και στη σύσφιξη των σχέσεων των ενδιαφερομένων μερών. Οι προηγούμενοι στόχοι μπορούν

να θεωρηθούν οι κύριοι τομείς ανάπτυξης των μεσοπρόθεσμων "ήπιων" δράσεων και συγκεκριμένα της στήριξης της οικονομικής συνεργασίας, των πολιτιστικών/εκπαιδευτικών/ερευνητικών δράσεων, της συνεργασίας σε θέματα υγείας και της από κοινού διαχείρισης των υδάτων.

Οι βασικές προτεραιότητες του προγράμματος εξειδικεύονται στους ακόλουθους αναπτυξιακούς στόχους:

- Ολοκλήρωση των δικτύων μεταφορών στην κατεύθυνση σύνδεσης με την Εγνατία Οδό και τη Βαλκανική ενδοχώρα.
- Προστασία και αξιοποίηση των άφθονων φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων της συνοριακής περιοχής
- Ανασυγκρότηση των τοπικών οικονομιών μέσω της ανάπτυξης "ήπιων" μορφών τουρισμού και του εκσυγχρονισμού της αγροτικής οικονομίας.
- Δημιουργία προϋποθέσεων για συνεργασία με τα όμορα κράτη.

Ο προϋπολογισμός του προγράμματος είναι 115 εκ. ECU με κοινοτική χρηματοδότηση που φθάνει τα 73,8 εκ. ECU. Η δομή του INTERREG II Δυτικής Μακεδονίας διαμορφώνεται σε αντιστοιχία με τους στόχους και τις ανάγκες που προέκυψαν για την καλύτερη διαχείριση του. Έτσι υπάρχουν πέντε υποπρογράμματα, τα οποία είναι: 1. Ανάπτυξη Δικτύου Μεταφορών (μέτρα: α. οδικό δίκτυο, β. αεροδρόμια), 2. Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις σε Γεωγραφικές Ενότητες (μέτρα: α. παρέμβαση στη γεωγραφική ενότητα Πρεσπών, β. παρέμβαση στη γεωγραφική ενότητα Γράμμου), 3. Αξιοποίηση Ενδογενούς Δυναμικού (μέτρα: α. αγροτική ανάπτυξη, β. υποστήριξη Μ.Μ.Ε., γ. αξιοποίηση φυσικών πόρων, δ. τουριστική προβολή και ανάπτυξη, ε. διαχείριση προστασία περιβάλλοντος και υποστήριξη ποιότητας ζωής, στ. αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού), 4. Υποστήριξη διασυνοριακής συνεργασίας (μέτρα: α. στήριξη επιχειρηματικής συνεργασίας, β. πολιτισμός και τουρισμός, γ. περιβάλλον και ποιότητα ζωής) και 5. Εφαρμογή (Περιφ. Δυτ. Μακεδονίας, 1994).

1.4.2. Το πρόγραμμα PHARE-CBC.

Το πρόγραμμα PHARE- CBC εντάσσεται στο πρόγραμμα PHARE της Ε.Ε. και δημιουργήθηκε από την αναγνώριση της καίριας σημασίας των συνοριακών περιοχών μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και των χωρών Χ.Κ.Α.Ε. Έτσι από το 1992 η Ε.Ε.

χρηματοδότησε μερικά μέτρα στοχεύοντας στην ενθάρρυνση της διασυνοριακής συνεργασίας, κυρίως για την ανάπτυξη των παραμεθωρίων συνοριακών περιοχών. Μετά την επιτυχία του προγράμματος INTERREG I, το 1994 ένας νέος προϋπολογισμός καταρτίστηκε για την υποστήριξη της συνεργασίας μεταξύ των χωρών του PHARE (χώρες Χ.Κ.Α.Ε.) και των παρακείμενων συνοριακών περιφερειών της Ε.Ε.. Ο προϋπολογισμός αυτός ανήλθε στα 150 εκ. ECU για το πρόγραμμα PHARE- CBC μέσα στο συνολικό πλαίσιο του προγράμματος PHARE (Ηλεκτρονική διεύθυνση, Το Πρόγραμμα PHARE-CBC). Το διασυνοριακό πρόγραμμα επιδιώκει τη συνεργασία μεταξύ κρατών, περιφερειών και ενδιαφερόμενων ομάδων κατά μήκος των συνόρων της Ε.Ε. και των Χ.Κ.Α.Ε. ως βασικό στοιχείο της προενταξιακής πολιτικής της Ε.Ε. Το πρόγραμμα επικεντρώνεται κυρίως σε περιοχές με αναπτυξιακά προβλήματα ή σε περιοχές που εμφανίζονται συνοριακές συγκρούσεις. Οι προτεραιότητες του διασυνοριακού προγράμματος έχουν πρωταρχικά τοποθετηθεί στον τομέα των υποδομών και του περιβάλλοντος. Επίσης υποστηρίζεται η ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειρίας μεταξύ των συνοριακών περιοχών καθώς και οι συνδυασμένες δέσμες μέτρων σε τομείς όπως οι μεταφορές, η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες, η υγεία, η επιχειρηματική δραστηριότητα, η τεχνολογία και ο τουρισμός.

Το πρόγραμμα PHARE-CBC στοχεύει στην προετοιμασία των περιφερειών για να διεκδικήσουν τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που προκύπτουν από την ευρωπαϊκή ενοποίηση και στο να επηρεάσει θετικά την οικονομική ανάπτυξη των συνοριακών περιοχών. Οι αντικειμενικοί στόχοι του προγράμματος (Ηλεκτρονική διεύθυνση, Το Πρόγραμμα PHARE-CBC) είναι:

- Η βοήθεια προς τις συνοριακές περιοχές των χωρών Χ.Κ.Α.Ε. να ξεπεράσουν τα συγκεκριμένα αναπτυξιακά προβλήματα που προέρχονται από τη σχετική τους απομόνωση από τις εθνικές τους οικονομίες με την παράλληλη διατήρηση των ενδιαφερόντων του ντόπιου πληθυσμού και το σεβασμό του περιβάλλοντος.
- Η ενθάρρυνση της δημιουργίας αλλά και της ανάπτυξης δικτύων συνεργασίας και στις δυο πλευρές των συνόρων, καθώς και η ενίσχυση των συνδέσμων μεταξύ αυτών των δικτύων και των διευρωπαϊκών δικτύων της Ε.Ε.
- Η μείωση των μεγάλων διαφορών στους τομείς της ποιότητας ζωής και της οικονομικής ανάπτυξης στις περιοχές των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε.

- Η επιτάχυνση της ολοκλήρωσης του μεταβατικού σταδίου που διέρχονται οι χώρες Χ.Κ.Α.Ε. και η προσέγγιση τους με τις χώρες της Ε.Ε.
- Η συνεισφορά στην καθιέρωση και θεμελίωση των σχέσεων καλής γειτονίας όπως αυτή αναγνωρίζεται από το Σύμφωνο Σταθερότητας (Stability Pact).

Σε γενικές γραμμές τα σχέδια συνεργασίας των ενδιαφερόμενων χωρών που υποστηρίζονται από το πρόγραμμα πρέπει:

- Να έχουν πολύ-τομεακό χαρακτήρα, με μια συγκεκριμένη δέσμη μέτρων, στα οποία πρέπει να επικεντρώνεται η υποστήριξη της Ε.Ε.
- Να έχουν τις δικές τους αναπτυξιακές θετικές επιδράσεις στον πληθυσμό της συνοριακής περιοχής.
- Να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη των υποδομών των συνοριακών περιοχών και να διευκολύνουν τη συνεργασία μεταξύ των Χ.Κ.Α.Ε. και των κρατών της Ε.Ε.
- Και, τέλος, να συμπεριλαμβάνουν τις τοπικές και περιφερειακές αρχές αυτοδιοίκησης των συνοριακών περιοχών στο σχεδιασμό, την εφαρμογή και την παρακολούθηση των διασυνοριακών προγραμμάτων.

Οι χώρες Χ.Κ.Α.Ε. που συμμετέχουν στο PHARE-CBC είναι αυτές που συνορεύουν με μια ή περισσότερες χώρες της Ε.Ε. και πιο συγκεκριμένα είναι η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Δημοκρατία της Τσεχίας, η Εσθονία, η Π.Γ.Δ.Μ., η Ουγγαρία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Πολωνία, η Σλοβακία και η Σλοβενία. Κατά κανόνα μόνο οι συνοριακές περιοχές των χωρών που συμμετέχουν μπορούν να υποστηριχθούν από το πρόγραμμα. Παρόλ' αυτά, κάποια υποστήριξη παρέχεται και για προγράμματα τα οποία περιέχουν διαφορετικά μέτρα και χρηματοδοτούνται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Σε αυτή τη περίπτωση το PHARE-CBC συμπεριλαμβάνει ολόκληρη την επιλέξιμη χώρα και όχι μόνο τις συνοριακές περιοχές της. Η δράση του προγράμματος CBC έχει επίσης επεκταθεί και στη συνεργασία μεταξύ των χωρών Χ.Κ.Α.Ε και των χωρών Ν.Α.Κ. με το πρόγραμμα CREDO και στοχεύει στην προώθηση της συνεργασίας και της οικονομικής ανάπτυξης των συνοριακών περιοχών των συγκεκριμένων χωρών. Τέλος μέσω της Χρηματοδότησης Μικρών Σχεδίων, το PHARE-CBC υποστηρίζει ήπια και μικρής κλίμακας σχέδια που αφορούν τοπικούς παράγοντες, πάντα σε συνοριακές περιοχές των επιλέξιμων χωρών (Ηλεκτρονική διεύθυνση, Το Πρόγραμμα PHARE-CBC).

1.4.3. Το πρόγραμμα TEMPUS.

Το TEMPUS είναι ένα πρόγραμμα συνεργασίας, στα πλαίσια του PHARE, για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και εγκρίθηκε από την Ε.Ε. το 1990. Το 1993 παρατάθηκε για μια τετραετία (1994-1995 με 1998-1999). Στο πρόγραμμα αυτό συμμετέχουν οι χώρες Χ.Κ.Α.Ε. Τα ποσά που διατίθενται είναι της τάξης των 100 εκ. ECU. Το πρόγραμμα συμπληρώθηκε αργότερα και από το TEMPUS TACIS στο οποίο συμμετέχουν και τα Νέα Ανεξάρτητα Κράτη (Μπαμπανάσης, 1997).

Ο βασικός στόχος που προωθεί το TEMPUS είναι να προαγάγει την ποιότητα και να στηρίξει την ανάπτυξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις χώρες Χ.Κ.Α.Ε. και Ν.Α.Κ. με τη συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων και επιχειρήσεων στις χώρες αυτές και στην Ε.Ε. Οι κυριότερες δράσεις του TEMPUS είναι τα Κοινά Ευρωπαϊκά Προγράμματα, τα Κοινά Ευρωπαϊκά Δίκτυα, οι ενισχύσεις στο πλαίσιο των Συμπληρωματικών Μέτρων και οι Ατομικές Ενισχύσεις Κινητικότητας. Οι επιλέξιμες ενέργειες (Μπαμπανάσης, 1997) αφορούν τη στήριξη κοινών σχεδίων μεταξύ πανεπιστημίων που γίνονται:

- Για την αναδιοργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε τομείς όπου απαιτείται αλλαγή προκειμένου να προσαρμοστούν στο νέο οικονομικό πλαίσιο.
- Και για να υποβοηθηθεί η ανάπτυξη κατάρτισης που αποβλέπει στην απόκτηση προσόντων προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι συγκεκριμένες ανάγκες που προκύπτουν από την οικονομική αναμόρφωση.

Οι εθνικές προτεραιότητες εφαρμογής του TEMPUS διαμορφώνονται με βάση μια διαδικασία διαβουλεύσεων της Επιτροπής της Ε.Ε. με τις αρμόδιες αρχές κάθε χώρας εταίρου. Το πρόγραμμα TEMPUS μπορεί κάλλιστα να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της διασυνοριακής συνεργασίας, αφού η συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων των συνοριακών περιοχών οδηγεί στη βελτίωση της σχέσης και της γνωριμίας των δυο λαών και συμβάλλει στην υπερπήδηση πολλών προβλημάτων που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας (Μπαμπανάσης, 1997).

1.4.4. Το πρόγραμμα JOB PHARE-TACIS.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εκπονήσει και υλοποιεί ένα ειδικό πρόγραμμα στα πλαίσια των προγραμμάτων PHARE-TACIS με κύριο σκοπό τη διευκόλυνση της ίδρυσης Μεικτών Επιχειρήσεων ή την πραγματοποίηση άμεσων επενδύσεων, την παροχή κινήτρων για ξένες επενδύσεις και τη διεύρυνση του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας στην Κεντροανατολική Ευρώπη.

Από το πρόγραμμα χρηματοδοτείται η ίδρυση Μεικτών Επιχειρήσεων στις εξής Χ.Κ.Α.Ε.: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Π.Γ.Δ.Μ., Ρουμανία, Ρωσία, Σλοβακία και Σλοβενία. Ωφελείται οποιαδήποτε επιχείρηση σκοπεύει να πραγματοποιήσει μία επένδυση μέσω της δημιουργίας ή επέκτασης ή ανασυγκρότησης μιας Μεικτής Επιχείρησης ή, υπό ορισμένες συνθήκες, μιας θυγατρικής της. Οι επιχειρήσεις που ωφελούνται περιλαμβάνουν όλους τους κλάδους και τις δραστηριότητες (εμπορικές, μεταποιητικές, παραγωγικές υπηρεσιών). Εκτός από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στις οποίες δίδεται προτεραιότητα, είναι επιλέξιμες και επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες είτε απασχολούν μέχρι 1.000 εργαζόμενους είτε το καθαρό πάγιο ενεργητικό τους ανέρχεται μέχρι 150 εκ. ECU είτε κανένας μέτοχος δεν κατέχει, άμεσα ή έμμεσα, μετοχές περισσότερες από το 1/3 του συνόλου των μετοχών της (Μπαμπανάσης, 1997).

Βασικό ρόλο παίζουν οι ενδιαμέσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί. Για την υλοποίηση του προγράμματος JOB δημιουργήθηκε ένα δίκτυο από 74 ενδιαμέσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το δίκτυο των Χρηματοπιστωτικών Ενδιάμεσων παρέχει τη σύνδεση μεταξύ των δικαιούχων του προγράμματος και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι Χρηματοπιστωτικοί Ενδιάμεσοι αξιολογούν και προωθούν προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τις προτάσεις για συμμετοχή στο πρόγραμμα, ρυθμίζουν την άμεση ή έμμεση συγχρηματοδότηση του έργου, διαχειρίζονται τις χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς τους δικαιούχους και παρακολουθούν την εφαρμογή των επενδυτικών σχεδίων.

Το Πρόγραμμα JOB PHARE-TACIS προσφέρει υποστήριξη για την ίδρυση και επέκταση των Μεικτών Επιχειρήσεων στο στάδιο της μελέτης σκοπιμότητας, στο στάδιο μεταφοράς τεχνογνωσίας, στο στάδιο κατάρτισης του προσωπικού και στα άλλα στάδια. Υλοποιεί τους σκοπούς του μέσω τεσσάρων μηχανισμών (Μπαμπανάσης, 1997):

- Μηχανισμός 1: Εκδηλώσεις προβολής του Προγράμματος, σεμινάρια και υπηρεσίες. Μεταξύ των προσφερόμενων υπηρεσιών είναι η υπηρεσία Euro Jop Data, που παρέχει ενημερωμένους φακέλους με πληροφορίες για καθεμία από τις ωφελούμενες χώρες, που αφορούν το μακροοικονομικό περιβάλλον και τις οικονομικές σχέσεις με τις υπόλοιπες χώρες.
- Μηχανισμός 2: Προμελέτη και Μελέτη Σκοπιμότητας. Στόχος του είναι η παροχή χρηματοοικονομικής υποστήριξης για την κάλυψη των επιλέξιμων δαπανών που αφορούν την ίδρυση μιας Μεικτής Επιχείρησης ή την υλοποίηση μιας σημαντικής επέκτασης ή ανάπτυξης των δραστηριοτήτων, στην περίπτωση μιας ήδη υπάρχουσας Μεικτής Επιχείρησης. Μπορεί επίσης να εφαρμοσθεί υπό ορισμένες συνθήκες και σε άμεσες επενδύσεις. Η προκαταρκτική φάση, μεταξύ άλλων, είναι δυνατόν να περιλαμβάνει ανάλυση αγοράς, επιχειρηματικά σχέδια και διαπραγματεύσεις μεταξύ των πιθανών εταίρων της Μεικτής Επιχείρησης, καθώς και την προετοιμασία των συμβάσεων.
- Μηχανισμός 3: Κεφαλαιουχική συμμετοχή ή εγγύηση. Η Ε.Ε. αναλαμβάνει μέρος του επιχειρηματικού κινδύνου της Μεικτής Επιχείρησης με χρηματοδότηση των κεφαλαιουχικών αναγκών της, με την προϋπόθεση ότι και οι εταίροι και ο Χρηματοπιστωτικός Ενδιάμεσος συμμετέχουν στο κεφάλαιο της Μεικτής Επιχείρησης.
- Μηχανισμός 4: Τεχνική Βοήθεια (Κατάρτιση, Μεταφορά Τεχνογνωσίας). Αυτός ο μηχανισμός έχει στόχο να ενισχύσει το καινούργιο ή το ήδη υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό της Μεικτής Επιχείρησης με συγχρηματοδότηση μέτρων εξειδίκευσης εκπαίδευσης, τεχνικής βοήθειας και μεταφοράς τεχνογνωσίας.

Η διαδικασία χρηματοδότησης από το JOB PHARE-TACIS περιλαμβάνει τον προσδιορισμό ενός υποψηφίου εταίρου, την προετοιμασία της πρότασης και την παρουσίαση της σε έναν από τους Χρηματοπιστωτικούς Ενδιάμεσους, την υπογραφή της Σύμβασης Χρηματοδότησης και την καταβολή της συνεισφοράς της Ε.Ε. Παρά το ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα δεν είναι καθαυτό πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας, μπορεί να εκληφθεί ως τέτοιο επειδή ακριβώς τα κίνητρα που παρέχονται για την ίδρυση Μεικτών Επιχειρήσεων έχουν ως αποτέλεσμα τη βελτίωση των συνθηκών για συνεργασία ιδιαίτερα σε διασυνοριακό επίπεδο και σε παραμεθόριες περιοχές.

1.4.5. Το πρόγραμμα ECOS-OUVERTURE.

Το πρόγραμμα ECOS-OUVERTURE αφορά την εξωτερική διαπεριφερειακή συνεργασία και συνεπώς ως έναν βαθμό ευνοεί τη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ παραμεθωρίων επιλέξιμων περιοχών, αφού αυτές καρπώνονται τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η γεωγραφική τους γειτνίαση. Οι επιλέξιμες περιοχές του προγράμματος είναι οι μειονεκτικές περιφέρειες της Ε.Ε., οι Χ.Κ.Α.Ε. (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Π.Γ.Δ.Μ., Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία και Τσεχία), οι χώρες Ν.Α.Κ. (Μολδαβία, Δυτική Ρωσία, Ουκρανία και Λευκορωσία) και τέλος τρίτες Μεσογειακές Χώρες (Αλγερία, Κύπρος, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Μάλτα, Μαρόκο, Συρία, έδαφος της Παλαιστίνης, Τυνησία και Τουρκία) (Νέος Οδηγός Κοινοτικών Προγραμμάτων).

Ο σκοπός του προγράμματος είναι η συνεργασία μεταξύ φορέων από διαφορετικές περιφέρειες, με στόχο την ανταλλαγή εμπειριών μέσω είτε μεταφοράς τεχνογνωσίας είτε ανάπτυξης ενός κοινού σχεδίου. Ως πιο συγκεκριμένοι στόχοι (Νέος Οδηγός Κοινοτικών Προγραμμάτων) μπορούν να αναφερθούν οι παρακάτω :

- Η βελτίωση των ικανοτήτων δράσης και των μεθόδων εργασίας των τοπικών και περιφερειακών φορέων των επιλέξιμων χωρών και των μειονεκτικών περιφερειών της Ε.Ε., σε θέματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.
- Η υλοποίηση υποδειγματικών έργων, περιφερειακής ή τοπικής ανάπτυξης που ανταποκρίνονται στις προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας και που μπορούν να χρησιμεύσουν ως οδηγός στην περιφέρεια ή σε γειτονικές περιφέρειες για τη διάδοση των ορθών πρακτικών.
- Η ενίσχυση, τέλος, της προενταξιακής στρατηγικής με την εξοικείωση των εταίρων των ενδιαφερόμενων χωρών και κυρίως των Χ.Κ.Α.Ε. και των τρίτων Μεσογειακών Χωρών, με τις πολιτικές της Ε.Ε.

Όσον αφορά τα επιλέξιμα μέτρα και τους τομείς δράσεις μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η εφαρμογή προσωπικών πιλοτικών προγραμμάτων και σε άλλους τομείς:

- Η βελτίωση των μεθόδων εργασίας των τοπικών ή περιφερειακών δημοσίων αρχών, ιδίως με την εφαρμογή στρατηγικών τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς και η βελτίωση του τομέα των αστικών και περιφερειακών υπηρεσιών.

- Η βελτίωση της πρόσβασης των Μ.Μ.Ε. των ενδιαφερόμενων περιοχών στην ευρωπαϊκή αγορά, ιδίως με τη χρήση των κατάλληλων τεχνικών συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και η βελτίωση της προσφοράς υπηρεσιών προς τις Μ.Μ.Ε. σε θέματα κινήτρων για καινοτομία, με παράλληλη προώθηση του ρόλου των τοπικών και περιφερειακών διοικήσεων.
- Η αξιοποίηση ενός ειδικού τοπικού δυναμικού, ιδίως με σκοπό τη δημιουργία σταθερών θέσεων απασχόλησης.
- Η δημιουργία και η ανάπτυξη κέντρων βελτίωσης ικανοτήτων προς όφελος της ισότητας ευκαιριών στην οικονομική ζωή.
- Η προστασία και η βελτίωση του περιβάλλοντος με προοπτική την αειφόρο ανάπτυξη, ιδίως με την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ή την εξοικονόμηση ενέργειας.

Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ECOS- OUVERTURE φθάνει τα 17 εκ. ECU από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.) και τα 7 εκ. ECU από το πρόγραμμα PHARE. Η χρονική του διάρκεια είναι για τα έτη 1997-1999. Τα σχέδια συνεργασίας θα πρέπει να αφορούν από τρεις έως επτά διαφορετικές περιοχές δύο τουλάχιστον κρατών-μελών και μιας τουλάχιστον συνεργαζόμενης χώρας. Ο επικεφαλής του έργου, μπορεί να είναι οργανισμός τοπικής ή περιφερειακής αυτοδιοίκησης. Οι λοιποί εταίροι μπορούν να είναι οργανισμοί τοπικής ή περιφερειακής αυτοδιοίκησης της Ε.Ε., αναπτυξιακοί οργανισμοί, εμπορικά επιμελητήρια, άλλοι οργανισμοί που επιτελούν αποστολή δημοσίου συμφέροντος καθώς και οικονομικοί και κοινωνικοί φορείς, υπό τον όρο ότι ενεργούν κάτω από την κάλυψη των δημοσίων αρχών (Νέος Οδηγός Κοινοτικών Προγραμμάτων).

1.5. Παραδείγματα εφαρμογής προγραμμάτων διασυνοριακής συνεργασίας.

1.5.1. Παραδείγματα από τη διεθνή εμπειρία.

Η παράθεση αυτών των παραδειγμάτων γίνεται για να δώσει κάποια παραδείγματα προγραμμάτων και τύπων διασυνοριακής συνεργασίας που ενδεχομένως να χρησιμεύσουν και ως πρότυπα για τη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ των συνοριακών περιφερειών της Βόρειας Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Αλβανίας και της Π.Γ.Δ.Μ. Οι συνεργασίες που παρατίθενται από τη διεθνή εμπειρία

παρουσιάζονται στον Χάρτη 1.1 που δείχνει τις περιοχές του ευρωπαϊκού χώρου στις οποίες εφαρμόζονται.

Χάρτης 1.1: Περιοχές της Ευρώπης στις οποίες εφαρμόζονται προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από ηλεκτρονική διεύθυνση www.lib.utexas.edu/Libs/PCL/Map_collection.

Οι περιοχές του Χάρτη 1.1 όπου εφαρμόζονται διασυνοριακά προγράμματα καλύπτονται από έναν αριθμημένο κύκλο και είναι οι εξής:

1. Η Ευροπεριφέρεια Σπρι-Νάισε-Μπομπρ (Γερμανία-Πολωνία).
2. Η Euroregion της Πομερανίας (Γερμανία-Πολωνία).
3. Η Ευροπεριφέρεια Έλβα/ Λάμπε (Γερμανία-Τσεχία).
4. Το Περιφερειακό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο της Μιντί Πυρενέ (Γαλλία-Ισπανία).
5. Συνεργασία Γαλικία/ Βόρεια Πορτογαλία (Πορτογαλία-Ισπανία).
6. Συνεργασία Φριούλι-Βενετία Τζιούλια/ Σλοβενία (Ιταλία-Σλοβενία).
7. Συνεργασία Μαντόν/ Βεντιμία (Ιταλία-Γαλλία).
8. Η Ευρωπεριφέρεια DKNT (Ρουμανία-Ουγγαρία- αυτόνομη επαρχία Βοϊβοδίνα της Γιουγκοσλαβίας).

Η επιλογή των εν λόγω παραδειγμάτων έγινε με βάση περιφέρειες και εκτός συνόρων περιοχές του Στόχου Ι, καθώς οι εμπειρίες στις περιφέρειες αυτές φαίνεται να προσιδιάζουν περισσότερο στη διασυνοριακή συνεργασία ανάμεσα στη Βόρεια Ελλάδα αφενός, και τη Βουλγαρία την Αλβανία και την Π.Γ.Δ.Μ. αφετέρου. Οι εμπειρίες για κάθε περίπτωση διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των περιφερειών που αναφέρονται εδώ διαφέρουν σημαντικά. Σε ορισμένες από τις περιφέρειες αυτές (Γαλλία/ Ισπανία, Πορτογαλία/ Ισπανία) υπάρχει ήδη κάποια προϊστορία διασυνοριακής συνεργασίας, ενώ στην περίπτωση των Ευρωπεριφερειών στα γερμανοπολωνικά και γερμανοτσεχικά σύνορα η σχετική συνεργασία στο πλαίσιο προγραμμάτων δεν είναι παρά πρόσφατη.

Το περιεχόμενο των παραδειγμάτων, αφορά τόσο στα διαδικαστικά ζητήματα όσο και στο περιεχόμενο των προγραμμάτων. Τα στοιχεία και τα προγράμματα που παρατίθενται προγραμματίστηκαν και κατά περίπτωση λειτουργούν κατά τα έτη 1993 και 1994. Τα παραδείγματα αφορούν τέσσερις διαφορετικούς τομείς συνεργασίας. Ο πρώτος τομέας είναι η διασυνοριακή συνεργασία όσον αφορά στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και φορείς. Ο δεύτερος τομέας είναι αυτός της διαχείρισης των φυσικών πόρων, του περιβάλλοντος και των δασών. Ο τρίτος τομέας είναι τα προγράμματα συνεργασίας μεταξύ τοπικών και περιφερειακών αρχών αυτοδιοίκησης και ο τέταρτος αφορά στον τομέα των υποδομών. Η βασική πηγή για την παράθεση των παρακάτω παραδειγμάτων είναι η εισήγηση των Μπρίνκοφ και Τζέπσον στο Σεμινάριο Εργασίας για τη Διασυνοριακή Συνεργασία της Β. Ελλάδας με τα Βαλκάνια (1993).

1.5.1.1. Οικονομική συνεργασία και συνεργασία μεταξύ φορέων.

Η συνεργασία μεταξύ οικονομικών φορέων όπως τα Εμπορικά Επιμελητήρια και μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων και βιομηχανιών είναι μείζονος σημασίας για τη δημιουργία μιας ευρύτερης αγοράς, για την ανάπτυξη ευέλικτων κατάλληλων θέσεων για κάθε εταιρία και συνεπώς για τη διεύρυνση της οικονομικής βάσης μιας περιφέρειας, γεγονός που θα την καταστήσει ελκυστική για τους ξένους επενδυτές και που θα επιδράσει θετικά στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

A. Συνεργασία μεταξύ Γερμανίας και Πολωνίας.

i. Η Ευρωπεριφέρεια Σπρι-Νάισε-Μπομπρ.

Προϊστορία της συνεργασίας: Σε επίπεδο περιοχής η ανεπίσημη συνεργασία ξεκίνησε εδώ και δύο περίπου χρόνια, οπότε προέκυψε η ιδέα σύστασης μιας Ευρωπεριφέρειας (με στόχο την υλοποίηση αυτής της μορφής συνεργασίας κατά μήκος της συνοριακής γραμμής μεταξύ Ολλανδίας και Γερμανίας. Το πρώτο βήμα στην κατεύθυνση της συγκρότησης μιας επίσημης διασυνοριακής δομής έγινε τον Οκτώβριο του 1992 με τη δημιουργία της Ευρωπεριφέρειας Σπρι-Νάισε-Μπομπρ στο γερμανικό τμήμα με τη σύσταση ενός φορέα σύμφωνου με τις διατάξεις του γερμανικού ιδιωτικού δικαίου. Η αντίστοιχη πολωνική εταιρία ιδρύθηκε τον Ιούνιο του '93 και μαζί με την προηγούμενη αποτέλεσαν τη βάση για τη σύναψη μιας γενικής συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ των επίσημων φορέων που επικυρώθηκε το Σεπτέμβριο του 1993. Και τα δύο μέρη διαθέτουν ένα εκτελεστικό ως το κεντρικό όργανο λήψης αποφάσεων, ενώ τα καθημερινά ζητήματα λειτουργίας λαμβάνονται υπόψη ομάδων εργασίας και από τις δυο πλευρές των συνόρων.

Χρηματοδότηση: Οι δραστηριότητες και των δύο εταιρών της Ευρωπεριφέρειας χρηματοδοτούνται από τις συνδρομές μέλους που καταβάλλουν οι δήμοι και από τις εισφορές του Υπουργείου Οικονομικών, από όπου χρηματοδοτείται το κύριο μέρος των πάγιων εξόδων της Ευρωπεριφέρειας. Για τα προγράμματα, θα πρέπει να βρεθούν επιπλέον χρηματοδοτικοί πόροι.

Προγράμματα: Η διασυνοριακή δομή λειτουργίας στηρίζεται σε τέσσερις διαφορετικές ομάδες εργασίας που περιλαμβάνουν Πολωνούς και Γερμανούς εκπροσώπους που ασχολούνται ειδικά με κάποιον από τους τέσσερις κύριους άξονες συνεργασίας, οι οποίοι είναι, νομικό πλαίσιο και συντονισμός, στήριξη προς συγκεκριμένες θεματικές κατευθύνσεις μέσα από την επεξεργασία συγκεκριμένων

αντιλήψεων για την ανάπτυξη, ανάπτυξη και προώθηση προγραμμάτων και τέλος προγράμματα τουρισμού. Αναφορικά με τη συνεργασία μεταξύ τοπικών οικονομικών φορέων, υπάρχουν μέχρι στιγμής δύο αξιόλογα παραδείγματα διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ του τοπικού Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου και των Τοπικών Εμπορικών Συλλόγων. Οι τοπικοί Εμπορικοί Σύλλογοι συνεργάζονται από τη δεκαετία του '50. Τα πρόσφατα, πάντως, προγράμματα επικεντρώνονται έντονα στην εκπαίδευση και στη μεταφορά τεχνογνωσίας και τεχνικής εμπειρίας, ευνοώντας δυσανάλογα τον Πολωνό εταίρο. Διαφορετικό υπήρξε το αντικείμενο της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των περιφερειακών Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων, τα οποία ενδιαφέρονται κυρίως για την προώθηση των επαφών και τη δημιουργία της βάσης που θα επιτρέψει τη βελτίωση των σχέσεων εισαγωγών και εξαγωγών μεταξύ περιφερειακών εταιριών. Οι τομείς ενασχόλησης ήταν η βιομηχανία μετάλλων, η ηλεκτροτεχνία και ο κλάδος των τροφίμων. Τέλος ένα παράδειγμα προγράμματος ουσιαστικότερης διασυνοριακής συνεργασίας αποτελεί η πρόταση για την ίδρυση στο Γκούμπεν μονάδας παραγωγής κραμβελαίου (40.000 τόνοι ετησίως), καθώς και biodiesel, υδραυλικών ελαίων και γλυκερίνης ως ενδιάμεσων προϊόντων. Τα άμεσα αποτελέσματα της θα αφορούν τον εισαγωγικό και εξαγωγικό τομέα δραστηριότητας των αντίστοιχων συνοριακών περιοχών.

ii. Euroregion της Πομερανίας.

Προϊστορία της συνεργασίας: Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, υπήρχαν ήδη επαφές μεταξύ των περιφερειών σε διάφορα επίπεδα οι οποίες επισημοποιήθηκαν με την ίδρυση δυο καταχωρηθέντων φορέων στη γερμανική και στην πολωνική πλευρά των συνόρων. Από γερμανικής πλευράς περιλαμβάνονται δέκα δήμοι από το κρατίδιο Μέκλενμπουργκ Φόρπομερν και τέσσερις δήμοι από το κρατίδιο Μπράτενμπουργκ. Η Ευροπεριφέρεια στοχεύει στο να μετάσχουν στη συνεργασία και δήμοι από τη Σουηδία και τη Δανία. Κάποιες σχετικές επαφές έχουν ήδη πραγματοποιηθεί στην κατεύθυνση αυτή.

Χρηματοδότηση: Οι δραστηριότητες της Euroregion χρηματοδοτούνται από τις εισφορές μέλους της πολωνικής και της γερμανικής Kommunalgemeinschaft που, για τη γερμανική πλευρά, αντιστοιχούν σε περίπου 0,46 γερμανικά μάρκα ανά κάτοικο. Το γεγονός αυτό, ωστόσο, σημαίνει ότι ο προϋπολογισμός μπορεί να καλύψει μόνο τα πάγια έξοδα της Ευροπεριφέρειας και τα προγράμματα πρέπει να

χρηματοδοτούνται με πρωτοβουλία των προϊσταμένων τους. Θεωρείται πιθανό ότι η περιφέρεια θα χρηματοδοτηθεί από την Ε.Ε. στο πλαίσιο του INTERREG II.

Προγράμματα: Αξιόλογα παραδείγματα προσφέρουν μια σειρά από EURES-Schalter, δηλ., φορείς πληροφόρησης που θα παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες σε εργαζόμενους, πολίτες και κυβερνήσεις για πολιτιστικά, οικονομικά, διοικητικά και άλλα προβλήματα, καθώς και αναφορικά με την προοπτική μιας εντονότερης διασυνοριακής δραστηριότητας. Άλλα πάλι προγράμματα αφορούν τη διασυνοριακή μεταφορά τεχνογνωσίας με επίκεντρο τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Με στόχο τη βελτίωση της συνεργασίας σε ότι αφορά στη μεταφορά τεχνογνωσίας έχουν σχεδιαστεί μια σειρά κέντρων για μια καινοτόμο προσέγγιση όσον αφορά στη στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την επιχειρηματική ανάπτυξη τα οποία, σε αντιστοιχία με τους κυριότερους τομείς δραστηριότητας της Euroregion, θα πρέπει να επικεντρωθούν στους τομείς της ηλεκτρονικής και της μηχανικής για το βόρειο τμήμα της και στον τομέα της γεωργίας και της παραγωγής τροφίμων για το νότιο τμήμα. Ένα τρίτο παράδειγμα αφορά στην κατάρτιση και καλύπτει την ίδρυση μιας σειράς σχολείων επαγγελματικής κατάρτισης που θα λειτουργούν σε διασυνοριακή βάση και όπου οι μαθητευόμενοι θα διδάσκονται τις νέες τεχνολογίες στους κλάδους της ηλεκτρονικής αυτοκινήτων, του περιβάλλοντος, των κατασκευών κ.τ.λ., προκειμένου να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τις τεχνολογίες αυτές στην εργασία τους, διευκολύνοντας έτσι τη διαδικασία αναδιάρθρωσης της οικονομίας.

B. Συνεργασία μεταξύ Γερμανίας και Δημοκρατίας της Τσεχίας.

i. Ευρωπεριφέρεια Έλβα/ Λάμπε

Προϊστορία της συνεργασίας: Η Ευρωπεριφέρεια Έλβα/ Λάμπε περιλαμβάνει δύο συνδέσμους σύμφωνα με τις διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου: στη Γερμανία, πρόκειται για την Kommunaigemeinschaft Euroregion Oberes Elbtal e.V. (η πόλη και η ευρύτερη περιοχή της Δρέσδης) και από τσεχικής πλευράς υπάρχει η Club Euroregion Labe e.V. (οι περιοχές του Ούστι και του Τέπλιτσε). Από την άποψη της οργανωτικής δομής, η εν λόγω Ευρωπεριφέρεια διαθέτει συμβούλιο, συνέλευση και γραμματεία, ενώ επτά ομάδες εργασίας ανά θεματικούς τομείς είναι αρμόδιες για την αξιολόγηση και την υποβολή προτάσεων αναφορικά με προγράμματα και άλλες δραστηριότητες. Οι ομάδες αυτές αποτελούνται από μια σειρά εμπειρογνώμονες και εκπροσώπους οικονομικών και κοινωνικών φορέων και από τα δύο τμήματα της Ευρωπεριφέρειας.

Χρηματοδότηση: Το γερμανικό τμήμα της Ευρωπεριφέρειας χρηματοδοτείται από τις εισφορές μέλους που καταβάλλουν οι περιοχές, καθώς και από μια πάγια επιχορήγηση του Υπουργείου Οικονομικών της Σαξωνίας. Οι επιχορηγήσεις αυτές καλύπτουν τα πάγια έξοδα λειτουργίας των γραφείων της Ευρωπεριφέρειας, ενώ παρόμοιες είναι οι διαδικασίες χρηματοδότησης και για την τσεχική πλευρά. Η χρηματοδότηση των περισσότερων προγραμμάτων που έχουν ήδη ξεκινήσει επιβαρύνει το Γερμανό εταίρο της Ευρωπεριφέρειας.

Προγράμματα: Οι κύριες δραστηριότητες στον κλάδο της οικονομικής συνεργασίας αφορούν στην ανταλλαγή πληροφοριών επί της αγοράς, της οικονομικής βάσης και επί πρακτικών ζητημάτων που έχουν να κάνουν με τις εξαγωγές, τις εισαγωγές και με τις εταιρίες της συνεργαζόμενης περιφέρειας. Μια σειρά δραστηριοτήτων που έχουν ξεκινήσει είναι η προετοιμασία ενός οδηγού σχετικά με τη βιομηχανία σε περιφερειακό επίπεδο και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, η σύσταση υπηρεσίας πληροφόρησης για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε δύο γλώσσες και η οργάνωση της συμμετοχής των τσεχικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε περιφερειακού επιπέδου εκθέσεις. Τέλος υπάρχει και ένα σημαντικό διασυνοριακό πρόγραμμα που λειτουργεί από το 1993 και έχει ως αντικείμενο την από κοινού ηλεκτροδότηση της Ευρωπεριφέρειας. Η διαχείριση και η χρηματοδότηση του προγράμματος επιβαρύνει από κοινού τους Τσέχους και τους Γερμανούς εταίρους.

Γ. Συνεργασία μεταξύ Γαλλίας και Ισπανίας.

i. Περιφερειακό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο της Μιντί Πυρενέ.

Προϊστορία της συνεργασίας: Πρόκειται για μια μακρά ιστορία συνεργασίας μεταξύ των περιφερειακών Εμπορικών Επιμελητηρίων στο πλαίσιο της Conference Permanente des Chambres de Commerce, d' Industrie et de Navigation du Sud- Ouest de la France et du Nord de l' Espagne (COPEF), το οποίο συνιστά παράδειγμα μακροπρόθεσμης ανεπίσημης συνεργασίας με επίκεντρο την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και πληροφόρησης στις τοπικές αρχές αναφορικά με την επεξεργασία και το συντονισμό σχεδίων. Το εγχείρημα αυτό ξεκίνησε το 1965 με στόχο την προώθηση των γαλλο- ισπανικών επαφών στην εν λόγω περιφέρεια.

Χρηματοδότηση: Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από το Chambre Regionale de Commerce et d' Industrie Midi-Pyrenees. Παρά το γεγονός ότι η διαχείριση και η χρηματοδότηση του προγράμματος γίνεται από τη μία μόνο πλευρά, υπάρχουν στενοί δεσμοί με το αντίστοιχο Επιμελητήριο και τους αντίστοιχους φορείς στην Ισπανία και

το πρόγραμμα αυτό αποδεικνύεται επιτυχές παράδειγμα ανάπτυξης μιας σειράς συμπληρωματικών δραστηριοτήτων για τη διευκόλυνση της διασυνοριακής συνεργασίας.

Πρόγραμμα: Το Chambre Regionale de Commerce et d' Industrie Midi-Pyrenees ίδρυσε το 1990 ένα Κέντρο Πληροφόρησης για τις Ευρωπαϊκές Αγορές (CIME), του οποίου οι δραστηριότητες επικεντρώνονται ειδικά στην οικονομική διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ Ισπανίας και Γαλλίας. Προς το παρόν, το CIME ασχολείται με τους εξής τέσσερις κύριους τομείς: Τη δημιουργία εσωτερικής βάσης δεδομένων και κέντρου πληροφόρησης για μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Την ερευνητική δραστηριότητα αναφορικά με διάφορες επιχειρήσεις, αγορές εξαγωγών και τους ισχύοντες κανονισμούς στην κοινοτική και ,ειδικά, στην ισπανική επικράτεια. Τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Κέντρου Πληροφόρησης το οποίο θα είναι ενταγμένο σε κοινοτικά δίκτυα όπως BRE, BC-Net. Και, τέλος, την οργάνωση επαφών μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων και βιομηχανιών με τη βοήθεια μηνιαίας έκδοσης. Αναφορικά με την υλοποίηση των παραπάνω το CIME δραστηριοποιείται κατά κύριο λόγο για την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ της ισπανικής περιφέρειας της Αραγκόν και της γαλλικής Μιντί Πυρενέ. Οι συγκεκριμένες ενέργειες περιλαμβάνουν: Τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας στον κλάδο της περιβαλλοντικής προστασίας, την ανάπτυξη εμπορικών ανταλλαγών μεταξύ των περιφερειών και τέλος την πραγματοποίηση επιχειρηματικών επαφών με αξιοποίηση του αντίστοιχου φόρουμ για τις επαφές μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων και βιομηχανιών.

Δ. Συνεργασία μεταξύ Πορτογαλίας και Ισπανίας.

ι. Γαλικία/ Βόρεια Πορτογαλία

Προϊστορία της συνεργασίας: Ο AIP (Σύνδεσμος Πορτογαλικών Βιομηχανιών) και η CEG (Συνομοσπονδία Γαλικιανών Βιομηχανιών), που είναι δύο ιδιωτικοί φορείς που διατηρούν επαφές εδώ και ορισμένο χρονικό διάστημα, έχουν διευκολύνει την υλοποίηση διασυνοριακών προγραμμάτων. Η διασυνοριακή συνεργασία αναπτύχθηκε σε διάφορα στάδια, ξεκινώντας από ανεπίσημες συναντήσεις και προχωρώντας στην υπογραφή συνθήκης συνεργασίας και στην ανάπτυξη διασυνοριακού προγράμματος και στρατηγικής.

Χρηματοδότηση: Ορισμένα από τα προγράμματα έχουν υποβληθεί στο πλαίσιο του INTERREG I, ενώ άλλα (π.χ. ανταλλαγή πληροφοριών) έχουν χρηματοδοτηθεί από διαφορετικά κοινοτικά προγράμματα.

Προγράμματα: Έχουν υλοποιηθεί διάφοροι τύποι συνεργασίας και προγραμμάτων, μεταξύ των οποίων και μια μελέτη για τις επιπτώσεις της Κοινής Αγοράς στις εταιρίες της Γαλικίας και της Βόρειας Πορτογαλίας, καθώς και για τις συνακόλουθες αναγκαίες στρατηγικές. Τα πορίσματα της μελέτης αυτής έγιναν αποδεκτά από την CEG και τον AIP με τη συμβολή οργανισμών όπως το Γαλικιανό Συμβουλευτικό Σώμα για τα Εμπορικά Επιμελητήρια, ενώ προτάθηκαν προγράμματα: Ανταλλαγής πληροφόρησης και τεχνογνωσίας στους τομείς τεχνολογία πληροφορικής και υπάρχοντα κεφάλαια, πιθανή αξιοποίηση του προγράμματος INTERREG, εντοπισμός των εν δυνάμει συνεργατών στη συγκεκριμένη περιφέρεια και δημιουργία ομάδων εργασίας ανά θεματικές ενότητες. Οργάνωσης τομεακών αποστολών κατά τις οποίες αντιπρόσωποι επισκέπτονται εταιρίες των τοπικών τομέων δραστηριότητας (υφαντουργία, κατασκευές, ξυλεία, έπιπλα και μεταφορές. Και τέλος οργάνωσης εκθέσεων με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

E. Συνεργασία μεταξύ Ιταλίας και Σλοβενίας.

i. Φριούλι-Βενετία Τζιούλια/ Σλοβενία.

Προϊστορία της συνεργασίας: Η επίσημη συνεργασία στο πλαίσιο κοινού προγράμματος για την αυτόνομη περιφέρεια Φριούλι-Βενετία Τζιούλια και τη Δημοκρατία της Σλοβενίας δεν ξεκίνησε παρά πρόσφατα, στη βάση της προετοιμασίας για το INTERREG I. Ωστόσο, οι διμερείς επαφές υφίστανται εδώ και ορισμένο χρονικό διάστημα, ενώ και οι δύο περιφέρειες είναι μέλη της Alpen Adria και έχουν ήδη συνεργαστεί για μια σειρά θέματα υπό την ανεπίσημη αυτή μορφή.

Χρηματοδότηση: Η διαχείριση και η χρηματοδότηση των προγραμμάτων επιβαρύνει και τους δύο εταίρους. Αναφορικά με την ιταλική πλευρά, η μερίδα συγχρηματοδότησης που αναλογεί στην αντίστοιχη περιφέρεια έχει εγκριθεί από το ιταλικό Υπουργείο Οικονομικών.

Προγράμματα: Έχουν καταρτιστεί και λειτουργούν δύο προγράμματα στον τομέα της οικονομικής διασυνοριακής συνεργασίας, τα οποία έχουν εγκριθεί στο πλαίσιο του INTERREG I. Το πρώτο αφορά στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος υπηρεσιών για επιχειρήσεις με επίκεντρο την παροχή συμβουλών

αναφορικά με τη διοίκηση επιχειρήσεων και τη μεταφορά τεχνογνωσίας σε νέες επιχειρήσεις. Διαχειριστής του εν λόγω προγράμματος είναι η Εταιρία Υπηρεσιών για την Οικονομική Ανάπτυξη των Ανατολικών Χωρών (SEED), ενώ του δεύτερου προγράμματος προϊστάται το περιφερειακό Υπουργείο Γεωργίας (Φριούλι-Βενετία Τζιούλια) που έχει συστήσει ένα διασυνοριακό κέντρο πληροφόρησης των οινοπαραγωγών για την παραγωγή σταφυλιών.

1.5.1.2. Συνεργασία για την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινή διαχείριση των φυσικών πόρων και των δασών.

A. Συνεργασία μεταξύ Γερμανίας και Δημοκρατίας της Τσεχίας.

i. Ευρωπεριφέρεια Έλβα/ Λάμπε

Προγράμματα: Ένας από τους τομείς-κλειδιά για τη μελλοντική συνεργασία στο πλαίσιο της Ευρωπεριφέρειας είναι η προστασία του περιβάλλοντος, δεδομένης της έντονης ρύπανσης της ατμόσφαιρας και του νερού που οφείλεται μερικώς στις βιομηχανίες της περιοχής και, ειδικά, στα χημικά εργοστάσια. Η οικολογική βλάβη επιβαρύνει περαιτέρω τη συγκεκριμένη περιφέρεια, καθώς εξαιτίας της περιορίζονται οι δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης. Το 1993 σχεδιάστηκε η διεξαγωγή μιας μελέτης ευρείας κλίμακας σχετικά με την προστασία του Osterzgebirge, η οποία στοχεύει στην προστασία και στην εκτίμηση της επικρατούσας κατάστασης στην περιβαλλοντικά ευαίσθητη περιοχή που εκτείνεται και από τις δύο πλευρές των συνόρων. Αποστολή του προγράμματος αυτού είναι η προστασία και η διαχείριση της εν λόγω περιοχής που θα είναι καθαρά διασυνοριακού χαρακτήρα και ανατέθηκε σε σύνδεσμο αποτελούμενο από τη διασυνοριακή υπηρεσία προστασίας της φύσης, το περιφερειακό τραστ διαφύλαξης της Σαξωνίας και άλλες υπηρεσίες του τομέα αυτού. Το επόμενο παράδειγμα αφορά την από κοινού προστασία του ποταμού Έλβα (Λάμπε) από τις επιπτώσεις της οδικής, σιδηροδρομικής και θαλάσσιας μεταφοράς επικίνδυνων περιβαλλοντικά ουσιών. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που στοχεύει στην από κοινού απόκτηση και αξιοποίηση του τεχνικού εξοπλισμού προστασίας του οικοσυστήματος του ποταμού από την εισδοχή επικίνδυνων ουσιών, ο οποίος συνίσταται σε ένα πλωτό φράγμα για πετρελαιοκηλίδες το οποίο απωθεί τόσο αυτές όσο και τις ρυπαντικές ουσίες προς τις όχθες του ποταμού, όπου και υφίστανται επεξεργασία σε μια μονάδα καθαρισμού. Από τη στιγμή της εγκατάστασής του, ο εξοπλισμός αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το σύνολο των υδάτων της

περιφέρειας. Επιφορτισμένο με τη διαχείριση του προγράμματος είναι το τοπικό συμβούλιο για την αντιμετώπιση των καταστροφών. Τέλος άλλα προγράμματα που έχουν καταρτιστεί αφορούν την κοινή διασυνοριακή διαχείριση και το σχεδιασμό των εθνικών περιφερειακών πάρκων, ενώ υπάρχουν επίσης και κοινά προγράμματα στον τομέα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

B. Συνεργασία μεταξύ Ιταλίας και Σλοβενίας.

i. Φριούλι-Βενετία Τζιούλια.

Προγράμματα: Έχουν υλοποιηθεί κάποια προγράμματα και, κυρίως, μελέτες που έχουν εγκριθεί στο σύνολό τους στο πλαίσιο του INTERREG I. Ένα από τα προγράμματα αυτά αφορά στην έρευνα σχετικά με τη θαλάσσια ρύπανση στη διασυνοριακή περιφέρεια Ιταλίας/Σλοβενίας. Η διαχείριση του προγράμματος γίνεται από το περιφερειακό συμβούλιο (τμήμα περιβάλλοντος), ενώ την έρευνα διεξάγει ένα ινστιτούτο εφαρμοσμένης έρευνας που ανήκει στο Εμπορικό Επιμελητήριο του Ούντινε. Άλλη μελέτη που εκπονείται υπό την ευθύνη της περιφερειακής κυβέρνησης (Ufficio di Piano) έχει ως αντικείμενο τη διαχείριση αποβλήτων ξυλείας με στόχο την αξιοποίηση τους για την παραγωγή ενέργειας. Τέλος, μια τρίτη κοινή μελέτη που διεξάγεται με ευθύνη του περιφερειακού συμβουλίου (τμήμα περιβάλλοντος) και σε συνεργασία με το Υπουργείο της Δημοκρατίας της Σλοβενίας αφορά στη διαχείριση των νερών του ποταμού Τιμάβο που ανήκει και στις δυο χώρες.

1.5.1.3. Συνεργασία μεταξύ των τοπικών και των περιφερειακών οργανισμών αυτοδιοίκησης.

A. Συνεργασία μεταξύ Γερμανίας και Πολωνίας.

i. Euroregion της Πομερανίας.

Προγράμματα: Έχουν προϋπολογιστεί μια σειρά προγράμματα μικρής κλίμακας με αντικείμενο την επικοινωνία και την ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε ότι αφορά στις τοπικές κυβερνήσεις, στα οποία περιλαμβάνεται π.χ. η σύσταση ομάδας εργασίας για τη δημόσια διοίκηση με στόχο τη μεταφορά και την από κοινού εξέταση των εμπειριών εφαρμογής δημοκρατικών συστημάτων τοπικής και περιφερειακής διοίκησης με έμφαση στο διοικητικό δίκαιο. Ως αρμόδια διοικητική αρχή έχει οριστεί ο Γερμανός εταίρος της Euroregion. Ένα δεύτερο πρόγραμμα αφορά τη βελτίωση των επικοινωνιακών δομών μεταξύ των δήμων της Euroregion αλλά και των

γειτονικών σουηδικών και δανικών δήμων, με στόχο τη σύσταση ενός εναλλακτικού τηλεπικοινωνιακού δικτύου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ανεξάρτητα από το τοπικό και υπερφορτωμένο τηλεφωνικό δίκτυο. Το πρόγραμμα αυτό θα διευθύνεται από το γερμανικό τμήμα της Euroregion σε συνεργασία με Γερμανό κατασκευαστή ηλεκτρονικών συστημάτων.

B. Συνεργασία μεταξύ Ιταλίας και Γαλλίας.

i. Μαντόν/ Βεντιμίλια.

Προϊστορία της συνεργασίας: Η ιστορική συνεργασία μεταξύ των δύο πόλεων ανάγεται στο 1946, οπότε και άρχισε να εφαρμόζεται η από κοινού διαχείριση του πόσιμου νερού. Ενόψει της ενιαίας αγοράς, η συνεργασία αυτή θεσμοποιήθηκε μέσω ενός Πρωτοκόλλου Συμφωνίας το 1990. Το Νοέμβριο του 1991 υπογράφηκε διακήρυξη συνεργασίας βάσει της οποίας οι πόλεις της Μεντόν και της Βεντιμίλια απέκτησαν το καθεστώς μιας Communaute Urbaine Europeenne (Ευρωπαϊκή Αστική Κοινότητα). Σε ότι αφορά τη διοικητική δομή, συστάθηκε συμβούλιο που περιλαμβάνει: εκπροσώπους του κράτους και των δημόσιων φορέων (Γαλλία, Ιταλία), εκπροσώπους της Επιτροπής της Ε.Ε., αιρετούς εκπροσώπους των τοπικών, νομαρχιακών και περιφερειακών αρχών, εκπροσώπους των τοπικών οργάνων, των κατά πόλεις ιδιωτικών εταιριών και των δημόσιων υπηρεσιών και τέλος τους τοπικούς επαγγελματίες και τους αρμόδιους για τις δημόσιες υπηρεσίες. Το συμβούλιο αυτό χειρίστηκε τα ζητήματα της στρατηγικής και των πρακτικών πλευρών μέσα από την ανάλυση των προβλημάτων και των πλεονεκτημάτων της συνεργασίας, την εξέταση της κατάστασης αναφορικά με τις νομικές διατάξεις και τα όργανα λειτουργίας για την εν λόγω συνεργασία και την παρουσίαση στρατηγικών αλλά και θεμάτων συνεργασίας

Προγράμματα: Μετά τη σύσταση της ευρωπαϊκής αστικής κοινότητας, οι κατά τόπους αρμόδιοι εκπόνησαν προγράμματα για τη δημιουργία ενός κοινού συστήματος μαζικής μεταφοράς και μιας κοινής μονάδας αποτέφρωσης απορριμμάτων η οποία επιχορηγήθηκε από την Ε.Ε. Επίσης εκπονήθηκαν προγράμματα για την έναρξη της κατασκευής κοινών μονάδων καθαρισμού του νερού και για τη δημιουργία εμπορικής ζώνης.

1.5.1.4. Συνεργασία στον τομέα της υποδομής.

Συχνά, η περιθωριοποίηση των περιφερειών επιδεινώνεται λόγω της έλλειψης κατάλληλων οδικών δικτύων, καθώς και σιδηροδρομικών και άλλων συγκοινωνιακών συνδέσεων. Η διασυνοριακή συνεργασία στον τομέα της υποδομής αποτελεί πολλές φορές προϋπόθεση για τη διευκόλυνση της συνεργασίας και σε άλλους κλάδους όπως ο τουρισμός, η οικονομία, ή η περιβαλλοντική προστασία. Ως προς το ζήτημα αυτό, ενδεικτικά είναι τα παραδείγματα συνεργασίας της Γερμανίας με την Πολωνία και την Δημοκρατία της Τσεχίας.

A. Συνεργασία μεταξύ Γερμανίας και Πολωνίας.

i. Euroregion της Πομερανίας.

Προγράμματα: Μια σειρά προγραμμάτων στο πλαίσιο της διασυνοριακής αναπτυξιακής πολιτικής ασχολείται με την έλλειψη συνδέσεων μεταξύ των δυο εταίρων και έχει ως επίκεντρο τη βελτίωση και την ανακατασκευή των οδικών συνδέσεων ως συμπλήρωση ενός δεύτερου προγράμματος για την επαναλειτουργία των συνοριακών φυλακίων στα σημεία Χίντερζε-Έντερπελ, Μπλάνκεζε-Σβένενς, Σβεντ-Όγκνιτσα. Για τη διαχείριση και τη χρηματοδότηση όλων των προγραμμάτων υπεύθυνες είναι οι κυβερνήσεις των αντίστοιχων κρατιδίων και η ομοσπονδιακή κυβέρνηση.

B. Συνεργασία μεταξύ Γερμανίας και Δημοκρατίας της Τσεχίας.

i. Ευρωπεριφέρεια Έλβα/ Λάμπε.

Προγράμματα: Τα προγράμματα που έχουν εκπονηθεί για την Ευρωπεριφέρεια αυτή αφορούν διάφορα μέσα μεταφοράς, τη δημιουργία σιδηροδρομικής σύνδεσης στον άξονα Δρέσδης-Ούστι, τη δημιουργία προαστιακής διασυνοριακής σιδηροδρομικής σύνδεσης, τη διάνοιξη μικρών δρόμων και την επέκταση του αυτοκινητόδρομου Δρέσδης-Πράγας. Μερικά από αυτά τα προγράμματα έχουν καταρτιστεί στα πλαίσια της επαναλειτουργίας των συνοριακών φυλακίων.

1.5.1.5. Συμπεράσματα από τη διεθνή εμπειρία.

Τα προγράμματα που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες παραγράφους συνιστούν παραδείγματα διασυνοριακής συνεργασίας σε διαφορετικούς τομείς και

μέσα από διαφορετικές δομές και διαδικασίες που εκτείνονται από την ανεπίσημη δραστηριοποίηση φορέων που λειτουργούν σε εθελοντική βάση μέχρι τους οργανισμούς που συνδέονται με επίσημες συμφωνίες συνεργασίας, με συγκεκριμένη λειτουργική δομή και με ορισμένο νομικό πλαίσιο (π.χ. οι Ευρωπαϊκές περιφέρειες στα γερμανοπολωνικά και γερμανοτσεχικά σύνορα). Προκύπτει το γενικό συμπέρασμα ότι τα πρώτα βήματα συνεργασίας αναπτύσσονται συχνά μέσα από ανεπίσημες επαφές οι οποίες σταδιακά εξελίσσονται και αποκτούν πιο επίσημη μορφή, γεγονός που εξασφαλίζει την αναγκαία ευελιξία στην έναρξη κάθε προσπάθειας.

Συνήθη μορφή λειτουργικής δομής αποτελεί η δημιουργία μιας σειράς ομάδων εργασίας που θα ασχολούνται με τους διαφορετικούς τομείς της συγκεκριμένης συνεργασίας, προσδιορίζοντας και προτείνοντας τα ανάλογα προγράμματα. Η δομή των ομάδων αυτών μπορεί να ποικίλλει από την καθαρά διασυνοριακή ως εκείνη της ύπαρξης δυο χωριστών εθνικών ομάδων με έντονους δεσμούς επικοινωνίας. Στα παραδείγματα που παρουσιάστηκαν παραπάνω, οι εν λόγω ομάδες περιελάμβαναν τους βασικούς τοπικούς και περιφερειακούς φορείς αναφορικά με τη διασυνοριακή συνεργασία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση του ενδεχόμενου συμμετοχής εκπροσώπων από τις περιφερειακές και εθνικές κυβερνήσεις με στόχο τη διασφάλιση της συνοχής κατά τον προσδιορισμό των προγραμμάτων.

Αναφορικά με τους διάφορους τομείς διασυνοριακών δραστηριοτήτων, παρατηρείται ότι έντονη και πολλαπλή είναι η δραστηριοποίηση στον οικονομικό τομέα. Άλλοι κλάδοι συνεργασίας που συμπληρώνουν τη συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων είναι η κατάρτιση και οι ανθρώπινοι πόροι, η έρευνα και η ανάπτυξη, καθώς και τα πολιτιστικά και κοινωνικά προγράμματα που προάγουν την αλληλοκατανόηση μεταξύ των πολιτών στις συνοριακές περιφέρειες. Ένας άλλος τομέας που χρειάζεται να εξεταστεί με στόχο τη σύναψη συνεργασίας και σε άλλους τομείς είναι τα προγράμματα υποδομής και της έλλειψης συνδέσεων.

Από όλη την παραπάνω ανάλυση και τα συμπεράσματα είναι δυνατή η διεξαγωγή και κάποιων διαπιστώσεων και σχεδίων, σχετικά με την ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας και στην Βόρεια Ελλάδα και ειδικότερα στην περιοχή μελέτης (Δυτική Μακεδονία-Π.Γ.Δ.Μ).

1.5.2. Το παράδειγμα της Ευρωπεριφέρειας DKNT.

Ένα παράδειγμα διασυνοριακής συνεργασίας στην περιοχή των Βαλκανίων, είναι η Ευρωπεριφέρεια DKNT στην οποία δημιουργήθηκε μια διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ τεσσάρων περιφερειών της Ρουμανίας, τριών περιφερειών της Ουγγαρίας και της αυτόνομης επαρχίας της Βοϊβοδίνας. Η λέξη DKNT, είναι τα αρχικά αυτής της τριμερούς συνεργασίας μεταξύ περιφερειών της Ρουμανίας της Ουγγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας, που έχουν διαφορές ως προς τις διαστάσεις τους, τον πληθυσμό τους, την οικονομία τους, συνδέονται όμως από κοινά συμφέροντα για την προώθηση της κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης σε ολόκληρη τη ζώνη αυτής της συνεργασίας, που είναι παράγοντας σταθερότητας των οικονομικών και ανθρωπίνων σχέσεων και θα ενισχύσει την αμοιβαία εμπιστοσύνη σε μια ζώνη όπου υπάρχει μεγάλη ποικιλία στην εθνική σύνθεση (Κοϊφάν, 1998).

Όσον αφορά τη διοικητική δομή η Ρουμανία έχει δύο επίπεδα αυτοδιοίκησης: Η πρώτη είναι ο δήμος ή κοινότητα και η δεύτερη είναι ο νομός, αλλά μέσα στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ορολογίας, ο νομός αντιστοιχεί στην περιφέρεια. Η περιοχή που συμμετέχει στη συνεργασία είναι αυτή που βρίσκεται μεταξύ των ποταμών Δούναβη, Μουρές, Κρις και Ντινίς. Από την πλευρά της Ουγγαρίας υπάρχει το λεγόμενο Μεντιέ, ή νομός, ή κομητεία που συμμετέχει με τέσσερις νομούς (Τσονγκράτ, Πεκές, Γιας, Ματζιστόνακ). Από την πλευρά της Γιουγκοσλαβίας είναι η πρώην αυτόνομη επαρχία της Βοϊβοδίνας που είναι ένα είδος περιφέρειας με πρωτεύουσα το Νόβισαν (Κοϊφάν, 1998).

Το **χρονικό της διασυνοριακής συνεργασίας** ξεκίνησε από μια διμερή συμφωνία μεταξύ του νομού Τιμίς στη Ρουμανία και του Τσονγκράτ στην Ουγγαρία. Στη συνέχεια, ακολούθησε μια πρώτη εκδοχή της δημιουργίας του πρωτοκόλλου μιας Ευρωπεριφέρειας, που ονομάζεται DKNT και αποτελείτο από δυο ρουμανικές, δυο ουγγρικές και μια γιουγκοσλαβική περιφέρεια. Υπήρξαν όμως νομοθετικά εμπόδια από τη πλευρά της Ρουμανίας διότι, σύμφωνα με τη νομοθεσία για τη δημόσια τοπική αυτοδιοίκηση, δεν υπήρχαν συγκεκριμένες αρμοδιότητες σχετικά με τη διαπεριφερειακή και διασυνοριακή συνεργασία. Αυτό το εμπόδιο εν μέρει παρακάμφθηκε διότι ο νέος νόμος για τη δημόσια τοπική αυτοδιοίκηση περιείχε σαφέστατες και συγκεκριμένες διευκρινίσεις σχετικά με τη διασυνοριακή συνεργασία.

Έπειτα η συνεργασία προχώρησε στην επέκταση της στις μη μεθοριακές περιφέρειες, με τη συμμετοχή ακόμα δύο ουγγρικών και δύο ρουμανικών περιφερειών.

Στη συνέχεια έγινε η τροποποίηση της ρουμανικής νομοθεσίας σχετικά με τις αρμοδιότητες των περιφερειών, οπότε ακολούθησε τρίτη έκδοση του πρωτοκόλλου, με τη νέα επέκταση της συνεργασίας και τελικά τη σύναψη του πρωτοκόλλου περιφερειακής συνεργασίας Δούναβη, Μουρεχτσιά, και στη συνέχεια της Κρις που προστέθηκε. Με αυτή τη χρονολογική σειρά λοιπόν θεσμοθετήθηκε η διαπεριφερειακή συνεργασία (Κοϊφάν, 1998).

Οι **εταίροι** είναι οι τέσσερις νομοί Τιμίζ, Αράτ, Καράτ Σεβερίν και Ουενταράτ στη Ρουμανία (οι οποίοι όπως αναφέρθηκε παραπάνω θα πρέπει να εκληφθούν ως περιφέρειες). Στην Ουγγαρία, οι Τσονγκράτ, Μπέκες, Μπάτσγκιντσουν, Σόνοτ και στη Γιουγκοσλαβία η αυτόνομη επαρχία της Βοϊβοδίνα.

Ο **στόχος της συνεργασίας** είναι η ανάπτυξη και η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων και των εκπροσώπων των τοπικών αρχών στους τομείς της οικονομίας, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, της υγείας, των επιστημών, του αθλητισμού, καθώς και η συνεργασία για την ένταξη στη σύγχρονη διαδικασία της Ευρώπης. Ουσιαστικά, πρόκειται για τη στρατηγική της προένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι **τομείς της συνεργασίας** είναι οι οικονομικές σχέσεις, η κατασκευή διευκολύνσεων της υποδομής στις μεταφορές και τις επικοινωνίες, το περιβάλλον, ο τουρισμός, οι επιστήμες, ο πολιτισμός, η εκπαίδευση, η υγεία, ο αθλητισμός και η αστική κοινωνία.

Οι **οργανισμοί της συνεργασίας** είναι το Φόρουμ των Προέδρων, οι εν ενεργεία Πρόεδροι, η Γραμματεία και οι ομάδες εργασίας που αποτελούν τη βάση αυτής της συνεργασίας. Η λειτουργία της συνεργασίας περιλαμβάνει: Εννέα οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης-εταίρους, οι οποίοι εκπροσωπούνται από εννέα αιρετά συμβούλια, εκτός από την επαρχία της Βοϊβοδίνα, η οποία δεν έχει άμεσα εκλεγμένο όργανο, αλλά τον εν ενεργεία Πρόεδρο, που είναι ένα είδος νομάρχη. Το Φόρουμ των Προέδρων είναι ο συλλογικός οργανισμός όπου λαμβάνονται όλες οι αποφάσεις εν συναινέσει, με έναν εν ενεργεία Προεδρείο, ο οποίος αλλάζει κάθε χρόνο. Και, τέλος, την Γραμματεία που εξασφαλίζει τη συνεννόηση μεταξύ των ομάδων εργασίας στους τομείς της οικονομίας, υποδομής, διαρκούς ανάπτυξης, επιστημών, πολιτισμού και εξωτερικών σχέσεων (Κοϊφάν, 1998).

Τα **πλεονεκτήματα** αυτής της διασυνοριακής συνεργασίας είναι εμφανή σε αρκετά επίπεδα. Στο επίπεδο της περιφερειακή πολιτικής είναι ο εντοπισμός, ο καθορισμός και η ερμηνεία των δομών, των προβλημάτων και των λύσεων των περιφερειακών συμφερόντων, καθώς και η οικοδόμηση της έννοιας μιας περιφερειακής ανάπτυξης, διασυνοριακού χαρακτήρα με την ενίσχυση των διαπεριφερειακών σχέσεων μέσα σε ένα ευρύτερο θεσμικό πλαίσιο. Στο επίπεδο οικονομίας, υποδομής και περιβάλλοντος είναι η αύξηση των ανταλλαγών μεταξύ των τοπικών παραγόντων των περιφερειών-μελών, η διεύρυνση του εμπορικού πεδίου για τους τοπικούς παραγωγούς, η ανάπτυξη ενός δικτύου ταχείας και αποτελεσματικής υποδομής μεταξύ των περιφερειών-μελών, δηλαδή της οδικής υποδομής και η επίδραση στην εθνική και ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική μαζί με την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης της κάθε περιοχής και όλης της ζώνης συνεργασίας. Στο επίπεδο του πολιτισμού και των ανθρώπινων πόρων είναι η εκ νέου ανακάλυψη και ερμηνεία του παλαιού πολιτισμικού θησαυρού, των παραδόσεων, της ιστορίας και των εθνοτήτων στο χώρο που δημιουργούν οι DKNT. Επίσης είναι η καλή κυκλοφορία της πληροφόρησης, η δημιουργία ενός επιπέδου πολιτισμικών αξιών μέσα από την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσιών. Τέλος, η δημιουργία ενός χώρου πολιτισμικής έκφρασης που να συμπεριλαμβάνει το ενιαίο και την ποικιλομορφία (Κοϊφαν, 1998).

Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα και οφείλουν να παίξουν ουσιαστικό ρόλο για την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των εκπροσωπούμενων πληθυσμών και την επίλυση των πρακτικών προβλημάτων με τις γειτονικές κοινότητες.

Τα **εμπόδια, οι φραγμοί και οι περιορισμοί** είναι: Σε νομικό επίπεδο οι περιοριστικές διατάξεις όσον αφορά τις σχέσεις διασυνοριακής συνεργασίας, οι οποίες εκλαμβάνονται ως διεθνείς σχέσεις και συνεπώς αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών. Επίσης η απουσία διεθνικών ή διεθνών νομοθετικών οργάνων τα οποία να επιτρέπουν τις άμεσες σχέσεις στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο θεσμικό, διοικητικό και δημοσιονομικό επίπεδο τα διαφορετικά διοικητικά επίπεδα όσον αφορά την αποκέντρωση, τις αρμοδιότητες και τις ευθύνες. Για παράδειγμα, ενώ το ρουμάνικο διοικητικό σύστημα έχει πολλά κοινά σημεία με το ουγγρικό όσον αφορά τα διοικητικά θέματα και την αποκέντρωση, η κατάσταση στον χώρο της πρώην Γιουγκοσλαβίας είναι διαφορετική. Ακόμα η απουσία ειδικών δομών για τη συνεργασία στο επίπεδο της τοπικής διοίκησης, διότι πρόκειται για έναν πολύ νέο

τομέα και δεν υπάρχει σημαντική εμπειρία σ' αυτόν. Επίσης η απουσία τοπικών πόρων στο πλαίσιο των περιφερειών-εταίρων για την DKNT και οι δυσκολίες σχετικά με τη δημιουργία κοινού προϋπολογισμού, διότι οι δημοσιονομικοί και χρηματοοικονομικοί νόμοι διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Στο κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο η δυσαναλογία στο βαθμό ή τους ρυθμούς της οικονομικής ανάπτυξης που είναι ένα πολύ σημαντικό ζήτημα, η απουσία διασυνοριακών σχέσεων μεταξύ κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων και η απουσία απ' ευθείας σχέσεων, εξαιτίας των τελωνειακών διατάξεων, κ.τ.λ. Τέλος στο πολιτιστικό επίπεδο, υπάρχουν προφανώς τα γλωσσικά εμπόδια (Κοϊφαν, 1998).

Παρά τις δυσκολίες που συναντήθηκαν σε όλο αυτό το διάστημα, η DKNT αποδείχτηκε επιτυχής διότι υπήρχε ισχυρή πολιτική βούληση των τοπικών αρχών αυτού του χώρου για τη συνεργασία η οποία εκφράστηκε σε κάθε επίπεδο και με διάφορους τρόπους. Πρόκειται για έναν προνομιακό χώρο κοινωνικο - οικονομικής συνεργασίας όσον αφορά στην πληροφόρηση, στις εμπορικές και οικονομικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν κατά μήκος των συνόρων μεταξύ των τοπικών παραγόντων και των μικρών κοινοτήτων με κοινά οικονομικά συμφέροντα. Υπάρχουν ισχυροί πολιτισμικοί δεσμοί μεταξύ των εθνικών κοινοτήτων που είναι διασκορπισμένες κατά μήκος των συνόρων όσο και εκείνων που ανήκουν στις γειτονικές χώρες. Επίσης θετικά επιδρά η διατήρηση των λαϊκών παραδόσεων, των περιοχών και της γλώσσας, μέσα σε πνεύμα σεβασμού για την εθνική ακεραιότητα. Το πυκνό δίκτυο συνεργασίας που αναπτύχθηκε σε όλους τους τομείς, αποτελεί ισχυρή κινητήρια δύναμη για τη θεσμοποίηση και την ανάπτυξη της DKNT. Τέλος η κοινή ιστορία σ' αυτή τη γωνιά της Ευρώπης επιδρά εξίσου σημαντικά, γιατί είναι μια περιοχή με έντονη παρουσία μειονοτήτων, οι οποίες ζουν μέσα σε μια κοινωνικο-οικονομική αρμονία. Δεν υπάρχουν διεθνικές ή θρησκευτικές συγκρούσεις (Κοϊφαν, 1998).

Συμπερασματικά η συνεργασία αποτελεί μια πρόκληση για το μέλλον και συγκεκριμένα στο να αποτελεί παράγοντα ολοκλήρωσης, πολιτικής σταθερότητας και ειρήνης στην Ευρώπη, έναν χώρο για τη δυνατότητα συγκατοίκησης μέσα σε πνεύμα του σεβασμού για τις διαφορές των εθνικών μειονοτήτων, το σεβασμό για τις αρχές της επικουρικότητας και της εταιρικής σχέσης, την ενεργό συμμετοχή των πολιτών, των πολιτικών παραγόντων και της αστικής κοινωνίας, τον επανακαθορισμό και την εναρμόνιση του αμοιβαίου σεβασμού, της κατανόησης και της συνεργασίας παρά την

ποικιλομορφία. Ένα δίκτυο της κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής συνεργασίας, μια Ευρώπη των περιοχών.

Τέλος είναι πολύ σημαντικό και πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι αυτή η Ευρωπαϊκή περιφέρεια οικοδομήθηκε ξεκινώντας από τη βούληση του οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης. Και αυτό είναι πολύ σημαντικό διότι υπήρξε επίσης μια άλλη εμπειρία στη Ρουμανία, που ονομάζεται Ευρωπαϊκή περιφέρεια Ευρω-Καρπάθια και σχηματίστηκε μεταξύ της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας και της Ουκρανίας, αλλά δημιουργήθηκε από την κυβέρνηση και δεν λειτουργεί, εξαιτίας της έλλειψης βούλησης από την πλευρά των τοπικών παραγόντων. Είναι λοιπόν πολύ σημαντικό να κατανοηθεί η παράμετρος του πληθυσμού, διότι ο πληθυσμός είναι ο πρώτος που επωφελείται από αυτή τη συνεργασία και συνεπώς είναι ο πρώτος που θα σπεύσει να την στηρίξει (Κοϊφαν, 1998).

1.6. Συμπεράσματα-Σύνοψη.

Τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις που προκύπτουν από το Κεφάλαιο 1, μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Η βασικότερη έννοια που εμπεριέχει η διασυνοριακή συνεργασία, είναι η έννοια των συνόρων.
- Οι χωρικές επιπτώσεις των συνόρων μπορούν να προσδιοριστούν με βάση τέσσερις προσεγγίσεις, την προσέγγιση των λειτουργικών συνεπειών, την προσέγγιση «core-periphery» (κέντρου-περιφέρειας), την προσέγγιση του περιφερειακού συστήματος και τέλος την προσέγγιση του στρατηγικού σχεδιασμού.
- Η διασυνοριακή συνεργασία εκδηλώνεται κυρίως με τη μορφή δικτύων τα οποία έχουν ως βασικό στόχο την ανταλλαγή πληροφοριών και τεχνογνωσίας σε κοινά προβλήματα και την αύξηση των πόρων με τη χρησιμοποίηση κονδυλίων από κοινοτικά διασυνοριακά προγράμματα.
- Μια από τις εξίσου βασικές διαστάσεις της διασυνοριακής συνεργασίας είναι και η άρση της απομόνωσης και η ανάπτυξη των πληθυσμιακών μειονοτήτων, που πιθανόν υφίστανται σε πολλές συνοριακές περιοχές του Ευρωπαϊκού χώρου.

- Οι τάσεις που υπάρχουν σήμερα στον Ευρωπαϊκό χώρο για την εφαρμογή διασυνοριακών συνεργασιών, είναι αυτές να πραγματοποιούνται σε τοπικό επίπεδο και με βάση τη συνεργασία των Ο.Τ.Α.
- Το θεσμικό πλαίσιο που υπάρχει σήμερα στην Ευρώπη για την εφαρμογή της διασυνοριακής συνεργασίας, επικεντρώνεται κυρίως στη συνεργασία μεταξύ Ο.Τ.Α. και αποτελείται από δυο βασικά κείμενα που είναι το η Σύμβαση Πλαίσιο για τη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ Ο.Τ.Α. και το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο αυτής.
- Τα σημαντικότερα προβλήματα στην εφαρμογή της διασυνοριακής συνεργασίας είναι το διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης των συνεργαζόμενων πλευρών, τα πολιτισμικά εμπόδια, η φύση του κράτους, η έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού σε συνδυασμό με την ασυμφωνία της οικονομικής διάρθρωσης των συνεργαζόμενων περιοχών και οι διαφορές σε σχέση με τις πολιτικές και τα προγράμματα που εφαρμόζει η Ε.Ε. που εμφανίζονται στις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες πλην Ε.Ε.
- Οι ευνοϊκοί παράγοντες της διασυνοριακής συνεργασίας είναι η κοινή γεωγραφική θέση των συνεργαζόμενων περιοχών, η συνέχεια στα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος, η πολιτιστική και πολιτισμική συνάφεια, η παρεμφερής συχνά σύνθεση του μεγέθους των επιχειρήσεων, η εύκολη πρόσβαση μεταξύ των συνεργαζόμενων περιοχών και τέλος η ύπαρξη συχνά μειονοτήτων μεταξύ των συνεργαζόμενων πλευρών που καθιστά ευκολότερη και αμεσότερη την επικοινωνία μεταξύ τους.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί την διασυνοριακή συνεργασία σε πολύ μεγάλο βαθμό με την κατάρτιση προγραμμάτων όπως το INTERREG II, το PHARE-CBC, το TEMPUS, το JOB PHARE-TACIS και το ECOS-OUVERTURE, ενώ παράλληλα τη χρηματοδοτεί εκ νέου για την επταετία 2000-2006 με ακόμα μεγαλύτερα κονδύλια.
- Στον Ευρωπαϊκό χώρο υπάρχουν πολλά παραδείγματα διασυνοριακής συνεργασίας είτε με τη μορφή Ευροπεριφερειών είτε με τη μορφή συνεργασίας μεταξύ φορέων και Ο.Τ.Α. είτε με τη συνεργασία μέσω της σύστασης αρμοδίων φορέων.
- Η μορφή και οι τομείς της συνεργασίας των παραδειγμάτων από τη διεθνή εμπειρία μπορούν να αφορούν στην οικονομική συνεργασία, στη συνεργασία για

την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινή διαχείριση φυσικών πόρων, στη συνεργασία μεταξύ τοπικών και περιφερειακών οργανισμών αυτοδιοίκησης και τέλος στη συνεργασία στον τομέα των υποδομών.

- Με βάση τα παραδείγματα διασυνοριακής συνεργασίας από την διεθνή εμπειρία, προκύπτει ότι υπάρχουν πολλές δυνατότητες συνεργασίας και στην περιοχή των Βαλκανίων, και ειδικότερα στα σύνορα της Ελλάδας με την Αλβανία, την Π.Γ.Δ.Μ. και την Βουλγαρία.
- Τέλος, πρέπει να αναφερθεί από τη διεθνή εμπειρία και το παράδειγμα της Ευροπεριφέρειας DKNT, που αποτελεί μια από τις πιο επιτυχημένες περιπτώσεις συνεργασίας η οποία μάλιστα τυγχάνει να πραγματοποιείται στον Βαλκανικό χώρο και επομένως μπορεί να αποτελέσει έναν αξιόπιστο οδηγό για την εφαρμογή επιτυχημένης διασυνοριακής συνεργασίας και στα ελληνικά σύνορα με τις γειτνιάζουσες Βαλκανικές χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η περίπτωση των συνοριακών περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας και της Π.Γ.Δ.Μ.

2.1.Εισαγωγή.

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται να γίνει η σύνδεση του ζητήματος της διασυνοριακής συνεργασίας με την περιοχή μελέτης της παρούσας εργασίας, η οποία είναι η συνοριακή περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας (νομοί Φλώρινας και Καστοριάς) και οι απέναντι συνοριακοί νομοί της Π.Γ.Δ.Μ (νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν). Τα θέματα που παρουσιάζονται είναι καταρχάς ο σημαντικότερος ρόλος που καλείται να παίξει η Ελλάδα στο βαλκανικό χωνευτήρι. Προβάλλονται οι λόγοι που καθιστούν μια ιστορική ευκαιρία για την Ελλάδα, τις εξελίξεις των τελευταίων ετών στην βαλκανική και γίνεται σαφής η επιτακτική ανάγκη για τη χώρα να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία αυτή και να πρωταγωνιστήσει στα δρώμενα των Βαλκανίων μέσω και της διασυνοριακής συνεργασίας. Επίσης γίνεται μια επισκόπηση των προγραμμάτων διασυνοριακής συνεργασίας στις περιοχές της χώρας που εφαρμόζονται, δίνοντας βάση στην εξεταζόμενη περιοχή. Στη συνέχεια γίνεται λόγος για τις πολιτικές και τις ιστορικές σχέσεις των δυο χωρών και του ευρύτερου χώρου της γεωγραφικής Μακεδονίας και αμέσως μετά για την περιοχή μελέτης όπου εξετάζονται οι σχέσεις και οι ιδιαιτερότητες των δύο πλευρών (Δυτική Μακεδονία και Π.Γ.Δ.Μ.). Τέλος προβάλλονται οι λόγοι για τους οποίους και οι δυο περιοχές χρειάζονται άμεσα ανάπτυξη αφού συγκαταλέγονται μεταξύ των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών της ευρύτερης περιοχής.

2.2.Η Ελλάδα και ο ρόλος της μέσα στον Βαλκανικό χώρο.

2.2.1.Η σπουδαιότητα του Βαλκανικού χώρου.

Η Βαλκανική χερσόνησος είναι ένα πολύ σημαντικό σταυροδρόμι στο οποίο διασταυρώνονται διαδικασίες διαφορετικής φύσης, πολλοί πολιτισμοί της ιστορίας, δίοδοι για τις μεταφορές μεγάλης σπουδαιότητας, δίοδοι για τη διανομή των φυσικών πόρων και τέλος ποικίλα γεωστρατηγικά ενδιαφέροντα. Αποτελεί κατά κάποιο τρόπο

μια μεμβράνη που παίζει το ρόλο ελέγχου των ορίων μεταξύ Βορρά και Νότου καθώς και Ανατολής και Δύσης (Σπριντόνοβα, 1998).

Παράλληλα τα Βαλκάνια αποτελούν έναν τόπο που τον χαρακτηρίζει ιστορία χιλιετηρίδων. Στα Βαλκάνια είναι ορατοί πολλοί πολιτισμοί και, σύμφωνα με κάποιους ιστορικούς, πάνω από χίλιες εθνικές ομάδες άφησαν τα ίχνη τους πάνω στον βαλκανικό πολιτισμό με το πέρασμα των αιώνων. Στην περιοχή απαντάται μια εξαιρετική συμβίωση των διάφορων πολιτισμών. Ο σύγχρονος βαλκανικός πολιτισμός διαθέτει πλούσια ιστορία και παραδόσεις, όμως ταυτόχρονα είναι και ιδιαίτερα ευαίσθητος. Έτσι κάθε φορά που θίγεται η πληγή των προβλημάτων των εθνοτήτων, δημιουργείται μια γενικευμένη ανισοροπία και αστάθεια στον Βαλκανικό χώρο.

Η περιοχή αποτελεί, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τόπο που διασταυρώνονται πολλοί διάδρομοι μεταφοράς, αλλά και τον φυσικό συνδετικό κρίκο Δυτικής Ευρώπης-Ασίας στον άξονα δύσης-ανατολής και Ευρώπης-Αφρικής στον άξονα βορρά-νότου. Επίσης από την περιοχή διέρχεται και ο διάδρομος διευρωπαϊκής σπουδαιότητας, ο οποίος είναι η διαγώνιος σύνδεση μεταξύ του οδικού άξονα της Βόρειας Αφρικής και του άξονα της ευρασιατικής περιοχής που συνδέει τη Σόφια με το Άγκστ από τη μια πλευρά και το διάδρομο μεταφορών που ακολουθεί τον τεσσαρακοστό παράλληλο, από την Κασπία Θάλασσα περνώντας από τη Μαύρη Θάλασσα και καταλήγοντας στην Αδριατική από την άλλη.

Εξίσου σημαντικό είναι ότι ο Βαλκανικός χώρος είναι παράλληλα και ένας τόπος όπου διασταυρώνονται πολλά γεωστρατηγικά συμφέροντα όπως αυτά της Ρωσίας, των Ηνωμένων Πολιτειών, της Δυτικής Ευρώπης, κ.τ.λ.

Τέλος, από οικονομικής πλευράς, τα Βαλκάνια αποτελούν μια πολύ σημαντική περιφερειακή αγορά. Οι περισσότερες από τις Βαλκανικές χώρες ανήκουν στις λεγόμενες αναδυόμενες αγορές και παρουσιάζουν τα εξής χαρακτηριστικά (Σπριντόνοβα, 1998):

- Δεν είναι κορεσμένες αγορές και αυτή τη περίοδο εισέρχονται στην εποχή της μαζικής κατανάλωσης, ενώ παράλληλα διεκδικούνται με γρήγορους ρυθμούς.
- Βρίσκονται στο στάδιο της οργανικής ένταξης στην Παγκόσμια Οικονομία.
- Προσφέρουν νέες μεγάλες επιχειρηματικές ευκαιρίες.
- Βρίσκονται στο στάδιο μετάβασης στην οικονομία της αγοράς.

Το μέγεθος της αγοράς καθορίζεται από το μέγεθος του πληθυσμού, το επίπεδο οικονομικής, τεχνολογικής και εκπαιδευτικής ανάπτυξης, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των διαφόρων χωρών, τους ρυθμούς ανάπτυξης και άλλους παράγοντες. Τα Βαλκάνια είναι μια περιφερειακή αγορά με πληθυσμό 130 εκ. κατοίκων και χαρακτηρίζονται γενικά από ένα μέσο επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού. Οι Βαλκανικές Χώρες είχαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης στις δεκαετίες 1950-1970, ενώ στη δεκαετία του 1980 σημείωσαν μια σημαντική επιβράδυνση. Στην περίοδο 1990-1993 το ΑΕΠ μειώθηκε σε απόλυτους αριθμούς σε πολλές Βαλκανικές Χώρες, όμως στα αμέσως επόμενα χρόνια άρχισε μια ανάκαμψη με μέτριους ρυθμούς μεγέθυνσης. Μια από τις ιδιομορφίες των Βαλκανικών Χωρών είναι ότι μετά την κατάρρευση των πρώην ανατολικού τύπου καθεστώτων, τώρα εισέρχονται στην περίοδο μετάβασης της οικονομίας τους στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Η μετάβαση αυτή οδηγεί στην κατακόρυφη αύξηση της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες από τις αγορές των Βαλκανικών χωρών και κατ' επέκταση δημιουργείται μια τάση διόγκωσης της ζήτησης και επομένως και μαζικής κατανάλωσης. Επειδή όμως η οικονομία των συγκεκριμένων χωρών βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η μαζική κατανάλωση δεν ικανοποιείται από την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών των συγκεκριμένων χωρών, με αποτέλεσμα η ικανοποίηση της ζήτησης αυτής να στρέφεται κυρίως προς το εξωτερικό. Η περιφερειακή αγορά των Βαλκανίων έχει λοιπόν μεγάλη σημασία για την Ελλάδα και τους Έλληνες επιχειρηματίες και αποτελεί ένα πεδίο όπου μπορούν να αναπτύξουν σημαντικές επιχειρηματικές δραστηριότητες (Μπαμπανάσης, 1997).

Συνεπώς, απ' όλα τα παραπάνω, καθίσταται σαφής η μοναδική σημασία αλλά και ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζει την Βαλκανική χερσόνησο, καθώς και οι πολύ μεγάλες προοπτικές που ανοίγονται σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, εάν αυτή εκμεταλλευτεί τις δεδομένες συνθήκες, στο να μεγιστοποιήσει το ρόλο της στην Βαλκανική. Ένας από τους τρόπους για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος είναι και η κατάρτιση αλλά κυρίως η καθιέρωση διασυνοριακών προγραμμάτων, καθώς σε κάθε περίπτωση η Ελλάδα θα έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα.

2.2.2. Το ιστορικό της Βαλκανικής συνεργασίας.

Η ιδέα της Βαλκανικής συνεργασίας έχει βαθιές ιστορικές ρίζες που ανάγονται στην εποχή του Βυζαντίου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ιδέα αυτή

προωθήθηκε από το Ρήγα Φεραίο και άλλους στοχαστές και πολιτικούς των Βαλκανίων.

Σε μια προηγούμενη ιστορική περίοδο υπήρχαν στενές οικονομικές σχέσεις μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών. Αυτό φαίνεται από τις εκτεταμένες εμπορικές συναλλαγές, τη διαμόρφωση του βαλκάνιου εμπορίου, την ανάπτυξη των εμπορικών δρόμων στα Βαλκάνια, το σημαντικό ρόλο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης και τις θεσμοθετημένες εξωτερικές σχέσεις των πόλεων.

Πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες αναδείχτηκαν ακριβώς στις Βαλκανικές Χώρες όπου συσσώρευσαν σημαντικά κεφάλαια που μετέφεραν αργότερα στην Ελλάδα. Ορισμένοι από αυτούς έγιναν μεγάλοι δωρητές του Ελληνικού Έθνους.

Από το μεταίχμιο του 19^{ου} προς τον 20^ο αιώνα παρατηρούνται ορισμένες αυξομειώσεις στην οικονομική συνεργασία των Βαλκανικών Χωρών. Οι οικονομικές τους σχέσεις περιορίζονται στο ελάχιστο κατά την διάρκεια των δυο παγκοσμίων πολέμων και του ψυχρού πολέμου. Ο ψυχρός πόλεμος είχε αρνητικές επιπτώσεις όχι μόνο στην οικονομική συνεργασία αλλά και στις πολιτικές σχέσεις και στη διακίνηση των νέων επιστημονικών επιτευγμάτων και ιδεών (Μπαμπανάσης, 1997).

Αργότερα, σημειώνεται μια δυναμική αύξηση των εμπορικών συναλλαγών των Βαλκανικών Χωρών που συνοδεύτηκε και από την ανάπτυξη των πολιτικών σχέσεων, την ενίσχυση της πολιτικής σταθεροποίησης και της ειρηνικής συνύπαρξής τους.

Οι προσπάθειες για τη διαμόρφωση μιας στενότερης συνεργασίας μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών πέρασε από διάφορες φάσεις στη μεταπολεμική περίοδο. Ως πρώτη φάση μπορεί να θεωρηθεί η περίοδος 1945-1974. Στη περίοδο αυτή εμφανίστηκαν διάφορα σχέδια για Βαλκανική Ομοσπονδία, η τριμερής βαλκανική συμμαχία Γιουγκοσλαβίας-Ελλάδας-Τουρκίας (1953-1955), οι πρωτοβουλίες για αποπυρηνικοποιημένη Βαλκανική (1957-1967) και οι διάφορες πρωτοβουλίες, ιδέες και προτάσεις για την ανάπτυξη της πολυμερούς οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών. Όμως η υλοποίηση και τα αποτελέσματα της πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας είναι περιορισμένα στην εν λόγω περίοδο (Μπαμπανάσης, 1997).

Η δεύτερη φάση είναι η περίοδος 1975-1988. Το 1975-1976 για πρώτη φορά από τον πόλεμο γίνεται δυνατή η έναρξη μιας πολυμερούς διακρατικής συνεργασίας με συμμετοχή όλων των Βαλκανικών Χωρών, πλην της Αλβανίας. Η νέα φάση εκδηλώνεται με την ελληνικής έμπνευσης συνάντηση των Αθηνών για οικονομικά και τεχνικά θέματα, που πραγματοποιείται το 1976 και που είχε ξεκινήσει με αρκετές

φιλοδοξίες. Η διαδικασία αυτή όμως υπονομεύεται από τη Σοβιετική Ένωση διαμέσου της συμμάχου της Βουλγαρίας. Έτσι, τόσο τα αποτελέσματα της συνάντησης, όσο και η μετέπειτα συνέχεια της διαδικασίας (follow up) ήταν εξαιρετικά περιορισμένα και το βασικό τους επίτευγμα ήταν ότι δεν διακόπηκαν εντελώς. Οι προσπάθειες για πολυμερή συνεργασία συνεχίζονται και στην περίοδο 1975-1977 (Μπαμπανάσης, 1997).

Το 1988 αρχίζει μια Τρίτη φάση με κύριο χαρακτηριστικό τη θεσμοθέτηση της πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας. Η έναρξη γίνεται στη Διάσκεψη υπουργών εξωτερικών των έξι Βαλκανικών χωρών (Ελλάδας, Γιουγκοσλαβίας, Αλβανίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας και Τουρκίας) που πραγματοποιήθηκε στο Βελιγράδι το Φεβρουάριο του 1988. Το κοινό ανακοινωθέν περιλαμβάνει την επιβεβαίωση της πολιτικής θέλησης της συνεργασίας τους στη βάση του σχεδιασμού των κλασικών αρχών των διεθνών σχέσεων. Σημειώνεται ότι η πρόοδος στη συνεργασία θα επιτευχθεί με συνεχείς προσπάθειες, με μια σταδιακή και ρεαλιστική προσέγγιση και με την πεποίθηση ότι η βελτίωση στο επίπεδο των διμερών σχέσεων θα έχει θετικές επιπτώσεις στην παμβαλκανική συνεργασία. Επίσης, υπογραμμίζεται η σημασία της ανθρωπιστικής πλευράς την βαλκανικής συνεργασίας και αναφέρονται πολυάριθμοι τομείς οικονομικής και άλλης συνεργασίας. Ένα από τα νέα στοιχεία του κοινού ανακοινωθέντος είναι η θεσμοθέτηση των διαδικασιών για την προώθηση της διαβαλκανικής συνεργασίας. Έτσι συμφωνείται να γίνονται περιοδικές συναντήσεις των υπουργών εξωτερικών, υιοθετείται ο θεσμός των τακτικών συναντήσεων υψηλών αξιωματούχων των υπουργείων εξωτερικών, συνιστάται η σύγκλιση συνάντησης των υπουργών οικονομίας κ.λ.π. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τον Φεβρουάριο του 1988 μέχρι το τέλος του 1989 πραγματοποιήθηκαν 22 βαλκανικές συναντήσεις σε κυβερνητικό επίπεδο (Μπαμπανάσης, 1997).

Μετά το 1988 σημειώθηκε μια ορισμένη πρόοδος στην ανάπτυξη της διμερούς και πολυμερούς συνεργασίας μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών. Όμως τα πρακτικά αποτελέσματα στον τομέα της πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας είναι περιορισμένα και στην εν λόγω φάση. Μεταξύ των αιτιών συγκαταλέγονται οι ριζικές εσωτερικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που έγιναν στις περισσότερες Βαλκανικές Χώρες, η διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η ενίσχυση του δυτικού προσανατολισμού των Βαλκανικών Χωρών και η δημιουργία ορισμένων νέων προβλημάτων στις σχέσεις ορισμένων Βαλκανικών Χωρών. Η νέα κατάσταση ευνόησε τη δημιουργία της Οικονομικής Συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου, που

προωθεί και την πολυμερή διαβαλκανική συνεργασία. Στο μέλλον προβλέπεται η περαιτέρω ανάπτυξη της συνεργασίας των Βαλκανικών Χωρών στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΟΣΕΠ ή και σε νέο πλαίσιο που ενδέχεται να δημιουργηθεί.

2.2.3.Οι παράγοντες και τα προβλήματα που επηρεάζουν την ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας στον Βαλκανικό χώρο.

Οι παράγοντες που παίζουν ρόλο στην ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας στον χώρο των Βαλκανίων, διακρίνονται σε θετικούς και αρνητικούς. Στους **θετικούς παράγοντες** συγκαταλέγεται το πραγματιστικό κίνητρο, το οποίο μέσα στο πλαίσιο της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των όμορων χωρών και των περιφερειών, διασφαλίζει τη δυνατότητα κερδοφόρων εταιρικών σχέσεων.

Άλλος ευνοϊκός παράγοντας είναι τα πολιτικά κίνητρα από τα οποία πηγάζει η αναγκαιότητα ύπαρξης κλίματος εμπιστοσύνης, συνεργασίας και ασφάλειας στις παραμεθόριες περιοχές. Τα κίνητρα αυτά έχουν ιδιαίτερη σημασία, γιατί στην περιοχή υπάρχει πάντα ο κίνδυνος της ανάφλεξης και της σύγκρουσης, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τα πρόσφατα γεγονότα στο Κοσσυφοπέδιο. Επίσης είναι θετικό και το γεωπολιτικό κίνητρο, το οποίο απορρέει από τη θέση των Βαλκανίων στην Ευρώπη και στον κόσμο, θέση η οποία προσφέρει στην περιοχή αρκετά υψηλές δυνατότητες ανάπτυξης της συνεργασίας όσον αφορά στις υποδομές των μεταφορών, των επικοινωνιών, των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας (Σπιριντόνοβα, 1998).

Εκτός όμως από τους θετικούς, υπάρχουν και οι **αρνητικοί παράγοντες**. Ένας από αυτούς είναι η απουσία πραγματικής συνεργασίας στην περιοχή από τα τέλη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και μετά, τόσο μεταξύ των πρώην σοσιαλιστικών χωρών, όσο και μεταξύ των τελευταίων με την Ελλάδα και την Τουρκία.

Άλλος δυσμενής παράγοντας είναι τα ιστορικά γεγονότα, τα οποία εξακολουθούν να καθορίζουν ακόμα και σήμερα το επίπεδο της ανάπτυξης της διαπεριφερειακής και διασυνοριακής συνεργασίας στις Βαλκανικές χώρες. Αυτά τα ιστορικά γεγονότα είναι πολλά και ως χαρακτηριστικό παράδειγμα θα μπορούσε να αναφερθεί το ότι οι περιφερειακές περιοχές που θα έπρεπε να αναπτύξουν αυτή τη συνεργασία φοβούνται ακόμα, γιατί τα εθνικά σύνορα έχουν υποστεί επανειλημμένα αλλαγές στο παρελθόν, ανάλογα με την έκβαση του εκάστοτε πολέμου.

Αρνητικά λειτουργεί επίσης το δυσμενές διεθνές κλίμα και η ασταθής πολιτική κατάσταση που εξακολουθεί να υφίσταται και να παρεμποδίζει τις διαπεριφερειακές και διασυνοριακές πρωτοβουλίες.

Ένας τελευταίος αρνητικός παράγοντας είναι και η φτώχεια των Βαλκανικών χωρών, η οποία είναι ακόμα μεγαλύτερη στις παραμεθόριες περιοχές. Είναι σαφές ότι μια καλή διασυνοριακή συνεργασία μπορεί να αναπτυχθεί σε χώρες και περιοχές που είναι πλούσιες και μπορούν να προσφέρουν τα οικονομικά μέσα για την ανάπτυξη των υποδομών, των επενδύσεων, των οικονομικών δραστηριοτήτων, κ.λ.π. Ως αντίλογος, όμως, στα παραπάνω μπορεί να παρατεθεί η άποψη ότι τα πρώτα βήματα σε μια διασυνοριακή συνεργασία μπορούν να γίνουν και χωρίς μεγάλα οικονομικά μέσα, ενώ παράλληλα η προδιαγραφόμενη επιτυχία ή αποτυχία της διασυνοριακής συνεργασίας μπορεί να καταστεί άμεσα εμφανής από αυτά και συνεπώς έτσι μπορούν να προσδιοριστούν και οι μελλοντικές προοπτικές της (Σπριντόνοβα, 1998).

Επίσης πρέπει να αναφερθούν και τα **προβλήματα** που ανακύπτουν εξαιτίας της ιδιαίτερης μεταβατικής οικονομικής και πολιτικής κατάστασης που επικρατεί στις Βαλκανικές Χώρες. Τα προβλήματα αυτά συνοψίζονται στο ότι:

- Οι οικονομίες των Βαλκανικών Χωρών εξακολουθούν να διανύουν μεταβατική περίοδο από τη σχεδιασμένη οικονομία στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Οι ανομοιότητες που παρουσιάζονται στα θεμελιώδη μακροοικονομικά δεδομένα, η αβεβαιότητα αναφορικά με τις τιμές συναλλάγματος και οι μεγάλες διαφορές που παρατηρούνται στο κόστος εργασίας παρεμποδίζουν περαιτέρω τη σύναψη διασυνοριακής συνεργασίας.
- Εξαιτίας της ανεπαρκούς υποδομής σε ότι αφορά τους τόπους διέλευσης των συνόρων, τα οδικά δίκτυα, τις σιδηροδρομικές συνδέσεις και τις τηλεπικοινωνίες (έλλειψη συνδέσεων), δημιουργούνται τεχνικά προβλήματα για τις διασυνοριακές δραστηριότητες.
- Επικρατεί αβεβαιότητα σχετικά με τα περιουσιακά δικαιώματα.
- Και, τέλος, υπάρχει αβεβαιότητα και ασάφεια σχετικά με τη σύσταση τοπικών και περιφερειακών δομών, γεγονός που δυσχεραίνει τη συγκρότηση λειτουργικής υποδομής για διασυνοριακή συνεργασία.

Τέλος είναι σημαντικό να γίνει αναφορά για τα **προβλήματα** που παρατηρήθηκαν κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος INTERREG I και αφορούν την ενσωμάτωση και την υλοποίηση των διασυνοριακών προγραμμάτων της

Ε.Ε. από τις Βαλκανικές Χώρες. Τα προβλήματα (Κοκορότσικος, 1993) αυτά συνοψίζονται στα εξής:

- Έλλειψη συντονισμού μεταξύ των κεντρικών και των τοπικών αρχών από την ανατολική πλευρά.
- Έλλειψη πόρων και δυσκολία στη προσέγγιση των κονδυλίων του PHARE- CBC από τους μεμονωμένους οργανισμούς των Βαλκανικών Χωρών.
- Δυσκολία κατανόησης των Κοινοτικών μηχανισμών από τους Βαλκανικούς εταίρους.
- Έλλειψη νομικών και λειτουργικών πλαισίων διασυνοριακής συνεργασίας, με αντίκτυπο στη διαχείριση, συντονισμό και συνέπεια των προγραμμάτων που απαιτούσαν ενέργειες και από τις δυο πλευρές.
- Ο μηχανισμός δότη-λήπτη που αναπτύχθηκε σε πολλές περιπτώσεις, λόγω του χρηματοδοτικού πλαισίου, παρεμποδίζει την ισότητα σε θέματα σχεδιασμού και εφαρμογής των προγραμμάτων.

2.2.4.Ο ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια και η προοπτική ανάπτυξης μέσω της διασυνοριακής συνεργασίας.

Η κατάρρευση, προ δεκαετίας, του μοντέλου του υπαρκτού σοσιαλισμού επέφερε ένα τελείως διαφορετικό τοπίο τόσο στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι λοιπόν χώρες που για ολόκληρες δεκαετίες ακολούθησαν ένα συγκεκριμένο μοντέλο ανάπτυξης κλήθηκαν να προσαρμοσθούν σε πολιτικό, θεσμικό και οικονομικό επίπεδο με τις χώρες της ανεπτυγμένης δύσης. Οι χώρες αυτές βρίσκονται στην Ευρώπη και συνεπώς πρωταρχικό ρόλο στην οικονομική τους ανασυγκρότηση καλείται να παίξει η Ευρωπαϊκή Ένωση και αυτό μπορεί να γίνει μόνο εφόσον γίνει σωστή εκτίμηση των ευρύτερων αλλαγών που συντελούνται στο εσωτερικό των χωρών της βαλκανικής χερσονήσου.

Ο δρόμος που έχει επιλέξει να βαδίσει η Ε.Ε. είναι αυτός που οδηγεί στην ενοποίηση της σε όλα τα επίπεδα. Στα πλαίσια αυτά επιβάλλεται μια επανεξέταση και ένας επαναπροσδιορισμός του ρόλου της Ελλάδας και των προοπτικών της στην οικονομική γεωγραφία της Ευρώπης και των Βαλκανίων. Αυτό που είναι βέβαιο είναι ότι έχει δημιουργηθεί ένα νέο περιβάλλον το οποίο χαρακτηρίζεται από την συνεχώς αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των οικονομιών αλλά και των κρατών με αποτέλεσμα ο

ρόλος της χώρας, όλο και περισσότερο, να μην αυτοκαθορίζεται αλλά να προσδιορίζεται από τις τεχνολογικές, πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις του ευρωπαϊκού και διεθνούς περιβάλλοντος (Ρωμαιοί, 1994).

Από την άλλη πλευρά η Ελλάδα διατηρώντας μια προνομιακή θέση στα Βαλκάνια, ως η μόνη χώρα-μέλος της Ε.Ε., μπορεί και πρέπει να γίνει διάυλος της συνεργασίας με την Κοινότητα για την ενίσχυση της ανασυγκρότησης, του εκσυγχρονισμού και του εκδημοκρατισμού των Βαλκανικών χωρών. Τα Βαλκάνια που ιστορικά αποτελούσαν και τη φυσική οικονομική ενδοχώρα της Ελλάδας, προσφέρονται και πάλι για οικονομική συνεργασία μεγάλης πνοής. Η προώθηση της οικονομικής συνεργασίας στα Βαλκάνια, θα συμβάλλει ταυτόχρονα και στην ανάπτυξη της αναγκαίας δικτύωσης για τη σταδιακή ενσωμάτωση, στο απώτερο μέλλον, της βαλκανικής αγοράς στην ενωμένη Ευρώπη με σημαντικά οφέλη για τη χώρα. Οι βασικοί στόχοι αυτής της οικονομικής πολιτικής (Ρωμαιοί, 1994) είναι:

- Η στήριξη και εδραίωση των πολιτικών σχέσεων με τις χώρες της Βαλκανικής.
- Η δημιουργία ενός ευρύτερου οικονομικού χώρου της Ελλάδας.
- Η στήριξη της σημαντικής τάσης εξωστρέφειας των ελληνικών επιχειρήσεων με επενδύσεις στις χώρες της περιοχής.

Η σωστή εκτίμηση των δυνατοτήτων που έχει η χώρα για την ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων με τις χώρες των Βαλκανίων θα αποτελέσει το κριτήριο για την επίτευξη των παραπάνω στόχων. Στην προσπάθεια αυτή, τα βασικά πλεονεκτήματα που εμφανίζει η Ελλάδα είναι:

- Η γεωγραφική εγγύτητα.
- Η δυνατότητα προσέγγισης της νοοτροπίας των λαών αυτών.
- Η ύπαρξη παραδοσιακών πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων.
- Η δυνατότητα χρησιμοποίησης προγραμμάτων της Ε.Ε.

Εκτός όμως από τα πλεονεκτήματα, παρουσιάζονται και εξίσου σημαντικές δυσκολίες που αφορούν κυρίως στην κατάσταση που επικρατεί στις χώρες αυτές και συνοψίζονται:

- Στην πολιτική ρευστότητα τόσο στο εσωτερικό τους, όσο και στις σχέσεις τους με την Ελλάδα (Αλβανία και Π.Γ.Δ.Μ.). Πιο συγκεκριμένα οι σχέσεις με την Αλβανία είναι ταραχώδεις και οφείλονται στα προβλήματα που παρουσιάζονται με την ελληνική μειονότητα στη νότιο Αλβανία και στην αθρόα μετακίνηση λαθρομεταναστών από τη χώρα προς το ελληνικό έδαφος, ενώ οι σχέσεις με την

Π.Γ.Δ.Μ. είναι εξίσου τεταμένες λόγω του δυσεπίλυτου προβλήματος της ονομασίας της χώρας, με αποκορύφωμα της έντασης την επιβολή του εμπορικού εμπάργκο που άσκησε η Ελλάδα στην Π.Γ.Δ.Μ. κατά την περίοδο 1994-1996.

- Στην ανυπαρξία υποδομών, τόσο φυσικών (δρόμοι, λιμάνια), όσο και οικονομικών (τράπεζες, οικονομικό δίκαιο) που δημιουργεί δυσκολίες εγκατάστασης και οικονομικής λειτουργίας. Είναι γεγονός ότι οι γειτονικές χώρες των Βαλκανίων παρουσιάζουν σημαντική έλλειψη υποδομών και αυτό οφείλεται στο ότι η νέα οικονομική περίοδος στην οποία έχουν εισέλθει δεν αφήνει και πολλά περιθώρια για τη χρηματοδότηση μεγάλων έργων και υποδομών, και γι' αυτόν το λόγο η Ε.Ε. έχει ξεκινήσει να χρηματοδοτεί αρκετά απ' αυτά μέσω κοινοτικών προγραμμάτων. Εκτός των παραπάνω η οικονομία των συγκεκριμένων χωρών περνά ένα μεταβατικό στάδιο προς την οικονομία της ελεύθερης αγοράς με αποτέλεσμα κατά την συγκεκριμένη χρονική περίοδο οι οικονομικές δομές των χωρών να παρουσιάζονται ελλιπείς και μη συντονισμένες με τις μεγάλες αλλαγές που φέρνει στην οικονομία η παγκοσμιοποίηση, όντας το βασικό χαρακτηριστικό της εποχής που διέρχεται η παγκόσμια κοινότητα.
- Στο χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης των χωρών αυτών, που δημιουργεί προβλήματα στις οικονομικές και εμπορικές σχέσεις. Η οικονομική κρίση που διέρχονται οι Βαλκανικές χώρες δεν αφήνει περιθώρια για μεγάλη ανάπτυξη σ' αυτές και μόνο με τη συμβολή της Ε.Ε. και άλλων χρηματοδοτικών οργανισμών είναι δυνατόν να ενεργοποιηθούν οι αναπτυξιακές διαδικασίες σ' αυτές.

Η Ελλάδα παράλληλα θα πρέπει να προχωρήσει στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων (Ρωμάιους, 1994) που αφορούν:

- Την ενεργοποίηση των εξαγωγικών θεσμών.
- Την κινητοποίηση του τραπεζικού συστήματος.
- Την αξιοποίηση Κοινοτικών και Εθνικών πόρων.

Με τα παραπάνω μέτρα ο ρόλος της χώρας στα Βαλκάνια θα καταστεί σημαντικότερος. Απ' όλα τα παραπάνω προκύπτει πως η προώθηση της διασυνοριακής και κυρίως της διαβαλκανικής συνεργασίας αποτελεί πολύ σημαντική υπόθεση, που θα προσδώσει μεγάλη αναπτυξιακή ώθηση και παράλληλα θα αναδείξει τη χώρα στην περιοχή των Βαλκανίων.

2.2.5. Τα διαβαλκανικά δίκτυα διανομής αγαθών και οι προοπτικές που δημιουργούν για την Ελλάδα και τη Δυτική Μακεδονία.

Διάφοροι ιστορικοί και γεωγραφικοί λόγοι δημιουργούν την ανάγκη διαμόρφωσης διαβαλκανικών δικτύων διανομής αγαθών. Η ανάγκη αυτή στο μέλλον προβλέπεται να ενταθεί με την περαιτέρω ανάπτυξη της διαβαλκανικής συνεργασίας, με τη διοχέτευση στη βαλκανική αγορά του ρωσικού φυσικού αερίου, με τις εργασίες εγκατάστασης του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης και με άλλα έργα. Μια σύντομη ιστορική αναδρομή και παρουσίαση βοηθά στην καλύτερη κατανόηση αυτής της διαδικασίας.

Στα Βαλκάνια άρχισαν να διαμορφώνονται, κυρίως από το 18^ο αιώνα, εμπορικοί δρόμοι και κέντρα ή δίκτυα διανομών. Ως τέτοια θα μπορούσαν να αναφερθούν η Θεσσαλονίκη, η Καστοριά, τα Ζαγοροχώρια, το Μοναστήρι, το Πλόβντιβ, η Αλεξανδρούπολη, η Βάρνα, η Κωνσταντζα, το Βιντίν και άλλες πόλεις της Τουρκοκρατούμενης, τότε, Χερσονήσου. Στο μεταίχμιο του αιώνα είναι δυνατόν να τοποθετηθεί και η δημιουργία του Δρόμου του κρασιού ως προδρόμου των δικτύων διανομής στην ευρύτερη περιοχή (Ε. Καραφωτάκης, 1995).

Μέχρι το 1994 τα περισσότερα δίκτυα, γύρω στο 50%, είναι μεικτά δίκτυα, δηλαδή δίκτυα τα οποία προσαρμόζουν το είδος τους ανάλογα με την προκύπτουσα ζήτηση των προϊόντων. Ακολουθούν τα δίκτυα ειδών διατροφής με ποσοστό 25% και τα δίκτυα προϊόντων ευρείας κατανάλωσης με 15%. Το υπόλοιπο ποσοστό επιμερίζεται στα δίκτυα διαρκών καταναλωτικών αγαθών και στα δίκτυα πρώτων υλών και μηχανημάτων. Όσον αφορά στη μορφή οργάνωσης των δικτύων, επικρατέστερη εμφανίζεται η οριζόντια ενώ ακολουθούνται τα σχήματα παραγωγή-χονδρεμπόριο- λιανεμπόριο- τελική κατανάλωση και ενίοτε παραγωγή-αντιπροσώπευση- χονδρεμπόριο- λιανεμπόριο- τελική κατανάλωση (Ε. Καραφωτάκης, 1995).

Διακρίνονται εθνικά, διεθνικά και πολυεθνικά δίκτυα. Όσον αφορά στη γεωγραφική κάλυψη των δικτύων παρατηρούνται δύο κυρίαρχες καταστάσεις. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τα δίκτυα απλώνονται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο εντός της χώρας, αλλά με ανταπόκριση ή σε συνεργασία και εκτός της χώρας με αλλοδαπά δίκτυα γειτονικών ή απομακρυσμένων χωρών. Ορισμένα δίκτυα, όμως, απλώνονται ταυτόχρονα σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο ρίχνοντας το βάρος περισσότερο στην αλλοδαπή.

Ωστόσο, υπάρχουν προβλήματα στα σημεία πώλησης που δημιουργήθηκαν και λειτουργούν με ανορθόδοξο μοντέλο στις περισσότερες Βαλκανικές Χώρες. Το βασικό πρόβλημα είναι ότι τα σημεία πώλησης ουσιαστικά είναι ανεξάρτητα από την επιρροή των δικτύων διανομής. Υπολογίζεται ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό των δικτύων διαθέτει ίδια σημεία πώλησης, το οποίο δεν υπερβαίνει το 20% του συνολικού αριθμού τους. Σε όλες σχεδόν τις βαλκανικές χώρες υπάρχουν μικρά μαγαζιά σε συνοικιακό επίπεδο (Ε. Καραφωτάκης, 1995).

Μικρό μόνο μέρος των διαβαλκανικών δικτύων έχει περάσει στον έλεγχο των Ελλήνων επιχειρηματιών. Μέχρι το 1994 από τις 800 περίπου ελληνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία και τις 860 περίπου στη Ρουμανία, υπολογίζεται ότι αυτές που δραστηριοποιούνται στην αγορά είναι αντίστοιχα 500 και 300. Ανάγκη δικτύων διανομής έχουν κατ' εκτίμηση 400 και 200. Από αυτές ανήκουν στις κατηγορίες των μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων, με βάση τη δραστηριότητα τους στην Ελλάδα, ποσοστό 38% για τη Βουλγαρία και 25% για τη Ρουμανία. Αυτές οι επιχειρήσεις έχουν δημιουργήσει ίδια δίκτυα διανομής, είτε ελέγχουν δίκτυα σε ποσοστό περίπου 40% και για τις δύο χώρες. Τα δίκτυα αυτά είτε είναι τοπικά στην πλειονότητα των περιπτώσεων είτε είναι περιφερειακά χωρίς ωστόσο να ανήκουν στην κατηγορία των εθνικών ή πολυεθνικών. Η μορφή αυτών των δικτύων για τη Βουλγαρία αναφέρεται κατά 10% σε κάθετη και κατά 90% σε οριζόντια, ενώ στη Ρουμανία το ποσοστό των κάθετων δικτύων είναι μικρότερο. Οι λοιπές επιχειρήσεις συνεργάζονται με εγχώρια δίκτυα διανομής τα οποία, ως επί το πλείστον, είναι μικρής δυναμικότητας αλλά παρέχουν υψηλές τραπεζικές και άλλες εγγυήσεις καλύπτοντας την έντονη ανασφάλεια της βαλκανικής αγοράς (Ε. Καραφωτάκης, 1995).

Παρά το γεγονός της ύπαρξης διαβαλκανικών δικτύων διανομής υπάρχει ακόμα η ανάγκη βελτίωσης των ήδη υφισταμένων και δημιουργίας νέων στην προοπτική της μελλοντικής συγκεντροποίησής τους. Στην πορεία σταθεροποίησης της αγοράς θα προκύψει ακόμη η ανάγκη της σχετικής εξειδίκευσης των δικτύων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία συγκριτικού πλεονεκτήματος για την Ελληνική πλευρά. Στη δημιουργία διαβαλκανικών δικτύων διανομής πρέπει να ληφθούν υπόψη οι περιοχές που ιστορικά έχουν παίξει παρόμοιο ρόλο. Τέτοιες είναι η Βάρνα, το Πλόβντιβ, το Βουκουρέστι, η Κωνσταντζα, το Γαλάτσι και το Ιάσιο.

Στη διαμόρφωση της μελλοντικής στρατηγικής (Ε. Καραφωτάκης, 1995) πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

- Η εξασφάλιση θέσεων στρατηγικής σημασίας στη βαλκανική αγορά, συνεπάγεται την ενδυνάμωση των ελληνικών θέσεων στην περιοχή, τόσο σε οικονομικούς όσο και σε πολιτικούς όρους.
- Το συγκριτικό πλεονέκτημα της ελληνικής επιχείρησης έγκειται ακριβώς στην ευελιξία και αποτελεσματικότητα της εμπορικής δραστηριότητας και λιγότερο στην παραγωγική δραστηριότητα. Κατά συνέπεια είναι απαραίτητη η υποστήριξη από δίκτυα διανομής της όλης εμπορικής ανάπτυξης, ικανών να διεκπεραιώσουν και να υλοποιήσουν την ανάπτυξη αυτή.
- Η ύπαρξη ολοκληρωμένων διαβαλκανικών δικτύων διανομής στην περιοχή, θα αναβαθμίσει την ελληνική παρουσία στην ευρύτερη περιοχή και θα συμβάλει στην εξασφάλιση του λιμένα Θεσσαλονίκης.

Πρέπει ακόμα να ληφθεί υπόψη η διεθνοποίηση της βαλκανικής αγοράς και η διευρυνόμενη "βαλκανοποίηση" της ελληνικής αγοράς. Κάτω από αυτές τις συνθήκες μια από τις προϋποθέσεις της ανταγωνιστικής λειτουργίας των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια είναι η χρησιμοποίηση αμφίδρομων διαδικασιών. Οι μονόδρομες επενδύσεις και άλλες οικονομικές δραστηριότητες δεν αρκούν και τείνουν να ξεπεραστούν στην επιχειρηματική λογική. Αντίθετα, οι αμφίδρομες επενδύσεις, παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες εξασφαλίζουν προοπτική δυναμικής ανάπτυξης της διεθνούς συνεργασίας (Ε. Καραφωτάκης, 1995).

Επίσης η ελληνική πλευρά εμφανίζει και το πολύ σημαντικό πλεονέκτημα της κατοχής τεχνογνωσίας στον τομέα αυτό. Αντίθετα οι Βαλκανικές Χώρες εξαιτίας του προηγούμενου πολιτικού και οικονομικού τους συστήματος δεν είχαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν αυτή την τεχνογνωσία. Συνεπώς η Ελλάδα αποκτά προβάδισμα στον τομέα αυτό και της δίδεται η δυνατότητα να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στην εκ νέου διαμόρφωση και λειτουργία των διαβαλκανικών δικτύων διανομής.

Τέλος, και πιο συγκεκριμένα για την περιοχή μελέτης (Δυτική Μακεδονία και Π.Γ.Δ.Μ.) πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ιστορικές εμπορικές σχέσεις (τρίγωνο Φλώρινας- Μοναστηριού- Κορυτσάς) και στη βάση αυτών των σχέσεων να δημιουργηθούν εκ νέου δίκτυα διανομής μεταξύ των περιοχών ώστε να βελτιωθούν η εμπορική δραστηριότητα και οι αναπτυξιακές προοπτικές της περιοχής.

2.3. Η εφαρμογή διασυνοριακής συνεργασίας στην Ελλάδα.

2.3.1. Το νομικό πλαίσιο για τη διασυνοριακή συνεργασία στην Ελλάδα.

Με την ψήφιση των νόμων 2218 και 2240 του '94 καθιερώθηκε στη χώρα μας ο δεύτερος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης και παράλληλα ενισχύθηκε ο ρόλος της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης με την κατάργηση της διάκρισης των αρμοδιοτήτων των δήμων και κοινοτήτων σε αποκλειστικές και συντρέχουσες. Με τις διατάξεις αυτές διευκρινίζεται ο όρος διοίκηση των τοπικών υποθέσεων. Η διευκρίνιση του όρου τοπικές υποθέσεις και η ενδεικτική απαρίθμηση των αρμοδιοτήτων των δήμων και κοινοτήτων, έχουν την έννοια ότι η τοπική αυτοδιοίκηση είναι γενικά αρμόδια χωρίς κανένα περιορισμό για την ανάληψη της διοίκησης κάθε τοπικής υπόθεσης και για την προάσπιση και εξυπηρέτηση κάθε τοπικού συμφέροντος (Παναγιώτου, 1998).

Η Ελλάδα κύρωσε τον Ευρωπαϊκό Χάρτη της Τοπικής Αυτονομίας που υπογράφηκε στο Στρασβούργο το 1985 με τον νόμο 1850 του 1989, όμως δεν ανέλαβε την υποχρέωση να δεσμευτεί με τις διατάξεις όλων των άρθρων. Ένα από αυτά τα άρθρα που δεν κυρώθηκαν είναι και το άρθρο 10 παράγραφος 2 στο οποίο προβλέπεται το δικαίωμα των Ο.Τ.Α. να μπορούν να συνεργάζονται με Ο.Τ.Α. άλλων κρατών υπό προϋποθέσεις βεβαίως που προβλέπονται από το νόμο. Παρόλα αυτά, στη χώρα μας ισχύει ο θεσμός των αδελφοποιήσεων των Ο.Τ.Α., ο οποίος λειτουργεί άτυπα εδώ και πολλά χρόνια. Η αδελφοποίηση καθιερώθηκε για πρώτη φορά ως θεσμός το 1984 με το νόμο 1416 και με τις ρυθμίσεις του άρθρου 73 λύθηκαν τα όποια προβλήματα εμπόδιζαν την λειτουργία του θεσμού. Κατά την διαδικασία των αδελφοποιήσεων το Υπουργείο Εξωτερικών συντονίζει και κατευθύνει τις ενέργειες του κάθε Ο.Τ.Α. ώστε να μην δημιουργούνται προβλήματα τόσο στις σχέσεις μεταξύ των οργανισμών των διαφόρων χωρών, όσο και στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας (Παναγιώτου, 1998).

Από τις διατάξεις του νόμου 1416, όπως αυτός συμπληρώθηκε και κωδικοποιήθηκε στο σημερινό ισχύοντα δημοτικό και κοινοτικό κώδικα δημιουργήθηκε το σχετικό άρθρο 299 του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα, στο οποίο προβλέπονται τα εξής: "Η αδελφοποίηση των Ο.Τ.Α. με αντίστοιχους οργανισμούς ξένων χωρών γίνεται με απόφαση του Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Εξωτερικών". Επίσης

προβλέπεται ότι: "Οι ανταλλαγές αποστολών, οι κάθε είδους εκδηλώσεις των αδελφοποιημένων και μη Ο.Τ.Α. και οι ανταλλαγές ή μετακλήσεις πολιτιστικών και καλλιτεχνικών συγκροτημάτων γίνονται μέσα στα πλαίσια των διεθνών ή διμερών συμφωνιών που έχει υπογράψει η χώρα μας με άλλα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς και σύμφωνα πάντα με την αρχή της αμοιβαιότητας, ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Εξωτερικών". Στη συνέχεια το ίδιο άρθρο του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα ορίζει ότι: "Οι δαπάνες που αποφασίζονται από τα δημοτικά και κοινοτικά συμβούλια για την υλοποίηση των σκοπών της αδελφοποίησης και για τις ανταλλαγές και μετακλήσεις πολιτιστικών ή καλλιτεχνικών συγκροτημάτων βαρύνουν τους προϋπολογισμούς των αντίστοιχων Ο.Τ.Α. Για την αποστολή βεβαίως οποιουδήποτε προσώπου από τους Ο.Τ.Α. στο εξωτερικό, απαιτείται προηγούμενη άδεια του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας". Όσον αφορά στις νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις προβλέπεται ότι: "Για τους Ο.Τ.Α. του δευτέρου βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης, αυτοί θα μπορούσαν βεβαίως να κινηθούν μέσα στο πλαίσιο συνεργασίας με άλλους αντίστοιχους φορείς ατύπως και με την αυτονόητη προϋπόθεση ότι το αντικείμενο της εκάστοτε συνεργασίας θα εμπίπτει στο πλαίσιο αρμοδιοτήτων που έχει παραχωρήσει ο νομοθέτης στους εν λόγω φορείς και η συνεργασία αυτή θα είναι συμβατή με τις τυχόν διακρατικές συμφωνίες που έχει υπογράψει η Ελληνική Δημοκρατία με τα εν λόγω κράτη". Τέλος πρέπει να αναφερθεί πως σχετικά με τις αδελφοποιήσεις υπάρχει και το θεσμικό πλαίσιο του προγράμματος της E.E. ECOS-OUVERTURE στο οποίο και έχουν ενταχθεί οι περισσότερες από τις αδελφοποιήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα. Ο θεσμός βεβαίως της αδελφοποίησης βρήκε μεγάλη απήχηση στη χώρα μας. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Εξωτερικών τουλάχιστον 400 Ο.Τ.Α. έχουν αδελφοποιηθεί με αντίστοιχους φορείς, πολλοί εκ των οποίων είναι γειτονικοί. Είναι ευνόητο πως η αδελφοποίηση ως θεσμός και ειδικότερα όταν αυτή αφορά συνοριακούς Ο.Τ.Α., είναι ένας προθάλαμος που δύναται να οδηγήσει στην ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας και προς αυτή τη κατεύθυνση οι προοπτικές στην Ελλάδα είναι θετικές. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την απήχηση του θεσμού στη χώρα καθώς και από τη διαπίστωση πως η ανάπτυξη των παραμεθορίων περιοχών πρέπει να προωθηθεί από τις ίδιες τις περιοχές μέσω των Ο.Τ.Α. αυτών. Συνεπώς το κλίμα είναι μάλλον πρόσφορο για την ανάπτυξη του θεσμού της διασυνοριακής συνεργασίας και την καθιέρωση του ως εξαιρετικού αναπτυξιακού εργαλείου των απομονωμένων περιοχών (Παναγιώτου, 1998).

Σε αντίθεση με τις αδελφοποιήσεις, για τα διασυνοριακά ζητήματα δεν έχει υπάρξει ακόμα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο ούτε και συγκεκριμένοι νόμοι. Σε περίπτωση που κάποια περιοχή της χώρας θελήσει να προχωρήσει στην ανάπτυξη διασυνοριακής συνεργασίας με κάποια από τις γειτονικές χώρες, τότε το θεσμικό πλαίσιο που θα διέπει αυτή τη συνεργασία θα ορίζεται από την αντίστοιχη συνθήκη που θα πρέπει να έχει συναφθεί μεταξύ της Ελλάδας και της εκάστοτε συνεργαζόμενης χώρας. Οι λεπτομέρειες και η νομική ισχύς της συνεργασίας λοιπόν θα πρέπει να αναζητηθούν στην εκάστοτε συμφωνία. Η παραπάνω αναφορά βασίζεται στο άρθρο 28, παράγραφος 1 του Συντάγματος, το οποίο ορίζει πως η οποιαδήποτε διμερής ή πολυμερής συμφωνία συνεργασίας αποκτά αυτομάτως θεσμική και νομική ισχύ, μόλις κυρωθεί από την ελληνική πλευρά. Επίσης, όσον αφορά στη συνεργασία μεταξύ Ο.Τ.Α., υπάρχει και το άρθρο 23 «περί συμβάσεων διαδημοτικής συνεργασίας», το οποίο περιέχεται στο σχέδιο νομού για «την συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», το οποίο όμως δεν αποσαφηνίζει πλήρως το ζήτημα της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ Ο.Τ.Α. Παρόλ' αυτά είναι σαφές πως υπάρχει έλλειμμα θεσμικού και νομικού πλαισίου από ελληνικής πλευράς, αφού δεν υφίσταται ένα συγκεκριμένο θεσμικό και νομικό πλαίσιο που να παρέχει τις γενικές κατευθύνσεις όσον αφορά στα ζητήματα της διασυνοριακής συνεργασίας.

2.3.2. Τα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας στην Ελλάδα.

Στο νομό Φλώρινας υλοποιούνται δυο διασυνοριακά προγράμματα. Το πρώτο είναι για τη λίμνη των Πρεσπών και προβλέπει τη συνεργασία του Γεωλογικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών με το αντίστοιχο Γεωλογικό Τμήμα του Πανεπιστημίου των Τιράνων και του Γεωλογικού Ινστιτούτου των Σκοπίων, κατ' αρχάς για μελέτη και παρακολούθηση της ίδιας της λίμνης και έπειτα για την ορθολογική διαχείριση των υδάτων της. Στη συνέχεια προβλέπεται η σύσταση ενός φορέα που θα συμβάλλει στην αμφίδρομη πληροφόρηση και στον έλεγχο της προστασίας της περιοχής, η οποία θα πρέπει να έχει την ίδια σημασία και το ίδιο ενδιαφέρον και για τις τρεις συνεργαζόμενες πλευρές. Το δεύτερο λειτουργικό πρόγραμμα που πραγματοποιείται είναι στον τομέα της υγείας. Πρόκειται για το ίδιο το διασυνοριακό κέντρο που θα λειτουργήσει στον νομό Φλώρινας και θα επιδιώξει την αμφίδρομη πληροφόρηση και από τις δυο πλευρές των συνόρων. Το κέντρο θα

παρέχει μελέτες, έρευνες, γρήγορη και σωστή πληροφόρηση και προς τις δυο πλευρές των συνόρων, πάντοτε με ένα συντονισμό και ένα κέντρο στην Αθήνα.

Στον νομό Καστοριάς και στα πλαίσια του προγράμματος INTERREG, υλοποιήθηκε ένα πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας το οποίο κατέληξε στη δημιουργία ενός φορέα με χρηματοδότηση από το INTERREG II ο οποίος ονομάστηκε συμβολικά Βαλκανικό Σπίτι. Ένα σπίτι που ως στόχο έχει τη διασυνοριακή συνεργασία σε πολιτιστικό και τουριστικό επίπεδο αλλά και ένας φορέας που θα βοηθήσει στη διαμόρφωση ενός δικτύου στελεχών των τοπικών αυτοδιοικήσεων εκατέρωθεν των συνόρων με στόχο την εμπέδωση της συνεργασίας σε πρακτικό πλέον επίπεδο.

Επίσης στα πλαίσια του PHARE, μεταξύ του ελληνικού «INTERREG II» και του «PHARE-CBC» λειτουργεί πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας με την Αλβανία. Το πρόγραμμα αναφέρεται σε δράσεις παράλληλες προς τις όμορες περιοχές. Τα τελευταία τέσσερα χρόνια το κύριο ενδιαφέρον υπήρξε για τη διασυνοριακή συνεργασία περισσότερο όσον αφορά στις υποδομές και στις οδικές αρτηρίες. Γι' αυτό τον λόγο λοιπόν, το ελληνικό κράτος χρηματοδότησε τις μελέτες σκοπιμότητας για τη βελτίωση των οδικών αρτηριών από την Κακαβιά προς το Φιέρι και από τη Σαγιάδα επίσης προς το Φιέρι. Ταυτόχρονα, είναι σε εξέλιξη ο διαγωνισμός για το τμήμα, Κακαβιάς-Αργυροκάστρου. Παράλληλα από το Πόγραδετς προς την Κρυσταλλοπηγή, έχουν γίνει μελέτες, έχουν προεπιλεγεί εταιρίες και αναμένεται, εάν αυτό δεν έχει ήδη γίνει, η προκήρυξη του έργου. Επίσης, έχουν χρηματοδοτηθεί από τη διασυνοριακή συνεργασία και οι διανοίξεις τριών νέων μεθοριακών σημείων (Σαγιάδα, Δρυμάδες και Μέρτζιν). Τέλος υπάρχουν και προγράμματα αστικής περιφερειακής υποδομής για την υδροδότηση, για ένα κέντρο βιολογικού καθαρισμού στους Άγιους Σαράντα και για την υδροδότηση της πόλης του Αργυροκάστρου. Για το πρόγραμμα της διασυνοριακής συνεργασίας πραγματοποιούνται ετήσιες συναντήσεις ενώ ο προϋπολογισμός του ανέρχεται ετησίως στο ποσό των 10 εκατομμυρίων ECU περίπου (Βρεττάκης, 1998).

Διασυνοριακά προγράμματα λειτουργούν και στον τομέα του περιβάλλοντος. Έτσι η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας προτείνει στο πρόγραμμα INTERREG II και στα πλαίσια του Ευρωμεσογειακού Κέντρου Περιβάλλοντος ένα πρόγραμμα για τη λίμνη των Πρεσπών. Πρόκειται για ένα φιλόδοξο πρόγραμμα στο οποίο συμμετέχει η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας μαζί με την περιφέρεια της Κορυτσάς. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα γίνεται η πρώτη προσπάθεια όσον αφορά στη λίμνη, να

καταγραφεί η νομοθεσία που ισχύει στις δυο χώρες, να δημιουργηθεί ένας ψηφιακός δίσκος με τη νομοθεσία, τις πηγές, τις διευθύνσεις, τη σύνδεση, κ.τ.λ., να γίνει καταγραφή συστημάτων πληροφοριών, να καταγραφούν τα ερευνητικά προγράμματα και οι εταιρικές σχέσεις που ισχύουν για την περιοχή, να υλοποιηθούν προγράμματα ευαισθητοποίησης του κοινού, να εκπονηθούν τεχνικές μελέτες και διαχειριστικά σχέδια για τις λίμνες. Πρόκειται για μια πρώτη δοκιμή της συνεργασίας των δυο περιφερειών στον τομέα του περιβάλλοντος. Για να μπορέσει να υπάρξει πρόοδος σε στρατηγικές παρακολούθησης και ανάπτυξης και για να εγκαθιδρυθεί η διασυνοριακή συνεργασία απαιτείται μια μόνιμη δομή. Προς αυτό τον σκοπό η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας έχει προτείνει, πάλι μέσω του Ευρωμεσογειακού Κέντρου Περιβάλλοντος, τη δημιουργία ενός παρατηρητηρίου εξέλιξης και διαχείρισης φυσικών πόρων σε διασυνοριακό επίπεδο. Η μελέτη για την ίδρυση του παρατηρητηρίου έχει ήδη πραγματοποιηθεί και έχει υποβληθεί στο Ευρωμεσογειακό Κέντρο Περιβάλλοντος προκειμένου να εγκριθεί. Έτσι μέσα από αυτή τη σταθερή δομή θα μπορούν να λειτουργήσουν όλα τα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας στον τομέα του περιβάλλοντος. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθούν και δυο άλλες μεγάλες δράσεις που υλοποιούνται στα πλαίσια του INTERREG II, η ημιολοκληρωμένη παρέμβαση στο Γράμμο και η ολοκληρωμένη παρέμβαση στις Πρέσπες, που επίσης σχετίζονται με την συνοριακή περιοχή όσον αφορά δυο πολύ σημαντικούς βιότοπους (Ζεμπελιάδου, 1998).

Σε διασυνοριακά προγράμματα δραστηριοποιείται και η Αναπτυξιακή Κοζάνης (ΑΝ.ΚΟ.). Τον Ιανουάριο του 1996 συνυπόβαλλε μια πρόταση με τους δήμους Κοζάνης, Αργους Ορεστικού, Κορυτσάς και Κέμνιτς Αλβανίας, Ντέβα και Τόρμπου-Μούρες της Ρουμανίας και Κιουστέντι της Βουλγαρίας, στα πλαίσια της πρωτοβουλίας PHARE και ECOS OUVERTURE, με αντικείμενο τη βελτίωση και ανάπτυξη δικτύων τηλεθέρμανσης στην Ευρώπη. Αξίζει να τονιστεί ότι το υλικό γι' αυτή την πρόταση προήλθε από το αναπτυξιακό πρόγραμμα που είχε εκπονηθεί για την περιοχή Κοζάνης. Η πρόταση αυτή εγκρίθηκε και βρίσκεται στο τελικό στάδιο της υλοποίησης. Η ΑΝ.ΚΟ. επίσης υπέβαλλε και μια ακόμα αξιόλογη πρόταση στα πλαίσια του INTERREG II σε συνεργασία με τις νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και Κορυτσάς για τη δημιουργία ενός σύγχρονου γραφείου στην Κορυτσά, σε νέα βάση και με μια σειρά νέων δράσεων που θα αποσκοπούν στην παροχή ολοκληρωμένης στήριξης στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που προγραμματίζουν να δραστηριοποιηθούν στην περιφέρεια της Κορυτσάς, αλλά

και ευρύτερα. Η αξιολόγηση της πρότασης αυτής βρίσκεται στα τελικά στάδια και σε θετική εξέλιξη, καθώς αναμένεται η τελική απόφαση. Συνεπώς η υλοποίηση της θα μπορέσει να αρχίσει σύντομα και θα συμβάλει τα μέγιστα στην δραστηριοποίηση και ανάπτυξη αυτού του τομέα που προφανώς αποτελεί το μεγαλύτερο και ισχυρότερο αναπτυξιακό κλειδί, δεδομένου ότι δίνει το μεγαλύτερο αριθμό θέσεων εργασίας σε αυτόν τον τόσο σημαντικό τομέα της απασχόλησης (Μουρατίδης, 1998).

2.3.3. Τα ελληνικά διασυνοριακά προγράμματα με τις γειτονικές χώρες στα πλαίσια του προγράμματος PHARE-CBC της Ε.Ε.

Στο σημείο αυτό, θεωρείται σκόπιμο να αναφερθούν τα δυο διασυνοριακά προγράμματα που αφορούν την Ελλάδα και τις γειτονικές Βαλκανικές Χώρες και τα οποία καταρτίστηκαν και εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο της Ε.Ε. το 1994 στα πλαίσια του PHARE-CBC.

Το πρώτο πρόγραμμα αφορά στη **διασυνοριακή συνεργασία Αλβανίας, Ελλάδας και Ιταλίας** (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1996). Το Πρόγραμμα Διασυνοριακής Συνεργασίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Αλβανική Κυβέρνηση, καθώς της προσφέρει την ευκαιρία να ανοίξει τη χώρα μετά τη μεγάλη περίοδο της απομόνωσής της και να αναπτύξει στενότερους δεσμούς με την Ε.Ε. Ένας από τους κυριότερους στόχους του προγράμματος οικονομικής μεταρρύθμισης της Κυβέρνησης, είναι να αντιμετωπίσει την άμεση ανάγκη για επενδύσεις, ώστε να βελτιωθεί η ποιοτικά κατώτερη υποδομή της χώρας. Η Αλβανική και η Ελληνική Κυβέρνηση αναγνώρισαν τη σημασία της ανάπτυξης των Διευρωπαϊκών δικτύων. Η θαλάσσιες ζεύξεις με την Ιταλία θεωρούνται ως ένα στοιχείο ζωτικής σημασίας για τα δίκτυα αυτά. Βελτιώνοντας τα δικά της δίκτυα, η Αλβανία μπορεί επίσης να διευκολύνει τις συνδέσεις της Ελλάδας με την υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά συνέπεια, το Αλβανικό Πρόγραμμα του 1994 εστιάζεται στις μεταφορικές υποδομές και κυρίως στο οδικό δίκτυο που συνδέει την Αλβανία με την Ελλάδα.

Λόγω του μικρού μεγέθους της χώρας, ολόκληρη η Αλβανία θεωρείται ως επιλέξιμη για το πρόγραμμα αυτό. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, κατά το 1994 τα προτεινόμενα μέτρα επικεντρώνονται στις διοικητικές περιφέρειες που συνορεύουν άμεσα με την Ελλάδα ή γειτονεύουν με τις περιφέρειες αυτές, καθώς και στις παράκτιες διοικητικές περιφέρειες.

Οι ειδικοί στόχοι του Αλβανικού προγράμματος είναι:

- η βελτίωση των μεταφορικών συνδέσεων μεταξύ της Ελλάδος, της Αλβανίας και της Ιταλίας και, κατά συνέπεια, μεταξύ της Ελλάδας και της υπόλοιπης Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού με την παραπάνω βελτίωση θα δημιουργηθεί και μια νέα δίοδος προς τη Δυτική Ευρώπη μέσω του δυτικού τμήματος της Βαλκανικής χερσονήσου.
- η αποσυμφόρηση στις συνοριακές διελεύσεις με την Ελλάδα, ώστε να μειωθεί ο χρόνος αναμονής και να βελτιωθεί η ροή της αυξημένης σε μεγάλο βαθμό κυκλοφορίας.

Έξι σχέδια έχουν προγραμματιστεί και απαιτούν μια συνολική συνδρομή από την Ε.Ε. της τάξης των 20 εκ. ECU. Η αναβάθμιση του δρόμου Δυρραχίου-Rrogozhine ειδικότερα, θεωρείται ότι βελτιώνει την πύλη εξόδου προς την Ιταλία και την υπόλοιπη Ευρώπη.

Τα μέτρα που πρόκειται να χρηματοδοτηθούν στο Πρόγραμμα Διασυνοριακής Συνεργασίας του 1994 ήταν καρπός λεπτομερών συζητήσεων μεταξύ των Αλβανικών και των Ελληνικών αρχών, περιλαμβάνοντας μια αρχική κοινή συνάντηση επιτροπής προγραμματισμού, σε συνδυασμό με επαφές μεταξύ των Αλβανικών και των Ιταλικών αρχών. Έχουν επίσης διεξαχθεί εκτενείς συζητήσεις με τη Διεθνή Τράπεζα (World Bank) και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (Ε.Τ.Ε.), σχετικά με σχέδια προτεραιότητας.

Οι συζητήσεις αυτές αντιπροσωπεύουν ένα αρχικό βήμα προς την ανάπτυξη μιας περισσότερο εις βάθος διαβούλευσης για την προετοιμασία των δράσεων των ετών 1995-1999 μεταξύ της Αλβανίας και των γειτονικών χωρών της Ε.Ε. Οι πιθανοί τομείς μελλοντικής συνεργασίας περιλαμβάνουν: ανάπτυξη και αναβάθμιση των μεταφορικών υποδομών, διευκόλυνση των μεταφορών, συνεργασία στον τομέα των τελωνείων, του τουρισμού, των υδάτινων πόρων και της διαχείρισης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού.

Το δεύτερο πρόγραμμα αφορά τη **διασυνοριακή συνεργασία Βουλγαρίας και Ελλάδας** (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1996). Η Βουλγαρική Κυβέρνηση προσδίδει μεγάλη σημασία στη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των παραμεθόριων περιφερειών της Βουλγαρίας και της Ελλάδας. Μια στρατηγική για την ανάπτυξη και προώθηση των περιοχών που συνορεύουν με την Ελλάδα είχε παρουσιαστεί το 1993. Η στρατηγική αυτή είναι στοιχείο από ένα ευρύτερο πρόγραμμα που αποβλέπει στο

να επιτύχει στενότερους δεσμούς με την Ε.Ε. Κατά συνέπεια, δίνεται μεγάλη σημασία στην ανεμπόδιστη κυκλοφορία των προσώπων, των υπηρεσιών και των αγαθών στα σύνορα με την Ελλάδα. Αυτό απηχείται στο Πρόγραμμα Διασυνοριακής Συνεργασίας του 1994 για τη Βουλγαρία, του οποίου οι στόχοι ήταν:

- η αποσυμφόρηση στις συνοριακές διελεύσεις με την Ελλάδα, ώστε να μειωθεί ο χρόνος αναμονής και να βελτιωθεί η ροή της κυκλοφορίας.
- η βελτίωση της παροχής ενέργειας καθώς και η κοινή λειτουργία ενεργειακών δικτύων.
- η συμβολή στη βελτίωση της πυρηνικής ασφάλειας στην περιοχή.
- η ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών διευκολύνσεων.
- η βελτίωση της επεξεργασίας του νερού και η παροχή πόσιμου νερού.

Το πρόγραμμα για τη Βουλγαρία, που απαιτεί μία συνολική συνδρομή από την Ε.Ε. της τάξης των 25 εκ. ECU, περιλάμβανε δέκα σχέδια για τέσσερα μέτρα:

- μεταφορές: δύο σχέδια για τη βελτίωση των οδικών και σιδηροδρομικών συνδέσεων.
- ενέργεια: τρία σχέδια για τη βελτίωση της παροχής ενέργειας, την κοινή λειτουργία ενεργειακών δικτύων και τη βελτίωση της πυρηνικής ασφάλειας.
- περιβάλλον: τέσσερα σχέδια που περιλαμβάνουν την κατασκευή μονάδων επεξεργασίας αποβλήτων και μια μελέτη για την προστασία των ποταμών.
- τηλεπικοινωνίες: ένα σχέδιο που περιλαμβάνει τη δημιουργία μιας καινούριας τηλεπικοινωνιακής σύνδεσης μέσω καλωδίου οπτικής ίνας.

Τρεις υπο-περιφέρειες είναι επιλέξιμες για το Πρόγραμμα 1994: η Pirin, με τις ζώνες Struma και Mesta, η Ροδόπη (Κεντρική και Ανατολική) και η Μαρίτσα.

Όσον αφορά στη **συνεργασία με την Π.Γ.Δ.Μ.** υπάρχει το επιχειρησιακό πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας που εγκρίθηκε τον Νοέμβριο του 1996 και έχει διάρκεια μέχρι το τέλος του 1999 (Ηλεκτρονική διεύθυνση, Πρόγραμμα PHARE-CBC Ελλάδας- Π.Γ.Δ.Μ.). Το πρόγραμμα έχει προϋπολογισμό 10 εκ. ECU και η εφαρμόζουσα αρχή του είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Πλαίσιο του Προγράμματος: Η Π.Γ.Δ.Μ. μοιράζεται 228 χλμ. από τα νότια σύνορα της με την Ελλάδα και περίπου το 25% των κατοίκων της ζουν στους επτά νότιους νομούς που αποτελούν τη συνοριακή ζώνη. Οι σχέσεις μεταξύ της Π.Γ.Δ.Μ. και της Ελλάδας ήταν πάντα υπαρκτές στο παρελθόν, αλλά διακόπηκαν από το διετές εμπορικό εμπάργκο. Από τη στιγμή που η Ελλάδα ανέστειλε τα οικονομικά μέτρα

που επέβαλλε στην Π.Γ.Δ.Μ., οι διοικητικές αρχές και στις δυο πλευρές των συνόρων επανεγκατέστησαν τις επαφές μεταξύ τους και έκαναν κάποια πρακτικά βήματα για τον καθορισμό και την εφαρμογή κοινών προγραμμάτων.

Υπάρχουν σημαντικά κίνητρα και στις δυο πλευρές για την ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας, η οποία αντιμετωπίζεται ως παράγοντας κλειδί για την μελλοντική οικονομική ανάπτυξη των δυο χωρών. Η συνοριακή περιοχή της Π.Γ.Δ.Μ. και της Ελλάδας αποτελεί ένα στρατηγικό σημείο για τον μεταφορικό διάδρομο βορρά-νότου, συνδέοντας την Ελλάδα με την πρώην ενωμένη Γιουγκοσλαβία καθώς και με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. Ο αυτοκινητόδρομος E-75 βορρά-νότου στην Π.Γ.Δ.Μ. είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό τμήμα του Διευρωπαϊκού Οδικού Δικτύου και είναι μεγάλης στρατηγικής σημασίας και για τις δυο χώρες. Καθώς οι φυσικοί περιορισμοί είναι ακόμα υπαρκτοί εξαιτίας των ανεπαρκών υποδομών, οι συνοριακές διαβάσεις υποφέρουν από κυκλοφοριακή συμφόρηση εξαιτίας της έλλειψης εξοπλισμού και των ξεπερασμένων τελωνειακών διαδικασιών. Πρέπει λοιπόν να υιοθετηθούν σύγχρονες διαδικασίες στον σχεδιασμό και προγραμματισμό των μεταφορών, που να εμπεριέχουν την ανάπτυξη αυτοκινητοδρόμων και βάσεων δεδομένων για την κυκλοφορία. Οι κατευθυντήριες γραμμές για τις μελέτες σκοπιμότητας και τις οικονομικές αξιολογήσεις των επενδύσεων πρέπει να είναι αναθεωρημένες σύμφωνα με τις επικρατούσες συνθήκες, ενώ τα σχέδια των προγραμμάτων πρέπει να δίνουν μεγαλύτερο βάρος στον παράγοντα περιβάλλον. Αυτά τα ζητήματα έχουν ήδη περιληφθεί στο Πρόγραμμα Transit Facilities της World Bank και το PHARE στοχεύει να συνεισφέρει στην ενίσχυση αυτών των δυνατοτήτων στο πλαίσιο του διασυνοριακού προγράμματος. Το PHARE επίσης, υποστηρίζει τις προσπάθειες της World Bank που στοχεύουν στην ανανέωση του εξοπλισμού και των δυνατοτήτων για την ανακούφιση των κυκλοφοριακών συμφορήσεων στις συνοριακές διαβάσεις καθώς και στον εκμοντερνισμό των τελωνειακών διαδικασιών που ισχύουν στην περιοχή.

Τα περιβαλλοντικά διασυνοριακά ζητήματα, πρέπει να καταρτιστούν με βάση τους υδάτινους πόρους και την ποιότητα των υδάτων. Η γεωγραφική θέση της Π.Γ.Δ.Μ. αναδεικνύει το νερό σε μια πολύ σημαντική φυσική πηγή, ιδιαίτερα επειδή η περιοχή είναι ξηρή, αν και έχει καλό έδαφος και κλίμα για αγροτική ανάπτυξη. Το νερό είναι επίσης απαραίτητο και για την ανάπτυξη της βιομηχανίας, του τουρισμού, της υδροηλεκτρικής παραγωγής της Π.Γ.Δ.Μ. καθώς και για λόγους υγείας. Μελέτες που έχουν γίνει για την υδάτινη οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ. και την ολοκληρωμένη

ανάπτυξη του λεκανοπεδίου του ποταμού Vardar (Αξιού), ο οποίος διασχίζει και το ελληνικό έδαφος και εκβάλλει στο Αιγαίο Πέλαγος, δείχνουν ότι οι μέσες υδατικές ροές έχουν μειωθεί, λόγω των διαδοχικών ξηρών ετών, σε συνδυασμό με την αύξηση των αναγκών για επιφανειακά ύδατα και την ανάπτυξη αρδευτικών συστημάτων. Επίσης υπάρχουν ενδείξεις πως η ποιότητα του νερού των λιμνών και των ποταμών της Π.Γ.Δ.Μ. απειλείται από την αυξημένη ρύπανση με οργανική ύλη, εξαιτίας της μη κατεργασίας των οικιακών και των βιομηχανικών αποβλήτων που χύνονται σε αυτά. Τα ζητήματα της ποσότητας και της ποιότητας του νερού είναι προβλήματα που έχουν αντίκτυπο και στις δυο πλευρές των συνόρων και τα οποία απαιτούν την ανάπτυξη κοινών λύσεων.

Στόχοι του Προγράμματος: Ο γενικός στόχος του προγράμματος είναι η βελτίωση της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ Π.Γ.Δ.Μ. και Ελλάδας από πλευράς αύξησης του εμπορίου και της κίνησης αγαθών και προσώπων, για το αμοιβαίο κέρδος και των δυο χωρών. Οι άμεσοι στόχοι είναι οι εξής:

- Να δημιουργηθεί τέτοια περιφερειακή μεταφορική υποδομή που να ευνοεί τη συνεργασία και τις καλές γειτονικές σχέσεις.
- Να εξασφαλιστεί το ότι η είσοδος και η διέλευση αγαθών και προσώπων από την περιοχή, θα γίνεται όσο το δυνατόν πιο εφικτή και γρήγορη.
- Να καταρτιστούν κάποια διασυνοριακά ζητήματα προτεραιότητας σχετικά με την υποβάθμιση του υδάτινου περιβάλλοντος και τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ της Ελλάδας και της Π.Γ.Δ.Μ.

Περιγραφή προγραμμάτων: Μεταφορές 9,5 εκ. ECU: Αναβάθμιση του οδικού άξονα βορρά- νότου E-75, Demir Karija- Gevgelia 5,3 εκ. ECU. Το 1990 ο E-75 ήταν ο περισσότερο χρησιμοποιούμενος δρόμος στην Π.Γ.Δ.Μ., με μέση ημερήσια κυκλοφορία στο νότιο τμήμα του μεταξύ Gradsko και Gevgelia, από 7.000 έως 8.000 οχήματα. Περίπου το 47% της κυκλοφορίας ήταν διεθνής, από οχήματα που περνούσαν μέσα από την Π.Γ.Δ.Μ. Έχει υπολογιστεί ότι το 2003 η ημερήσια κυκλοφορία θα ξεπεράσει τα 10.000 οχήματα. Η κυβέρνηση της Π.Γ.Δ.Μ. απέδειξε το ενδιαφέρον της για την αναβάθμιση του δρόμου και βοηθούμενη από τη χρηματοδοτική συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (E.T.E.), έχτισε περίπου 80 χλμ. αυτοκινητοδρόμου μεταξύ του Kumanovo και του Gradsko. Ένα ακόμη τμήμα 5 χλμ. επίσης, χτίζεται με κρατική χρηματοδότηση, μεταξύ του Gradsko και του Stobi. Πάντως η κρατική χρηματοδότηση για το τμήμα Demir Karija-

Gevgelia μήκους 44,3 χλμ. δεν επαρκεί. Το PHARE συνεισφέρει 300.000 ECU για τη δημιουργία αυτού του τμήματος με ευαισθησία στον περιβαλλοντικό τομέα. Επίσης το PHARE επιταχύνει τις διαδικασίες, για την ανανέωση της πίστωσης από την E.T.E. και άλλων χρηματοδοτικών οργανισμών για τη γρηγορότερη πραγματοποίηση των εργασιών. Τέλος το PHARE προσφέρει το ποσό των 5 εκ. ECU για τη διαπλάτυνση του τμήματος μεταξύ Gevgelia και Udovo.

Ανανέωση της συνοριακής διάβασης Borogodica, 2,2 εκ. ECU. Η Borogodica βρίσκεται 5 περίπου χλμ. νοτιοανατολικά της Gevgelia και είναι η κύρια μεθοριακή διάβαση μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. μέσω του αυτοκινητοδρόμου E-75. Πάνω από 7.000 οχήματα χρησιμοποιούσαν καθημερινά αυτόν το σταθμό μέχρι το 1990, ενώ αποτελεί και τον κύριο διάδρομο για τις διεθνείς θαλάσσιες μεταφορές μέσω του λιμανιού της Θεσσαλονίκης. Το πρόγραμμα παρέχει υποστήριξη για την κατασκευή νέων τελωνειακών κτιρίων, νέου δρόμου πρόσβασης στο σταθμό και βοηθητικών θέσεων πάρκινγκ για 80 φορτηγά βαρέων μεταφορών και 70 φορτηγά ελαφρών μεταφορών. Η χρηματοδότηση συμπεριλαμβάνει και εξοπλισμό για τον έλεγχο των προϊόντων, άλλα και σταθμό ελέγχου για τη παρεμπόδιση της διακίνησης ναρκωτικών ουσιών. Το πρόγραμμα θα βοηθήσει τη ροή της κυκλοφορίας αφού θα δημιουργηθεί επιπρόσθετη χωρητικότητα τόσο για ελαφρά όσο και για βαριά οχήματα. Επίσης θα βελτιώσει την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα του ελέγχου της διακίνησης εμπορευμάτων και ναρκωτικών, καθώς θα αναβαθμιστεί η ποιότητα των εγκαταστάσεων των συγκεκριμένων υπηρεσιών του σταθμού.

Αναβάθμιση του μεθοριακού σταθμού Medzitlija, 0,9 εκ. ECU. Η Medzitlija βρίσκεται περίπου 12 χλμ. νότια του Μοναστηριού και είναι ο δεύτερος σημαντικότερος μεθοριακός σταθμός μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. Ανήκει στο δρόμο βορρά-νότου M-5, ο οποίος συνδέεται με τον E-75 μέσω του Μοναστηριού, του Prilep και του Titov Veles. Αυτή η συνοριακή διάβαση προσφέρει την πιο άμεση πρόσβαση στο λιμάνι της Ηγουμενίτσας και επίσης παρέχει πρόσβαση σε σημαντικές τουριστικές περιοχές, όπως είναι οι λίμνες Οχρίδα και Πρέσπα. Ο σταθμός είναι το πιθανότερο πως θα παρουσιάσει αυξημένη σημασία στο εγγύς μέλλον. Το πρόγραμμα χρηματοδοτεί την επανακατασκευή και την επέκταση του μεθοριακού σταθμού συμπεριλαμβάνοντας, ένα νέο τελωνειακό γραφείο και νέες διοικητικές και υπηρεσιακές εγκαταστάσεις, πρόσθετες γραμμές εισόδου και εξόδου, διαπλάτυνση του δρόμου πρόσβασης του σταθμού και την κατασκευή νέων θέσεων πάρκινγκ.

Τεχνική βοήθεια, 1,1 εκ. ECU. Το PHARE για να ενδυναμώσει τις τοπικές δυνατότητες των σχετικών αρχών και να διευκολύνει την εφαρμογή του μεταφορικού παράγοντα του προγράμματος, παρέχει τεχνική βοήθεια και εκπαίδευση σχετικά κυρίως με την οικονομική αξιολόγηση των επενδύσεων, την επίβλεψη των κατασκευών, τις τελωνειακές διαδικασίες και την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ειδικότερα θα χρηματοδοτηθούν σεμινάρια 36 μηνών για ειδικό επενδύσεων και από 6 μήνες για μηχανικό αυτοκινητοδρόμων, ειδικό παρακολούθησης κατασκευών, ειδικό περιβαλλοντολόγο και τέλος ειδικό τελωνειακών ζητημάτων.

Περιβάλλον, 0,5 εκ. ECU: *Μελέτη διαχείρισης της λίμνης Δοϊράνη, 0,2 εκ. ECU.* Η λίμνη Δοϊράνη ανήκει κατά τα δύο τρίτα στην Π.Γ.Δ.Μ., ενώ το υπόλοιπο τμήμα της ανήκει στην Ελλάδα. Το πιο σημαντικό ζήτημα της λίμνης είναι οι διακυμάνσεις της στάθμης της, οι οποίες προκαλούν ανησυχία και στις δυο πλευρές των συνόρων. Μια εξήγηση σε αυτό το φαινόμενο μπορεί να είναι τα συνεχόμενα ξηρά καλοκαίρια, τα οποία δημιούργησαν υψηλούς ρυθμούς εξάτμισης των υδάτων της λίμνης. Υπάρχουν ενδείξεις πως η ετήσια εξάτμιση της λίμνης υπερβαίνει την απευθείας ετήσια απόθεση υδάτων από τη βροχή. Παράλληλα η εκμετάλλευση των υδάτων της λίμνης συνεχίζεται ιδιαίτερα υπό την επιφάνεια της. Συνεπώς επιβάλλεται μια συνολική ανάλυση της υδάτινης ισορροπίας της λίμνης, τόσο επιφανειακά, όσο και κάτω από την επιφάνεια της, και μια καταγραφή των πιθανών αλληλεπιδράσεων, ώστε να αναγνωριστούν τα γενεσιουργά αίτια της σταδιακής μείωσης της στάθμης του νερού. Το πρόγραμμα υποστηρίζει μια διαγνωστική μελέτη, η οποία θα πραγματοποιηθεί από ειδικούς επιστήμονες των δυο χωρών. Η μελέτη αυτή θα αποτελέσει το πρώτο βήμα για τη διευθέτηση των τεχνικών ζητημάτων, τον προσδιορισμό των λόγων της σημαντικής μείωσης της στάθμης της λίμνης και την πρόταση των κατάλληλων δράσεων για την υποστήριξη ενός σχεδίου διαχείρισης της λίμνης. Παράλληλα ένα τέτοιο σχέδιο θα αποτελέσει και έναν οδηγό για τη μελλοντική δημιουργία παρόμοιων προγραμμάτων για τις γειτονικές λίμνες Πρέσπα και Οχρίδα. Επιπρόσθετα, το πρόγραμμα αυτό θα παράσχει μια ιδανική ευκαιρία για την καθιέρωση, εκ νέου, των δομών για την προώθηση κοινών λύσεων όσον αφορά τα διασυνοριακά ζητήματα και θα χτίσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των χωρών για την υποστήριξη και άλλων διασυνοριακών δράσεων.

Μελέτη για τη δημιουργία συλλεκτήρα υγρών αποβλήτων για τη λίμνη Δοϊράνη, 0,1 εκ. ECU. Ο στόχος του προγράμματος είναι να διεξαχθεί μια προκαταρκτική

μελέτη των περιβαλλοντικών ποιοτικών δεδομένων της λίμνης και να προσδιοριστεί ο βαθμός ρύπανσής της από τα οικιακά απόβλητα των κατοικιών στη λεκάνη απορροής. Ένας συλλεκτήρας υγρών αποβλήτων και εγκαστάσεις επεξεργασίας έχουν ήδη μερικώς κατασκευαστεί στην πλευρά της Π.Γ.Δ.Μ. Το επεξεργασμένο νερό από τις εγκαταστάσεις δε διοχετεύεται στη λίμνη, αλλά σε έναν αγωγό ο οποίος τροφοδοτεί ένα αρδευτικό σύστημα. Οι ιδιοκτησίες που είναι προς το παρόν συνδεδεμένες με το συλλεκτήρα είναι μεγάλα ξενοδοχεία και δημόσια κτίρια, ενώ οι κατοικίες εξυπηρετούνται από υπονόμους. Τα σχέδια που υπάρχουν για την επέκταση του συλλεκτήρα κατά 12 χλμ. και τη δημιουργία ενός δευτερεύοντος δικτύου που θα συνδέσει όλες τις ιδιοκτησίες στο συλλεκτήρα, δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν λόγω της έλλειψης χρηματοδότησης από την κυβέρνηση της Π.Γ.Δ.Μ. Παρόλ' αυτά υπάρχουν ενδείξεις πως οι υπόνομοι εμφανίζουν διαρροές και προκαλούν ρύπανση στη λίμνη. Εάν η προκαταρκτική μελέτη δείξει πως υπάρχει σοβαρός λόγος για την ολοκλήρωση των παραπάνω έργων, το PHARE θα χρηματοδοτήσει τη διενέργεια μιας τεχνικής αξιολόγησης της λειτουργικότητας του προτεινόμενου συλλεκτήρα και της ολοκλήρωσης των εγκαταστάσεων επεξεργασίας, ώστε να δημιουργηθεί ένα υπόβαθρο για μελλοντικά παρόμοια προγράμματα.

Αξιολόγηση της ποιότητας του νερού του ποταμού Vardar/ Αξιού, 0,2 εκ. ECU. Ο ποταμός Vardar και οι παραπόταμοί του αποτελούν το κύριο σύστημα ποταμών της Π.Γ.Δ.Μ. Ο ποταμός αυτός αποτελεί το επίκεντρο σημαντικού αριθμού οικιακών και βιομηχανικών εγκαταστάσεων και είναι πράγματι ένας πολύ σημαντικός πόρος για την παροχή νερού και την απόθεση υγρών αποβλήτων. Ως αποτέλεσμα της μεγάλης απόθεσης υγρών αποβλήτων σε αυτόν, η ποιότητα του νερού, ειδικά στα ελληνικά σύνορα, αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανησυχίας. Μια σειρά από προγράμματα που έχουν προταθεί από τις αρχές της Π.Γ.Δ.Μ., και οι οποίες έχουν ως στόχο να βελτιώσουν την ποιότητα του νερού, πρέπει να αξιολογηθούν και να μπουν σε σειρά προτεραιότητας. Το πρόγραμμα αυτό έχει ως στόχο να βάλει σε μια σειρά προτεραιότητας τα μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας του νερού, δημιουργώντας μια απογραφή των πηγών της ρύπανσης, που θα καθορίσει ένα σύνολο στόχων και προτεραιοτήτων σχετικά με την ποιότητα των υδάτων του ποταμού. Οι πρόσθετες απαιτήσεις για την παρακολούθηση και τις δράσεις στην λεκάνη απορροής θα καθοριστούν στη συνέχεια με τη χρησιμοποίηση μιας μεθοδολογίας σχεδιασμού και διαχείρισης της, ώστε να μπορέσουν να επιτευχθούν οι επιθυμητοί στόχοι για την ποιότητα του νερού.

Εφαρμογή: Όλα τα έργα και οι δεσμεύσεις θα συμπεριληφθούν στην παρακολούθηση της εφαρμογής, ενώ οι χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τίθενται υπ' ευθύνη των αρμόδιων εθνικών αρχών. Το σύνολο της διεθνούς βοήθειας προς την Π.Γ.Δ.Μ. συντονίζεται από τη νέα Aid Coordinator Unit, η οποία με τη σειρά της βρίσκεται υπό την αρμοδιότητα του οργανισμού National Aid Coordinator.

2.4.Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ.

2.4.1.Το ιστορικό πλαίσιο.

Το παρακάτω κείμενο έχει ως στόχο να διαφωτίσει την πολύπλοκη ιστορία την Μακεδονίας και την αέναη πάλη των λαών των Βαλκανίων για την κατάκτησή της και την αποσύνδεσή της από την ιστορική ελληνική κυριαρχία στην περιοχή. Πολλά από τα ιστορικά στοιχεία που αναφέρονται προέρχονται από τον Ο.Ε.Δ.Β (ΥΠ.Ε.Π.Θ., 1992) και την Ηλεκτρονική διεύθυνση: Ιστορία της Μακεδονίας.

Οι πρώτες επαφές μεταξύ ελλήνων και σλάβων που αναφέρονται ιστορικά, ξεκίνησαν επί των ημερών του αυτοκράτορα Ιουστινιανού (486- 566 μ.Χ.), οπότε και ένας αριθμός βαρβαρικών φυλών εμφανίστηκαν στα Βαλκάνια και ξεκίνησαν επιδρομές εναντίον της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Αρχικά εμφανίστηκαν οι Άβαροι και έπειτα οι Σλάβοι που συνεργάστηκαν μαζί τους με σκοπό να εισβάλουν στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Οι επιδρομές αυτές σταμάτησαν το 626 όταν οι Άβαροι έφυγαν από την περιοχή της Βαλκανικής. Οι Σλαβική παρουσία στην περιοχή και συγκεκριμένα κάτω από τον ποταμό Δούναβη συνεχίστηκε. Κατά τη διάρκεια του 7^ο αιώνα, κάποιες σλαβικές φυλές είχαν εισέλθει και ζούσαν ήδη μέσα στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και πιο συγκεκριμένα στη Μακεδονία, την Κεντρική Ελλάδα και την Πελοπόννησο, ενώ παράλληλα είχαν οργανωθεί ενεργά σε αυτήν (φορολογία, συμμετοχή στο στρατό, κ.λ.π.). Οι βυζαντινοί αυτοκράτορες, λόγω των νέων δεδομένων που είχαν αρχίσει να διαμορφώνονται στην περιοχή, αποφάσισαν να εφαρμόσουν μια δημογραφική πολιτική με στόχο την προστασία της ομοιογένειας του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας και γενικότερα της Αυτοκρατορίας από το σλαβικό στοιχείο. Η πολιτική αυτή είχε ως αποτέλεσμα την αφομοίωση, εν μέρει, των σλάβων από το ντόπιο ελληνικό πληθυσμό.

Παράλληλα με τα παραπάνω γεγονότα, στα Βαλκάνια ξεκινά και η Βουλγαρική παρουσία, η οποία θα συνδυαστεί και αναμιχθεί με τα Σλαβικά φύλα που ζούσαν ήδη

στην περιοχή της σημερινής Βουλγαρίας, με αποτέλεσμα να υπάρξουν και πάλι διαταραχές στα σύνορα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Αυτή η κατάσταση μπήκε σε τροχιά εξομάλυνσης, όταν ο αυτοκράτορας Μιχαήλ 3^{ος} διατάσσει το 864 τους μοναχούς Κύριλλο και Μεθόδιο να εκχριστιανίσουν τους Σλάβους και τους Βούλγαρους και να τους μάθουν γραφή και ανάγνωση. Οι δυο μοναχοί θα επιτύχουν τους στόχους του αυτοκράτορα και θα αλλάζουν σημαντικά την ιστορία και το μέλλον των Σλαβικών και Βουλγαρικών φύλων, που πλέον έχουν το δικό τους γραπτό λόγο και θεμελιώνουν τις βάσεις του πολιτισμού τους.

Ο επόμενος μεγάλος σταθμός στις ελληνο-σλαβικές σχέσεις είναι το 1282, οπότε και οι Βυζαντινοί υπογράφουν μια συμφωνία ειρήνης με τους Σέρβους, οι οποίοι είχαν προηγουμένως καταλάβει τα Σκόπια. Η συμφωνία αυτή επικυρώθηκε το 1299 με το γάμο του ηγέτη των Σέρβων Μιλούτιν με την κόρη του αυτοκράτορα Ανδρόνικου του 2^{ου}. Από το 1328 μέχρι το 1354 τα δεδομένα αλλάζουν και το Βυζάντιο αντιμετωπίζει έναν εμφύλιο πόλεμο και τις συνεχείς επιθέσεις από Βούλγαρους, Σέρβους και Τούρκους. Ο Σέρβος ηγέτης Στεφάν Ντούσαν κατά την ίδια περίοδο θα κατορθώσει να καταλάβει ορισμένα τμήματα της αυτοκρατορίας, μεταξύ των οποίων την Έδεσσα, τη Φλώρινα, την Καστοριά και τις Σέρρες, με αποτέλεσμα να ανακηρυχθεί αυτοκράτορας της Σερβίας και της Ρουμανίας το 1346 στα Σκόπια, από τον πατριάρχη της Σερβίας. Μετά το θάνατο του το 1355, το κράτος του θα καταστραφεί.

Με την αυγή του έτους 1430 και την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης, αρχίζει η περίοδος της τουρκοκρατίας για τη Μακεδονία. Το μεγαλύτερο μέρος των ελλήνων της περιοχής μεταναστεύει από τις πεδινές στις ορεινές και δυσπρόσιτες περιοχές και έτσι οι πεδιάδες κυριαρχούνται πλέον από το μουσουλμανικό στοιχείο. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται τα περισσότερα χωριά στα ορεινά εδάφη της Δυτικής Μακεδονίας. Κατά τον 16^ο και 17^ο αιώνα ο υπερπληθυσμός των ορεινών χωριών, η ανάπτυξη του εμπορίου και η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, θα οδηγήσουν στην αναστροφή της μετακίνησης του ελληνικού πληθυσμού (εργάτες και έμποροι) στα πεδινά αστικά κέντρα (Σκόπια, Μοναστήρι, Καβάλα, Σέρρες, κ.λ.π.). Επίσης Βούλγαροι, Σέρβοι και Αρβανίτες εποχιακοί εργάτες θα μετακινηθούν από τα εδάφη τους, για να δουλέψουν για τους Τούρκους γαιοκτήμονες στη Μακεδονία και τη Θράκη. Τον 19^ο αιώνα η μετακίνηση Βούλγαρων προς το νότο αυξάνεται εξαιτίας της πανσλαβικής προπαγάνδας και της προσπάθειας των Τούρκων να αλλοιώσουν το

κυρίαρχο ελληνικό στοιχείο της Μακεδονίας ώστε να αποτρέψουν ενδεχόμενη ένωση της περιοχής με την Ελλάδα.

Με τη σύσταση του Ελληνικού Κράτους το 1827 γίνεται η αρχή του τέλους της κατάληψης ευρωπαϊκών περιοχών από Τούρκους και οι Βούλγαροι, οι Σέρβοι και οι Έλληνες ονειρεύονται την επανασύσταση των παλαιότερων αυτοκρατοριών τους με επίκεντρο διαμάχης τα εδάφη της Μακεδονίας. Το 1878 η Ρωσία αναγκάζει τους Τούρκους να υπογράψουν τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, με την οποία αναγνωρίζεται επίσημο Βουλγαρικό κράτος, το οποίο ξεκινά από το Δούναβη και φτάνει μέχρι το Αιγαίο, ανατολικά της Θεσσαλονίκης. Λίγο αργότερα το ίδιο έτος οι Μεγάλες Δυνάμεις θα ακυρώσουν την παραπάνω συνθήκη με τη νέα συνθήκη του Βερολίνου. Από την άλλη πλευρά οι Σέρβοι το 1886 με τη σύσταση της "Ένωσης του Αγίου Σάββα" προσπαθούν να προωθήσουν τη σερβική εκπαίδευση και δράση στη βόρεια Μακεδονία, αλλά το καταφέρνουν με μικρή επιτυχία. Η αντίδραση από το ελληνικό νεοσύστατο κράτος θα έλθει το 1894, οπότε και η ελληνική "Εθνική Εταιρία" στέλνει στρατό για τη στήριξη των ελλήνων της Μακεδονίας μέχρι το 1897, που η παραπάνω πρωτοβουλία θα σταματήσει. Το 1902 οι Βούλγαροι υποκινούν την επανάσταση του Ίλιντεν χρησιμοποιώντας βία για να εξαναγκάσουν τη συμμετοχή ελληνικών πληθυσμών σε αυτήν και να την προβάλλουν ως λαϊκή επανάσταση του "λαού της Μακεδονίας". Η ελληνική αντίδραση είναι και πάλι άμεση με την αποστολή ελληνικού στρατού στη Μακεδονία, με στόχο να καταστείλει τα σχέδια των Βούλγαρων για την περιοχή. Το 1907 η ελληνική πλευρά έχει αποκτήσει πλέον το πλεονέκτημα στην περιοχή μετά την επιτυχία του ελληνικού στρατού.

Το 1912 ο πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος είναι πια γεγονός και οι Έλληνες καταφέρνουν να κατακτήσουν τη Θεσσαλονίκη, οι Σέρβοι το Μοναστήρι και οι Βούλγαροι την Καβάλα και την Αλεξανδρούπολη. Οι Τούρκοι είναι οι ηττημένοι αυτού του πολέμου, ο οποίος θα τελειώσει με τη συμφωνία του Λονδίνου το 1913, και η οποία προβλέπει την παραχώρηση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία όλων των εδαφών της Βαλκανικής στους συμμάχους του πολέμου, εκτός από την περιοχή ανατολικά του Αίμου. Παράλληλα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία θα απολέσει τα δικαιώματά της στην Κρήτη και στα νησιά του Αιγαίου. Κατά το ίδιο έτος Σερβία και Ελλάδα υπογράφουν αμυντική συμφωνία σε περίπτωση που χτυπηθούν από τουρκικά ή βουλγαρικά στρατεύματα. Πράγματι λίγους μήνες αργότερα η Βουλγαρία επιτίθεται εναντίον Σερβίας και Ελλάδας. Η αντεπίθεση είναι άμεση, ενώ τη Βουλγαρία θα χτυπήσουν και η Ρουμανία με την Τουρκία. Αυτός θα είναι και ο 2^{ος} Βαλκανικός

Πόλεμος, ο οποίος θα τελειώσει με την ήττα της Βουλγαρίας, ενώ τα σύνορα θα επανακαθοριστούν με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου, σύμφωνα με την οποία η Ελλάδα επανακτά τη Δυτική, Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία μαζί με την Καβάλα, ενώ η Σερβία τις βόρειες περιοχές του Μοναστηρίου.

Ο 1^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος που ξεκινά το 1914 και τελειώνει το 1919 έχει ως αποτέλεσμα την πραγματοποίηση ορισμένων συμφωνιών, οι οποίες προβλέπουν την ίδρυση του Βασιλείου των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων, καθώς και την ανάκτηση από την Ελλάδα της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης. Οι αμοιβαίες μετακινήσεις πληθυσμών που προβλέπουν οι παραπάνω συμφωνίες έχουν ως αποτέλεσμα τη δημογραφική αλλαγή των νέων ελληνικών εδαφών, που πλέον είναι εξ ολοκλήρου κατοικημένα από ελληνικούς πληθυσμούς, με εξαίρεση έναν μικρό αριθμό δίγλωσσων στη Μακεδονία, οι οποίοι και διακηρύττουν την ελληνική τους ταυτότητα. Με την πάροδο του 1931 η Γιουγκοσλαβία πλέον, οργανώνεται σε εννέα περιοχές. Η νότια περιοχή της χώρας στην οποία συμπεριλαμβάνεται η σημερινή Π.Γ.Δ.Μ., ονομάζεται Vardarska Banovina (ή Vardaria), το οποίο είναι το πραγματικό και γνήσιο όνομα της Π.Γ.Δ.Μ. κατά τη δημιουργία της ως κρατική οντότητα.

Στον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο η Βουλγαρία θα ταχθεί στο πλευρό των Ιταλών και των Γερμανών. Μεταξύ των ετών 1941 και 1944 η Ελλάδα θα βρεθεί υπό την κατοχή των δυνάμεων του άξονα και οι Βούλγαροι που θα πάρουν τον έλεγχο της Ανατολικής Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης από τις δυνάμεις του Άξονα, θα ξεκινήσουν επιχειρήσεις εκσλαβισμού αυτών των περιοχών, με την εφαρμογή βίαιων μεθόδων εναντίον του ελληνικού πληθυσμού σ' αυτές. Με τη λήξη του 2^{ου} παγκοσμίου Πολέμου η ηρεμία θα αποκατασταθεί στις παραπάνω περιοχές της Ελλάδας.

Την ίδια ακριβώς εποχή ο Τίτο διαπιστώνει πως η Γιουγκοσλαβία αντιμετωπίζει πρόβλημα, επειδή το νότιο τμήμα της κατοικείται από έναν σλαβικό πληθυσμό, ο οποίος είναι κατά βάση βουλγαρογενής και πιθανότατα στο μέλλον θα δημιουργήσει προβλήματα στη χώρα. Για την αποφυγή αυτών των πιθανών προβλημάτων ο Τίτο θα αποφασίσει ότι θα ήταν πολύ καλύτερο να ονομάσει αυτόν τον πληθυσμό "Μακεδονικό" αντί να τον ονομάσει Σερβικό ή Βουλγαρικό. Έτσι θα προχωρήσει στην εφαρμογή ενός σχεδίου με στόχο την αποκοπή του συγκεκριμένου πληθυσμού από τους Βούλγαρους, θα ισχυροποιήσει την ενότητα της χώρας του με τη δημιουργία ομοσπονδιακού γιουγκοσλαβικού κράτους και θα αφήσει αιχμές για μελλοντικές

εδαφικές διεκδικήσεις εναντίον της Ελλάδας και της Βουλγαρίας με πρόσχημα την "Ανεξαρτησία της Μακεδονίας". Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν θα δημιουργηθεί η Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας η οποία θα ενταχθεί μέσα στη γιουγκοσλαβική ομοσπονδία, ενώ παράλληλα θα δημιουργηθούν για τη στήριξη του νέου κρατιδίου, η "Μακεδονική Κυβέρνηση", η "Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία" η οποία όμως δε θα αναγνωριστεί από τα πατριαρχεία της Σερβίας και της Κωνσταντινούπολης και τέλος η "Μακεδονική Γλώσσα" η οποία θα προκύψει από τη μεθόδευση της ομιλούμενης έως τότε γλώσσας στην περιοχή και την απαλοιφή απ' αυτήν όλων των Βουλγαρικών και των Ελληνικών επιδράσεων που είχε έως τότε.

2.4.2. Το πολιτικό πλαίσιο.

Τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα μετά το τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι τα τελευταία χρόνια απαρτίζουν το πολιτικό πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. αλλά και της γενικότερης διαβαλκανικής συνεργασίας. Φυσικά μέχρι το 1991 που ξεκίνησε η διάσπαση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας οι σχέσεις αυτές παρέπεμπαν στις σχέσεις Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας.

Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας είχαν ουσιαστικά διακοπεί στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου καθώς ο Τίτο στήριζε ενεργά την κομμουνιστική ελληνική παράταξη, ενώ διατηρούσε καλυμμένες βλέψεις για την ελληνική Μακεδονία. Με τη ρήξη Στάλιν-Τίτο, και κάτω από την έντονη πίεση της Δύσης, αποκαθίστανται οι σχέσεις μεταξύ Αθήνας και Βελιγραδίου (κλείσιμο συνόρων για έλληνες αντάρτες 1949, αποκατάσταση διπλωματικών και εμπορικών σχέσεων 1950-1951). Οι σχέσεις αυτές παραμένουν συνολικά από καλές έως θερμές κατά την εξεταζόμενη περίοδο (1945-1974) με πρόσθετο παράγοντα τη θετική για τις ελληνικές θέσεις, στάση του Βελιγραδίου στο Κυπριακό. Ωστόσο, το "Μακεδονικό" (με τη μορφή ανακίνησης ζητήματος Σλαβομακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα) παραμένει ένα "αγκάθι" στις διμερείς σχέσεις, με περιοδικές εξάρσεις. Οι ελληνο-γιουγκοσλαβικές σχέσεις επηρεάστηκαν αρνητικά από το στρατιωτικό καθεστώς (χούντα), καθώς η γιουγκοσλαβική ηγεσία αντέδρασε έντονα τόσο στο γενικότερο διεθνή προσανατολισμό του, όσο και στην κυπριακή και "μακεδονική" πολιτική του (Βαλντέν, 1994α).

Με ορόσημο το 1975, αρχίζει μια νέα φάση στη μεταπολεμική ιστορία της Βαλκανικής συνεργασίας. Για πρώτη φορά από τον πόλεμο γίνεται δυνατή η έναρξη μιας πολυμερούς διακρατικής συνεργασίας με τη συμμετοχή όλων των Βαλκανικών Χωρών πλην της Αλβανίας. Η νέα φάση εκδηλώνεται με την ελληνικής έμπνευσης συνάντηση των Αθηνών για οικονομικά και τεχνικά θέματα, που πραγματοποιείται το 1976 και που είχε ξεκινήσει με αρκετές φιλοδοξίες. Η συνάντηση των Αθηνών υπήρξε ένας σημαντικός σταθμός στη μεταπολεμική ιστορία της πολυμερούς συνεργασίας στα Βαλκάνια. Γύρω απ' αυτή τη συνάντηση φάνηκαν οι νέες τάσεις και συσχετισμοί στο Βαλκανικό χώρο, αλλά και ευρύτερα, μετά τα σημαντικά γεγονότα της περιόδου 1974-75 (πτώση ελληνικής δικτατορίας, κυπριακή κρίση). Τα πρακτικά αποτελέσματα της συνάντησης υπήρξαν βέβαια φτωχά αλλά ενδιαφέρον παρουσιάζει ο μεγάλος αριθμός προτάσεων συνεργασίας που υποβλήθηκαν στη διάρκεια των εργασιών της (Βαλντέν, 1994α).

Ο επόμενος σημαντικός σταθμός της πολυμερούς διαβαλκανικής συνεργασίας ήταν η συνάντηση του Βελιγραδίου το 1988, όπου σε αντίθεση με τη συνάντηση των Αθηνών, αποφασίζεται η θεσμοθέτηση της διαβαλκανικής συνεργασίας και καθορίζεται ένα αρκετά πυκνό και συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα συναντήσεων. Η υιοθέτηση της ελληνικής ιδέας του ερευνητικού ινστιτούτου είναι ένα ακόμα βήμα παραπέρα, αφού πρόκειται για τον πρώτο διαβαλκανικό οργανισμό. Όμως, ταυτόχρονα, το follow up (συνέχεια) είναι και το μόνο συγκεκριμένο πράγμα που αποφασίζεται, πράγμα ίσως αναπόφευκτο σε μια τέτοιου τύπου συνάντηση, της οποίας η προετοιμασία αφορούσε κυρίως στην υπέρβαση διαφόρων πολιτικών εμποδίων και ελάχιστα στη μελέτη συγκεκριμένων προτάσεων συνεργασίας. Η συνέχεια της συνάντησης του Βελιγραδίου συμπίπτει με μια διετή περίοδο που σημαδεύεται από τη δύση των σοσιαλιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, από την έξαρση των εθνικών διενέξεων στη Γιουγκοσλαβία αλλά και την πολιτική κρίση στην Ελλάδα (Βαλντέν, 1994α).

Η συνέχεια ανήκει στη συνάντηση των υπουργών εξωτερικών των Βαλκανικών Χωρών στα Τίρανα το 1990 όπου πραγματοποιούνται 12 πολυμερείς συναντήσεις. Στην τελευταία από αυτές αποφασίζεται η θεσμοθέτηση των συναντήσεων με περιοδικές υπουργικές συναντήσεις, καθώς και με περιοδικές ανά διετία συναντήσεις των υψηλών αξιωματούχων. Η Γιουγκοσλαβία, παραλυμένη από την ένταση των φυγόκεντρων τάσεων, δεν μπορεί πλέον να διαδραματίσει τον ενεργό ρόλο που έπαιξε στο Βελιγράδι δυο χρόνια νωρίτερα (Βαλντέν, 1994α).

Η περίοδος που ακολουθεί τη συνάντηση των Τιράνων αποτελεί τη "χρυσή εποχή" της βαλκανικής συνεργασίας. Η συγκυρία φαίνεται ιδιαίτερα ευνοϊκή αφού η σχετική σταθεροποίηση της κατάστασης στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία και η επίσπευση των αλλαγών στην Αλβανία επιτρέπει την εξαγγελία πολυάριθμων νέων πρωτοβουλιών, ενώ ταυτόχρονα η επιδείνωση της κατάστασης στη Γιουγκοσλαβία δεν έχει ακόμα φτάσει στο σημείο που να δημιουργεί εμπόδια στην ομαλή διεξαγωγή των πολυμερών βαλκανικών συναντήσεων. Κατά την περίοδο από τη συνάντηση των υπουργών εξωτερικών στα Τίρανα, ως και το τέλος του 1991, πραγματοποιείται μεγάλος αριθμός (οκτώ) πολυμερών συναντήσεων. Εξάλλου προγραμματίστηκαν άλλες 30 περίπου συναντήσεις για το 1991, που τελικά αναβλήθηκαν και πάνω από 10 ακόμα συναντήσεις για το 1992. Είναι φανερό ότι πρόκειται για μια άνευ προηγουμένου δραστηριότητα, που μάλιστα περιλαμβάνει και νέα ποιοτικά στοιχεία. Ωστόσο, για μια φορά ακόμα η δραστηριότητα αυτή δεν απέδωσε στην ουσία καρπούς, επειδή ανακόπηκε από τη Γιουγκοσλαβική κρίση.

Κατά τη διετία 1991-1993 οι σχέσεις της Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ. είναι πολύ κακές, εξαιτίας των αντιρρήσεων της Ελλάδας για την ονομασία του κρατιδίου, ενώ ασκούνται πιέσεις προς αυτό με αποκορύφωμα το πρώτο εμπάργκο πετρελαίου κατά το δεύτερο μισό του 1992. Το 1994 η Π.Γ.Δ.Μ. ανακηρύσσει την ανεξαρτησία της και αμέσως μετά η Ελλάδα επιβάλλει πλήρες εμπάργκο στο εμπόριο και τη διαμετακόμιση από και προς το κρατίδιο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παγώσουν εντελώς οι σχέσεις μεταξύ των δυο κρατών και να υπάρξει ένα κλίμα ψυχρότητας. Η αναστολή του εμπάργκο το 1996 άλλαξε αυτό το ψυχρό κλίμα και με την προώθηση των διασυνοριακών προγραμμάτων της Ε.Ε. οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. έχουν σταδιακά αναθερμανθεί και βελτιωθεί (Βαλντέν, 1994β).

2.4.3. Σχέσεις και ιδιαιτερότητες μεταξύ των συνοριακών περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας και της Π.Γ.Δ.Μ.

Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ., όσον αφορά στην περιοχή μελέτης εμφανίζουν κάποιες ιδιαιτερότητες. Είναι γεγονός πως και στις δυο πλευρές υπάρχουν κάποιες μικρές πληθυσμιακές κοινότητες οι οποίες έχουν ως σημαντικότερο γνώρισμα τους τη χρήση δυο γλωσσών. Αυτές οι δυο γλώσσες είναι η ελληνική και ένα γλωσσικό ιδίωμα που μπορεί να χαρακτηριστεί ως σλαβική διάλεκτος (με πολλές αρχαϊζουσες ελληνικές λέξεις, ενταγμένες στο γλωσσικό της

κώδικα). Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται κυρίως στις βόρειες περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και τις νοτιοδυτικές περιοχές της Π.Γ.Δ.Μ. και είναι ακριβώς αυτή η περιοχή στην οποία οι διάφοροι λαοί (Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι) προσπαθούσαν να επικοινωνήσουν και να αναπτύξουν εμπορικές δραστηριότητες μεταξύ τους. Το γλωσσικό αυτό ιδίωμα, είναι το αποτέλεσμα της αναγκαίας επικοινωνίας που έλαβε χώρα στο έδαφος της περιοχής μελέτης και εξαπλώθηκε στους τόπους όπου υπήρξε πληθυσμιακή μίξη. Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του ιδιώματος είναι ότι δεν έχει μια κοινή φόρμα, αλλά ποικίλει από περιοχή σε περιοχή, ακόμα και από χωριό σε χωριό. Οι λέξεις είναι κυρίως ελληνικές (από τη Δωρική διάλεκτο) και σλαβικές με σημαντικές επιρροές επίσης από τα τουρκικά, τα αλβανικά, τα βλάχικα και τα λατινικά. Βέβαια, με την πρώτη εμπειρία από το άκουσμα του ιδιώματος, σχηματίζεται η εντύπωση ότι η διάλεκτος είναι σλαβική, αλλά αυτό οφείλεται στην εκ των υστέρων προσθήκη σλαβικών καταλήξεων στις λέξεις του η οποία και δημιουργεί αυτήν την εντύπωση. Συνεπώς πρόκειται για ένα ιδίωμα το οποίο δεν ενέχει στοιχεία επίσημης γλώσσας και φυσικά δεν παραπέμπει στην ύπαρξη συγκεκριμένης εθνικής ομάδας (Ηλεκτρονική διεύθυνση, Ιστορία της Μακεδονίας).

Παρά τα προβλήματα που κατά καιρούς έχει δημιουργήσει η χρήση αυτού του ιδιώματος, αυτό δεν παύει να αποτελεί έναν ενισχυτικό παράγοντα της διασυνοριακής συνεργασίας στην περιοχή μελέτης αφού η επικοινωνία μεταξύ των δυο πλευρών μπορεί να γίνει ευκολότερα. Η ιστορική πορεία των διαφορετικών πληθυσμών της περιοχής, λόγω γειτνίασης, είχε ως αποτέλεσμα οι δυο πλευρές να αναπτύξουν και μακροχρόνιες πολιτιστικές σχέσεις, ενώ επηρεάστηκαν αμφότεροι και από τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των πληθυσμών εκατέρωθεν των σημερινών συνόρων. Και αυτό το γεγονός δημιουργεί ευνοϊκές προϋποθέσεις για την ουσιαστικότερη και ευκολότερη επικοινωνία των δυο πλευρών, πάντα φυσικά στα πλαίσια ύπαρξης σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης.

Τέλος στις ιδιαίτερες σχέσεις μεταξύ των νομών Φλώρινας, Καστοριάς, Ρέσεν και Μοναστηρίου πρέπει να αναφερθούν και οι στενές εμπορικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ τους κατά το πέρασμα των αιώνων. Για παράδειγμα η τοπική αγορά της πόλης της Φλώρινας δεχόταν ένα πολύ μεγάλο κομμάτι καταναλωτών από τα σύνορα της Π.Γ.Δ.Μ. και ιδιαίτερα από το Μοναστήρι, ενώ παράλληλα, αλλά σε μικρότερο βαθμό συνέβαινε και το αντίστροφο. Φυσικά αυτές οι σχέσεις διακόπηκαν απότομα μετά το 1991 και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας με αποτέλεσμα η αγορά της Φλώρινας να δεχτεί βαρύ πλήγμα. Σήμερα που οι συνθήκες πλέον είναι ευνοϊκές,

είναι απαραίτητο αυτές οι σχέσεις να αρχίσουν να επαναλειτουργούν αλλά και να εντατικοποιηθούν με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη των περιοχών που εξετάζονται.

2.5. Η επιτακτική ανάγκη για ανάπτυξη τόσο για τη Δυτική Μακεδονία όσο και για την Π.Γ.Δ.Μ.

Η συνολική περιοχή μελέτης που θα εξεταστεί στα επόμενα Κεφάλαια αποτελείται από τους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς από την ελληνική πλευρά και Μοναστηριού και Ρέσεν από την πλευρά της Π.Γ.Δ.Μ. Η θέση της περιοχής μελέτης στο Βαλκανικό Χώρο φαίνεται στον χάρτη 2.1, στον οποίο με το γαλάζιο χρώμα απεικονίζεται η ελληνική περιοχή (νομοί Φλώρινας και Καστοριάς) και με το πράσινο η περιοχή της Π.Γ.Δ.Μ. (νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν).

Χάρτης 2.1: Η συνολική περιοχή μελέτης (νομοί Φλώρινας, Καστοριάς, Μοναστηριού και Ρέσεν) και η θέση τους στο Βαλκανικό Χώρο.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από ηλεκτρονική διεύθυνση www.lib.utexas.edu/Libs/PCL/Map_collection.

Η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, στην οποία περιλαμβάνονται και οι δυο νομοί Φλώρινας και Καστοριάς, αποτελεί μια από τις πιο μειονεκτικές περιφέρειες της Ελλάδας. Εμφανίζει χαμηλά ποσοστά ανάπτυξης και υψηλά ποσοστά ανεργίας κυρίως στις συνοριακές περιοχές της. Στο Κεφάλαιο 3 παρουσιάζεται αναλυτικότερα η κατάσταση που επικρατεί στη Δυτική Μακεδονία και ειδικότερα στους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς που είναι οι παραμεθόριοι νομοί της περιφέρειας. Επίσης αναφέρονται και τα αναπτυξιακά προβλήματα, αλλά και οι αναπτυξιακές δυνατότητες της συγκεκριμένης περιοχής καθώς και οι δυνατότητες και προτάσεις διασυνοριακής συνεργασίας με την περιοχή μελέτης της Π.Γ.Δ.Μ. (Κεφάλαιο 5).

Από την άλλη πλευρά των συνόρων οι συνθήκες δεν είναι και πολύ διαφορετικές. Γενικότερα η οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ. περνά το μεταβατικό στάδιο προς την οικονομία της ελεύθερης αγοράς με αποτέλεσμα τα προβλήματα οικονομικής και αναπτυξιακής φύσης στη γείτονα χώρα να είναι πολύ σοβαρά και η βοήθεια καθώς και η ενίσχυση από μια χώρα όπως η Ελλάδα που μάλιστα τυγχάνει να είναι και μέλος της Ε.Ε. να προβάλλει επιτακτική. Ειδικότερα, για τη συνοριακή με την Δυτική Μακεδονία ζώνη που αποτελεί την περιοχή μελέτης, δηλαδή τους νομούς του Μοναστηριού και του Ρέσεν, γίνεται διεξοδική ανάλυση στο Κεφάλαιο 4, στο οποίο προβάλλονται τα αναπτυξιακά προβλήματα και οι αναπτυξιακές δυνατότητες της περιοχής καθώς και οι προοπτικές της διασυνοριακής συνεργασίας με την ελληνική περιοχή μελέτης (Κεφάλαιο 5).

Σε κάθε περίπτωση πάντως, η διασυνοριακή συνεργασία αποκτά μεγάλη σημασία για τη συνολική περιοχή μελέτης, καθώς μπορεί να αποτελέσει τον κινητήριο μοχλό της αναπτυξιακής διαδικασίας σε αυτήν και να λύσει πιθανόν πολλά από τα σημαντικά προβλήματα που παρουσιάζονται σε αυτήν και την καθλώνουν στα χαρακτηριστικά μειονεκτικής παραμεθόριας περιοχής.

2.6.Συμπεράσματα-Σύνοψη.

Τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις που προκύπτουν από το Κεφάλαιο 2 μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Η Βαλκανική χερσόνησος αποτελεί μια πολύ σημαντική περιοχή, από γεωστρατηγική άποψη, και αυτό μπορεί να φανεί και από την ιστορία της, κατά την οποία πολλοί λαοί και εθνότητες προσπάθησαν να κυριαρχήσουν σ' αυτή, με

αποτέλεσμα να δημιουργηθεί το σημερινό ψηφιδωτό πολιτισμών και εθνοτήτων που χαρακτηρίζει την περιοχή.

- Η Βαλκανική συνεργασία είναι μια ιδέα που ξεκίνησε από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και συνεχίστηκε μέχρι τα τελευταία χρόνια, χωρίς όμως να σημειώσει μεγάλη επιτυχία.
- Οι μελλοντικές προοπτικές της Βαλκανικής συνεργασίας, παρουσιάζονται σήμερα πιο ευοίωνες από κάθε άλλη περίοδο λόγω των νέων δεδομένων που διαμορφώθηκαν (διεύρυνση της Ε.Ε., κατάρρευση των πρώην σοσιαλιστικών καθεστώτων στις χώρες των Βαλκανίων, κ.λ.π.) και ο ρόλος της Ελλάδας σε αυτήν μπορεί να γίνει πρωταγωνιστικός.
- Ένας σημαντικός παράγοντας συνεργασίας είναι και τα διαβαλκανικά δίκτυα διανομής αγαθών, τα οποία λειτουργούν παραδοσιακά στο Βαλκανικό χώρο και μπορούν να αξιοποιηθούν από την ελληνική πλευρά, για την εδραίωση του ρόλου της στην περιοχή.
- Η διασυνοριακή συνεργασία στην Ελλάδα παρουσιάζεται ελλιπής, όσον αφορά στο θεσμικό πλαίσιο, ενώ οι μόνοι σχετικοί νόμοι με αυτήν είναι ο 1416 του 1984 “περί αδελφοποιήσεων” και το άρθρο 23 του σημερινού Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα “περί διαδημοτικών συμβάσεων συνεργασίας”. Συνεπώς κρίνεται επιτακτική η δημιουργία σαφούς νομικού πλαισίου για το χειρισμό των διασυνοριακών ζητημάτων.
- Στην Ελλάδα, και ειδικότερα στη Μακεδονία και τη Θράκη, λειτουργούν κάποια προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας, χωρίς όμως να αποτελούν ολοκληρωμένα διασυνοριακά προγράμματα.
- Στην Ελλάδα επίσης λειτουργούν και κάποια διασυνοριακά προγράμματα, στο πλαίσιο των κοινοτικών διασυνοριακών προγραμμάτων INTERREG II και PHARE-CBC με τις χώρες Αλβανία, Π.Γ.Δ.Μ. και Βουλγαρία και τα οποία χρηματοδοτούνται κυρίως από πόρους της Ε.Ε.
- Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. ανάγονται στον 5^ο μ.χ. αιώνα, οπότε και τα πρώτα σλαβικά φύλα εμφανίζονται στη Βαλκανική Χερσόνησο.
- Η περίοδος μέχρι και την Τουρκοκρατία χαρακτηρίζεται από προσπάθειες των Σλάβων και των Βούλγαρων να κυριαρχήσουν στη γεωγραφική περιοχή της Μακεδονίας, χωρίς όμως να το καταφέρνουν.

- Κατά την περίοδο της Οθωμάνικης κυριαρχίας οι συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή είναι κατά κύριο λόγο ήρεμες.
- Η επόμενη περίοδος μετά την Τουρκοκρατία περιλαμβάνει μεγάλους και σημαντικούς πολέμους (δυο Βαλκανικοί και δυο Παγκόσμιοι), κατά τη διάρκεια των οποίων υπάρχουν πολλές συγκρούσεις και η κυριαρχία της περιοχής αλλάζει πολλές φορές χέρια.
- Με τη λήξη του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου και κατόπιν προμελετημένου σχεδίου, δημιουργείται για πρώτη φορά η Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας από τον Τίτο.
- Οι σχέσεις των δυο πλευρών περνούν στη συνέχεια διάφορες καμπές, με αποκορύφωμα τη δημιουργία το 1994 του ανεξάρτητου κράτους της Π.Γ.Δ.Μ. και την άσκηση του ελληνικού εμπορικού εμπάργκο σ' αυτήν κατά την περίοδο 1994-1996.
- Οι συνθήκες σήμερα είναι πλέον ευνοϊκότερες για τη συνεργασία Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. και αυτό φαίνεται να έχει γίνει κατανοητό και από τις δυο πλευρές που σταδιακά φαίνεται να πλησιάζουν μεταξύ τους.
- Η περιοχή μελέτης για την εφαρμογή διασυνοριακής συνεργασίας είναι οι νομοί Φλώρινας και Καστοριάς από την Ελλάδα και οι νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν από την Π.Γ.Δ.Μ.
- Και οι τέσσερις αυτοί νομοί παρουσιάζουν σημαντικά προβλήματα και η προοπτική εφαρμογής διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ τους μοιάζει να αποτελεί ένα σημαντικό αναπτυξιακό μοχλό για τον υπερκερασμό των προβλημάτων της συνολικής περιοχής. Οι προοπτικές, οι δυνατότητες και οι προτάσεις για την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των τεσσάρων νομών εξετάζονται στα Κεφάλαια 3, 4 και 5 που ακολουθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ανάλυση του παραγωγικού συστήματος της συνοριακής περιοχής της Δυτικής Μακεδονίας.

3.1.Εισαγωγή.

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται να γίνει μια συνοπτική ανάλυση των χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν οι συνοριακοί νομοί Φλώρινας και Καστοριάς. Η εξέταση αυτή του παραγωγικού συστήματος και των χαρακτηριστικών των δυο νομών έχει ως σκοπό την αποκρυστάλλωση και τον προσδιορισμό των βασικών ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζονται στην περιοχή. Η συνοπτική ανάλυση ξεκινά από την παράθεση ορισμένων γενικών στοιχείων (φυσικών, δημογραφικών και οικονομικών). Στη συνέχεια εξετάζεται η απασχόληση στους δυο νομούς. Ακολουθούν οι τομείς της τοπικής οικονομίας (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής) και έπειτα ο τομέας των υποδομών και του οικισμού. Μετά την ανάλυση, παρουσιάζονται, στις τελευταίες παραγράφους, τα αναπτυξιακά προβλήματα αλλά και οι αναπτυξιακές δυνατότητες και προοπτικές της περιοχής ώστε να φανούν οι βασικοί αναπτυξιακοί άξονες αλλά και να αναδειχθούν οι προοπτικές και οι τομείς πιθανής διασυνοριακής συνεργασίας με την αντίστοιχη πλευρά της Π.Γ.Δ.Μ. (νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν). Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι τα στοιχεία που παρατίθενται είναι από το 1988 μέχρι και το 1996 και αυτό επειδή νεότερα στοιχεία σε όλα τα επίπεδα της ανάλυσης δεν ήταν δυνατό να βρεθούν. Επειδή, η ανάλυση πρέπει να βασίζεται σε στοιχεία κοινής χρονολογικής περιόδου κρίθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν κατά βάση στοιχεία του 1991 που υπάρχουν για τους περισσότερους τομείς της ανάλυσης αλλά και μεταγενέστερα όπου αυτό ήταν εφικτό. Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι οι βασικές πηγές στοιχείων για την ανάλυση του Κεφαλαίου, ήταν η Στατιστική Επετηρίδα της Ε.Σ.Υ.Ε του 1997 (Ε.Σ.Υ.Ε., 1998) και η Αναπτυξιακή μελέτη του νομού Φλώρινας (S.P.E.E.D. ΕΡΕ, 1994).

3.2.Γενικά χαρακτηριστικά (φυσικά, δημογραφικά, οικονομικά) της περιοχής.

Οι δύο συνοριακοί νομοί της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, είναι ο νομός Φλώρινας και ο νομός Καστοριάς. Η περιοχή που καλύπτουν είναι κατά κύριο λόγο

ορεινή και σε σημαντικό βαθμό απομονωμένη από την υπόλοιπη χώρα εξαιτίας του ανεπαρκούς συγκοινωνιακού δικτύου, κάτι που είναι πολύ πιο αισθητό στο νομό Φλώρινας. Η συνολική έκταση της συνοριακής περιοχής είναι 3.462 τ. χλμ. Η περιοχή δεν έχει πρόσβαση στη θάλασσα, όμως διαθέτει το μεγαλύτερο ποσοστό επιφανειακών υδάτων της χώρας. Η μορφολογία του εδάφους χαρακτηρίζεται από ορεινές και ημιορεινές εκτάσεις, με ποσοστά που κυμαίνονται από 70-85% μεταξύ των νομών Καστοριάς και Φλώρινας. Σημαντικό φυσικό πόρο και για τους δυο νομούς, αποτελεί το υδατικό τους δυναμικό (ποταμός Αλιάκμονας, λίμνες Πρεσπών, Ορεστιάς-Καστοριάς και Βεγορίτιδας). Ο νομός Καστοριάς διαθέτει δάση που καλύπτουν το 34% της έκτασης του. Ο νομός Φλώρινας διαθέτει επίσης εκτεταμένα δάση (περίπου το 26% της έκτασης του) και βοσκότοπους (36% της έκτασης), ενώ παρουσιάζει και μεγάλες εξορυκτικές δυνατότητες. Στον χάρτη 3.1 φαίνεται η περιοχή και η θέση των νομών Καστοριάς και Φλώρινας σε αυτήν (όρια νομών Καστοριάς και Φλώρινας).

Χάρτης 3.1: Η περιοχή των νομών Καστοριάς και Φλώρινας.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από Άτλαντα Ελλάδας.

Και οι δυο νομοί είναι περιοχές κατά παράδοση γεωργικές με συγκριτικό πλεονέκτημα στην κτηνοτροφία. Ωστόσο οι αναπτυξιακές προοπτικές τα τελευταία χρόνια είναι για το νομό Καστοριάς η γουνοποιία με επίκεντρο την πόλη της Καστοριάς και για το νομό Φλώρινας ο ενεργειακός κλάδος με αιχμή την παραγωγή ηλεκτρική ενέργειας από τα κοιτάσματα λιγνίτη της περιοχής Αμυνταίου. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από εσωτερικές ανισότητες και διακρίνεται στα ανεπτυγμένα τμήματα που περιλαμβάνουν τις πόλεις της Καστοριάς και Άργους Ορεστικού και γενικότερα την περιοχή της Καστοριάς όπου έχει αναπτυχθεί η γουνοποιία, και στις λιγότερο ανεπτυγμένες - κυρίως τις ορεινές και παραμεθόριες περιοχές - που περιλαμβάνουν τον υπόλοιπο νομό Καστοριάς και ολόκληρο το νομό Φλώρινας (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 1994).

Ο πληθυσμός σύμφωνα με την απογραφή του 1991 είναι 52.685 κάτοικοι για το νομό Καστοριάς και 53.147 για το νομό Φλώρινας. Η πυκνότητα του πληθυσμού στους δυο νομούς είναι 30,7 και 27,6 κάτοικοι ανά τ. χλμ. αντίστοιχα, όταν η τιμή για το σύνολο της χώρας είναι 78 κάτοικοι ανά τ. χλμ. Την τελευταία εικοσαετία (1971-1991) ο πληθυσμός των δυο νομών εξελίσσεται με ρυθμούς χαμηλότερους από το σύνολο της χώρας και έντονα διαφοροποιημένους ανά δεκαετία. Στο νομό Καστοριάς τη δεκαετία 1981-1991 παρατηρήθηκε μείωση του πληθυσμού κατά 0,9% (έναντι αύξησης στη δεκαετία 1971-1981 κατά 14,6%). Το γεγονός αυτό είναι αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης στον κυρίαρχο κλάδο της γουνοποιίας. Στο νομό Φλώρινας παρατηρείται αύξηση του πληθυσμού στη δεκαετία 1981-1991 της τάξης του 1,4%, όταν την προηγούμενη δεκαετία 1971-1981 είχε παρατηρηθεί μείωση κατά 3,6% εξαιτίας του μεταναστευτικού κύματος της περιόδου εκείνης. Οι μεταβολές, πάντως, για το σύνολο της χώρας είναι αυξητικές σε ποσοστό 11,1% για τη δεκαετία 1971-1981 και 5,3% για τη δεκαετία 1981-1991. Τα στοιχεία αυτά φαίνονται στον Πίνακα 3.1 που ακολουθεί.

Πίνακας 3.1: Πληθυσμιακές μεταβολές στους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς.				
ΕΤΗ	Ν. Φλώρινας	Ν. Καστοριάς	Περ. Δ. Μακεδονίας	Συν. Χώρας
1971	54.410	45.711	268.960	8.768.641
1981	52.430	53.169	289.071	9.740.417
1991	53.147	52.685	293.015	10.256.464
Μεταβολή σε απόλυτα μεγέθη				
Απ. Μετ. 1971-1981	-1980	7.458	20.111	971.776
Απ. Μετ. 1981-1991	717	-484	3.944	516.047
Ποσοστιαία μεταβολή (%)				
% 1971-1981	-3,6	16,3	7,5	11,1
% 1981-1991	1,4	-0,9	1,4	5,3

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Ως αστικά κέντρα χαρακτηρίζονται μόνον οι πρωτεύουσες των νομών Καστοριάς και Φλώρινας. Ο πληθυσμός τους το 1991 ήταν αντιστοίχως 15.710 και 12.622 κάτοικοι. Συνεπώς ο αστικός πληθυσμός ανέρχεται περίπου σε 30% για το νομό Καστοριάς και 24% για το νομό Φλώρινας, σε αντίθεση με το ποσοστό του 59% που αντιστοιχεί για το σύνολο της χώρας (1991). Σε σύγκριση με το 1981 ο πληθυσμός της Καστοριάς παρουσιάζει τεράστια μείωση (το 1981 ήταν 20.660 κάτοικοι, μεταβολή -24%), γεγονός που καθιστά την Καστοριά το αστικό κέντρο με τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση πληθυσμού στον ελληνικό χώρο κατά τη δεκαετία 1981-1991. Ο πληθυσμός της Φλώρινας αυξάνεται ελάχιστα (12.573 κάτοικοι το 1981, μεταβολή 0,4%). Τα στοιχεία αυτά παρατίθενται στον Πίνακα 3.2.

Πίνακας 3.2: Ποσοστό αστικοποίησης νομών Φλώρινας και Καστοριάς.				
	Ν. Φλώρινας	Ν. Καστοριάς	Περιφ. Δυτ. Μακεδονίας	Σύνολο Χώρας
Έτος 1981				
Σύνολο πληθυσμού	52.340	53.169	289.221	9.739.589
Αστικός πληθυσμός	12.573	20.660	86.166	5.654.058
Ποσοστό αστικοποίησης %	23,98	38,86	29,79	58,05
Έτος 1991				
Σύνολο πληθυσμού	53.147	52.685	293.015	10.259.900
Αστικός πληθυσμός	12.622	15.710	85.637	6.038.981
Ποσοστό αστικοποίησης %	23,75	29,82	29,23	58,86

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Ο δείκτης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ του νομού Καστοριάς, σε σχέση με αυτό του συνόλου της χώρας (σύνολο Ελλάδας 100) ήταν 87 το 1989 ενώ στη δεκαετία 1979-1989 κινήθηκε μεταξύ 68 και 87. Στο νομό Φλώρινας ο δείκτης ήταν 89 το 1989 και στη δεκαετία 1979-1989 κινήθηκε μεταξύ των τιμών 74 και 96. Πάντως και στους δυο νομούς παρατηρείται μια πορεία σύγκλισης προς το εθνικό επίπεδο κατά τα τελευταία χρόνια της περιόδου 1979-1989. Το 1991 το ΑΕΠ του νομού Καστοριάς αντιπροσώπευε μόλις το 0,41% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας και αυτό του νομού Φλώρινας το 0,45% αντίστοιχα.

Στον Πίνακα 3.3 παρουσιάζεται η συμμετοχή του κάθε τομέα της οικονομικής δραστηριότητας στη διαμόρφωση του ΑΕΠ του. Ο πρωτογενής τομέας συμμετείχε με 22,6% στο σχηματισμό του ΑΕΠ του νομού Καστοριάς, ο δευτερογενής με 29,8% και ο τριτογενής με 47,6%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για το νομό Φλώρινας ήταν 31,2%, 22,9% και 45,9% και για το σύνολο της χώρας 16,5%, 21,8% και 61,7%. Ο πρωτογενής τομέας, συνεπώς, είναι κυρίαρχος και κυμαίνεται σε υψηλότερα επίπεδα

απ' ότι στο σύνολο της χώρας, ενώ στο νομό Καστοριάς το προϊόν της μεταποίησης είναι αναλογικά μεγαλύτερο από εκείνο της χώρας. Τέλος η συμμετοχή του τριτογενή τομέα είναι αισθητά μικρότερη από το σύνολο της χώρας και αυτό εξηγείται από τη σημαντική παρουσία του πρωτογενή τομέα, που σημαίνει πως ο πρωτογενής τομέας δεν έχει εκτοπιστεί σε μεγάλο βαθμό από τον τριτογενή, κάτι που αντίθετα έχει συμβεί για το σύνολο της χώρας.

Πίνακας 3.3: Συμμετοχή επί % των παραγωγικών τομέων στην διαμόρφωση του ΑΕΠ ν. Φλώρινας και του ν. Καστοριάς για το έτος 1991.

	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας
Ν. Φλώρινας	31,2	22,9	45,9
Ν. Καστοριάς	22,6	29,8	47,6
Περιφ. Δυτ. Μακεδονίας	19,7	49,3	31
Σύνολο Χώρας	16,5	21,8	61,7

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε.

3.3.Απασχόληση.

Η απασχόληση στους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς το έτος 1991 είναι 31,28% (16.623) και 34,19% (18.016) αντίστοιχα επί του συνόλου του πληθυσμού και βρίσκεται λίγο υψηλότερα από την απασχόληση στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας που είναι στο 31,01% και πιο κοντά στο σύνολο Ελλάδας που είναι στο 31,28%. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για το νομό Καστοριάς όπου προφανώς ο τομέας της γουνοποιίας είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος και απασχολεί σημαντικό αριθμό εργαζόμενων. Ο ενεργός πληθυσμός είναι 35,52% για το νομό Φλώρινας, 38,91% για το νομό Καστοριάς, ενώ για την περιφέρεια βρίσκεται στο 35,39% και για το σύνολο της χώρας στο 37,87% και συνεπώς η αναλογία παραμένει κατά προσέγγιση ίδια με την απασχόληση. Ο αριθμός των ανέργων είναι 2.257 για το νομό Φλώρινας, 2.482 για το νομό Καστοριάς, 12.843 για την περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και 314.197 για το σύνολο της χώρας, ενώ τα ποσοστά είναι 11,95%, 12,11%, 12,04% και 8,09% αντίστοιχα.

Όσον αφορά στα μεγέθη της ανεργίας παρατηρείται πως αυτή βρίσκεται στα ίδια επίπεδα τόσο μεταξύ των δυο νομών, όσο και μεταξύ των δυο νομών και της περιφέρειας. Αντίθετα τα ποσοστά της ανεργίας των δυο νομών αλλά και της περιφέρειας είναι σημαντικά μεγαλύτερα από το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της χώρας. Συνεπώς υπάρχει σημαντικό ποσοστό ανεργίας στην περιοχή μελέτης και

αυτό αποδεικνύει το αναπτυξιακό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η περιοχή και γενικότερα η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. Πρέπει να αναφερθεί ότι το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού και των απασχολούμενων βρίσκεται με βάση το συνολικό πληθυσμό, ενώ το ποσοστό της ανεργίας προκύπτει με βάση τον αριθμό του ενεργού πληθυσμού. Στον Πίνακα 3.4 που ακολουθεί παρατίθενται όλα τα στοιχεία που αναλύθηκαν παραπάνω.

	Ενεργός πληθυσμός	Απασχολούμενοι	Συνολικός πληθυσμός	Ανεργοί
Ν. Φλώρινας	18.880	16.623	53.147	2.257
%	35,52	31,28	100	11,95
Ν. Καστοριάς	20.498	18.016	52.685	2.482
%	38,91	34,19	100	12,11
Περιφ. Δυτ. Μακεδονία	103.711	90.868	293.015	12.843
%	35,39	31,01	100	12,04
Σύνολο χώρας	3.885.623	3.571.426	10.259.900	314.197
%	37,87	34,81	100	8,09

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε.

Η απασχόληση κατά τομέα παραγωγικής δραστηριότητας για τους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς ακολουθεί στον Πίνακα 3.5.

	Σύνολο	%	Άνδρες	%	Γυναίκες	%
Ν. Φλώρινας						
Πρωτογενής τομέας	8.261	100	4.259	51,6	4.003	48,5
%	37,6		30,0		51,5	
Δευτερογενής τομέας	4.737	100	4.193	88,5	544	11,5
%	21,5		29,5		7,0	
Τριτογενής τομέας	8.996	100	5.763	64,1	3.233	35,9
%	40,9		40,5		41,6	
Σύνολο	21.994	100	14.215	64,6	7.780	35,4
%	100		100		100	
Νομός Καστοριάς						
Πρωτογενής τομέας	3.207	100	2.467	76,9	738	23,1
%	17,8		18,4		16,0	
Δευτερογενής τομέας	8.179	100	6.367	77,8	1.798	22,2
%	45,4		47,5		39,0	
Τριτογενής τομέας	6.630	100	4.571	68,9	2.075	31,1
%	36,8		34,1		45,0	
Σύνολο	18.016	100	13.405	74,4	4.611	25,6
%	100		100		100	

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Στόν παραπάνω Πίνακα 3.4 γίνεται κατηγοριοποίηση της απασχόλησης (άντρες-γυναίκες) ώστε να διεξαχθούν συμπεράσματα και για τη δομή της

απασχόλησης στους δυο νομούς ως προς το κριτήριο του φύλου των απασχολούμενων. Τα στοιχεία που παρατίθενται είναι για το 1993, καθώς δεν βρέθηκαν στοιχεία για το 1991 για το νομό Φλώρινας και του 1991 για το νομό Καστοριάς. Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τον Πίνακα 3.4 είναι ότι όσον αφορά στην απασχόληση, ο τομέας που κυριαρχεί στο νομό Φλώρινας είναι ο πρωτογενής λόγω του γεωργικού προσανατολισμού της τοπικής οικονομίας, ενώ στο νομό Καστοριάς ο δευτερογενής εξαιτίας της μεγάλης ανάπτυξης του κλάδου της γούνας. Ο τριτογενής τομέας βρίσκεται περίπου στο ίδιο επίπεδο και στους δυο νομούς. Όσον αφορά στη γυναικεία απασχόληση, το ποσοστό της είναι υψηλότερο στο νομό Φλώρινας σε σχέση με το νομό Καστοριάς. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι η γυναικεία απασχόληση εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλή στον πρωτογενή τομέα για το νομό Φλώρινας και στο δευτερογενή για το νομό Καστοριάς, δηλαδή, στον τομέα που εξειδικεύεται κάθε νομός αντίστοιχα.

3.4.Πρωτογενής τομέας.

Ο πρωτογενής τομέας, παρά τη σημασία που έχει για την οικονομική ζωή της περιοχής, χαρακτηρίζεται από πολλά προβλήματα, κοινά για τους δυο νομούς. Τα κυριότερα είναι η χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας, η υποαπασχόληση του αγροτικού εργατικού δυναμικού, το χαμηλό ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων γεωργικής γης (ιδιαίτερος στο νομό Καστοριάς), η προβληματική σύνθεση της αγροτικής παραγωγής, το χαμηλό επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης των αγροτών, η έλλειψη σύγχρονης οργάνωσης στο κύκλωμα παραγωγής, μεταποίησης και εμπορίας των προϊόντων και το χαμηλό επίπεδο σε έργα υποδομής και τεχνικής υποστήριξης (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 1994).

Όσον αφορά στον **γεωργικό τομέα**, στο νομό Φλώρινας η γεωργική γη το 1991 ήταν 534.100 στρ. ενώ στο νομό Καστοριάς 318.100 στρ. Στον Πίνακα 3.6 φαίνονται οι κατηγορίες εδαφικών χρήσεων των δυο νομών. Φαίνεται η σημαντική δασική παρουσία στην περιοχή αλλά και η μεγάλη έκταση των βοσκοτόπων. Η γεωργική γη κατέχει επίσης σημαντική έκταση. Συνεπώς είναι εμφανής η σπουδαιότητα του πρωτογενή τομέα στην ανάπτυξη της περιοχής.

Πίνακας 3.6: Κατηγορίες χρήσεων εδάφους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για το 1991 (σε στρ.)

	Γεωργική γη	Βοσκότοποι	Δάση	Άλλες χρήσεις	Σύνολο έκτασης
Ν. Φλώρινας	534.100	700.200	497.900	192.400	1.924.600
%	27,7	36,4	25,9	10	100
Ν. Καστοριάς	318.100	681.700	583.100	137.300	1.720.200
%	18,5	39,6	33,9	8	100

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Στον αμέσως επόμενο Πίνακα 3.7 παρουσιάζεται η εδαφική μορφολογία της γεωργικής γης των δύο νομών.

Πίνακας 3.7: Η γεωργική γη ν. Φλώρινας και Καστοριάς κατά γεωμορφολογικές κατηγορίες για το 1991 (στρ.)

	Πεδινή	Ημιορεινή	Ορεινή	Σύνολο γεωργικής γης
Ν. Φλώρινας	326.700	94.900	112.500	534.100
%	61,1	17,8	21,1	100
Ν. Καστοριάς	99.400	128.900	89.800	318.100
%	31,3	40,5	28,2	100

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Αυτό που είναι περισσότερο εμφανές είναι η σημαντική ύπαρξη ορεινών γεωργικών εκτάσεων και στους δυο νομούς. Αντίθετα η πεδινή γεωργική γη ιδιαίτερος στο νομό Καστοριάς δεν είναι πολύ μεγάλη. Συνεπώς υπάρχουν κάποιες δυσκολίες με τη μορφολογία της γεωργικής γης που όμως δεν είναι εξαιρετικά σημαντικές για το νομό Φλώρινας.

Η αρδευόμενη γεωργική γη στους δυο νομούς είναι 137.403 στρ. για το νομό Φλώρινας και 47.572 στρ. για το νομό Καστοριάς για το έτος 1991, δηλαδή ποσοστό 25,73% και 14,95% αντίστοιχα. Το 1995 οι αρδευόμενες εκτάσεις είναι 171.100 στρ. για το νομό Φλώρινας (31,14%), ενώ για το νομό Καστοριάς 49.119 στρ. (12,44). Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.8 συγκρινόμενα και με την περιφέρεια

Πίνακας 3.8: Αρδευόμενες και αρδευθείσες εκτάσεις των ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991, 1995 (στρ)

	1991		1995		Μεταβολή 1991-1995 αρδευόμενων εκτάσεων
	Αρδευόμενες	Συν. γεωργικής γης	Αρδευόμενες	Συν. γεωργικής γης	
Ν. Φλώρινας	137.403	534.100	171.100	549.485	
%	25,73	100	31,14	100	5,41
Ν. Καστοριάς	47.572	318.100	49.119	394.740	
%	14,95	100	12,44	100	-2,51
Π. Δ. Μακεδονίας	297.956	2.318.828	366.931	2.389.850	
%	12,85	100	15,35	100	2,5

Δυτικής Μακεδονίας.

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Από τα ποσοστά του παραπάνω Πίνακα 3.8 διακρίνεται το πολύ σημαντικό ποσοστό αρδευόμενων του νομού Φλώρινας που ξεπερνά κατά πολύ το ποσοστό της περιφέρειας αλλά και οι αυξητικές τάσεις του κατά την περίοδο 1991-1995. Αντίθετα ο νομός Καστοριάς παρουσιάζεται φτωχός ως προς τις αρδευόμενες εκτάσεις και μάλιστα παρουσιάζει μείωση των εκτάσεων αυτών κατά την περίοδο 1991-1995. Συνεπώς ο νομός Φλώρινας εμφανίζει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο, ως προς τη δυνατότητα της γεωργικής παραγωγής του, σε αντίθεση με το νομό Καστοριάς του οποίου ελάχιστα γεωργικά εδάφη αρδεύονται.

Η κατανομή της καλλιεργούμενης γης κατά βασικές κατηγορίες περιλαμβάνει τις ετήσιες καλλιέργειες, τα αμπέλια και σταφιδάμπελα, τις δενδρώδεις καλλιέργειες και τις λοιπές εκτάσεις. Η παράθεση αυτών των στοιχείων γίνεται στον Πίνακα 3.9 και μαζί με τα στοιχεία για τους δυο νομούς παρατίθενται και στοιχεία για το σύνολο της χώρας ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση και η εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων για τη μορφή της εκμετάλλευσης της γεωργικής γης στην περιοχή μελέτης. Τα στοιχεία είναι για το έτος 1991.

Πίνακας 3.9: Κατανομή της καλλιεργούμενης γης σε βασικές κατηγορίες χρήσης για τους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για το 1991 (στρ).					
	Ετήσιες καλ.	Αμπέλια, σταφιδάμπελο	Δενδρώδεις καλ.	Λοιπές καλ.	Σύνολο γεωργικής γης
Ν. Φλώρινας	414.698	4.576	7.492	32.464	534.100
%	77,64	0,86	1,4	6,08	100
Ν. Καστοριάς	227.720	1.662	14.314	14.958	318.100
%	71,58	0,5	4,5	4,7	100
Σύν. χώρας	19.037.340	1.172.433	8.664.933	4.659.363	40.009.557
%	47,58	2,93	21,66	11,65	100

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Οι παρατηρήσεις που προκύπτουν από τον παραπάνω Πίνακα 3.9 είναι πως στην περιοχή, οι ετήσιες καλλιέργειες είναι αυτές που κυριαρχούν και μάλιστα με πολύ υψηλά ποσοστά (77,64% για το νομό Φλώρινας και 71,58% για το νομό Καστοριάς) σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας (47,58%) που εμφανίζει επίσης υψηλό ποσοστό αλλά όχι σε τόσο μεγάλο βαθμό. Επομένως, τα γεωργικά εδάφη της περιοχής προσφέρονται για ετήσιες καλλιέργειες σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι στην υπόλοιπη χώρα. Επίσης είναι αξιοπρόσεκτη η πολύ μικρή παρουσία των δενδρώδων καλλιεργειών στην περιοχή και ιδιαίτερα στο νομό Φλώρινας (1,4%) σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα (21,66%). Το γεγονός αυτό εξηγείται κυρίως από τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής, οι οποίες δεν είναι οι πλέον ευνοϊκές για το συγκεκριμένο

είδος καλλιεργειών εκτός των μήλων στο νομό Καστοριάς. Όσον αφορά στην καλλιέργεια αμπελιών και σταφιδάμπελων η περιοχή εμφανίζει και πάλι μικρότερα ποσοστά καλλιέργειας από το σύνολο της χώρας. Το συγκεκριμένο ποσοστό βέβαια είναι κάπως υψηλότερο για το νομό Φλώρινας λόγω της παράδοσης της πόλης του Αμυνταίου στην οινοποιία, όπου λειτουργεί και τοπικό οινοποιείο.

Ορισμένα βασικά γεωργικά προϊόντα που καλλιεργούνται στην περιοχή μελέτης είναι φασόλια, σιτάρι, μήλα, γεώμηλα (πατάτες), σίκαλη και καλαμπόκι.

Πίνακας 3.10: Παραγωγή βασικών γεωργικών ειδών στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991,1995 (τ).

	1991			1995		
	Ν. Φλώρινας	Ν. Καστοριάς	Σύνολο χώρας	Ν. Φλώρινας	Ν. Καστοριάς	Σύνολο χώρας
Καπνός	596	256	160.259	518	247	134.920
Εθ. Συμ. %	0,37	0,16	100	0,38	0,18	100
Σίτος	34.999	45.740	3.123.261	30.910	57.818	2.273.979
Εθ. Συμ. %	1,12	1,46	100	1,36	2,54	100
Μήλα	10.092	20.268	200.755	7.681	42.811	345.208
Εθ. Συμ. %	5,03	10,10	100	2,23	12,40	100
Ροδάκανα	1.992	51	835.131	5.162	13	1.182.586
Εθ. Συμ. %	0,24	0,01	100	0,44	0,001	100
Γεώμηλα	12.354	4.223	1.088.215	12.261	5.113	1.184.855
Εθ. Συμ. %	1,14	0,39	100	1,03	0,43	100
Τομάτες	509	2.057	2.109.887	592	1.620	1.798.203
Εθ. Συμ. %	0,02	0,10	100	0,03	0,09	100
Σίκαλη	14.995	3.807	50.000	*	3.417	*
Εθ. Συμ. %	29,99	7,61	100	*	*	*
Καλαμπόκι	67.430	2.038	2.306.000	*	2.565	*
Εθ. Συμ. %	2,92	0,09	100	*	*	*
Φασόλια	3.167	3.034	27.000	*	2.352	*
Εθ. Συμ. %	11,73	11,24	100	*	*	*

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε

(*)=δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Ο Πίνακας 3.10 περιέχει την παραγωγή βασικών γεωργικών ειδών στους δυο νομούς για τα έτη 1991 και 1995, καθώς και την εθνική παραγωγή των αντίστοιχων προϊόντων ώστε να είναι δυνατή η εξαγωγή της εθνικής συμμετοχής των δυο νομών και έτσι να φανεί η εξειδίκευση κάθε νομού στην γεωργική παραγωγή. Προφανώς όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό εθνικής συμμετοχής για κάθε προϊόν, τόσο μεγαλύτερη είναι και η εξειδίκευση του νομού στο συγκεκριμένο προϊόν. Η παραπάνω υπόθεση βέβαια δεν είναι απόλυτη, αλλά πάντως πολύ ενδεικτική της πραγματικότητας.

Από τον παραπάνω Πίνακα 3.10 προκύπτει το συμπέρασμα ότι η περιοχή μελέτης παρουσιάζει σημαντική εξειδίκευση στην παραγωγή σίκαλης, μήλων, φασολιών και καλαμποκιού όσον αφορά στο νομό Φλώρινας και σίτου φασολιών και μήλων όσον αφορά στο νομό Καστοριάς. Επίσης κατά γενικό κανόνα, πλην λίγων εξαιρέσεων η παραγωγή των παραπάνω προϊόντων τείνει να αυξάνεται από το 1991 στο 1995. Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην παραγωγή σίκαλης και φασολιών του νομού Φλώρινας (εθν. συμ. 29,99% και 11,73% αντίστοιχα) και μήλων, φασολιών και σίκαλης του νομού Καστοριάς (εθν. συμ. 10,10%, 11,24% και 7,61% αντίστοιχα) όπου το ποσοστό εθνικής συμμετοχής στην παραγωγή τους είναι πολύ υψηλό και επομένως αποτελούν προϊόντα "κλειδιά" για την γεωργία της περιοχής μελέτης.

Ο **κτηνοτροφικός τομέας** διαθέτει - ιδιαίτερα στο νομό Φλώρινας - φυσικό συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Η ανάπτυξη όμως δεν έγινε δυνατή εξαιτίας της ελλιπούς αξιοποίησης των ορεινών βοσκοτόπων, της ανεπαρκούς υποδομής στη μεταποίηση-εμπορία των προϊόντων και του χαμηλού επιπέδου επαγγελματικής κατάρτισης και εφαρμογής της σύγχρονης τεχνολογίας.

Ο αριθμός των ζώων που χρησιμοποιούνται στην κτηνοτροφία των νομών Φλώρινας και Καστοριάς παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.11 στον οποίο έχουν συμπεριληφθεί οι βασικές κατηγορίες αυτών, δηλαδή τα βοοειδή, τα προβατοειδή, τα αιγοειδή, οι χοίροι και τα πουλικά, ενώ τα στοιχεία είναι για το έτος 1991. Στον Πίνακα 3.11 παρατίθενται και τα αντίστοιχα στοιχεία για το σύνολο της χώρας και χρησιμοποιούνται ως μέτρο σύγκρισης για την περιοχή μελέτης.

Πίνακας 3.11: Αριθμός ζώων κατά είδος στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για το 1991.					
	Ν. Φλώρινας	% επί συνόλου χώρας	Ν. Καστοριάς	% επί συνόλου χώρας	Σύνολο χώρας
Βοοειδή	29.131	4,90	5.931	1,00	594.183
Προβατοειδή	71.301	0,86	59.926	0,72	8.269.691
Αιγοειδή	21.050	0,41	25.928	0,50	5.188.044
Χοίροι	2.207	0,23	5.971	0,61	975.848
Πουλικά	81.602	0,23	89.388	0,26	34.994.907

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Από τα στοιχεία που παρατίθενται στον Πίνακα 3.11 προκύπτει πως η κτηνοτροφία είναι περισσότερο ανεπτυγμένη στο νομό Φλώρινας απ' ότι στο νομό Καστοριάς. -Ειδικότερα, πρέπει να αναφερθεί η σημαντική συμμετοχή του νομού Φλώρινας στον αριθμό βοοειδών της χώρας που βρίσκεται στο 4,90% και αποτελεί

ένα αρκετά υψηλό ποσοστό για τα δεδομένα του. Ο συγκεκριμένος τομέας λοιπόν μπορεί να εξελιχθεί σε πολύ σημαντικό αναπτυξιακό παράγοντα για την περιοχή μελέτης. Η παραπάνω διαπίστωση ενισχύεται και από τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.12, όπου αναφέρεται η παραγωγή βασικών κτηνοτροφικών προϊόντων και η εθνική συμμετοχή τους, για την περιοχή μελέτης για το 1991 και το 1995.

	1991			1995		
	Ν. Φλώρινας	Ν. Καστοριάς	Σύνολο χώρας	Ν. Φλώρινας	Ν. Καστοριάς	Σύνολο χώρας
Κρέας	5.494	1.995	483.552	5.753	2.190	466.468
Εθ. Συμ. %	1,14	0,41	100	1,23	0,47	100
Γάλα	57.333	13.022	1.729.536	59.917	17.933	1.883.449
Εθ. Συμ. %	3,31	0,75	100	3,18	0,95	100
Τυρί μαλακό	1.348	880	114.170	728	718	121.672
Εθ. Συμ. %	1,18	0,77	100	0,60	0,59	100
Τυρί σκληρό	622	102	36.060	647	103	37.978
Εθ. Συμ. %	1,72	0,28	100	1,70	0,27	100

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε.

Και από τον παραπάνω Πίνακα 3.12 επιβεβαιώνεται η υπεροχή του νομού Φλώρινας στην κτηνοτροφία, αφού η παραγωγή του σε κτηνοτροφικά είδη βρίσκεται σε υψηλότερα επίπεδα από τα αντίστοιχα του νομού Καστοριάς. Τέλος φαίνεται και η σημασία του τομέα των βοοειδών για το νομό Φλώρινας από την υψηλή παραγωγή γάλακτος (εθν. συμ. 3,31% για το 1991 και 3,18 για το 1995), που όμως έχει πολλά περιθώρια βελτίωσης.

Η **δασική έκταση** στους δυο νομούς είναι 497.900 στρ. (25,9%) για τη Φλώρινα και 583.100 (33,9%) για τη Καστοριά, ενώ για το σύνολο της Ελλάδας είναι 29.378.100 στρ. (22,2%). Η περιοχή μελέτης λοιπόν έχει σαφώς μεγαλύτερη δασική έκταση από το σύνολο της χώρας. Παρόλ' αυτά η δασική παραγωγή είναι περιορισμένη εξαιτίας του ανεπαρκούς οδικού δικτύου, της απουσίας επιχειρήσεων κάθετης εκμετάλλευσης, της έλλειψης εργατικών χεριών και των ιδιοκτησιακών-διαχειριστικών προβλημάτων. Η παραγωγή στρόγγυλης ξυλείας στο σύνολο της χώρας είναι 586.470 μ³ για το 1991 και 672.015 μ³ για το 1995 ενώ δεν υπάρχουν ακριβή στατιστικά στοιχεία για την περιοχή μελέτης (S.P.E.E.D. ΕΠΕ, 1994).

Οι **υδατοκαλλιέργειες** είναι υποτυπώδεις, αν και τα περιθώρια ανάπτυξης είναι πολύ μεγάλα, καθώς οι δυο νομοί είναι από τους πλουσιότερους σε επιφανειακά

ύδατα. Η παραγωγή ψαριών εσωτερικών υδάτων εξελίσσεται θετικά τα τελευταία χρόνια. Ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να αντιμετωπισθεί στο άμεσο μέλλον είναι η συνεχής υποβάθμιση της ποιότητας των υδάτων, όσον αφορά τους ποταμούς και τις μεγάλες λίμνες Καστοριάς και Βεγορίτιδας.

3.5. Δευτερογενής τομέας.

Κυρίαρχη θέση στην οικονομία του νομού Καστοριάς έχει η βιοτεχνία της γούνας και δερμάτινων ειδών, με αποτέλεσμα η μεταποίηση να συμμετέχει στο ΑΕΠ σε ποσοστό μεγαλύτερο από το μέσο όρο της χώρας (Πίνακας 3.3). Οι υπόλοιπες μεταποιητικές δραστηριότητες των δυο νομών είναι ιδιαίτερα ισχνές και προβληματικές. Διαρκώς αυξανόμενη σημασία για το νομό Φλώρινας αποκτούν τα ορυχεία στην περιοχή Αμυνταίου (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 1994).

Στον Πίνακα 3.13 που ακολουθεί φαίνεται ο αριθμός των μεταποιητικών καταστημάτων, καθώς και η μέση ετήσια απασχόληση σε αυτά για τους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς. Τα στοιχεία είναι για τα έτη 1984 και 1988 ώστε να είναι ορατή και η διαχρονική εξέλιξη των μεγεθών του δευτερογενούς τομέα. Δυστυχώς στάθηκε αδύνατο να βρεθούν ακριβή μεταγενέστερα στοιχεία σε επίπεδο νομού για τα συγκεκριμένα πεδία καθώς δεν υπάρχουν ανάλογα στοιχεία μετά το 1988. Στον Πίνακα 3.13 επίσης παρατίθεται και το αντίστοιχο εθνικό ποσοστό για κάθε νομό, καθώς και η ποσοστιαία μεταβολή των μεγεθών για τους δύο νομούς της περιοχής μελέτης και του συνόλου της χώρας.

	1984		1988		% Μεταβολή 1984-1988	
	Αριθμός καταστημάτων	Μέση ετήσια απασχόληση	Αριθμός καταστημάτων	Μέση ετήσια απασχόληση	Αριθμός καταστημάτων	Μέση ετήσια απασχόληση
Ν. Φλώρινας	554	1.402	465	1.207	-19,14	-16,16
% συμ. σε συν. χώρ.	0,38	0,20	0,32	0,17		
Ν. Καστοριάς	3.161	10.389	2.283	8.748	-38,46	-18,76
% συμ. σε συν. χώρ.	2,19	1,52	1,58	1,24		
Σύνολο χώρας	144.463	684.145	144.717	705.819	0,18	3,07

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε.

Από τα στοιχεία του παραπάνω Πίνακα 3.13 φαίνεται καθαρά ότι ο δευτερογενής τομέας είναι μάλλον προβληματικός στην περιοχή μελέτης καθώς ο αριθμός μεταποιητικών καταστημάτων αλλά και η μέση ετήσια απασχόληση σε αυτά

παρουσιάζουν έντονες πτωτικές τάσεις κατά την περίοδο 1984-1988 και το πιθανότερο, με βάση τη γενικότερη κρίση που διέρχεται ο δευτερογενής τομέας τα τελευταία χρόνια, είναι οι παραπάνω αρνητικές εξελίξεις να συνεχίζονται και στη δεκαετία του 1990. Παρόλ' αυτά πρέπει να επισημανθεί η ισχυρή παρουσία του νομού Καστοριάς στον συγκεκριμένο τομέα που εμφανίζει πολύ υψηλή εθνική συμμετοχή (αρ. κατ. 2,19% για το '84 και 1,58% για το '88, μέση ετήσια απασχόληση 1,52% για το '84 και 1,24% για το '88), αν και τα ποσοστά συμμετοχής του εμφανίζουν σαφή πτώση. Το παραπάνω γεγονός εξηγείται κυρίως από την πολύ ισχυρή παρουσία του κλάδου της γουνοποιίας στο νομό, ο οποίος παρά ταύτα, διέρχεται κρίση από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και έπειτα. Βεβαία παρά την κρίση ο κλάδος της γουνοποιίας δεν παύει να αποτελεί μια πολύ σημαντική αναπτυξιακή προοπτική για την περιοχή μελέτης, καθώς έχει αναπτυχθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό και η σχετική τεχνογνωσία που μπορεί κάλλιστα να αποτελέσει έναν άξονα συνεργασίας με γειτονικά τμήματα άλλων χωρών.

Η διάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας της περιοχής μελέτης παρουσιάζεται κατά μεταποιητικούς κλάδους στον Πίνακα 3.14. Τα στοιχεία είναι και πάλι για το 1988 καθώς δεν υπάρχουν μεταγενέστερα.

Πίνακας 3.14: Η διάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας των ν. Φλώρινας και Καστοριάς κατά κλάδους για το έτος 1988.

Μεταποιητικοί κλάδοι	Ν. Φλώρινας				Ν. Καστοριάς			
	Καταστήματα	%	Απασχόληση	%	Καταστήματα	%	Απασχόληση	%
Τροφίμων	88	18,92	264	21,87	2	0,09	*	*
Ποτών	24	5,16	132	10,94	1	0,04	*	*
Υφαντουργίας	4	0,86	54	4,47	4	0,18	*	*
Ένδυση-Υπόδηση	63	13,55	186	15,41	3	0,13	*	*
Ξύλου	52	11,18	102	8,45	16	0,70	*	*
Επίπλου	50	10,75	80	6,63	7	0,31	*	*
Χαρτιού	0	0	0	0	1	0,04	*	*
Εκτυπώσεις	9	1,94	17	1,41	4	0,18	*	*
Δέρμα-γούνα	5	1,08	19	1,57	2.133	93,43	*	*
Προϊόντα πλαστικού	9	1,94	21	1,74	0	0	*	*
Χημικών	4	0,86	7	0,58	0	0	*	*
Πετρελαίου και άνθρακα	0	0	0	0	1	0,04	*	*
Μη μεταλλικών ορυκτών	10	2,15	80	6,63	0	0	*	*
Προϊόντα μετάλλου	65	13,98	107	8,86	18	0,79	*	*
Μηχανές-συσκευές	15	3,23	30	2,49	0	0	*	*
Ηλεκτρικές συσκευές	12	2,58	13	1,08	0	0	*	*
Μεταφορικά μέσα	54	11,61	93	7,71	0	0	*	*
Λοιποί κλάδοι	1	0,22	2	0,17	113	4,95	*	*
Σύνολο	465	100	1.207	100	2.283	100	*	*

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

(*)=δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Η κατηγοριοποίηση των κλάδων του Πίνακα 3.14 βασίζεται στην αντίστοιχη κατηγοριοποίηση της Ε.Σ.Υ.Ε. Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται είναι για τους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς και αφορούν στον αριθμό καταστημάτων και στην απασχόληση σε αυτά κατά κλάδο μεταποιητικής δραστηριότητας. Επίσης εξάγεται και το ποσοστό συμμετοχής κάθε κλάδου επί του συνόλου της μεταποιητικής δραστηριότητας κάθε νομού.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 3.14, ο νομός Φλώρινας φαίνεται να εξειδικεύεται περισσότερο, όσον αφορά στην μεταποιητική δραστηριότητα, στους κλάδους των τροφίμων (κατ. 18,92%, απασχ. 21,87%), των προϊόντων μετάλλου (κατ. 13,98%, απασχ. 8,86%), ένδυσης-υπόδησης (κατ. 13,55%, απασχ. 15,41%), μεταφορικών μέσων (κατ. 11,61%, απασχ. 7,71%), ξύλου (κατ. 11,18%, απασχ. 8,45%) και επίπλου (κατ. 10,75%, απασχ. 6,63%). Ο κλάδος που κυριαρχεί σε κάθε περίπτωση είναι αυτός των τροφίμων, ο οποίος τα τελευταία χρόνια ακολουθεί ανοδικές τάσεις και συμπεριλαμβάνει πλέον ορισμένες δυναμικές εταιρίες στον χώρο (Τόττης, ΠΑΜΗ, κ.λ.π.). Αντίθετα με το νομό Φλώρινας ο νομός Καστοριάς παρουσιάζει μια συντριπτική υπεροχή στον κλάδο δέρματος και γούνας (κατ. 93,43%), ενώ σε όλους τους υπόλοιπους κλάδους η παρουσία μεταποιητικών καταστημάτων είναι από μηδαμινή, έως ανύπαρκτη. Η εξειδίκευση του νομού Καστοριάς στον τομέα της γούνας είναι πραγματικά πάρα πολύ μεγάλη και αποτελεί ένα αναπτυξιακό κεφάλαιο για το νομό και την περιοχή γενικότερα. Βέβαια μετά τη δεκαετία του '80 ο κλάδος βρίσκεται σε ύφεση, όμως παρ' αυτά υπάρχει η υποδομή και η τεχνογνωσία για την περαιτέρω ανάπτυξη του και για τη χρησιμοποίησή του για εξαγωγές και συμφωνίες συνεργασίας με τις γειτονικές χώρες (Π.Γ.Δ.Μ.).

Όσον αφορά στη βιομηχανική υποδομή στην περιοχή μελέτης λειτουργεί μια Βιομηχανική Περιοχή (ΒΙ.ΠΕ.) στη Φλώρινα. Αυτή ιδρύθηκε το 1983 και έχει συνολική έκταση 1.000 στρ. Στα πλαίσια της ΒΙ.ΠΕ. λειτουργούν περισσότερες από δέκα επιχειρήσεις. Σύμφωνα με το Π.Δ. 136/86 έχει θεσμοθετηθεί και η Βιομηχανική Περιοχή Καστοριάς, η οποία πάντως παραμένει ανενεργή. Συνεπώς ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζεται προβληματικός στην περιοχή μελέτης με μοναδική εξαίρεση τη βιομηχανία της γούνας του νομού Καστοριάς και σε μικρότερο βέβαια βαθμό την βιομηχανία τροφίμων του νομού Φλώρινας (S.P.E.E.D. ΕΠΕ, 1994).

3.6. Τριτογενής τομέας.

Ο τριτογενής τομέας είναι αρκετά ανεπτυγμένος στην περιοχή μελέτης. Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 3.3 (παραγρ. 3.2), το 1991 κάλυπτε το 45,9% (για το νομό Φλώρινας) και το 47,6% (για το νομό Καστοριάς) του συνόλου του ΑΕΠ κάθε νομού, αν και δεν φτάνει τα επίπεδα του ποσοστού για το σύνολο της χώρας που είναι 61,7%. Αυτό βέβαια είναι, μέχρι ενός σημείου, λογικό γιατί σε αυτό το πολύ υψηλό ποσοστό του συνόλου της χώρας συμπεριλαμβάνονται οι μεγάλες αστικές συγκεντρώσεις της χώρας, όπου ο τριτογενής τομέας είναι ιδιαίτερα διογκωμένος.

Στον Πίνακα 3.15 που ακολουθεί παρουσιάζονται συνοπτικά τα βασικά μεγέθη και η διαχρονική εξέλιξη του **εμπορίου** στην περιοχή μελέτης.

Πίνακας 3.15: Η εμπορική δραστηριότητα στους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς για το 1984 και το 1988.						
1984						
	Καταστήματα λιαν. εμπορίου	Απασχόληση λιαν. εμπορίου	Καταστήματα χονδρ. εμπορίου	Απασχόληση χονδρ. εμπορίου	Σύν. εμπορικών καταστημάτων	Συνολική απασχόληση
Ν. Φλώρινας	1.005	1.791	50	93	1.055	1.884
% επί συνόλου περ.	20,1	23,33	16,45	9,14	19,89	21,67
Ν. Καστοριάς	812	1.138	62	102	874	1.240
% επί συνόλου περ.	16,24	14,82	20,39	10,03	16,48	14,26
Περ. Δ. Μακεδονία	5.000	7.678	304	1.017	5.304	8.695
% επί συνόλου περ.	100	100	100	100	100	100
1988						
Ν. Φλώρινας	875	1.329	70	142	945	1.471
% επί συνόλου περ.	18,25	16,25	13,38	11,86	17,77	15,69
Ν. Καστοριάς	780	1.348	69	175	849	1.523
% επί συνόλου περ.	16,27	16,48	13,19	14,62	15,96	16,24
Περ. Δ. Μακεδονία	4.795	8.179	523	1.197	5.318	9.376
% επί συνόλου περ.	100	100	100	100	100	100
% Μεταβολή 1984-1988						
Ν. Φλώρινας	-14,86	-34,76	28,57	34,51	-11,64	-28,08
Ν. Καστοριάς	-4,10	15,58	10,14	41,71	-2,94	18,58
Περ. Δ. Μακεδονία	-4,28	6,13	41,87	15,04	0,26	7,26

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε.

Τα στοιχεία αφορούν στον αριθμό καταστημάτων και στην απασχόληση για το λιανικό και το χονδρικό εμπόριο και είναι για το 1984 και το 1988, διότι δεν υπάρχουν μεταγενέστερα στοιχεία. Ως μέτρο σύγκρισης χρησιμοποιούνται και τα αντίστοιχα στοιχεία της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, ενώ υπολογίζεται η συμμετοχή των μεγεθών κάθε νομού στο σύνολο της περιφέρειας. Τέλος

υπολογίζεται και η μεταβολή των μεγεθών κατά την περίοδο 1984-1988, ώστε να φανεί η διαχρονική εξέλιξη τους.

Η εικόνα που προκύπτει από τον Πίνακα 3.15 δείχνει ότι γενικότερα η εμπορική δραστηριότητα ακολουθεί φθίνουσα πορεία κατά την περίοδο 1984-1988 στην περιοχή μελέτης παρά το γεγονός ότι στο σύνολο της περιφέρειας παρουσιάζεται στάσιμη για τον αριθμό καταστημάτων και αύξουσα για την απασχόληση. Η μείωση αυτή οφείλεται στη συρρίκνωση του λιανικού εμπορίου της περιοχής. Αντίθετα το χονδρικό εμπόριο εμφανίζει σημαντικά ανοδικές τάσεις και αποτελεί σημαντικό σημείο αναφοράς ως προς την ανάπτυξη του εμπορίου στην περιοχή. Η πτώση του λιανικού εμπορίου είναι μεγαλύτερη για το νομό Φλώρινας, αν και εξακολουθεί να παραμένει σημαντικό για αυτόν. Η εξέλιξη μετά το 1988 παραμένει αρνητική για το νομό γιατί οι εξελίξεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία επέφεραν πολύ αρνητικές επιδράσεις στο εμπόριο της περιοχής (κλείσιμο συνόρων και έλλειψη γιουγκοσλάβων καταναλωτών στην τοπική αγορά). Ο νομός Καστοριάς παρουσιάζει μια δυναμική ως προς το χονδρεμπόριο και αυτό προφανώς οφείλεται στην ανεπτυγμένη μεταποιητική παραγωγή, ιδιαίτερα του κλάδου δέρματος-γούνας.

Όσον αφορά στον **τουρισμό**, οι νομοί Καστοριάς και Φλώρινας διαθέτουν μεγάλο πλούτο και ποικιλομορφία τουριστικών πόρων (λίμνες, βιότοπους, δάση, χιονοδρομικά κέντρα, παραδοσιακούς οικισμούς, ιστορικά μνημεία). Αυτή η εναλλαγή των στοιχείων του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος δημιουργεί ένα πλαίσιο ευνοϊκών προϋποθέσεων για μια ισόρροπη τουριστική ανάπτυξη. Πάντως η γεωγραφική απομόνωση των δυο νομών δυσχεραίνει την προσέλκυση επισκεπτών, ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι η απουσία αλλοδαπών τουριστών που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα μετάβασης στην περιοχή (Περιφέρεια Δυτ. Μακεδονίας, 1994).

Το ξενοδοχειακό τουριστικό δυναμικό και η τουριστική δραστηριότητα βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με την υπόλοιπη χώρα αλλά και με τις δυνατότητες που υπάρχουν. Η αναλογία ξενοδοχειακών κλινών ανά 1000 κατοίκους είναι μόλις 14 για το νομό Καστοριάς και 12,3 για το νομό Φλώρινας, έναντι 44,7 για το σύνολο της χώρας.

Στον Πίνακα 3.16 παρατίθεται ο αριθμός κλινών σε ξενοδοχειακά καταλύματα για τους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1996. Επίσης υπολογίζεται η συμμετοχή των δυο νομών στο σύνολο των αντίστοιχων μεγεθών της περιφέρειας, καθώς και η ποσοστιαία μεταβολή τους κατά την περίοδο 1991-1996.

Πίνακας 3.16: Αριθμός κλινών ξενοδοχειακών καταλυμάτων για τους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991-1996.

	1991		1996		% Μεταβολή μεταξύ 1991-1996
	Αριθμός κλινών	%	Αριθμός κλινών	%	
Ν. Φλώρινας	653	23,32	747	24,99	12,58
Ν. Καστοριάς	740	26,43	812	27,17	8,87
Περ. Δυτικής Μακεδονίας	2.800	100	2.989	100	6,32

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε.

Στον παραπάνω Πίνακα 3.16 ο αριθμός κλινών των ξενοδοχειακών καταλυμάτων δείχνει να αυξάνεται στην περιοχή μελέτης. Ο νομός Καστοριάς εμφανίζει μεγαλύτερη συγκέντρωση κλινών από το νομό Φλώρινας και συνεπώς παρουσιάζει μεγαλύτερη τουριστική δραστηριότητα, ενώ συμμετέχει με υψηλό ποσοστό στο σύνολο κλινών της περιφέρειας. Παρόλ' αυτά η μεταβολή του αριθμού κλινών κατά την περίοδο 1991-1996 είναι μεγαλύτερη για το νομό Φλώρινας και σε αυτό πιθανόν συμβάλλει η τουριστική αξιοποίηση του παραδοσιακού οικισμού του Νυμφαίου.

Στον επόμενο Πίνακα 3.17 περιλαμβάνονται οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών για το 1991 και το 1996 στους δυο νομούς, ως δείκτες της τουριστικής κίνησης της περιοχής. Η δομή του Πίνακα είναι παρόμοια με αυτή του Πίνακα 3.16 για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων όσον αφορά στην τουριστική κίνηση της περιοχής μελέτης.

Πίνακας 3.17: Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1996.

	1991				1996				% μετ. για 1991-1996	
	Διανυκτ. ημεδαπ.	% αλλοδαπ.	Διανυκτ. αλλοδαπ.	%	Διανυκτ. ημεδαπ.	% αλλοδαπ.	Διανυκτ. αλλοδαπ.	%	Διανυκτ. ημεδαπών	Διανυκτ. αλλοδαπών
Ν. Φλώρινας	110.700	34,7	5.277	21,3	95.041	27,8	4.479	14,8	-16,48	-17,82
Ν. Καστοριάς	84.084	26,3	9.485	38,3	105.134	30,80	14.641	48,4	20,02	35,22
Περ. Δυτ. Μακεδονίας	319.424	100	24.794	100	341.364	100	30.229	100	6,43	17,98

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε.

Από τα στοιχεία του Πίνακα 3.17 παρατηρείται ότι ο τουρισμός εξαρτάται αποκλειστικά από διανυκτερεύσεις ημεδαπών. Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών είναι πολύ περιορισμένες στην περιοχή, αλλά εμφανίζουν δυναμική αύξηση κατά την περίοδο 1991-1996 στο νομό Καστοριάς. Ο νομός Καστοριάς εμφανίζει σημαντική αύξηση και στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών την ίδια περίοδο. Αντίθετα ο νομός Φλώρινας εμφανίζεται αρκετά προβληματικός ως προς την τουριστική του κίνηση

αφού οι διανυκτερεύσεις τόσο ημεδαπών, όσο και αλλοδαπών τουριστών εμφανίζουν σημαντική μείωση μεταξύ του 1991 και του 1996. Συγκριτικά με την περιφέρεια, φαίνεται πως ο νομός Καστοριάς είναι ο πλέον σημαντικός ως προς τις διανυκτερεύσεις, ιδίως των αλλοδαπών, αφού το 1996 συμμετέχει στις διανυκτερεύσεις, ως προς το σύνολο της περιφέρειας, με ποσοστά 30,8% για τους ημεδαπούς και 48,4% για τους αλλοδαπούς. Ο νομός Καστοριάς λοιπόν έχει τις προοπτικές για περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη, ενώ ο νομός Φλώρινας πρέπει να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στις τουριστικές εγκαταστάσεις και στην αξιοποίηση των τουριστικών του πόρων.

3.7.Υποδομές.

3.7.1.Τεχνικές υποδομές.

Οι δυο νομοί βρίσκονται σε απομακρυσμένη γεωγραφική θέση και χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα ορεινό και πολύπτυχο ανάγλυφο. Οι αυτονόητες δυσκολίες που προκύπτουν από τις διαπιστώσεις αυτές στον τομέα των **μεταφορών** επιτείνονται από την ανεπάρκεια των υφιστάμενων μεταφορικών δικτύων. Η σύνδεση με τον άξονα της Εγνατίας Οδού θα δώσει τη δυνατότητα για ασφαλέστερες, ταχύτερες και πιο οικονομικές μετακινήσεις επιβατών και μεταφορές προϊόντων. Ακόμα είναι απαραίτητη και η αξιοποίηση των δυο βασικών εξόδων και συνδέσεων της χώρας με την Αλβανία (μεθοριακός σταθμός Κρυσταλλοπηγής) και την Π.Γ.Δ.Μ. (μεθοριακός σταθμός Νίκης) για τη διευκόλυνση της συνεργασίας των παραμεθόριων περιοχών των δυο νομών με τις όμορες Βαλκανικές χώρες και την αξιοποίηση των παραδοσιακών σχέσεων των κατοίκων των περιοχών αυτών. Και οι δυο μεθοριακοί σταθμοί βρίσκονται στο νομό Φλώρινας (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 1994).

Για το εθνικό οδικό δίκτυο ο δείκτης $\chi\lambda\mu./100 \chi\lambda\mu.^2$ έχει τιμή 5,4 $\chi\lambda\mu./100 \chi\lambda\mu.^2$ στο νομό Καστοριάς και 7,8 $\chi\lambda\mu./100 \chi\lambda\mu.^2$ στο νομό Φλώρινας. Σχεδόν το 100% του εθνικού δικτύου είναι ασφαλτοστρωμένο. Οι χαράξεις του εθνικού δικτύου, παρόλ' αυτά, είναι με βάση τα δεδομένα παλαιότερων εποχών που δεν καλύπτουν τις σύγχρονες απαιτήσεις για ασφάλεια και ταχύτητα μετακίνησης, ενώ προβληματική είναι και η συντήρηση του. Το επαρχιακό δίκτυο επίσης εμφανίζει παρόμοια προβλήματα ποιότητας και συντήρησης.

Όσον αφορά στο μεθοριακό σταθμό της Νίκης που συνδέει την Ελλάδα με την Π.Γ.Δ.Μ οι διελεύσεις των φορτηγών οχημάτων διεθνών οδικών μεταφορών παρουσιάζονται πολύ χαμηλές. Αντίθετα ο σταθμός της Κρυσταλλοπηγής που συνδέει Ελλάδα και Αλβανία έχει πολύ μεγαλύτερο αριθμό διελεύσεων. Ο Πίνακας 3.18 παρουσιάζει τις παραπάνω διελεύσεις από το σταθμό της Νίκης και της Κρυσταλλοπηγής σε σύγκριση με το σύνολο των διελεύσεων από όλους τους σταθμούς της χώρας για το έτος 1995. Από τα στοιχεία του Πίνακα 3.18, που παρατίθεται στη συνέχεια, φαίνεται πως ο σταθμός της Κρυσταλλοπηγής είναι ίσως ο πιο σημαντικός της χώρας, αν εξαιρεθεί ο σταθμός του Προμαχώνα που συγκεντρώνει το συντριπτικό ποσοστό των διελεύσεων. Ο σταθμός της Νίκης βρίσκεται σε παρακμή και οι διελεύσεις φορτηγών οχημάτων είναι σε πολύ χαμηλό ποσοστό. Βέβαια πρέπει να επισημανθεί πως το 1995 ίσχυε το εμπάργκο της Ελλάδας προς την Π.Γ.Δ.Μ. και έτσι η υποβάθμιση του σταθμού της Νίκης ήταν αναμενόμενη. Πάντως μετά το εμπάργκο ο σταθμός της Νίκης έχει αρχίσει να ξαναχρησιμοποιείται από σημαντικό αριθμό φορτηγών οχημάτων και με τις κατάλληλες επεμβάσεις ως προς τις εγκαταστάσεις και την προσπελασιμότητα του μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο ως συμπληρωματικός κάθετος άξονας Ελλάδας και Ανατολικής Ευρώπης με κύριο άξονα αυτόν του Προμαχώνα και να προωθήσει την επαφή και τη συνεργασία των μεθοριακών περιοχών Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ.

	Σταθμ. Νίκης	Σταθμ. Κρυσταλλοπηγής	Σύνολο σταθμών χώρας
Διελεύσεις φορτηγών οχημάτων	1.890	19.812	233.622
% επί του συνόλου των σταθμών της χώρας	0,81	8,48	100
Είσοδοι	929	9.474	97.332
% επί του συνόλου των σταθμών της χώρας	0,95	9,73	100
Εξοδοι	961	10.338	136.290
% επί του συνόλου των σταθμών της χώρας	0,71	7,59	100

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Το **σιδηροδρομικό δίκτυο** είναι υποτυπώδες στο νομό Φλώρινας και ανύπαρκτο στο νομό Καστοριάς. Το **αεροδρόμιο** της Καστοριάς είναι μικρών δυνατοτήτων και λειτουργεί υποτυπωδώς, ενώ οι μετακινήσεις επιβατών βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο. Η έλλειψη διεθνούς αεροδρομίου επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη του κλάδου της γουνοποιίας και φυσικά και του τουρισμού (S.P.E.E.D. ΕΠΕ, 1994).

Όσον αφορά στην **ενέργεια**, στο νομό Φλώρινας και συγκεκριμένα στην περιοχή του Αμυνταίου λειτουργεί μια πολύ σημαντική μονάδα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος (ΑΗΣ Αμυνταίου) με καύση λιγνίτη από τα τοπικά λιγνιτωρυχεία. Η μονάδα αυτή καλύπτει σημαντικό μέρος της παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος και με την προσθήκη του νέου σταθμού παραγωγής στην Αχλάδα, ο νομός Φλώρινας αναμένεται να αναδειχθεί σε ενεργειακό κόμβο των Βαλκανίων. Τέλος πρέπει να επισημανθεί και το έργο της τηλεθέρμανσης που πραγματοποιείται στην πόλη του Αμυνταίου του νομού Φλώρινας και το οποίο βασίζεται στην αξιοποίηση του ατμού που χρησιμοποιεί το ΑΗΣ Αμυνταίου για τη θέρμανση της πόλης. Το έργο ξεκίνησε με την ανάθεση της μελέτης για την κατασκευή του δικτύου στα τέλη του 1998 και αναμένεται να ολοκληρωθεί και να λειτουργήσει μετά την πρώτη πενταετία του 2000. Τα δεδομένα αυτά αφήνουν ανοιχτό το ενδεχόμενο συνεργασίας με τη γειτονική Π.Γ.Δ.Μ. όσον αφορά στη δημιουργία παρόμοιων δικτύων τηλεθέρμανσης στην περιοχή μελέτης.

Τέλος ο τομέας των **τηλεπικοινωνιών** δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στην περιοχή μελέτης, καθώς δεν ευνοεί προς αυτήν την κατεύθυνση και η μορφολογία του εδάφους που είναι κυρίως ορεινή, ενώ και το τηλεφωνικό δίκτυο δεν βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα. Πάντως την τελευταία πενταετία 1994-1999 ο Ο.Τ.Ε. έχει δώσει βάρος στον τομέα των τηλεπικοινωνιών στην περιοχή μελέτης και ειδικότερα στον τομέα των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, με αποτέλεσμα να προδιαγράφονται για την περιοχή οι κατάλληλες προϋποθέσεις για τη μελλοντική ανάδειξη της σε συνδυαστικό τηλεπικοινωνιακό κόμβο με τις γειτονικές χώρες της Βαλκανικής. Ο δείκτης "τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους" για τα έτη 1991 και 1993 παρουσιάζεται για την περιοχή μελέτης στον Πίνακα 3.19 και σε σύγκριση με την περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και το σύνολο της χώρας.

Πίνακας 3.19: Τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατ. για τους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1993.			
	1991	1993	% Μεταβολή μεταξύ 1991-1993
Ν. Φλώρινας	31,3	33,3	6,0
Ν. Καστοριάς	44,8	48,6	7,8
Περ. Δυτ. Μακεδονίας	34,7	37,5	7,5
Σύνολο χώρας	40,6	45,4	10,6

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία τηλεπικοινωνιών κατά νομό. Ο.Τ.Ε. 1989-1993.

Όπως φαίνεται από τον παραπάνω Πίνακα 3.19 ο δείκτης "τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους" είναι σαφώς χαμηλότερος για το νομό Φλώρινας σε

σχέση με την περιφέρεια και το σύνολο χώρας, ενώ για το νομό Καστοριάς είναι σαφώς υψηλότερος λόγω του μεγάλου αριθμού μεταποιητικών καταστημάτων, αλλά και λόγω της σταθερής ανάπτυξης του τουρισμού (παράγραφος 3.5 και 3.6).

3.7.2. Κοινωνικές υποδομές.

Η εικόνα της Α'βάθμιας και Β'βάθμιας **εκπαίδευσης** στους δυο νομούς χαρακτηρίζεται ικανοποιητική, τουλάχιστον στην ποσοτική της διάσταση. Ο δείκτης "εκπαιδευόμενοι ανά διδάσκοντα" είναι καλύτερος από τον αντίστοιχο συνολικό της χώρας σε όλες τις βαθμίδες. Οι ανάγκες σε κτιριακή υποδομή είναι σχεδόν μηδαμινές. Στον Πίνακα 3.20 δίνεται η κατάσταση που επικρατεί στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση της περιοχής μελέτης όσον αφορά στον αριθμό κτιρίων και στο διδακτικό προσωπικό για τα έτη 1991 και 1996 (S.P.E.E.D. ΕΠΕ, 1994).

Πίνακας 3.20: Αριθμός σχολικών κτιρίων και διδακτικού προσωπικού στους ν. Φλώρινας και Καστοριάς για τα έτη 1991 και 1996.								
	1991				1996			
	Ν. Φλώρ.	Ν. Καστ.	Περ. Δ. Μακ	Συν. Χώρ.	Ν. Φλώρ.	Ν. Καστ.	Περ. Δ. Μακ	Συν. Χώρ.
Αρ. σχ. Α'βάθμιας Εκ.	80	64	336	7.653	79	53	280	6.850
Διδ. Προσωπικό	301	291	1.481	43.599	297	338	1.480	42.563
Αρ. σχ. Β'βάθμιας Εκ.	21	20	110	2.996	23	24	122	3.492
Διδ. Προσωπικό	241	280	1.438	49.812	285	408	1.632	57.833

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Η εικόνα που εμφανίζεται στον Πίνακα 3.20 όσον αφορά στην κατάσταση της Α'βάθμιας και Β'βάθμιας εκπαίδευσης στην περιοχή μελέτης είναι ικανοποιητική δεδομένου του μικρού πληθυσμού των δυο νομών. Επίσης είναι σαφές ότι κατά την περίοδο 1991-1996 δίνεται προτεραιότητα στη Β'βάθμια εκπαίδευση καθώς αυξάνονται αισθητά τόσο τα σχολικά κτίρια, όσο και το διδακτικό προσωπικό σε αυτά.

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση του νομού Φλώρινας περιλαμβάνει τρία τμήματα ανώτερης εκπαίδευσης (Σχολή Τεχνολογίας-Γεωπονίας στην οποία υπάρχουν το Τμήμα Ζωικής Παραγωγής και το Τμήμα Φυτικής Παραγωγής και ένα τρίτο Τμήμα Εμπορίας και Ποιοτικού Ελέγχου Αγροτικών Προϊόντων) που υπάγονται στο Τ.Ε.Ι. Κοζάνης και τρία τμήματα ανώτατης εκπαίδευσης (Παιδαγωγική Σχολή με το Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και το Τμήμα Νηπιαγωγών καθώς και το Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών) τα οποία υπάγονται στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

Θεσσαλονίκης και βρίσκονται στην πόλη της Φλώρινας. Ο νομός Καστοριάς διαθέτει δυο τμήματα ανώτερης εκπαίδευσης (το Τμήμα Διεθνούς Εμπορίου και το Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων και Επικοινωνιακής Πολιτικής) που υπάγονται στο Τ.Ε.Ι. Κοζάνης και βρίσκονται στην πόλη της Καστοριάς. Το Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών που θα λειτουργήσει από το εκπαιδευτικό έτος 1999-2000 στη Φλώρινα, μπορεί να αποτελέσει έναν σημαντικό εκπαιδευτικό παράγοντα για την ανάπτυξη και την προώθηση της συνεργασίας αλλά και των φιλικών σχέσεων με τη γειτονική Π.Γ.Δ.Μ.

Το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας δεν κρίνεται ικανοποιητικό εξαιτίας των ελλείψεων σε υποδομή και προσωπικό. Ο δείκτης "κλίνες ανά 1000 κατοίκους" του νομού Καστοριάς είναι 2,3 και αυτός του νομού Φλώρινας 2,5 για το 1991, όταν ο εθνικός δείκτης είναι 5. Ο δείκτης "γιατροί ανά 1000 κατοίκους" υπολείπεται ακόμα περισσότερο, αφού είναι 1,6 για το νομό Καστοριάς, 1,2 για το νομό Φλώρινας και 3,6 για το σύνολο της χώρας την ίδια χρονιά. Η κατάσταση επιδεινώνεται από προβλήματα οργάνωσης και αλληλοκάλυψης ιατρικών ειδικοτήτων (S.P.E.E.D. ΕΠΕ, 1994). Οι βασικές μονάδες υγείας είναι τα νομαρχιακά νοσοκομεία της Φλώρινας και της Καστοριάς και κάποια κέντρα υγείας που λειτουργούν στους δυο νομούς. Τόσο τα νομαρχιακά νοσοκομεία, όσο και τα κέντρα υγείας παρουσιάζουν ελλείψεις ιατρών και τεχνικού εξοπλισμού. Η κατάσταση που επικρατεί στον τομέα της υγείας της περιοχής μελέτης μπορεί να απεικονιστεί συνοπτικά από τον Πίνακα 3.21 στον οποίο παρατίθενται ο αριθμός κλινών των θεραπευτηρίων και ο αριθμός των ιατρών των νομών Φλώρινας και Καστοριάς.

	1991		1994	
	Κλίνες θεραπευτηρίων	Αριθμός ιατρών	Κλίνες θεραπευτηρίων	Αριθμός ιατρών
Ν. Φλώρινας	135	62	120	94
% συμ. στην περιφέρεια	12,43	14,59	10,86	17,15
% συμ. στην χώρα	0,26	0,17	0,23	0,23
Ν. Καστοριάς	120	85	120	99
% συμ. στην περιφέρεια	11,05	20,00	10,86	18,07
% συμ. στην χώρα	0,23	0,23	0,23	0,24
Περ. Δυτ. Μακεδονίας	1.086	425	1.105	548
Σύνολο Χώρας	51.297	37.238	51.788	40.487

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Ο Πίνακας 3.21 δείχνει μια μικρή αύξηση όσον αφορά στον αριθμό ιατρών στην περιοχή μελέτης, ενώ οι κλίνες θεραπευτηρίων μένουν σταθερές στο νομό Καστοριάς και μειώνονται στο νομό Φλώρινας κατά την περίοδο 1991-1994. Όσον αφορά στη σύγκριση των δυο νομών με την περιφέρεια και το σύνολο χώρας παρατηρείται πως υπάρχει υστέρηση στον αριθμό κλινών και ιατρών, ενώ οι μεταβολές μεταξύ 1991 και 1994 είναι από πολύ χαμηλές, έως ανύπαρκτες.

3.8.Οικιστικό δίκτυο.

Η **οικιστική διάρθρωση** της περιοχής μελέτης αποτελείται κυρίως από μικρά χωριά, αν εξαιρεθούν οι πόλεις της Φλώρινας και της Καστοριάς και οι κωμοπόλεις του Αμυνταίου και του Αργους Ορεστικού. Συνεπώς το ποσοστό αστικοποίησης της περιοχής μελέτης είναι μικρό (Πίνακας 3.2, Παράγραφος 3.2). Η δημιουργία των νέων Ο.Τ.Α. στους δυο νομούς αποτελεί μια σημαντική εξέλιξη που θα προσδώσει μεγαλύτερη δύναμη και προσβάσεις στους μικρούς οικισμούς της περιοχής που αποτελούν και την πλειοψηφία των οικισμών της περιοχής. Η συνένωση, επίσης, ενέχει μια δυναμική που μπορεί κάλλιστα να ενδυναμώσει τις αρμοδιότητες των νέων Ο.Τ.Α. και να αποτελέσει ένα κίνητρο για την πρόοδο της διασυνοριακής συνεργασίας με την Π.Γ.Δ.Μ. σε επίπεδο αυτοδιοικητικών οργανισμών. Ο Πίνακας 3.22, παρουσιάζει τους νέους Ο.Τ.Α. στην περιοχή μελέτης, τις έδρες τους, καθώς και τον αριθμό των οικισμών που υπάγονται σ' αυτούς.

Νομός Φλώρινας			Νομός Καστοριάς		
Νέοι Ο.Τ.Α.	Έδρα	Αρ. οικισμών	Νέοι Ο.Τ.Α.	Έδρα	Αρ. οικισμών
Δ. Αετού	Κ. Αετού	8	Δ. Αγίας Τριάδας	Κ. Μανιακών	8
Δ. Αμυνταίου	Δ. Αμυνταίου	8	Δ. Αγίων Αναργύρων	Κ. Κορησού	4
Δ. Κάτω Κλεινών	Κ. Κάτω Κλεινών	16	Δ. Ακριτών	Δ. Διποταμιάς	2
Δ. Μελίτης	Κ. Νεοχωρακίου	11	Δ. Αλιάκμονα	Κ. Μεσοποταμιάς	5
Δ. Περάσματος	Κ. Περάσματος	13	Δ. Βιτσιού	Δ. Βιτσιού	1
Δ. Πρεσπών	Κ. Λαμιού	13	Δ. Ίωνος Δραγούμη	Κ. Βογατσικού	5
Δ. Φιλώτα	Κ. Φιλώτα	7	Δ. Καστοριάς	Δ. Καστοριάς	1
Δ. Φλώρινας	Δ. Φλώρινας	8	Δ. Κλεισούρας	Δ. Κλεισούρας	1
Κ. Βαρικού	Κ. Βαρικού	1	Δ. Κορεστίων	Κ. Γάβρου	7
Κ. Κρυσταλλοπηγής	Κ. Κρυσταλλοπηγής	3	Δ. Μακέδνων	Κ. Μαυροχωρίου	3
Κ. Λεχόβου	Κ. Λεχόβου	1	Δ. Νεστορίου	Δ. Νεστορίου	4
Κ. Νυμφαίου	Κ. Νυμφαίου	1	Δ. Ορεστίδος	Δ. Άργους Ορεστικού	13
			Κ. Αρρένων	Κ. Επταχωρίου	3
			Κ. Γράμμου	Κ. Γράμμου	0
			Κ. Καστρακίου	Κ. Ιεροπηγής	2
12	Σύνολο	90	15	Σύνολο	59

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Ε.Σ.Υ.Ε.

Όπως φαίνεται στον παραπάνω Πίνακα 3.22 οι συνολικοί οικισμοί για το νομό Φλώρινας είναι 90 και για το νομό Καστοριάς 59. Οι νέοι Ο.Τ.Α. είναι 12 για το νομό Φλώρινας (8 δήμοι και 4 κοινότητες) και 15 για το νομό Καστοριάς (12 δήμοι και 3 κοινότητες).

Όσον αφορά στην **οικοδομική δραστηριότητα** της περιοχής μελέτης, η κατάσταση που επικρατεί παρουσιάζεται συνοπτικά στον Πίνακα 3.23.

Πίνακας 3.23: Αριθμός κατοικιών (1991) και αριθμός νέων κατοικιών (1991,1995) για τους ν. Φλώρινας και Καστοριάς.

	Αρ. κατ. (1991)	Αρ. νέων κατ. (1991)	Αρ. νέων κατ. (1995)	% μεταβολή 1991-1995
Ν. Φλώρινας	21.139	228	266	14,29
Ν. Καστοριάς	20.610	228	145	-57,24
Περ. Δ. Μακεδονίας	119.755	1.634	1.255	-30,20

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Ο Πίνακας 3.23 δείχνει ότι η οικοδομική δραστηριότητα στην περιοχή μελέτης παρουσιάζει δυο διαφορετικές εικόνες. Ο νομός Φλώρινας παρουσιάζει σημαντική αύξηση της δημιουργίας νέων κατοικιών κατά την περίοδο 1991-1995 (14,29%), ενώ ο νομός Καστοριάς μεγάλη μείωση της τάξης του 57,24% για την ίδια περίοδο. Συνεπώς ο νομός Φλώρινας παρουσιάζει μια δυναμική ως προς την ανάπτυξη και τη βελτίωση του οικιστικού του ιστού, σε αντίθεση με το νομό Καστοριάς όπου η δημιουργία νέων κατοικιών δείχνει μεγάλες πτωτικές τάσεις.

3.9.Αναπτυξιακά προβλήματα και αναπτυξιακές δυνατότητες.

3.9.1.Αναπτυξιακά προβλήματα της περιοχής μελέτης.

Η ανάλυση των προβλημάτων που εμποδίζουν την διαδικασία αναπροσαρμογής της τοπικής οικονομίας, αλλά και οι δυνατότητες ανάπτυξης της συνοριακής περιοχής, συνδέονται άμεσα με τους βασικούς τομείς παραγωγής, τις τεχνικο-κοινωνικές υποδομές και τους ανθρώπινους πόρους. Παρακάτω παρουσιάζονται οι κυριότεροι **ανασταλτικοί παράγοντες** που επηρεάζουν την ανάπτυξη της συνοριακής περιοχής και οι οποίοι σχετίζονται με:

- Τις ιδιαίτερες γεωμορφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες που δυσκολεύουν τις ενδο-νομαρχιακές και τις δια-νομαρχιακές συνδέσεις.

- Την θέση της συνοριακής περιοχής στο χάρτη της Ελλάδας και της Ευρώπης. Μια παραμεθόριος περιοχή που συνορεύει με την Αλβανία (χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης) και την Π.Γ.Δ.Μ. (διαμελισμός Γιουγκοσλαβίας και εμπλοκή στις σχέσεις των δυο πλευρών) και εκ των πραγμάτων τα παραπάνω δεδομένα περιορίζουν την ανάπτυξη επιχειρηματικών ή άλλων σχέσεων. Επιπρόσθετα, η περιμετρική θέση ως προς τον βασικό γεωγραφικό άξονα ανάπτυξης (Πάτρα-Αθήνα-Βόλος-Θεσσαλονίκη-Καβάλα) σε συνδυασμό με το μικρό μέγεθος της τοπικής αγοράς και τη χαμηλή προσπελασιμότητα, επηρεάζουν αρνητικά την ανάπτυξη της περιοχής. Η κατασκευή της Εγνατίας Οδού θα δώσει μια λύση στο νομό Καστοριάς, ενώ δεν φαίνεται να επηρεάζει άμεσα το νομό Φλώρινας.
- Την φθίνουσα δημογραφική πορεία, τα χαμηλά ποσοστά αστικοποίησης και την καθαρή εκροή ατόμων, των τελευταίων ετών ως αποτέλεσμα κρίσης στους βασικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας στη συνοριακή περιοχή. Η εγκατάλειψη της υπαίθρου και των ορεινών περιοχών είναι από τα πιο έντονα φαινόμενα στην χώρα και συνοδεύονται από σχετική στασιμότητα και οπισθοδρόμηση στα αστικά κέντρα.
- Την ανεπάρκεια του ανθρώπινου δυναμικού, τόσο στην ποσοτική, όσο και στην ποιοτική της διάσταση.
- Τις εσωτερικές ανισότητες, κυρίως μεταξύ της ανεπτυγμένης περιοχής Καστοριάς-Άργους Ορεστικού και των λοιπών μειονεκτικών ορεινών-αγροτικών περιοχών.
- Τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά των παραγωγικών τομέων της συνοριακής περιοχής. Ο κλάδος της γούνας, που αποτέλεσε κύριο στήριγμα και μοχλό οικονομικής προόδου αναπτύχθηκε σε έντονα προστατευτικό καθεστώς. Ο πρωτογενής τομέας παραμένει προσανατολισμένος σε παραδοσιακές διαρθρώσεις, σε καλλιέργειες χαμηλών απαιτήσεων σε εργασία και δεν διαθέτει επαρκή υποδομή έργων μεταποίησης και εμπορίας προϊόντων. Ανεκμετάλλευτοι παραμένουν και οι άφθονοι δασικοί και αλιευτικοί πόροι. Τέλος, ο τομέας των υπηρεσιών βρίσκεται σε σχετική υστέρηση.
- Τα περιβαλλοντικά προβλήματα από την λειτουργία ρυπογόνων βιομηχανιών (σταθμοί ηλεκτροπαραγωγής της ΔΕΗ), τις δραστηριότητες στη γεωργία (λιπάσματα, φυτοφάρμακα), τις λοιπές βιομηχανίες και τα αστικά λύματα. Τα παραπάνω έχουν σημαντική επίδραση στην έντονη μόλυνση των λιμνών που τις καθιστά μη αξιοποιήσιμες.

- Και τέλος τις ελλείψεις σε βασικές τεχνικές υποδομές, που έχουν να κάνουν κυρίως με τις ελλείψεις συγκοινωνιακές συνδέσεις και την ανάγκη σύνδεσης με την Εγνατία Οδό και τις πύλες εξόδου της χώρας προς Αλβανία (Κρυσταλλοπηγή) και Π.Γ.Δ.Μ. (Νίκη).

3.9.2. Αναπτυξιακά πλεονεκτήματα της περιοχής μελέτης.

Τα **συγκριτικά πλεονεκτήματα** της περιοχής απορρέουν κυρίως από τους άφθονους φυσικούς πόρους που διαθέτει. Πιο συγκεκριμένα:

- Οι κυριότεροι φυσικοί πόροι της συνοριακής περιοχής είναι ο ορυκτός της πλούτος (εκτεταμένα λιγνιτικά πεδία Αμυνταίου), το υδατικό της δυναμικό (ποταμός Αλιάκμονας, λίμνες Ορεστιάδας, Πρεσπών, Βεγορίτιδας, Χειμαδίτιδας, Ζάζαρης, Πετρών), τα εκτεταμένα δάση και βοσκοτόπια (π.χ. ορεινός όγκος Γράμμου) καθώς και οι πλούσιοι τουριστικοί πόροι (πόλη Καστοριάς, παλιά πόλη Φλώρινας, Πρέσπες, χιονοδρομικά κέντρα Πισοδερίου και Βιτσίου, Αρρένες, κ.λ.π.).
- Το πλούσιο υδατικό δυναμικό προσφέρεται για την ανάπτυξη ποικίλων παραγωγικών δραστηριοτήτων (αλιεία, τουρισμός, κ.λ.π.) με την προϋπόθεση ότι θα ληφθούν μέτρα αντιμετώπισης της ρύπανσης από τα αστικά και τα βιομηχανικά απόβλητα.
- Η συνοριακή περιοχή διαθέτει μεγάλο πλούτο και ποικιλομορφία τουριστικών πόλων έλξης (βιότοποι, δάση, αισθητικά τοπία, λίμνες, χιονοδρομικά κέντρα, παραδοσιακά χωριά, ιστορικοί χώροι, κ.α.). Αυτή η ποικιλία στην εναλλαγή των στοιχείων του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος δημιουργεί ένα πλαίσιο ευνοϊκών προϋποθέσεων για μια ισόρροπη στο χώρο και στις μορφές τουριστική ανάπτυξη.
- Η περιοχή έχει φυσικό συγκριτικό πλεονέκτημα στον κλάδο της κτηνοτροφίας, όπου ως σύνολο η χώρα είναι ελλειμματική, ενώ αξιόλογες είναι και οι δυνατότητες στη δασοπονία και την αλιεία εσωτερικών υδάτων.
- Ειδικότερα η περιοχή της Καστοριάς έχει δυναμική και μοναδική για τη χώρα παρουσία στον κλάδο της γουνοποιίας με κατεύθυνση εξαγωγική. Η επιχειρηματικότητα των γουναράδων που εδραιώθηκε σ' ένα διεθνές περιβάλλον αποτελεί ένα πρόσθετο πλεονέκτημα (τεχνογνωσία) για την περιοχή. Βέβαια, η ανάπτυξη του κλάδου επηρεάστηκε σημαντικά από το διεθνή ανταγωνισμό και τη

μεταβολή στις προτιμήσεις των καταναλωτών, γεγονός που αντικατοπτρίστηκε στην αύξηση της ανεργίας και τη δραματική μείωση του πληθυσμού της πόλης της Καστοριάς. Αναστροφή αυτής της τάσης εμφανίζεται τα τελευταία χρόνια, η οποία αποδίδεται στο άνοιγμα των αγορών των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.

- Η τουριστική δραστηριότητα στη συνοριακή περιοχή εμφανίζει τα τελευταία χρόνια αξιοπρόσεκτο δυναμισμό, αν και στερείται παράδοσης. Εξαιτίας της διασποράς των τουριστικών πόλων κυρίως στον αγροτικό και ορεινό χώρο η αξιοποίηση και ανάδειξη τους θα έχει πολλαπλές θετικές επιπτώσεις (απασχόληση, εισόδημα) στην ενδυνάμωση των μειονεκτικών αυτών περιοχών. Το ενδιαφέρον από πλευράς τουριστικής αξιοποίησης επικεντρώνεται στην ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (οικολογικός, αθλητικός, κ.λ.π.). μέσα από τη δημιουργία μικρής και μεσαίας κλίμακας παρεμβάσεων, που να εντάσσονται εύκολα στα ευαίσθητα οικοσυστήματα. Ακόμα μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης έχει ο ορεινός τουρισμός κυρίως με τη σωστή εκμετάλλευση των χιονοδρομικών κέντρων.

3.10. Συμπεράσματα-Σύνοψη.

Τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις που προκύπτουν από το Κεφάλαιο 3 μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Οι δυο νομοί που αποτελούν την περιοχή μελέτης της ελληνικής πλευράς, είναι οι νομοί Φλώρινας και Καστοριάς, οι οποίοι υπάγονται στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και βρίσκονται στο βορειοδυτικό άκρο της Ελλάδας, ενώ συνορεύουν με την Π.Γ.Δ.Μ. και την Αλβανία αντίστοιχα.
- Ο πληθυσμός των δυο νομών ανέρχεται στους 53.147 κάτοικους για το νομό Φλώρινας και στους 52.685 κάτοικους για το νομό Καστοριάς, σύμφωνα με την απογραφή του 1991.
- Ο δείκτης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι ελαφρώς μικρότερος και για τους δυο νομούς σε σχέση με τη χώρα.
- Οι δυο νομοί παρουσιάζουν σαφώς υψηλότερο ποσοστό ανεργίας από το μέσο ποσοστό για το σύνολο της χώρας.
- Ο πρωτογενής τομέας της οικονομίας είναι ο κυρίαρχος στους δυο νομούς, καθώς αυτοί είναι κατά παράδοση προσανατολισμένοι παραγωγικά στη γεωργία και την κτηνοτροφία.

- Η περιοχή παρουσιάζει υψηλό ποσοστό αρδευόμενων γεωργικών εκτάσεων, κυρίως όσον αφορά στο νομό Φλώρινας.
- Το κύριο είδος καλλιεργειών της περιοχής είναι οι ετήσιες καλλιέργειες.
- Τα γεωργικά προϊόντα με τη μεγαλύτερη παραγωγή είναι η σίκαλη, τα φασόλια, τα μήλα, ο σίτος και το καλαμπόκι.
- Ο νομός Φλώρινας παράγει σημαντικές ποσότητες κτηνοτροφικών προϊόντων.
- Ο δευτερογενής τομέας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος (λειτουργεί μόνο μια ΒΙ.ΠΕ. στο νομό Φλώρινας), με εξαίρεση τον πολύ ανεπτυγμένο, κατά παράδοση, κλάδο της γούνας στο νομό Καστοριάς και τον κλάδο των τροφίμων στο νομό Φλώρινας.
- Ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει σχετική ανάπτυξη και στους δυο νομούς.
- Το λιανικό εμπόριο παρουσιάζει κάποια προβλήματα, ενώ το χονδρικό εμπόριο παρουσιάζει ανοδικές τάσεις.
- Ο τουρισμός εμφανίζει σταθερή ανάπτυξη και άνοδο στο νομό Καστοριάς, αλλά στο νομό Φλώρινας η ανάπτυξη του είναι μικρότερη, ενώ η τουριστική κίνηση των δυο νομών είναι κατά κύριο λόγο εσωτερική.
- Ο τομέας των μεταφορών δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα και οι δυο νομοί βρίσκονται σε σχετική απομόνωση.
- Ο μεθοριακός σταθμός της Νίκης παρουσιάζει πολύ μικρή κίνηση, αλλά μελλοντικά προβλέπεται σημαντική άνοδος της κίνησης σ' αυτόν.
- Το σιδηροδρομικό δίκτυο είναι υποτυπώδες και υπάρχει μόνο στο νομό Φλώρινας, ενώ το μοναδικό αεροδρόμιο της περιοχής βρίσκεται στο νομό Καστοριάς και παρουσιάζει πολύ μικρή επιβατική κίνηση.
- Η περιοχή και κυρίως ο νομός Φλώρινας αποτελεί πολύ σημαντικό παραγωγό ηλεκτρικής ενέργειας εξαιτίας του ΑΗΣ Αμυνταίου και των μεγάλων λιγνιτικών κοιτασμάτων που υπάρχουν στην περιοχή Αμυνταίου, ενώ παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης στο μέλλον με τη λειτουργία και νέου σταθμού παραγωγής ενέργειας στην Αχλάδα της Φλώρινας.
- Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος, αλλά τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές επενδύσεις από τον Ο.Τ.Ε. σ' αυτόν και μελλοντικά προβλέπεται να αναπτυχθεί σημαντικά.

- Η εκπαίδευση βρίσκεται σε πολύ ικανοποιητικά επίπεδα, ενώ στην περιοχή υπάρχει και σημαντική παρουσία πανεπιστημιακών (Α.Ε.Ι.) και τεχνολογικών (Τ.Ε.Ι.) ιδρυμάτων.
- Ο τομέας της υγείας δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα και παρουσιάζει ελλείψεις σε εξοπλισμό και υποδομή.
- Η μεταρρύθμιση στην αυτοδιοίκηση με το πρόγραμμα "Ιωάννης Καποδίστριας" δημιούργησε 12 και 15 νέους Ο.Τ.Α. στο νομό Φλώρινας και στο νομό Καστοριάς αντίστοιχα.
- Το οικιστικό δίκτυο με εξαίρεση τις πόλεις της Φλώρινας και της Καστοριάς, καθώς και τις κωμοπόλεις του Αμυνταίου και του Αργους Ορεστικού, αποτελείται κυρίως από χωριά και μικρούς οικισμούς.
- Το περιβάλλον παρουσιάζει αρκετά προβλήματα μεταξύ των οποίων η υποβάθμιση των υδάτων των περισσότερων λιμνών της περιοχής, η αλλοίωση του φυσικού τοπίου στα λιγνιτωρυχεία της περιοχής Αμυνταίου και η μόλυνση της ατμόσφαιρας από τη λειτουργία των σταθμών παραγωγής ενέργειας στην ευρύτερη περιοχή.
- Οι νομοί Φλώρινας και Καστοριάς, όπως προκύπτει από την ανάλυση του Κεφαλαίου 3, παρουσιάζουν πολλές δυνατότητες συνεργασίας με τους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν της Π.Γ.Δ.Μ., οι οποίες εξετάζονται στο Κεφάλαιο 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ανάλυση του παραγωγικού συστήματος της συνοριακής περιοχής της Π.Γ.Δ.Μ.

4.1.Εισαγωγή.

Στο κεφάλαιο 4 επιχειρείται να γίνει μια συνοπτική εξέταση και ανάλυση των χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν οι συνοριακοί νομοί Μοναστηρίου (Bitola) και Ρέσεν (Resen) της Π.Γ.Δ.Μ. Η εξέταση αυτή του παραγωγικού συστήματος και των χαρακτηριστικών των δυο νομών έχει ως σκοπό την αποκρυστάλλωση και τον προσδιορισμό των βασικών ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζονται στην περιοχή και βασίζεται αποκλειστικά σε στοιχεία από τα Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ. για το 1993, 1996 και 1998. Η συνοπτική ανάλυση ξεκινά από την παράθεση ορισμένων γενικών στοιχείων (φυσικών, δημογραφικών και οικονομικών). Στη συνέχεια εξετάζεται η απασχόληση στους δυο νομούς. Ακολουθούν οι τομείς της τοπικής οικονομίας (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής) και έπειτα ο τομέας των υποδομών και του οικισμού. Μετά την ανάλυση, παρουσιάζονται στις τελευταίες παραγράφους τα αναπτυξιακά προβλήματα αλλά και οι αναπτυξιακές δυνατότητες και προοπτικές της περιοχής ώστε να φανούν οι βασικοί αναπτυξιακοί άξονες αλλά και να αναδειχθούν οι προοπτικές και οι τομείς πιθανής διασυνοριακής συνεργασίας με την αντίστοιχη πλευρά της Ελλάδας (νομοί Φλώρινας και Καστοριάς).

Τα στοιχεία που παρατίθενται είναι από το 1991 μέχρι και το 1995, ώστε να συμβαδίζουν, κατά το δυνατό, με τα αντίστοιχα στοιχεία που χρησιμοποιούνται στο Κεφάλαιο 3. Η ανάλυση του Κεφαλαίου 4 γίνεται σε αντιστοιχία με την ανάλυση του Κεφαλαίου 3 που προηγήθηκε, ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση των βασικών δομών των δυο συνοριακών περιοχών (Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ.) που εξετάζονται. Οι πίνακες και τα στοιχεία παρατίθενται με αντικειμενικό στόχο να είναι αντίστοιχοι με την ανάλυση της ελληνικής περιοχής μελέτης, όμως αυτό δεν είναι δυνατό για όλες τις παραγράφους της ανάλυσης, διότι λόγω της πρόσφατης σύστασης του κράτους της Π.Γ.Δ.Μ. δεν υπάρχει πλήρης βάση στατιστικών δεδομένων σε επίπεδο νομών. Έτσι στα σημεία όπου υπάρχουν στοιχεία για την περιοχή μελέτης (νομοί Ρέσεν και Μοναστηρίου), αυτά χρησιμοποιούνται στην ανάλυση. Αντίθετα όπου υπάρχει έλλειψη στοιχείων σε επίπεδο νομού τα στοιχεία που παρατίθενται αφορούν συνολικά

την Π.Γ.Δ.Μ. ώστε να δίνεται, τουλάχιστον, μια εικόνα για τα συγκεκριμένα μεγέθη όσον αφορά στη γειτονική χώρα και να διεξάγονται κάποια συμπεράσματα όσον αφορά στις δυνατότητες συνεργασίας σε κάθε περίπτωση.

4.2. Γενικά χαρακτηριστικά (φυσικά, δημογραφικά, οικονομικά) της περιοχής.

Οι δύο συνοριακοί νομοί της Π.Γ.Δ.Μ. που αποτελούν την περιοχή μελέτης είναι οι νομοί του Ρέσεν και του Μοναστηριού. Η Π.Γ.Δ.Μ., που συνορεύει με τη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, είναι μια νεοσύστατη μικρή χώρα και πρωτεύουσα της είναι τα Σκόπια, η επίσημη γλώσσα της χώρας είναι η σλαβική, ενώ η επίσημη θρησκεία είναι η ορθόδοξη χριστιανική. Η περιοχή μελέτης της Π.Γ.Δ.Μ. φαίνεται στον Χάρτη 4.1, όπου διακρίνονται οι δυο νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν, οι οποίοι περικλείονται από την έντονη πορτοκαλί γραμμή.

Χάρτης 4.1: Η περιοχή των νομών Μοναστηριού και Ρέσεν.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από ηλεκτρονική διεύθυνση www.lib.utexas.edu/Libs/PCL/Map_collection.

Η περιοχή μελέτης είναι κυρίως ορεινή, ενώ έχει και δυο οροπέδια, αυτό του Μοναστηριού-Πρίλεπ (που είναι και το εκτενέστερο της χώρας) στο νομό

Μοναστηριού και των Πρεσπών στο νομό Ρέσεν. Η συνολική έκταση είναι 1.716 τ. χλμ. για το νομό Μοναστηριού και 746 τ. χλμ. για το νομό Ρέσεν, ενώ η συνολική έκταση της χώρας φθάνει τα 25.713 τ. χλμ. Η περιοχή δεν διαθέτει πρόσβαση στη θάλασσα, αλλά κατέχει το μεγαλύτερο μέρος της λίμνης Πρέσπας που βρίσκεται στο νομό του Ρέσεν και αποτελεί το σημαντικότερο υδάτινο πόρο των δυο νομών. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί και η ύπαρξη σημαντικής ποσότητας λιγνίτη στο οροπέδιο Μοναστηριού-Πρίλεπ, ιδιαιτέρως στο νομό Μοναστηριού.

Η σύνθεση του πληθυσμού της χώρας είναι ανομοιογενής (σε αντίθεση με την Ελλάδα και την ελληνική περιοχή μελέτης) και αποτελείται από Σλαβομακεδόνες (66,82%), Αλβανούς (22,78%), Τούρκους (3,81%), Ρομ (2,30%), Σέρβους (1,93%), Βλάχους (0,42%) και λοιπούς (1,94%). Η πληθυσμιακή σύνθεση της περιοχής μελέτης είναι για το νομό του Μοναστηριού, Σλαβομακεδόνες 92,46%, Αλβανοί 3,04%, Τούρκοι 1,38%, Ρομ 1,26%, Σέρβοι 0,43%, Βλάχοι 0,68% και λοιποί 0,76%, ενώ για το νομό Ρέσεν Σλαβομακεδόνες 76,70%, Αλβανοί 8,46%, Τούρκοι 11,99%, Ρομ 0,53%, Σέρβοι 0,32%, Βλάχοι 0,13% και λοιποί 1,87% (Τσιάπα, 1998). Συνεπώς, η πληθυσμιακή σύνθεση της περιοχής μελέτης είναι πιο συμπαγής όσον αφορά στον πληθυσμό των Σλαβομακεδόνων σε σχέση με το σύνολο της χώρας.

Ο πληθυσμός σύμφωνα με την απογραφή του 1994 είναι 108.203 κάτοικοι για το νομό Μοναστηριού και 17.681 κάτοικοι για το νομό Ρέσεν. Η πληθυσμιακή πυκνότητα στους δυο νομούς είναι αντίστοιχα, 80,01 και 29,80 κάτοικοι ανά τ. χλμ. όταν για το σύνολο της χώρας το αντίστοιχο μέγεθος είναι 80,24 κάτοικοι ανά τ. χλμ. Ο νομός του Ρέσεν, συνεπώς είναι αραιοκατοικημένος, σε αντίθεση με το νομό Μοναστηριού που βέβαια συμπεριλαμβάνει και το σημαντικό αστικό κέντρο της πόλης του Μοναστηριού, με αποτέλεσμα η μέση πυκνότητα του πληθυσμού να αυξάνεται σημαντικά. Τα τελευταία 13 χρόνια (1981-1994), ο πληθυσμός της περιοχής μειώνεται με ρυθμούς υψηλότερους από αυτούς για το σύνολο της χώρας. Στο νομό Μοναστηριού παρατηρείται σημαντική μείωση του πληθυσμού κατά τη δεκαετία 1981-1991 κατά 10,99%, ενώ εξίσου σημαντική μείωση παρατηρείται και κατά την περίοδο 1991-1994 κατά 14,60%. Όσον αφορά στο νομό του Ρέσεν, ο πληθυσμός μειώνεται τόσο την δεκαετία του 1981-1991 κατά 7,76%, όσο και την περίοδο 1991-1994 κατά 33,10% που αποτελεί πολύ σημαντική πληθυσμιακή συρρίκνωση. Αντίθετα ο πληθυσμός της χώρας παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, της τάξης του 6,14% κατά την περίοδο 1981-1991, ενώ μειώνεται κατά 4,52% την περίοδο 1991-1994. Βέβαια η γενική πληθυσμιακή μείωση που παρατηρείται κατά

την περίοδο 1991-1994 οφείλεται κυρίως στον εμφύλιο πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας που ξέσπασε την ίδια περίοδο. Οι πληθυσμιακές μεταβολές, όπως αυτές παρατέθηκαν παραπάνω, μπορούν να απεικονιστούν και από τα δεδομένα του Πίνακα 4.1, όσον αφορά στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν, αλλά και το σύνολο της Π.Γ.Δ.Μ.

ΕΤΗ	Ν. Μοναστηριού	Ν. Ρέσεν	Σύνολο χώρας
1981	137.636	25.360	1.909.136
1991	124.003	23.533	2.033.964
1994	108.203	17.681	1.945.932
Μεταβολή σε απόλυτα μεγέθη			
Α.π. Μετ. 1981-1991	-13.633	-1.827	124.828
Α.π. Μετ. 1991-1994	-15.800	-5.852	-88.032
Ποσοστιαία μεταβολή (%)			
% 1981-1991	-10,99	-7,76	6,14
% 1991-1994	-14,60	-33,10	-4,52

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ και Τσιάπα, 1998.

Ο δείκτης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ του νομού Μοναστηριού σε σχέση με αυτό του συνόλου της χώρας (Π.Γ.Δ.Μ. =100), κινείται κατά την περίοδο 1989-1995 μεταξύ των τιμών 118 και 135, ενώ για το 1995 βρίσκεται στο 125, ενώ για το νομό Ρέσεν ο δείκτης κινείται αντίστοιχα μεταξύ του 79 και του 152 και για το έτος 1995 είναι 100. Η περιοχή μελέτης, συνεπώς, παρουσιάζει γενικά υψηλότερο δείκτη κατά κεφαλήν ΑΕΠ από το σύνολο χώρας, ενώ ο νομός του Μοναστηριού παρουσιάζει διαχρονικά μια σταθερότητα του συγκεκριμένου δείκτη σε υψηλές τιμές χωρίς απότομες και μεγάλες διακυμάνσεις.

Η συμμετοχή του κάθε τομέα της οικονομικής δραστηριότητας στη διαμόρφωση του ΑΕΠ κάθε νομού αλλά και του συνόλου της χώρας παρατίθενται στον Πίνακα 4.2. Τα ποσοστά του Πίνακα προκύπτουν από δεδομένα του έτους 1991, καθώς στάθηκε αδύνατο να βρεθούν μεταγενέστερα στοιχεία.

	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας
Ν. Μοναστηριού	19,35	53,72	26,93
Ν. Ρέσεν	18,28	50,22	31,49
Σύνολο χώρας	14,29	39,71	46,00

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ και Τσιάπα, 1998.

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 4.2 η συμμετοχή των παραγωγικών τομέων στη διαμόρφωση του ΑΕΠ του νομού του Μοναστηριού, είναι 19,35% για τον

πρωτογενή τομέα, 53,72% για το δευτερογενή και 26,93% για τον τριτογενή. Για το νομό Ρέσεν τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 18,28%, 50,22% και 31,49%. Όσον αφορά στην οικονομική διάρθρωση της χώρας ο πρωτογενής τομέας δίνει το 14,29% του ΑΕΠ ενώ ο δευτερογενής τομέας το 39,71% και ο τριτογενής τομέας το 46%. Το βασικό στοιχείο που προκύπτει από τον Πίνακα 4.2, είναι η μεγάλη συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στην οικονομία της περιοχής μελέτης που σημαίνει πως διαθέτει σημαντική υποδομή όσον αφορά στην μεταποιητική δραστηριότητα. Ο βασικός τομέας της οικονομίας της περιοχής, είναι λοιπόν ο δευτερογενής. Ο πρωτογενής τομέας κινείται σε χαμηλά επίπεδα, αλλά κάπως υψηλότερα από τα αντίστοιχα για το σύνολο χώρας. Τέλος όσον αφορά στον τριτογενή τομέα, αυτός εμφανίζεται αισθητά μικρότερος από τον αντίστοιχο για το σύνολο της χώρας, πράγμα που σημαίνει ότι το εμπόριο και οι υπηρεσίες δεν βρίσκονται στο βέλτιστο επίπεδο.

Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της οικονομίας της Π.Γ.Δ.Μ. είναι ότι χαρακτηριζόταν από στασιμότητα και ανισορροπία μέχρι το 1994. Υπήρχε υψηλό ποσοστό ανεργίας το οποίο κυμαινόταν μεταξύ 18% και 19% στη περίοδο 1990-1994. Η Π.Γ.Δ.Μ. παρουσιάζει από το 1994 σημεία ανάκαμψης στον τομέα του ΑΕΠ, της βιομηχανικής παραγωγής και σε άλλους τομείς. Ο ιδιωτικός τομέας συνεχίζει να αυξάνει την συμμετοχή του ενώ αντίθετα ο τραπεζικός τομέας παραμένει αδύναμος αν και μετά την παρέμβαση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου εισήλθε σε τροχιά εξυγίανσης. Ο κρατικός προϋπολογισμός είναι ελλειμματικός και το έλλειμμα κυμαίνεται την περίοδο 1990-1996 από 1% έως 11%. Το εξωτερικό εμπόριο παρουσιάζει αυξομειώσεις στην περίοδο 1990-1995. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι επίσης ελλειμματικό. Το εξωτερικό χρέος κυμαίνεται μεταξύ 800-1.080 εκ. δολ. στην περίοδο 1990-1995. Η Π.Γ.Δ.Μ. εξάγει κυρίως κατεργασμένα πετρελαιοειδή και προϊόντα ξύλου. Οι συναλλαγματικές υποχρεώσεις της χώρας ανέρχονταν το 1994 σε 439 εκ. δολ. Η εισροή ξένων κεφαλαίων είναι περιορισμένη στην Π.Γ.Δ.Μ. Το 1989-1990 πραγματοποιήθηκαν συνολικά 21 ξένες επενδύσεις ύψους 15 εκ. δολ. Πρώτη χώρα ήταν η Ελλάδα με 39%. Στη συνέχεια οι όροι χειροτέρευσαν με συνέπεια η εισροή να μειωθεί το 1991 σε 14 εκ. δολ., το 1992 σε 9 εκ. δολ. και να διακοπεί εντελώς το 1993. Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι μετά το 1994 η Π.Γ.Δ.Μ. είναι επιλέξιμη χώρα για σημαντικό αριθμό προγραμμάτων της Ε.Ε. (παράγραφος 1.4 και 2.3.3) και μπορεί να χρηματοδοτηθεί σε ορισμένους βασικούς τομείς και δράσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της (Μπαμπανάσης, 1994).

4.3.Απασχόληση.

Η απασχόληση και η ανεργία για την περιοχή μελέτης και το σύνολο της χώρας παρουσιάζεται στον Πίνακα 4.3 και για το έτος 1992.

	Ενεργός πληθυσμός	Απασχολούμενοι	Συνολικός πληθυσμός	Ανεργοί
Ν. Μοναστηριού	50.286	33.309	124.003	16977
%	40,55	26,86	100	33,76
Ν. Ρέσεν	6.151	4.447	23.533	1704
%	26,14	18,90	100	27,70
Σύνολο χώρας	705.300	446.117	2.033.964	259.183
%	34,68	21,93	100	36,75

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Ο αριθμός των απασχολούμενων για την περιοχή μελέτης είναι όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4.3, 33.309 απασχολούμενοι στο νομό Μοναστηριού και 4.447 απασχολούμενοι στο νομό Ρέσεν, όταν στο σύνολο της χώρας οι απασχολούμενοι φθάνουν τους 446.117. Το ποσοστό απασχολούμενων προς το συνολικό πληθυσμό είναι 21,93% για την Π.Γ.Δ.Μ., ενώ για το νομό Μοναστηριού είναι 26,86%, δηλαδή σε υψηλότερα επίπεδα, και για το νομό Ρέσεν 18,90%, δηλαδή σαφώς χαμηλότερο από το ποσοστό της χώρας. Τέλος ο ενεργός πληθυσμός για το σύνολο της Π.Γ.Δ.Μ. φθάνει το 34,68% του συνολικού πληθυσμού, ενώ για το νομό Μοναστηριού το 40,55% και για το νομό Ρέσεν το 26,14%.

Η ανεργία, στο σύνολο της χώρας αγγίζει το 36,75% και υπολογίζεται με βάση τον ενεργό πληθυσμό, ενώ είναι πολύ υψηλότερη από το αντίστοιχο ποσοστό για την Ελλάδα, που είναι 8,09% για την ίδια χρονιά (Πίνακας 3.4, παράγραφος 3.3). Το υψηλό ποσοστό της ανεργίας στην Π.Γ.Δ.Μ. οφείλεται στη μετάβαση της χώρας στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς από την οικονομία του προηγούμενου συγκεντρωτικού της καθεστώτος, από τον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας και τα επακόλουθα που αυτός επέφερε και, τέλος, από την ανάγκη της αναδιάρθρωσης του οικονομικού ιστού της χώρας με σκοπό την προσαρμογή του οικονομικού συστήματος της στα νέα δεδομένα. Η ανεργία στην περιοχή μελέτης είναι στο νομό Μοναστηριού 33,76% και στο νομό Ρέσεν 27,70%. Συνεπώς τα ποσοστά της ανεργίας είναι χαμηλότερα στην περιοχή μελέτης. Το μεγάλο ποσοστό της ανεργίας που παρατηρείται, κυρίως στο νομό Μοναστηριού, οφείλεται στην κρίση που περνάει

ο κραταιός παλαιότερα δευτερογενής τομέας λόγω της περιόδου μετάβασης που διέρχεται η οικονομία της χώρας, η οποία επιφέρει αρνητικές επιδράσεις σ' αυτόν. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι το ποσοστό της ανεργίας μετά το 1992, τόσο στη χώρα, όσο και στην περιοχή μελέτης δείχνει να αυξάνεται, καθώς τα προβλήματα, που αναλύθηκαν παραπάνω στην ίδια παράγραφο, κυρίως επιτείνονται, παρά λύνονται.

Στη συνέχεια, και όσον αφορά στην απασχόληση, δίνεται ο Πίνακας 4.4 που παρουσιάζει την απασχόληση κατά παραγωγικούς τομείς για την περιοχή μελέτης και το έτος 1991.

Πίνακας 4.4: Απασχόληση κατά τομέα παραγωγικής δραστηριότητας στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1991.			
	Νομός Μοναστηριού	Νομός Ρέσεν	Σύνολο χώρας
Πρωτογενής τομέας	4124	294	45538
%	11,92	6,09	8,48
Δευτερογενής τομέας	16991	2699	263667
%	49,11	55,88	49,10
Τριτογενής τομέας	13482	1837	227795
%	38,97	38,03	42,42
Σύνολο	34.597	4.830	537.000
%	100	100	100

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Από τα στοιχεία του Πίνακα 4.4 εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο κυρίαρχος παραγωγικός τομέας όσον αφορά στην απασχόληση είναι ο δευτερογενής, τόσο στο σύνολο της χώρας, όσο και στην περιοχή μελέτης και μάλιστα με περισσότερη έμφαση. Ο πρωτογενής τομέας αντίθετα είναι πολύ περιορισμένος όσον αφορά στην απασχόληση σε αυτόν για το σύνολο της χώρας, ενώ στο νομό Ρέσεν είναι ακόμα ασθενέστερος. Αντίθετα στο νομό Μοναστηριού ο πρωτογενής τομέας έχει και πάλι μικρό ποσοστό απασχόλησης, αλλά αυτό είναι σαφώς υψηλότερο από το ποσοστό του συνόλου της χώρας και αυτό διότι περιλαμβάνει στην έκτασή του σημαντικές γεωργικές και καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Τέλος ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει σημαντική απασχόληση, αλλά στην περιοχή μελέτης έχει αισθητά χαμηλότερη συμμετοχή όσον αφορά στην απασχόληση, που σημαίνει ότι βρίσκεται σε χαμηλότερο σημείο ανάπτυξης από το σύνολο της χώρας.

4.4. Πρωτογενής τομέας.

Ο πρωτογενής τομέας είναι ο πιο μικρός στην περιοχή μελέτης, όσον αφορά στην συμμετοχή του στον σχηματισμό του ΑΕΠ των δυο νομών, αλλά και όσον αφορά στο ποσοστό της απασχόλησης σ' αυτόν. Αυτό οφείλεται στη μεγάλη ανάπτυξη που έχει ο δευτερογενής τομέας στους δυο νομούς, με αποτέλεσμα ο πρωτογενής να παραγκωνίζεται σε σημαντικό βαθμό.

Ο τομέας της γεωργίας αναλύεται σε πρώτο στάδιο με τον Πίνακα 4.5 ο οποίος παρουσιάζει τις χρήσεις του εδάφους των δυο νομών, και μεταξύ αυτών και την γεωργική γη της περιοχής για το έτος 1992.

Πίνακας 4.5: Κατηγορίες χρήσεων εδάφους νομών Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992 (σε στρ.)					
	Γεωργική γη	Βοσκότοποι	Δάση*	Άλλες χρήσεις	Σύνολο έκτασης
Ν. Μοναστηριού	589.640	630.360	420.890	75.110	1.716.000
%	34,36	36,73	24,53	4,38	100
Ν. Ρέσεν	108.400	90.711	224.310	322.579	746.000
%	14,53	12,16	30,07	43,24	100
Σύνολο χώρας	6.075.030	7.007.710	9.056.530	3.573.730	25.713.000
%	23,63	27,25	35,22	13,90	100

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

(*)= Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το 1991, αλλά μόνο για το 1979.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4.5 η γεωργική γη αποτελεί σημαντικό τμήμα του εδάφους του νομού Μοναστηριού (34,36%), ενώ υπάρχουν και μεγάλες εκτάσεις βοσκοτόπων (36,73%), αλλά και σημαντικές δασικές εκτάσεις (24,53%). Συνεπώς ο νομός Μοναστηριού μπορεί κάλλιστα να αναπτύξει περισσότερο τον πρωτογενή τομέα τόσο όσον αφορά στην γεωργία, όσο και στην κτηνοτροφία. Ο νομός Ρέσεν αντίθετα έχει πολύ μικρότερη επιφάνεια γεωργικής γης (14,53%), αλλά και βοσκοτόπων (12,16%), ενώ παρουσιάζει σημαντικό ποσοστό δασικών εκτάσεων (30,07%). Βέβαια πρέπει να επισημανθεί ότι μεγάλο τμήμα της επιφάνειας του νομού Ρέσεν καταλαμβάνει και το τμήμα της λίμνης Πρέσπας που ανήκει στην Π.Γ.Δ.Μ. Παρόλ' αυτά ο νομός του Ρέσεν δεν εμφανίζει σημαντικές προοπτικές, από την πλευρά του μεγέθους των εκτάσεων που χρησιμοποιούνται από τον πρωτογενή τομέα.

Τα παραπάνω συμπεράσματα μπορούν να επιβεβαιωθούν και από τα στοιχεία που παρατίθενται στον Πίνακα 4.6, ο οποίος δείχνει τις αρδευόμενες εκτάσεις της γεωργικής γης των νομών Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995, καθώς και τη μεταβολή του ποσοστού τους κατά την περίοδο αυτή.

Πίνακας 4.6: Αρδευόμενες και αρδευθείσες εκτάσεις των ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992,1995 (στρ.).

	1992		1995		Μεταβολή 1992-1995 αρδευόμενων εκτάσεων
	Αρδευόμενες	Συν. γεωργικής γης	Αρδευόμενες	Συν. γεωργικής γης	
Ν. Μοναστηριού	103.330	589.640	64.190	586.030	
%	17,52	100	10,95	100	-6,57
Ν. Ρέσεν	13.220	108.400	29.040	109.200	
%	12,20	100	26,59	100	14,40
Σύνολο χώρας	667.550	6.075.030	469.870	6.020.680	
%	10,99	100	7,80	100	-3,18

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Στον Πίνακα 4.6 φαίνεται ότι οι αρδευόμενες εκτάσεις είναι για το νομό Μοναστηριού 103.330 στρ. (17,52%) για το 1992 και 64.190 στρ. (10,95%) για το 1995, ενώ για το νομό Ρέσεν 13.220 στρ. (12,20%) για το 1992 και 29.040 στρ. (26,59%) για το 1995, όταν για το σύνολο της χώρας τα συγκεκριμένα μεγέθη είναι 667.550 στρ. (10,99%) και 469.870 στρ (7,80%) αντίστοιχα. Η απόλυτη μεταβολή του ποσοστού των αρδευόμενων γεωργικών εκτάσεων κατά την περίοδο 1992-1995 είναι -6,57% για το νομό Μοναστηριού, 14,40% για το νομό Ρέσεν και -3,18% για την Π.Γ.Δ.Μ. Στον νομό Μοναστηριού συνεπώς υπάρχει πολύ μεγάλη μείωση των αρδευόμενων εκτάσεων η οποία επιβεβαιώνει τη δευτερεύουσα σημασία που έχει ο τομέας της γεωργίας για το νομό, αν και το ποσοστό παραμένει υψηλότερο από το σύνολο χώρας λόγω της ύπαρξης ενός από τα μεγαλύτερα οροπέδια (Μοναστηριού-Πρίλεπ) σ' αυτήν. Αντίθετα, στο νομό Ρέσεν οι αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις παρουσιάζουν πολύ σημαντική αύξηση που όμως δεν έχει τόσο μεγάλο θετικό αντίκρυσμα για το τομέα, αφού οι γεωργικές εκτάσεις είναι πολύ περιορισμένες στο νομό (Πίνακας 4.5).

Η κατανομή της καλλιεργούμενης γης για την περιοχή μελέτης κατά βασικές κατηγορίες χρήσης για το 1992 παρουσιάζονται, στη συνέχεια, στον Πίνακα 4.7.

Πίνακας 4.7: Κατανομή της καλλιεργούμενης γης σε βασικές κατηγορίες χρήσης για τους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992 (στρ.).

	Ετήσιες καλ.	Αμπέλια, σταφιδάμπελα	Λενδρώδεις καλ.	Λοιπές καλλιεργ.	Συνολο γεωργικής γης
Ν. Μοναστηριού	557.880	13.130	12.300	6.330	589.640
%	94,61	2,23	2,09	1,07	100
Ν. Ρέσεν	71.570	4.950	28.040	3.840	108.400
%	66,02	4,57	25,87	3,54	100
Σύνολο χώρας	5.504.670	338.580	214.720	17.060	6.075.030
%	90,61	5,57	3,53	0,28	100

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Στον Πίνακα 4.7 φαίνεται ότι η βασικότερη κατηγορία καλλιεργειών που χρησιμοποιείται στην περιοχή μελέτης αλλά και συνολικά στην Π.Γ.Δ.Μ. είναι οι ετήσιες καλλιέργειες σε ποσοστά 94,61% για το νομό Μοναστηριού, 66,02% για το νομό Ρέσεν και 90,61% για το σύνολο της χώρας. Οι υπόλοιπες καλλιέργειες, δηλαδή τα αμπέλια και σταφιδάμπελα, οι δενδρώδεις και οι λοιπές καλλιέργειες αποτελούν πολύ χαμηλό ποσοστό τόσο στην περιοχή μελέτης, όσο και στο σύνολο της χώρας. Εξαιρέση αποτελούν οι δενδρώδεις καλλιέργειες στο νομό Ρέσεν όπου φαίνεται να ευδοκιμούν περισσότερο (25,87% του συνόλου γεωργικής γης του νομού). Ενδεχομένως η ύπαρξη της λίμνης Πρέσπας ευνοεί κλιματολογικά την ανάπτυξη των δενδρώδων καλλιεργειών (Statistical Yearbooks).

Τα βασικότερα γεωργικά προϊόντα που παράγει η περιοχή μελέτης και η Π.Γ.Δ.Μ. είναι ο σίτος, ο καπνός, το καλαμπόκι, τα φρούτα και τα σταφύλια.

Πίνακας 4.8: Παραγωγή βασικών γεωργικών ειδών στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992,1995 (τον).

	1992			1995		
	Ν. Μοναστηριού	Ν. Ρέσεν	Σύνολο χώρας	Ν. Μοναστηριού	Ν. Ρέσεν	Σύνολο χώρας
Σίτος	55.462	3.714	299.522	72.733	3.359	381.226
Εθν. Συμ. %	18,52	1,24	100	19,08	0,88	100
Καπνός	2.288	54	26.502	1.142	0	15.863
Εθν. Συμ. %	8,63	0,20	100	7,20	0	100
Καλαμπόκι	12.299	344	130.259	18.927	184	165.652
Εθν. Συμ. %	9,44	0,26	100	11,43	0,11	100
Φρούτα	12.181	42.350	168.392	6.238	35.293	122.959
Εθν. Συμ. %	7,23	25,15	100	5,07	28,70	100
Σταφύλια	8.760	1.353	264.614	6.016	1.401	190.677
Εθν. Συμ. %	3,31	0,51	100	3,16	0,73	100

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Οι παραγωγές των παραπάνω γεωργικών προϊόντων για τα έτη 1992 και 1995 παρατίθενται στον Πίνακα 4.8. Παράλληλα με τις παραγωγές, υπολογίζεται και η εθνική συμμετοχή κάθε νομού για τις βασικές κατηγορίες των γεωργικών προϊόντων, ώστε να φάνει, μέχρι ενός σημείου, η εξειδίκευση του νομού σε κάθε κατηγορία (παρ. 3.4). Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 4.8, η παραγωγή των βασικών γεωργικών προϊόντων είναι σταθερή ή φθίνουσα κατά τη χρονική περίοδο 1992-1995 για την περιοχή μελέτης εκτός της παραγωγής σίτου από το νομό Μοναστηριού και της παραγωγής φρούτων από το νομό Ρέσεν. Σε γενικές γραμμές ο νομός Μοναστηριού συμμετέχει με υψηλά ποσοστά στην εθνική παραγωγή των βασικών προϊόντων, αν

και τα ποσοστά του μειώνονται μεταξύ 1992 και 1995. Το βασικό πλεονέκτημα του νομού είναι η παραγωγή σίτου που φθάνει το 18,52% του συνόλου το 1992 και το 19,08% το 1995. Συνεπώς ο νομός Μοναστηριού αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παροχέα και παραγωγό σίτου για την Π.Γ.Δ.Μ. Ο νομός Ρέσεν, από την άλλη πλευρά, παρουσιάζει επίσης φθίνουσα πορεία στην παραγωγή των βασικών γεωργικών προϊόντων μεταξύ του 1992 και του 1995, ενώ η συμμετοχή του στην εθνική παραγωγή είναι πολύ μικρή, εκτός του τομέα της παραγωγής φρούτων, που για την αντίστοιχη περίοδο μειώνεται ως παραγόμενη ποσότητα (42.350 τον. για το 1992 και 35.293 τον. για το 1995), αλλά αυξάνεται σημαντικά η συμμετοχή στην εθνική παραγωγή φρούτων από 25,15% το 1992, σε 28,70% το 1995. Ο νομός Ρέσεν λοιπόν παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην παραγωγή φρούτων για την Π.Γ.Δ.Μ. όσον αφορά τη γεωργική παραγωγή, χωρίς όμως να προσφέρει σε κανένα άλλο τομέα της γεωργικής παραγωγής της χώρας.

Ο τομέας της **κτηνοτροφίας** δεν βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα στην περιοχή μελέτης, αλλά και στο σύνολο της χώρας.

Πίνακας 4.9: Αριθμός ζώων κατά είδος στην Π.Γ.Δ.Μ. για το 1992 και το 1995.

	1992	1995	% Μεταβολή 1992-1995
Βοοειδή	284.919	283.237	-0,59
Προβατοειδή	2.351.408	2.319.905	-1,36
Αιγοειδή	*	*	*
Χοίροι	173.006	175.063	1,18
Πουλερικά	4.297.350	4.879.873	11,94

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

(*)= Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Στον Πίνακα 4.9 παρατίθεται ο αριθμός των ζώων που χρησιμοποιούνται στον κτηνοτροφικό τομέα για το σύνολο της Π.Γ.Δ.Μ και για τα έτη 1992 και 1995. Τα αντίστοιχα στοιχεία για τους νομούς Ρέσεν και Μοναστηριού δεν είναι διαθέσιμα. Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 4.9 οι αριθμοί των ζώων της Π.Γ.Δ.Μ. είναι αναλογικά μικρότεροι από τους αντίστοιχους για το σύνολο της Ελλάδας (Πίνακας 3.11, παράγραφος 3.4), ενώ παρουσιάζουν μικρές αυξομειώσεις κατά την περίοδο 1992-1995, με εξαίρεση τη σημαντική αύξηση του αριθμού των πουλερικών στη χώρα (μεταβολή κατά 11,94% μεταξύ 1992 και 1995). Συνεπώς, όσον αφορά στην περιοχή μελέτης της Π.Γ.Δ.Μ., σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα, μπορεί να εκτιμηθεί πως η κτηνοτροφία δεν είναι εξαιρετικά ανεπτυγμένη αλλά παρουσιάζει

σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης έχοντας μεγάλες εκτάσεις βοσκοτόπων που προφανώς δεν υφίστανται την απαραίτητη εκμετάλλευση για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας.

Η παραγωγή των δυο πιο βασικών κτηνοτροφικών προϊόντων για την Π.Γ.Δ.Μ. και για τα έτη 1992 και 1995 δίνεται στον Πίνακα 4.10. Τα αντίστοιχα δεδομένα δεν είναι διαθέσιμα για την περιοχή μελέτης ούτε και σε αυτή την περίπτωση.

	1992	1995	% Μεταβολή 1992-1995
Κρέας	34.114	29.375	-16,13
Γάλα	175.790	197.834	11,14

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Στον Πίνακα 4.10 φαίνεται η παραγωγή κρέατος και γάλακτος για την περίοδο 1992-1995. Το συμπέρασμα σχετικά με τη μικρή σημασία και ανάπτυξη της κτηνοτροφίας στην Π.Γ.Δ.Μ. επιβεβαιώνεται και με τα παραπάνω στοιχεία, καθώς οι παραγόμενες ποσότητες κρέατος και γάλακτος είναι σχετικά μικρές αναλογικά με τις αντίστοιχες για την Ελλάδα (Πίνακας 3.12, παράγραφος 3.4). Εκτός των άλλων η παραγωγή κρέατος στην Π.Γ.Δ.Μ. μειώνεται κατά 16,13% μεταξύ 1992 και 1995, ενώ η αύξηση κατά 11,14% της παραγωγής γάλακτος την ίδια περίοδο, είναι μεν θετική, αλλά δεν αποτελεί μια πολλά υποσχόμενη εξέλιξη, ως προς την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας στη χώρα (Statistical Yearbooks). Όσον αφορά την περιοχή μελέτης, για το συγκεκριμένο ζήτημα και πάλι μπορεί να εκτιμηθεί ότι δεν αποτελεί τον πλέον σημαντικό τομέα της τοπικής οικονομίας, αν και αναλογικά η κατάσταση στους δυο νομούς πιθανόν να είναι καλύτερη από το μέσο όρο της χώρας εξαιτίας της μορφολογίας του εδάφους (σημαντικές επιφάνειες βοσκοτόπων, Πίνακας 4.5).

Ο **δασικές** εκτάσεις της περιοχής μελέτης είναι σημαντικές (24,53% για το νομό Μοναστηριού και 30,07% για το νομό Ρέσεν, Πίνακας 4.5) όσον αφορά στην έκταση τους, αν και η Π.Γ.Δ.Μ. συνολικά έχει μεγαλύτερο ποσοστό δασικών εκτάσεων (35,22%). Η δασική παραγωγή είναι πολύ σημαντική αναλογικά με το μέγεθος της χώρας και αυτό σημαίνει πως η εκμετάλλευση των άφθονων δασικών πόρων που διαθέτει η χώρα γίνεται με αποτελεσματικότητα. Η παραγωγή στρογγυλής ξυλείας δίνεται στον Πίνακα 4.11 για την περιοχή μελέτης και για τα έτη 1992 και 1995.

Πίνακας 4.11: Παραγωγή στρογγυλής ξυλείας στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992 και το 1995 (μ³).

	1992		1995	
	Παραγωγή στρ. Ξυλείας	% εθν. συμμετοχή	Παραγωγή στρ. Ξυλείας	% εθν. συμμετοχή
Ν. Μοναστηριού	60.916	5,56	46.779	4,79
Ν. Ρέσεν	18.590	1,70	22.510	2,30
Σύνολο χώρας	1.095.678	100	977.295	100

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα 4.11 η παραγωγή στρογγυλής ξυλείας είναι πολύ υψηλή για το σύνολο της Π.Γ.Δ.Μ. (η αντίστοιχη παραγωγή για την Ελλάδα είναι πολύ χαμηλότερη, παράγραφος 3.4), αν και μειώνεται κατά την περίοδο 1992-1995. Όσον αφορά στην περιοχή μελέτης, ο νομός Μοναστηριού έχει σημαντική παραγωγή σε σχέση με το εθνικό σύνολο, ενώ ο νομός Ρέσεν έχει χαμηλή συμμετοχή στο σύνολο της εθνικής παραγωγής.

Ο τομέας της **αλιείας** περιορίζεται στις λίμνες της χώρας καθώς δεν υπάρχει πρόσβαση στη θάλασσα. Στην περιοχή μελέτης η αλιευτική δραστηριότητα μπορεί να προσδιοριστεί στο τμήμα της λίμνης Πρέσπας που ανήκει στο νομό του Ρέσεν και αποτελεί το μοναδικό αλιευτικό πόρο της περιοχής. Στοιχεία για την παραγωγή της αλιείας, αλλά και την κατάσταση που επικρατεί σε αυτήν δεν υπάρχουν, τόσο για την περιοχή μελέτης, όσο και για το σύνολο της χώρας.

4.5. Δευτερογενής τομέας.

Ο δευτερογενής τομέας είναι ο σημαντικότερος για την οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ., τόσο από την άποψη του μεγέθους, όσο και από την άποψη της παραγωγής και της απασχόλησης. Στον Πίνακα 4.2 (παράγραφος 4.2) φαίνεται ότι ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει στο 39,71% του ΑΕΠ της Π.Γ.Δ.Μ., ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό. Όσον αφορά στην περιοχή μελέτης το αντίστοιχο ποσοστό αυξάνεται ακόμα περισσότερο και είναι για το νομό Μοναστηριού 53,72% και για το νομό Ρέσεν 50,22%. Η απασχόληση στο δευτερογενή τομέα είναι εξίσου υψηλή (Πίνακας 4.4, παράγραφος 4.3) και βρίσκεται στο 49,10% για το σύνολο της χώρας και στο 49,11% και 55,88% για τους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν αντίστοιχα. Συνεπώς ο δευτερογενής τομέας είναι ο πλέον σημαντικός τομέας για την περιοχή μελέτης και ταυτόχρονα ενέχει και τις πιο σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες για τους δυο συνοριακούς νομούς.

Στον Πίνακα 4.12 που ακολουθεί παρουσιάζεται ο αριθμός καταστημάτων και η μέση ετήσια απασχόληση σε αυτά για το δευτερογενή τομέα και για το σύνολο της Π.Γ.Δ.Μ. για τα έτη 1994 και 1996, ενώ υπολογίζεται και η μεταβολή των μεγεθών για την παραπάνω περίοδο. Τα αντίστοιχα δεδομένα για την περιοχή μελέτης δεν είναι διαθέσιμα.

Πίνακας 4.12: Αριθμός μεταποιητικών μονάδων και μέση ετήσια απασχόληση σε αυτά για την Π.Γ.Δ.Μ. και για τα έτη 1994 και 1996.			
	1994	1996	% Μεταβολή 1994-1996
Αριθμός καταστημάτων	3.013	3.743	19,50
Μέση ετήσια απασχόληση	163.512	140.709	-16,21

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Τα μεταποιητικά καταστήματα φθάνουν τα 3.013 το 1994 με μέση ετήσια απασχόληση 163.512 και το 1996 τα 3.743, με μέση ετήσια απασχόληση 140.709. Η ποσοστιαία μεταβολή, κατά την περίοδο 1994-1996, είναι 19,50% για τον αριθμό των καταστημάτων και -16,21% για τη μέση ετήσια απασχόληση σ' αυτά. Η σημαντική μείωση της απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα οφείλεται στα προβλήματα που παρουσιάζει η οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ. μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και την κατάρρευση του προηγούμενου πολιτικού καθεστώτος σ' αυτήν. Πρέπει να επισημανθεί ότι τα μεταποιητικά καταστήματα της Π.Γ.Δ.Μ. είναι κυρίως μεγάλες βιομηχανικές μονάδες και αυτό μπορεί να φανεί και από το σημαντικό αριθμό απασχολούμενων σ' αυτά. Η πολύ σημαντική βιομηχανική υποδομή της χώρας κληρονομήθηκε από το προηγούμενο πολιτικό καθεστώς της ενωμένης Γιουγκοσλαβίας, το οποίο έδινε μεγάλη βάση στη δημιουργία βιομηχανικής υποδομής και στην ανάπτυξη μέσω της βιομηχανίας (Statistical Yearbooks).

Ο επόμενος Πίνακας 4.13 που ακολουθεί παρουσιάζει τη διάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας της Π.Γ.Δ.Μ. για το 1994 και το 1996 κατά βασικούς μεταποιητικούς κλάδους, όσον αφορά στον αριθμό καταστημάτων και στη μέση ετήσια απασχόληση σ' αυτούς. Παράλληλα υπολογίζεται και η συμμετοχή των παραπάνω μεγεθών των μεταποιητικών κλάδων, στο σύνολο της μεταποίησης της χώρας, ώστε να φανούν οι πιο σημαντικοί κλάδοι για την χώρα. Τα αντίστοιχα δεδομένα για την περιοχή μελέτης δεν είναι διαθέσιμα.

Πίνακας 4.13: Η διάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας της Π.Γ.Δ.Μ. κατά κλάδους για τα έτη 1994 και 1996.

Μεταποιητικοί κλάδοι	1994				1996			
	Καταστήματα	%	Απασχόληση	%	Καταστήματα	%	Απασχόληση	%
Τροφίμων	429	14,24	12.895	7,89	554	14,80	13.043	9,27
Ποτών	169	5,61	2.895	1,77	137	3,66	1.823	1,30
Υφαντουργίας	40	1,33	15.915	9,73	43	1,15	14.384	10,22
Ένδυση-Υπόδηση	447	14,84	31.220	19,09	589	15,74	23.042	16,38
Ξύλου	60	1,99	1.456	0,89	99	2,64	1.079	0,77
Επίπλου	238	7,90	6.267	3,83	338	9,03	4.137	2,94
Χαρτιού	67	2,22	1.691	1,03	111	2,97	1.201	0,85
Εκτυπώσεις	175	5,81	2.478	1,52	260	6,95	1.949	1,39
Δέρμα-γούνα	13	0,43	2.324	1,42	14	0,37	3.074	2,18
Ελαστικών	11	0,37	13	0,01	15	0,40	44	0,03
Χημικών	263	8,73	10.634	6,50	301	8,04	9.820	6,98
Πετρελαίου και άνθρακα	6	0,20	972	0,59	9	0,24	1.406	1,00
Μη μεταλλικών ορυκτών	93	3,09	13.910	8,51	93	2,48	12.323	8,76
Προϊόντα μετάλλου	334	11,09	20.070	12,27	431	11,51	15.121	10,75
Μηχανές-συσκευές	79	2,62	2.728	1,67	93	2,48	1.803	1,28
Ηλεκτρικές συσκευές	266	8,83	8.741	5,35	350	9,35	10.470	7,44
Μεταφορικά μέσα	25	0,83	5.722	3,50	38	1,02	4.639	3,30
Οικοδομικών υλικών	111	3,68	6.765	4,14	122	3,26	6.861	4,88
Ζωοτροφών	19	0,63	365	0,22	18	0,48	171	0,12
Καπνού	27	0,90	5.758	3,52	25	0,67	5.604	3,98
Λοιποί κλάδοι	141	4,68	10.693	6,54	103	2,75	8.715	6,19
Σύνολο	3013	100	163.512	100	3743	100	140.709	100

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Στον Πίνακα 4.13 φαίνεται ότι οι σημαντικότεροι μεταποιητικοί κλάδοι της Π.Γ.Δ.Μ. όσον αφορά στον αριθμό των καταστημάτων είναι αυτοί των τροφίμων (14,24% συμμετοχή το 1994 και 14,80% συμμετοχή το 1996), της ένδυσης-υπόδησης (14,84% το 1994 και 15,74% το 1996), των επίπλων (7,90% το 1994 και 9,03% το 1996), των χημικών (8,73% το 1994 και 8,04% το 1996), των προϊόντων μετάλλου (11,09% το 1994 και 11,51% το 1996) και των ηλεκτρικών συσκευών (8,83% το 1994 και 9,35% το 1996). Όλοι οι παραπάνω κλάδοι (εκτός αυτού των χημικών) παρουσιάζουν ποσοστιαία αύξηση του αριθμού των καταστημάτων με βάση το σύνολο της χώρας κατά την περίοδο 1994-1996.

Όσον αφορά στην μέση ετήσια απασχόληση στον ίδιο Πίνακα 4.13, οι μεταποιητικοί κλάδοι που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση απασχολούμενων είναι αυτοί των τροφίμων (7,89% συμμετοχή το 1994 και 9,27%

συμμετοχή το 1996), της υφαντουργίας (9,73% το 1994 και 10,22% το 1996), της ένδυσης-υπόδησης (19,09% το 1994 και 16,38% το 1996), των μη μεταλλικών ορυκτών (8,51% το 1994 και 8,76% το 1996) και τέλος των προϊόντων μετάλλου (12,27% το 1994 και 10,75% το 1996). Οι παραπάνω κλάδοι παρουσιάζουν αυξομειώσεις των ποσοστών τους κατά την περίοδο 1994-1996. Η μεταποιητική δραστηριότητα της Π.Γ.Δ.Μ., όπως προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση, παρουσιάζει εξειδίκευση, τόσο στη βαριά βιομηχανία (κλάδοι χημικών, μη μεταλλικών ορυκτών, προϊόντων μετάλλου και ηλεκτρικών συσκευών), όσο και στην ελαφριά βιομηχανία (κλάδοι τροφίμων, υφαντουργίας, ένδυσης-υπόδησης και επίπλου) (Statistical Yearbooks).

Φαίνεται συνεπώς, ακόμα περισσότερο, η υποδομή και η ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα στην Π.Γ.Δ.Μ. Τέλος όσον αφορά στην περιοχή μελέτης και κυριότερα στο νομό Μοναστηριού, εκτιμάται ότι ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει μεγαλύτερη έμφαση στην ελαφριά βιομηχανία (κλάδοι τροφίμων, υφαντουργίας, ένδυσης-υπόδησης, ξύλου και επίπλου), λόγω της τοπικής παραγωγής σημαντικών πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται σ' αυτή.

4.6. Τριτογενής τομέας.

Ο τριτογενής τομέας, δεν είναι ο πλέον ανεπτυγμένος τομέας της περιοχής μελέτης, αλλά και της Π.Γ.Δ.Μ. γενικότερα. Συμμετέχει κατά 46% στο σχηματισμό του ΑΕΠ σε επίπεδο χώρας, ενώ στο νομό Μοναστηριού συμμετέχει στον σχηματισμό του ΑΕΠ με 26,93% και στο νομό Ρέσεν με 31,49% (Πίνακας 4.2, παράγραφος 4.2). Όσον αφορά στην απασχόληση στον τριτογενή τομέα, για το σύνολο χώρας φθάνει το 42,42%, ενώ για το νομό Μοναστηριού το 38,97% και το νομό Ρέσεν το 38,03% (Πίνακας 4.4, παράγραφος 4.3). Η περιοχή μελέτης συνεπώς παρουσιάζει χαμηλότερα ποσοστά στον τριτογενή τομέα όσον αφορά στη συμμετοχή του στον σχηματισμό του ΑΕΠ και στην απασχόληση σ' αυτόν.

Ο τομέας του **εμπορίου** μπορεί να αναλυθεί συνοπτικά από τον Πίνακα 4.14, όπου παρουσιάζεται η εμπορική δραστηριότητα της περιοχής μελέτης για το 1992 και το 1995, όσον αφορά στον αριθμό καταστημάτων και απασχολούμενων στο λιανικό εμπόριο.

Πίνακας 4.14: Η εμπορική δραστηριότητα στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν για το 1992 και το 1995.

	1992		1995		% Μεταβολή 1992-1995	
	Καταστήματα λιαν. εμπορίου	Απασχόληση λιαν. εμπορίου	Καταστήματα λιαν. εμπορίου	Απασχόληση λιαν. εμπορίου	Καταστήματα λιαν. εμπορίου	Απασχόληση λιαν. εμπορίου
Ν. Μοναστηριού	600	1.958	400	1.164	-50,00	-68,21
% επί συνόλου χώρας	5,62	6,29	4,23	4,78		
Ν. Ρέσεν	173	347	254	464	31,89	25,22
% επί συνόλου χώρας	1,62	1,11	2,68	1,91		
Σύνολο χώρας	10.680	31.137	9.463	24.333	-12,86	-27,96
% επί συνόλου χώρας	100	100	100	100		

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Στον Πίνακα 4.14 φαίνεται ότι ο αριθμός καταστημάτων λιανικού εμπορίου και η απασχόληση σ' αυτά κατά την περίοδο 1992-1995, παρουσιάζει δυο διαφορετικές όψεις για την περιοχή μελέτης. Στον νομό Μοναστηριού παρατηρείται πολύ μεγάλη μείωση των καταστημάτων κατά 50% και ακόμα μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης κατά 68,21%. Παρόλ' αυτά ο νομός του Μοναστηριού παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση καταστημάτων, μετά το νομό των Σκοπίων, στη χώρα που σημαίνει ότι ο τομέας αυτός έχει σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης για τη μετεξέλιξη του σε εμπορικό κόμβο της ευρύτερης περιοχής. Στο νομό Ρέσεν τόσο ο αριθμός των καταστημάτων, όσο και η απασχόληση σ' αυτά παρουσιάζουν πολύ σημαντική άνοδο κατά 31,89%, και 25,22% αντίστοιχα. Στο σύνολο της χώρας υπάρχουν τάσεις μείωσης των παραπάνω μεγεθών και πιο συγκεκριμένα ο αριθμός των καταστημάτων μειώνεται κατά 12,86%, ενώ η απασχόληση σ' αυτά κατά 27,96% (Statistical Yearbooks). Η γενικότερη πτώση του λιανικού εμπορίου στην χώρα, αλλά και στο νομό Μοναστηριού μπορεί να αποδοθεί και πάλι στη μετάβαση της οικονομίας της χώρας στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς και στην αναγκαιότητα αναδιάρθρωσης των δομών της, ενώ η ανάπτυξη του λιανικού εμπορίου στο νομό Ρέσεν, που βαδίζει αντίθετα από τις τάσεις της χώρας στον τομέα αυτό μπορεί να αποδοθεί στην ομαλοποίηση των πολιτικών συνθηκών στην περιοχή κατά την πάροδο της δεκαετίας του '90 και τη μεγάλη τουριστική του ανάπτυξη λόγω της λίμνης Πρέσπας.

Όσον αφορά το χονδρικό εμπόριο, δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την περιοχή μελέτης και το μόνο ενδεικτικό στοιχείο για την πορεία του είναι ο αριθμός των απασχολούμενων σε αυτό για το σύνολο της χώρας (στοιχεία για τον αριθμό καταστημάτων χονδρικού εμπορίου δεν υπάρχουν ούτε σε επίπεδο χώρας, ούτε σε επίπεδο νομών). Οι απασχολούμενοι σε καταστήματα χονδρικού εμπορίου στο

σύνολο της Π.Γ.Δ.Μ. φθάνουν τους 10.024 το 1992 και τους 9.885 το 1995. Συνεπώς υπάρχουν και σε αυτό τον τομέα του εμπορίου τάσεις μείωσης, που προφανώς ισχύουν και για την περιοχή μελέτης.

Ο **τουρισμός** στην περιοχή μελέτης, είναι ανεπτυγμένος σε πολύ μεγάλο βαθμό στο νομό του Ρέσεν λόγω του μεγάλου πλούτου τουριστικών πόρων που διαθέτει (λίμνη Πρέσπα, εθνικά πάρκα Galica και Pelister), ενώ στο νομό του Μοναστηριού είναι λιγότερο ανεπτυγμένος και κυρίως πηγάζει από την κομβική θέση του νομού, τόσο ως προς την Π.Γ.Δ.Μ., όσο και ως προς την επικοινωνία της νότιας Βαλκανικής με τη κεντρική και ανατολική Ευρώπη.

Οι παραπάνω ισχυρισμοί μπορούν να επιβεβαιωθούν από τα στοιχεία του Πίνακα 4.15, που παρουσιάζει τον αριθμό των κλινών των ξενοδοχειακών καταλυμάτων της περιοχής μελέτης σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας, για τα έτη 1992 και 1995.

Πίνακας 4.15: Αριθμός κλινών ξενοδοχειακών καταλυμάτων για τους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995.

	1992		1995		% Μεταβολή μεταξύ 1992-1995
	Αιθμός κλινών	%	Αιθμός κλινών	%	
Ν. Μοναστηριού	1.288	1,62	1.563	1,98	17,59
Ν. Ρέσεν	11.148	14,00	9.803	12,42	-13,72
Σύνολο χώρας	79.628	100	78.913	100	-0,91

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Από τον Πίνακα 4.15 και τον αριθμό των κλινών, φαίνεται η μικρή αλλά σημαντική παρουσία του τουρισμού στο νομό Μοναστηριού, στον οποίο κατά την περίοδο 1992-1995 ο αριθμός των κλινών αυξάνεται κατά 17,59%. Αντίθετα στο νομό Ρέσεν ο αριθμός των κλινών μειώνεται κατά την ίδια περίοδο κατά 13,72%. Παρόλ' αυτά ο αριθμός κλινών του νομού Ρέσεν παραμένει πολύ μεγάλος, σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας, αφού το 1992 στο νομό Ρέσεν βρίσκεται το 14% των κλινών της χώρας, ενώ για το 1995 στο 12,42%. Επιβεβαιώνεται, συνεπώς η μεγάλη τουριστική ανάπτυξη του νομού, που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα τουριστικά κέντρα της χώρας. Όσον αφορά στο σύνολο της χώρας ο αριθμός των κλινών παρουσιάζει μικρή πτώση (Statistical Yearbooks).

Στον επόμενο Πίνακα 4.16 παρουσιάζονται οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών για την περιοχή μελέτης και για το σύνολο της χώρας για τα έτη 1992 και 1995. Η κατηγοριοποίηση των διανυκτερεύσεων κατά ημεδαπούς και αλλοδαπούς τουρίστες, γίνεται για να φανεί το είδος της τουριστικής κίνησης της

περιοχής μελέτης και να διαπιστωθεί το κατά πόσον ο τουρισμός στην περιοχή είναι εσωτερικός ή εξωτερικός.

Πίνακας 4.16: Διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών* τουριστών στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995.

	1992				1995				% μετ. 1992-1995	
	Διανυκτ. ημεδαπ.	%	Διανυκτ. αλλοδαπ.	%	Διανυκτ. ημεδαπ.	%	Διανυκτ. αλλοδαπ.	%	Διανυκτ. ημεδαπ.	Διανυκτ. αλλοδαπ.
Ν. Μοναστηριού	44.188	2,51	5.264	1,38	47.549	3,11	7.490	2,72	7,07	29,72
Ν. Ρέσεν	288.305	16,41	13.576	3,55	158.595	10,38	1.354	0,49	-81,79	-902,66
Σύνολο χώρας	1.757.255	100	382.376	100	1.528.561	100	275.749	100	-14,96	-38,67

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

(*)= Στους αλλοδαπούς τουρίστες περιλαμβάνονται και οι τουρίστες από χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Και στον Πίνακα 4.16 φαίνεται η σημαντική μείωση που παρουσιάζει ο τομέας του τουρισμού στο νομό Ρέσεν (κυρίως ως προς τους αλλοδαπούς τουρίστες), αλλά και η αύξηση της τουριστικής κίνησης στο νομό Μοναστηριού. Επίσης φαίνεται η πτώση που παρουσιάζει η τουριστική κίνηση και για το σύνολο της χώρας. Όσον αφορά στη μορφή του τουρισμού φαίνεται πως πρόκειται κυρίως για εσωτερικό τουρισμό και ειδικότερα αυτό προκύπτει για το νομό Ρέσεν που αποτελεί σημαντικό εσωτερικό τουριστικό θέρετρο, χωρίς όμως μεγάλη επιρροή σε αλλοδαπούς τουρίστες. Ο νομός του Μοναστηριού αντίθετα παρουσιάζει αύξηση ως προς την τουριστική κίνηση, τόσο σε ημεδαπούς, όσο και σε αλλοδαπούς τουρίστες των οποίων ο αριθμός είναι αρκετά σημαντικός και πολύ υψηλότερος από τον αντίστοιχο για τον νομό Ρέσεν. Συνεπώς και σε αυτή την περίπτωση επιβεβαιώνεται το συμπέρασμα ότι ο νομός Μοναστηριού αναδεικνύεται σε σημαντικό σταθμό μετάβασης και διέλευσης στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

4.7.Υποδομές.

4.7.1.Τεχνικές υποδομές.

Η περιοχή μελέτης, παρά το γεγονός ότι έχει σημαντικές ορεινές και δύσβατες εκτάσεις, έχει ικανοποιητικό επίπεδο στον τομέα των **μεταφορών** λόγω των οροπεδίων που υπάρχουν και διευκολύνουν τις οδικές συνδέσεις στην περιοχή μελέτης. Το οδικό δίκτυο είναι καλύτερο, όσον αφορά στην ποιότητα των δρόμων,

αλλά και στην επάρκεια των οδικών συνδέσεων, στο νομό Μοναστηριού, λόγω της κομβικής θέσης του νομού στη χώρα, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Η επιφάνεια του οδικού δικτύου για το νομό Μοναστηριού είναι 843 (σε '000 μ²) και οι ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι αποτελούν το 85,53% του συνολικού δικτύου. Αντίθετα στο νομό Ρέσεν, το οδικό δίκτυο είναι πιο περιορισμένο όσον αφορά τις συνδέσεις, εξαιτίας της ύπαρξης σημαντικών ορεινών όγκων και της λίμνης Πρέσπας στο νομό. Η επιφάνεια του οδικού δικτύου στο νομό είναι 125 (σε '000 μ²) και οι ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι αποτελούν το 92% του συνολικού δικτύου.

Στην περιοχή μελέτης υπάρχουν δυο μεθοριακοί σταθμοί που μοιράζονται στους δυο νομούς. Στο νομό Μοναστηριού υπάρχει ο μεθοριακός σταθμός Medzitlija στα σύνορα με την Ελλάδα (που αποτελεί την απέναντι πλευρά του μεθοριακού σταθμού της Νίκης) και στο νομό Ρέσεν υπάρχει ένας ακόμα μεθοριακός σταθμός που συνδέει την Π.Γ.Δ.Μ. με την Αλβανία. Στοιχεία σχετικά με την κίνηση που παρουσιάζουν οι δυο μεθοριακοί σταθμοί της περιοχής δεν είναι διαθέσιμα, αλλά στην περίπτωση του μεθοριακού σταθμού του νομού Μοναστηριού μπορεί να γίνει η υπόθεση ότι η κίνηση που παρουσιάζει είναι αντίστοιχη της κίνησης του σταθμού της Νίκης στο νομό Φλώρινας (Πίνακας 3.18, παράγραφος 3.7.1). Επίσης πρέπει να επισημανθεί ότι ο μεθοριακός σταθμός Medzitlija, πρέπει να αναπτυχθεί και να βελτιωθεί και από την πλευρά της Π.Γ.Δ.Μ., ώστε να υπάρξει καλύτερη σύνδεση των χωρών μέσω της συγκεκριμένης διόδου, για την ανάπτυξη τόσο της επικοινωνίας των δυο χωρών, όσο και της συνολικής περιοχής μελέτης (νομοί Φλώρινας, Καστοριάς, Μοναστηριού και Ρέσεν).

Το **σιδηροδρομικό δίκτυο** υπάρχει μόνο στο νομό Μοναστηριού, ενώ στο νομό Ρέσεν είναι ανύπαρκτο. Στοιχεία για την κατάσταση του δικτύου δεν υπάρχουν, όμως μπορεί να θεωρηθεί ότι αυτό δεν βρίσκεται σε καλή κατάσταση, αφού παρά το ότι αποτελεί έναν από τους δυο σιδηροδρομικούς άξονες που συνδέουν την Π.Γ.Δ.Μ. με την Ελλάδα, παραμένει ανενεργό τα τελευταία δέκα χρόνια. Η πόλη του Μοναστηριού έχει τρεις σιδηροδρομικούς σταθμούς και η επιβατική κίνηση σε αυτούς έφθανε τους 83.120 επιβάτες το 1997 (Statistical Yearbook της Π.Γ.Δ.Μ., 1998) και μπορεί να χαρακτηριστεί από μέτρια έως κανονική για τα δεδομένα της περιοχής μελέτης. Στην περιοχή μελέτης δεν υπάρχει κανένα **αεροδρόμιο**, ενώ το κοντινότερο αεροδρόμιο σ' αυτήν, είναι αυτό του νομού Οχρίδας (Ohrid) που βρίσκεται δυτικά του νομού Ρέσεν.

Ο τομέας της **ενέργειας**, στην περιοχή μελέτης, και συγκεκριμένα στον νομό Μοναστηριού, διαθέτει μια σημαντική θερμοηλεκτρική μονάδα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος που καλύπτει ενεργειακά την ευρύτερη περιοχή. Η μονάδα λειτουργεί με λιγνίτη, που προέρχεται από τα σημαντικά λιγνιτικά κοιτάσματα του οροπεδίου Μοναστηριού-Πρίλεπ, που βρίσκονται στο τμήμα του εδάφους του νομού Μοναστηριού.

Όσον αφορά στις **τηλεπικοινωνίες** στην περιοχή μελέτης δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία. Η Π.Γ.Δ.Μ., στο σύνολο της, χαρακτηρίζεται από χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης των τηλεπικοινωνιών και επομένως μπορεί να εκτιμηθεί ότι το ίδιο ισχύει και για την περιοχή μελέτης. Η τηλεφωνική πυκνότητα στο σύνολο της χώρας ήταν 11 και 16 τηλέφωνα ανά 100 κατοίκους το 1984 και 1994, αντίστοιχα, δηλαδή αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 3,9%. Ο συνολικός αριθμός των κύριων τηλεφωνικών γραμμών από 220 χιλ. το 1984 αυξήθηκε σε 337 χιλ. το 1994, δηλαδή με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,4%. Η Π.Γ.Δ.Μ. δεν έχει κινητή τηλεφωνία και δεν διαθέτει υπηρεσίες ISDN, Videotex κ.λ.π. καθώς ούτε και τεχνολογίες πληροφορικής. Στην Π.Γ.Δ.Μ. υπάρχουν μεγάλες ανάγκες στον τομέα των τηλεπικοινωνιών. Για την ικανοποίησή τους προβλέπεται να επενδυθούν τουλάχιστον 150 εκατ. δολ. στην περίοδο 1995-2000. Ο αριθμός των κύριων τηλεφωνικών γραμμών αναμένεται να αυξηθεί από 337.200 το 1994 σε 437.000 το 2000, ενώ η τηλεφωνική πυκνότητα από 16,1 θα φθάσει τα 20,9 τηλέφωνα ανά 100 κατοίκους, αντίστοιχα. Οι πιο πάνω προβλέψεις αποτελούν προβολή των τάσεων του παρελθόντος. Στην πραγματικότητα η ανάπτυξη αναμένεται να είναι πιο δυναμική και στη σταθερή τηλεφωνία και στις άλλες σύγχρονες μορφές επικοινωνίας και πληροφορικής. Η ικανοποίηση των αναγκών θα στηριχθεί στη συνεργασία με το εξωτερικό και συνεπώς δημιουργούνται ευκαιρίες για συνεργασία στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, τόσο στη συνολική περιοχή μελέτης, όσο και σε κρατικό επίπεδο μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. (Μπαμπανάσης, 1994).

4.7.2. Κοινωνικές υποδομές.

Η εικόνα της **εκπαίδευσης** στην περιοχή μελέτης, μπορεί να χαρακτηριστεί ικανοποιητική, σε σύγκριση με αυτήν για το σύνολο της χώρας και πάντα με μέτρο σύγκρισης την ποσοτική της διάσταση. Αυτό φαίνεται και από το δείκτη 'εκπαιδευόμενοι ανά διδάσκοντα', ο οποίος είναι καλύτερος στην περιοχή μελέτης,

τόσο για την Α'βάθμια, όσο και για τη Β'βάθμια εκπαίδευση, με εξαίρεση τη Β'βάθμια εκπαίδευση για το νομό Μοναστηριού, όπου ο αντίστοιχος δείκτης είναι ελάχιστα χειρότερος από το σύνολο της χώρας (Statistical Yearbook, 1996). Ο Πίνακας 4.17 που ακολουθεί παρουσιάζει τον αριθμό σχολικών κτιρίων και τον αριθμό του διδακτικού προσωπικού στην περιοχή μελέτης για τα έτη 1992 και 1995 και για την Α'βάθμια και τη Β'βάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 4.17: Αριθμός σχολικών κτιρίων και διδακτικό προσωπικό στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995.

	1992			1995		
	Ν Μοναστηριού	Ν Ρέσεν	Σύνολο χώρας	Ν Μοναστηριού	Ν Ρέσεν	Σύνολο χώρας
Αρ. σχ. Α'βάθμιας Εκ.	72	20	1.053	72	21	1.045
Διδ. Προσωπικό	605	124	13.044	631	124	13.191
Αρ. σχ. Β'βάθμιας Εκ.	7	1	90	7	1	89
Διδ. Προσωπικό	312	29	4.267	346	32	4.692

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Ο Πίνακας 4.17 δείχνει ότι η κατάσταση στην εκπαίδευση, από πλευράς σχολικών κτιρίων, για την περίοδο 1992-1995, παραμένει στα ίδια επίπεδα περίπου για το σύνολο της χώρας, ενώ παραμένει τελείως αμετάβλητη και στους δυο νομούς της περιοχής μελέτης. Αντίθετα το διδακτικό προσωπικό και στις δυο εκπαιδευτικές βαθμίδες δείχνει τάσεις μικρής αύξησης του αριθμού του κατά την ίδια χρονική περίοδο, τόσο στο σύνολο της χώρας, όσο και στην περιοχή μελέτης με περισσότερη έμφαση στο νομό Μοναστηριού.

Όσον αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην περιοχή μελέτης, η ύπαρξη της περιορίζεται μόνο στο νομό Μοναστηριού, όπου λειτουργούν δυο ανώτερες σχολές (αντίστοιχες των ελληνικών Τ.Ε.Ι.), μια φαρμακευτικών και μια γεωργικών σπουδών με έδρα την πόλη του Μοναστηριού. Επίσης στην περιοχή μελέτης υπάρχει και ένα σημαντικό Πανεπιστημιακό Ίδρυμα (University of S. Clement of Ohrid) με έδρα επίσης την πόλη του Μοναστηριού και το οποίο έχει τμήματα στις πόλεις Μοναστήρι, Οχρίδα και Πρίλεπ (Prilep). Στην πόλη του Μοναστηριού υπάρχουν τέσσερις κλάδοι σπουδών του Πανεπιστημίου και συγκεκριμένα ο κλάδος τεχνολογικών σπουδών με τέσσερα τμήματα, η παιδαγωγική σχολή με δυο τμήματα, ο κλάδος ζωικής παραγωγής με δυο τμήματα και τέλος ο κλάδος της φαρμακευτικής με δυο τμήματα (Ηλεκτρονική διεύθυνση, Πανεπιστήμιο S. Clement of Ohrid).

Ο τομέας της υγείας μπορεί να εκτιμηθεί ότι παρουσιάζει αρκετά προβλήματα. Οι κλίνες των θεραπευτηρίων για το σύνολο της Π.Γ.Δ.Μ. έφθαναν τις 10.965 το 1992, ενώ το 1995 μειώθηκαν στις 10.645 (αντίστοιχα δεδομένα για την περιοχή μελέτης δεν είναι διαθέσιμα), δηλαδή όχι μόνο δεν αυξήθηκαν, αλλά σημείωσαν πτώση. Στον Πίνακα 4.18 παρουσιάζεται ο αριθμός των ιατρών για την περιοχή μελέτης, αλλά και για το σύνολο της χώρας για τα έτη 1992 και 1995.

Πίνακας 4.18: Αριθμός ιατρών στους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995.			
	1992	1995	% Μεταβολή μεταξύ 1992-1995
	Αριθμός ιατρών	Αριθμός ιατρών	
Ν. Μοναστηριού	661	649	-1,85
% συμ. στη χώρα	10,46	10,37	
Ν. Ρέσεν	73	73	0,00
% συμ. στη χώρα	1,15	1,17	
Σύνολο χώρας	6.321	6.260	-0,97

Πηγή: Ίδια επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.18 και ο αριθμός των γιατρών στην Π.Γ.Δ.Μ. παρουσιάζει μείωση κατά την περίοδο 1992-1995. Όσον αφορά στους δυο νομούς της περιοχής μελέτης το ποσοστό των ιατρών που έχουν είναι ικανοποιητικό με βάση τα πληθυσμιακά δεδομένα τους και πάντα σε σχέση με τον αριθμό ιατρών της χώρας. Στο νομό Μοναστηριού ο αριθμός των ιατρών σημειώνει πτώση κατά την περίοδο 1992-1995, ενώ στο νομό Ρέσεν παραμένει αμετάβλητος. Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι ο τομέας της υγείας είναι μάλλον προβληματικός στην περιοχή μελέτης αλλά και στο σύνολο της χώρας κυρίως όσον αφορά στην υποδομή, ενώ το ιατρικό δυναμικό είναι σε ικανοποιητικά επίπεδα.

4.8.Οικιστικό δίκτυο.

Η οικιστική διάρθρωση του νομού Μοναστηριού, έγκειται στην ύπαρξη του μεγάλου αστικού κέντρου της πόλης του Μοναστηριού και στη ύπαρξη μικρών πόλεων γύρω απ' αυτήν καθώς και πολλών χωριών και μικρών οικισμών. Ο συνολικός αριθμός των οικισμών που βρίσκονται στο νομό φθάνει τους 112. Ο νομός του Ρέσεν έχει την ομώνυμη μικρή πόλη και αρκετά χωριά και οικισμούς. Ο συνολικός αριθμός των οικισμών του νομού φθάνει τους 42.

Μέχρι και το 1995 η αυτοδιοίκηση της περιοχής περιοριζόταν στην ύπαρξη των δυο νομών, ως μοναδικές αυτοδιοικητικές οντότητες (municipalities). Από το 1996 και έπειτα έγινε μια διοικητική αναδιάρθρωση στη χώρα, η οποία στην ουσία χώρισε τους μεγάλους νομούς της χώρας σε μικρότερα κομμάτια με σκοπό την αποτελεσματικότερη λειτουργία του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης. Όσον αφορά στην περιοχή μελέτης, ο νομός Μοναστηριού διασπάστηκε σε εννέα αυτοδιοικητικές οντότητες, οι οποίες είναι το Μοναστήρι, η Μπίστριτσα (Bistrica), το Νόβατσι (Novaci), το Μπατς (Bac), η Σταραβίνα (Staravina), η Μότζιλα (Mogila), το Κουκουρέτσани (Kukurecani), το Κάπαρι (Capari) και το Ντομπρούσεβο (Dobruševno) και οι οποίες έχουν ως έδρα τις αντίστοιχες πόλεις του παλαιότερου νομού Μοναστηριού. Ο νομός του Ρέσεν λόγω του μικρού μεγέθους του παρέμεινε ως είχε (Statistical Yearbook, 1998). Η εξέλιξη της αυτοδιοίκησης στην περιοχή μελέτης της Π.Γ.Δ.Μ., σε συνδυασμό με την αντίστοιχη εξέλιξη στην ελληνική περιοχή μελέτης (Πίνακας 3.22, παράγραφος 3.8) με το πρόγραμμα Καποδίστριας, μπορεί να λειτουργήσει θετικά ως προς τη συνεργασία σε επίπεδο Ο.Τ.Α. και να επιφέρει ευεργετικά αποτελέσματα στην τοπική ανάπτυξη της συνολικής περιοχής μελέτης.

Η οικοδομική δραστηριότητα στην περιοχή μελέτης παρουσιάζεται με την παράθεση του αριθμού νέων κατοικιών στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν για τα έτη 1992 και 1995 στον Πίνακα 4.19.

Πίνακας 4.19: Αριθμός νέων κατοικιών για τους ν. Μοναστηριού και Ρέσεν και τα έτη 1992 και 1995.			
	Αρ. νέων κατοικ. για το 1992	Αρ. νέων κατοικ. για το 1995	% μεταβολή μεταξύ 1992-1995
Ν. Μοναστηριού	195	141	-38,30
Ν. Ρέσεν	24	16	-50,00
Σύνολο χώρας	6.583	4.460	-47,60

Πηγή: Ιδία επεξεργασία από Statistical Yearbooks της Π.Γ.Δ.Μ.

Όπως προκύπτει από τα δεδομένα του Πίνακα 4.19, η οικοδομική δραστηριότητα είναι περιορισμένη στην περιοχή μελέτης, σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας. Η μεταβολή που παρουσιάζει κατά την περίοδο 1992-1995, είναι αρνητική και πιο συγκεκριμένα ο αριθμός νέων κατοικιών μειώνεται κατά 38,30% στο νομό Μοναστηριού και κατά 50% στο νομό Ρέσεν, όταν το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της χώρας είναι στο 47,6%. Συνεπώς η μείωση του αριθμού νέων κατοικιών και συνεπώς της συνολικής οικοδομικής δραστηριότητας, είναι γενικότερη για το σύνολο της χώρας και κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται στην οικονομική κρίση που διέρχεται η οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ.

4.9.Αναπτυξιακά προβλήματα και αναπτυξιακές δυνατότητες.

4.9.1.Αναπτυξιακά προβλήματα της περιοχής μελέτης.

Τα προβλήματα που υπάρχουν στην περιοχή μελέτης, όσον αφορά στην ανάπτυξη των δυο νομών, συνδέονται άμεσα με τους βασικούς παραγωγικούς τομείς, τη μετάβαση της οικονομίας της χώρας στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς, στη μη ορθολογική χρησιμοποίηση της υπάρχουσας υποδομής που κληρονομήθηκε στην περιοχή μελέτης από το προηγούμενο σοσιαλιστικό οικονομικό σύστημα και την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού. Στη συνέχεια παρουσιάζονται συνοπτικά οι κυριότεροι ανασταλτικοί παράγοντες που επηρεάζουν την αναπτυξιακή διαδικασία στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν και οι οποίοι σχετίζονται με:

- Την δυσκολία προσαρμογής του τοπικού συστήματος της οικονομίας στα νέα δεδομένα που δημιουργούνται από τη μετάβαση στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς.
- Τη δημογραφική συρρίκνωση των δυο νομών που αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη της περιοχής μελέτης.
- Την προβληματική διάρθρωση της αγροτικής παραγωγής και την ελλιπή εκμετάλλευση της γεωργικής γης με αποτέλεσμα την πολύ μικρή συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ της περιοχής μελέτης.
- Τη μικρή ανάπτυξη που γνωρίζει ο τριτογενής τομέας, με εξαίρεση το αστικό κέντρο της πόλης του Μοναστηριού στο οποίο το πρόβλημα είναι λιγότερο έντονο, όσον αφορά στο εμπόριο και στην παροχή υπηρεσιών.
- Τις εσωτερικές ανισότητες που εμφανίζονται στην περιοχή μελέτης, μεταξύ του ανεπτυγμένου αστικού χώρου της πόλης του Μοναστηριού με τις μικρές και πολύ λιγότερο ανεπτυγμένες πόλεις και χωριά των δυο νομών.
- Το μεγάλο ποσοστό ανεργίας στην περιοχή μελέτης που παραλύει τη σωστή λειτουργία του συστήματος οικονομικής οργάνωσης του νομού και το οποίο απαιτεί αναδιάρθρωση των χαρακτηριστικών κυρίως του πρωτογενή και του τριτογενή τομέα στους δυο νομούς.
- Την έλλειψη τεχνογνωσίας και προσαρμογής της μεταποιητικής-βιομηχανικής δραστηριότητας στα νέα δεδομένα λειτουργίας του οικονομικού συστήματος.

- Την συρρίκνωση που παρουσιάζει ο κλάδος του εμπορίου στην περιοχή μελέτης και η αδυναμία οργάνωσης και διάθεσης της παραγωγής αγαθών μέσω αυτού.
- Και τέλος την ποιότητα, αλλά και την ποσότητα του ανθρώπινου δυναμικού στην περιοχή μελέτης και ειδικότερα στο νομό Ρέσεν.

4.9.2. Αναπτυξιακές δυνατότητες της περιοχής μελέτης.

Οι αναπτυξιακές δυνατότητες που υπάρχουν στην περιοχή μελέτης σχετίζονται με τους σημαντικούς φυσικούς πόρους που διαθέτει, τη σημαντική ύπαρξη υποδομής, όσον αφορά στις μεταφορές και στον δευτερογενή τομέα, αλλά και την κομβική θέση της περιοχής, που αποτελεί έναν βασικό συνδετικό κρίκο της Ελλάδας με την Ε.Ε., αλλά και την ανατολική Ευρώπη γενικότερα. Πιο συγκεκριμένα οι αναπτυξιακές δυνατότητες των δυο συνοριακών νομών πηγάζουν από:

- Την ύπαρξη του μεγαλύτερου οροπεδίου της χώρας στην περιοχή (οροπέδιο Μοναστηριού-Πρίλεπ), το οποίο διαθέτει πολύ μεγάλες γεωργικές εκτάσεις, οι οποίες με την κατάλληλη αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, την εντατικότερη και εκτατικότερη άρδευση τους, αλλά και τη μεταφορά τεχνογνωσίας (ενδεχομένως από την ελληνική περιοχή μελέτης), μπορεί να συμμετέχει στη δημιουργία ενός πολύ δυναμικού πρωτογενή τομέα, που θα προσδώσει σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες στην τοπική οικονομία της περιοχής μελέτης και ιδιαίτερα στο νομό Μοναστηριού.
- Την περαιτέρω αξιοποίηση των τουριστικών πόρων της περιοχής, και ειδικότερα του νομού Ρέσεν, ο οποίος περιλαμβάνει στην έκταση του το μεγαλύτερο τμήμα της λίμνη Πρέσπας και το μεγαλύτερο τμήμα των εθνικών πάρκων Galica και Pelister, αλλά και τοποθεσίες εξαιρετικού φυσικού κάλλους (συνδυασμός ορεινών και παραλίμνιων περιοχών), ώστε να αναπτυχθεί ακόμα περισσότερο ο τουρισμός και να προσελκύει μεγαλύτερο αριθμό αλλοδαπών τουριστών, προωθώντας έτσι σε μεγαλύτερο βαθμό την αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής μελέτης.
- Τις μεγάλες δασικές εκτάσεις, που με την ορθολογική, αλλά και συστηματικότερη εκμετάλλευσή τους μπορούν να ενισχύσουν την τοπική οικονομία με την παραγωγή σημαντικών ποσοτήτων γεωργικών προϊόντων, αλλά και τη μεταποιητική δραστηριότητα των κλάδων της ξυλείας και του επίπλου.

- Την πολύ σημαντική μεταποιητική-βιομηχανική υποδομή της περιοχής που με τις κατάλληλες παρεμβάσεις στη διάρθρωση της παραγωγής και τη μεταφορά τεχνογνωσίας από άλλες χώρες (πιθανή συνεργασία με την ελληνική περιοχή μελέτης) μπορεί να αποτελέσει το βασικό κινητήριο μοχλό της αναπτυξιακής διαδικασίας στους δυο νομούς και ειδικότερα στο νομό Μοναστηριού, στον οποίο υπάρχει κατά παράδοση σημαντική μεταποιητική δραστηριότητα.
- Την κατάλληλη θέση της περιοχής μελέτης και ειδικότερα του νομού Μοναστηριού, για την ανάπτυξη του εμπορίου, με τη βελτίωση της οργάνωσης του και την αναπροσαρμογή του στα νέα οικονομικά δεδομένα, ως προς τη διανομή και διάθεση της παραγωγής αγαθών και της επαναλειτουργίας της πόλης του Μοναστηριού ως βασικού κέντρου των διαβαλκανικών δικτύων διανομής αγαθών που ιστορικά έχει επωμιστεί.
- Τέλος, την κομβική θέση της περιοχής μελέτης και ειδικότερα του νομού Μοναστηριού, που με τη βελτίωση και ενίσχυση του υπάρχοντος οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου, μπορεί να αποτελέσει βασική δίοδο μεταξύ του νότιου τμήματος της Βαλκανικής χερσονήσου και της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης. Έτσι η συνολική περιοχή μελέτης (νομοί Μοναστηριού, Φλώρινας, Καστοριάς και Ρέσεν), μπορούν να εξέλθουν από τη γεωγραφική τους απομόνωση και να αποτελέσουν ένα δυναμικό τμήμα των διευρωπαϊκών δικτύων.

4.9.3.Ευκαιρίες για επιχειρηματικές δραστηριότητες και συνεργασία επιχειρήσεων στην Π.Γ.Δ.Μ.

Η Π.Γ.Δ.Μ. παρουσιάζει σημαντικές επιχειρηματικές ευκαιρίες για την Ελλάδα. Ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Π.Γ.Δ.Μ. είναι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, ενώ τη δεύτερη θέση κατέχει η Γερμανία. Η Ελλάδα καταλαμβάνει την 7η θέση.

Ο όγκος των εμπορικών ανταλλαγών μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. μειώθηκε απότομα λόγω του εμπάργκο: από 169 εκ. δολ. το 1993 έπεσε στα 19 εκ. δολ. το 1994. Μετά την άρση του εμπάργκο σημειώνεται αύξηση των εμπορικών ανταλλαγών. Το 1995 ο όγκος τους ανήλθε στα 40,2 εκ. και στους πρώτους οκτώ μήνες του 1996 στα 186,6 εκ. δολ. Το εμπορικό ισοζύγιο είναι πλεονασματικό για την

Ελλάδα. Οι κυριότερες ελληνικές εξαγωγές είναι τα πετρελαιοειδή και τα καπνά, ενώ οι σημαντικότερες εισαγωγές είναι ο χαλκός, τα λιπάσματα και τα νήματα.

Πολλές ελληνικές εταιρίες αναπτύσσουν επιχειρηματικές δραστηριότητες στην Π.Γ.Δ.Μ. Η Μαμιδόιλ (Jetoil) του Κ. Μαμιδάκη είναι ο αποκλειστικός προμηθευτής σε αργό πετρέλαιο των κρατικών διυλιστηρίων ΟΚΤΑ από το 1964. Οι επενδύσεις και τα κέρδη από τα πετρελαιοειδή ανέρχονται σε δισ. δολ. Η Ελληνική εταιρία Μυτιληναίος έχει υπογράψει συμφωνία με κρατική εταιρία εξόρυξης υδραργύρου, την Trepca της Π.Γ.Δ.Μ. για την απορρόφηση όλης της παραγωγής της χώρας σε ψευδάργυρο. Ο Όμιλος Λεβέντης (με την εταιρία 3E) έχει κλείσει συμφωνία με την ποτοποιία-ζυθοποιία Scopsko για παρασκευή και διανομή αναψυκτικών και μεταλλικού νερού, ύψους 8 εκ. δολ. Η Καπνοβιομηχανία Α. Μιχαηλίδης Α.Ε. έχει υπογράψει σύμβαση για εξαγορά της εταιρίας Stramica Tabak για εκμετάλλευση φύλλων καπνού. Το ύψος της επένδυσης ανέρχεται σε 6,6 εκ. δολ. Η ελληνορωσική εταιρία East Power Corporation (συμφερόντων κατά 60% του Κ. Κελετσέκη) προβλέπεται να αναλάβει την ανακατασκευή του μεγάλου υδροηλεκτρικού έργου της Π.Γ.Δ.Μ. Kosijak, ύψους 100 εκ. δολ. Η Ιονική Τράπεζα και άλλες ελληνικές τράπεζες επιδιώκουν τη δημιουργία θυγατρικών εταιριών και υποκαταστημάτων στην Π.Γ.Δ.Μ.

Συνεπώς φαίνεται πως το κλίμα επενδύσεων προς την Π.Γ.Δ.Μ. βελτιώνεται και προβάλλονται όλο και περισσότερες ευκαιρίες τόσο όσον αφορά στη συνεργασία, όσο και όσον αφορά στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Τέλος η αβεβαιότητα αρχίζει και δίνει τη θέση της στη δραστηριοποίηση από τη στιγμή που οι πρώτες επενδύσεις έχουν ήδη γίνει και βρίσκονται σε καλό δρόμο.

4.10. Συμπεράσματα-Σύνοψη.

Τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις που προκύπτουν από το Κεφάλαιο 4 μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Οι δυο νομοί που αποτελούν την περιοχή μελέτης από πλευράς Π.Γ.Δ.Μ., είναι οι νομοί Μοναστηριού (Bitola) και Ρέσεν (Resen) και βρίσκονται στο νοτιοδυτικό άκρο της Π.Γ.Δ.Μ., ενώ συνορεύουν με το νομό Φλώρινας και με την Αλαβανία (μόνο ο νομός Ρέσεν).

- Ο πληθυσμός των δύο νομών ανέρχεται στους 108.203 κάτοικους για το νομό Μοναστηριού και στους 17.681 κάτοικους για το νομό Ρέσεν, σύμφωνα με την απογραφή του 1994.
- Ο δείκτης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι αρκετά υψηλότερος για το νομό Μοναστηριού σε σχέση με το σύνολο της χώρας ενώ για το νομό Ρέσεν βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με αυτό του συνόλου της χώρας.
- Τα ποσοστά ανεργίας βρίσκονται σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό για το σύνολο της χώρας, αλλά παρόλ' αυτά είναι σε πολύ υψηλά επίπεδα (33,76% για το νομό Μοναστηριού και 27,70% για το νομό Ρέσεν.
- Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί το λιγότερο ανεπτυγμένο παραγωγικό τομέα των δυο νομών, αν και έχει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης εξαιτίας των μεγάλων γεωργικών εκτάσεων που υπάρχουν ιδιαίτερα στο νομό Μοναστηριού.
- Η περιοχή δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων, αν και το ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων που έχει είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της χώρας.
- Το κύριο είδος καλλιεργειών στην περιοχή είναι οι ετήσιες καλλιέργειες, ενώ στο νομό Ρέσεν σημαντικές είναι και οι δενδρώδεις καλλιέργειες.
- Τα γεωργικά προϊόντα με την μεγαλύτερη παραγωγή είναι ο σίτος, ο καπνός, το καλαμπόκι, τα φρούτα και τα σταφύλια.
- Η παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων της περιοχής δε βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα και αυτό εκτιμάται με βάση την παραγωγή του συνόλου χώρας επειδή δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για τους δυο νομούς.
- Η παραγωγή δασοκομικών προϊόντων είναι αρκετά υψηλή στην περιοχή και ειδικότερα στο νομό Μοναστηριού.
- Ο δευτερογενής τομέας είναι ο σημαντικότερος τομέας για την περιοχή και χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μεγάλων βιομηχανικών μονάδων και σημαντικού μεγέθους απασχόληση, ειδικότερα στο νομό Μοναστηριού.
- Ο τριτογενής τομέας δεν παρουσιάζει θεαματική ανάπτυξη στους δυο νομούς και βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτά του συνόλου της χώρας.
- Το λιανικό εμπόριο παρουσιάζει άνοδο στο νομό Ρέσεν και πτώση στο νομό Μοναστηριού, αν και σε σύγκριση με το σύνολο χώρας βρίσκεται ψηλά σ' αυτόν.

- Ο τουρισμός είναι πολύ ανεπτυγμένος στο νομό του Ρέσεν, ενώ στο νομό Μοναστηριού παρουσιάζει μικρότερη ανάπτυξη, ενώ η τουριστική κίνηση στην περιοχή είναι κυρίως εσωτερική.
- Ο τομέας των μεταφορών βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο παρά τις σημαντικές ορεινές και δύσβατες περιοχές που υπάρχουν στους δυο νομούς.
- Η κίνηση του μεθοριακού σταθμού Medzitlija εκτιμάται ότι βρίσκεται σε αντίστοιχα επίπεδα με αυτά του σταθμού της Νίκης στο νομό Φλώρινας, αφού δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία γι' αυτόν.
- Το σιδηροδρομικό δίκτυο είναι σημαντικό και υπάρχει μόνο στο νομό Μοναστηριού, ενώ η κίνηση του σιδηροδρομικού σταθμού του Μοναστηριού κρίνεται ικανοποιητική.
- Στην περιοχή υπάρχει ένας λιγνιτικός σταθμός παραγωγής ενέργειας και σημαντικά κοιτάσματα λιγνίτη στο νομό Μοναστηριού.
- Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών δεν είναι ανεπτυγμένος στην περιοχή και γενικότερα στην Π.Γ.Δ.Μ., με αποτέλεσμα να παρουσιάζει πολλές επιχειρηματικές ευκαιρίες για την ελληνική πλευρά.
- Η εκπαίδευση βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο σε σχέση με το σύνολο της χώρας, ενώ υπάρχει και σημαντική παρουσία τεχνολογικών σχολών (αντίστοιχων των ελληνικών Τ.Ε.Ι.) και πανεπιστημιακών σχολών (University of S. Clement of Ohrid) στο νομό Μοναστηριού με έδρα την ομώνυμη πόλη.
- Ο τομέας της υγείας δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα στην περιοχή και παρουσιάζει ελλείψεις σε υποδομές και εξοπλισμό.
- Η μεταρρύθμιση του 1996 στην αυτοδιοίκηση διέσπασε το νομό Μοναστηριού σε εννέα νέους Ο.Τ.Α. ενώ άφησε τον νομό Ρέσεν όπως και παλιότερα με τη μορφή ενός Ο.Τ.Α.
- Οι νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν, όπως προκύπτει από την ανάλυση του Κεφαλαίου 4 παρουσιάζουν πολλές δυνατότητες συνεργασίας με τους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς της Ελλάδας, οι οποίες εξετάζονται και προσδιορίζονται στο Κεφάλαιο 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Προτάσεις διασυνοριακής συνεργασίας στις συνοριακές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και της Π.Γ.Δ.Μ.

5.1.Εισαγωγή.

Το Κεφάλαιο 5 αποτελεί την πεμπτουςία της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Στο Κεφάλαιο αυτό επιχειρείται η κατάθεση μιας, στο μέτρο του δυνατού, ολοκληρωμένης πρότασης για τη θεμελίωση, αλλά και την ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας στη συνολική περιοχή μελέτης (νομοί Φλώρινας, Καστοριάς από ελληνικής πλευράς και νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν από πλευράς Π.Γ.Δ.Μ.). Αρχικά καθορίζεται το είδος και ο τρόπος εφαρμογής της διασυνοριακής συνεργασίας, και γενικότερα δίνεται ένα πλαίσιο στο οποίο μπορούν να δημιουργηθούν και να υλοποιηθούν πιθανά διασυνοριακά προγράμματα και δράσεις. Στη συνέχεια γίνονται προτάσεις διασυνοριακής συνεργασίας, οι οποίες κατατίθενται με βάση τους τομείς της ανάλυσης που προηγήθηκε στα Κεφάλαια 3 και 4 για τις δυο συνοριακές περιοχές αντίστοιχα. Η κατηγοριοποίηση των προτάσεων στους παραπάνω τομείς έχει ως σκοπό την, όσο το δυνατόν περισσότερο, ολοκληρωμένη και πολύπλευρη εξέταση του θέματος της διασυνοριακής συνεργασίας. Πρέπει να τονιστεί ότι οι προτάσεις για Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις είναι ενδεικτικές και η υλοποίησή τους βασίζεται στη σωστή και αποτελεσματική λειτουργία των εμπλεκόμενων φορέων που σχετίζονται με αυτήν. Εκτός όμως από τους τομείς της ανάλυσης, προστίθεται και μια παράγραφος που περιέχει διατομεακές προτάσεις διασυνοριακής συνεργασίας. Τέλος γίνεται μια εκτίμηση των πιθανών επιπτώσεων των παραπάνω προτάσεων και παρατίθενται τα συμπεράσματα αυτού του Κεφαλαίου. Η αναφορά “περιοχή μελέτης” στο Κεφάλαιο 5 συμπεριλαμβάνει το σύνολο των νομών που εξετάζονται τόσο από την Ελλάδα, όσο και από την Π.Γ.Δ.Μ.

5.2.Πλαίσιο λειτουργίας της διασυνοριακής συνεργασίας στην περιοχή μελέτης.

Η διασυνοριακή συνεργασία, όσον αφορά την εφαρμογή της, δύναται να συμπεριλάβει μεγάλη ποικιλία και εύρος διασυνοριακών προγραμμάτων και δράσεων. Εκ των πραγμάτων λοιπόν, τίθεται ζήτημα συντονισμού όλων των

εμπλεκόμενων φορέων σε αυτήν. Είναι προφανές ότι το παραπάνω ζήτημα είναι βασικό για την ομαλή και επιτυχημένη λειτουργία της διασυνοριακής συνεργασίας, η οποία τελικά μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη των παραμεθορίων περιοχών μόνο όταν οι δράσεις της υλοποιούνται και εφαρμόζονται αποτελεσματικά. Από όλα τα παραπάνω, είναι προφανής η ανάγκη δημιουργίας μηχανισμών στήριξης της διασυνοριακής συνεργασίας, όπου αυτή εφαρμόζεται ή προγραμματίζεται να εφαρμοστεί.

Καταρχάς, στην Ελλάδα το **θεσμικό πλαίσιο** που υπάρχει σχετικά με τη διασυνοριακή συνεργασία είναι ελλιπές (παράγραφος 1.3.2). Συνεπώς πρέπει να εξεταστεί η δημιουργία ενός νόμου πλαισίου που να καθορίζει τους βασικούς θεσμούς της διασυνοριακής συνεργασίας και να λειτουργεί ως οδηγός για την εφαρμογή της στις ενδιαφερόμενες περιοχές, συμπεριλαμβανομένης και της συνοριακής περιοχής μελέτης (νομοί Φλώρινας και Καστοριάς). Ευνόητο είναι πως ανάλογες ρυθμίσεις θα πρέπει να γίνουν και από την απέναντι πλευρά, δηλαδή την Π.Γ.Δ.Μ.

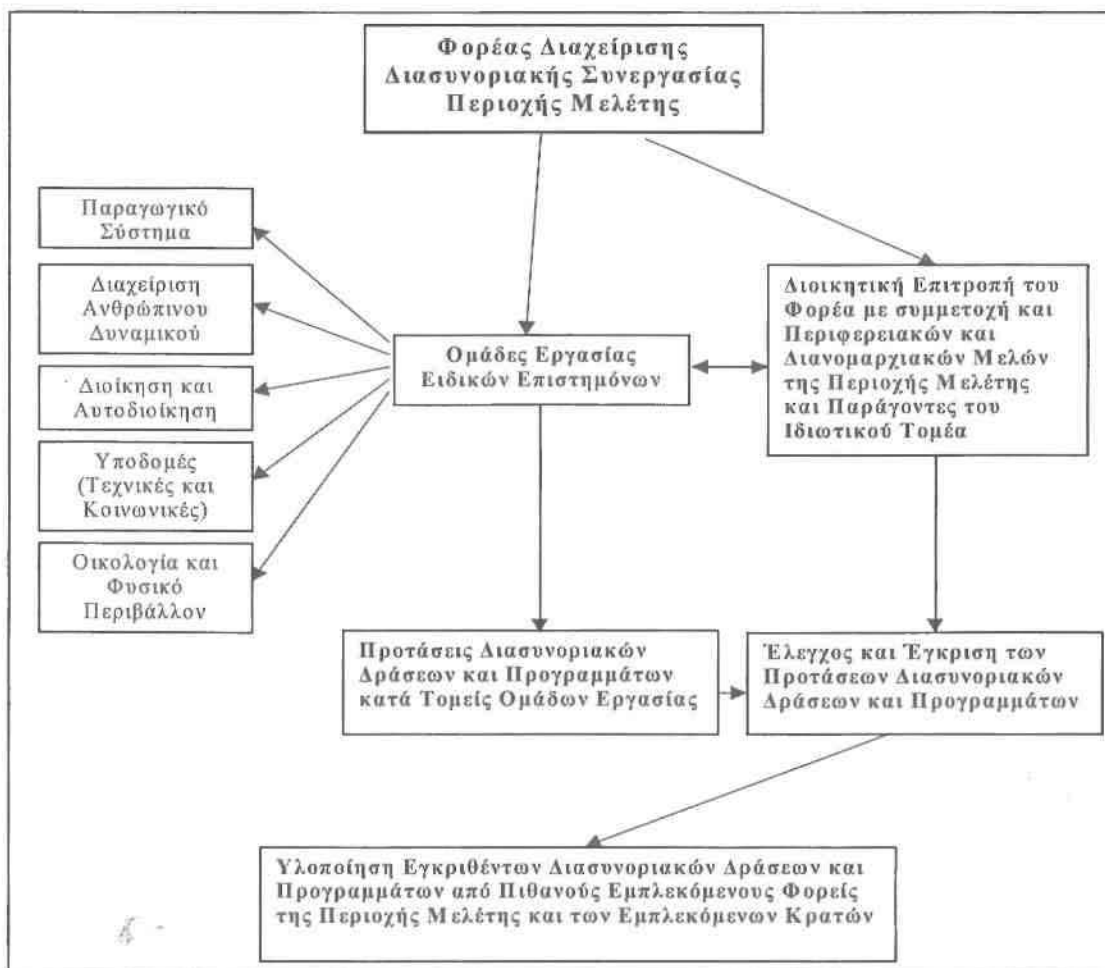
Το επόμενο βήμα στη διασυνοριακή συνεργασία της περιοχής μελέτης, είναι η **δημιουργία ενός Φορέα Διαχείρισης της Διασυνοριακής Συνεργασίας**, ο οποίος να είναι σε θέση να συντονίζει τη δράση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, σε κάθε πιθανή περίπτωση συνεργασίας, αλλά και τις διασυνοριακές δράσεις με στόχο την υλοποίηση και την πρόοδο τους. Ο φορέας αυτός θα πρέπει να έχει τη μορφή μη κερδοσκοπικής εταιρείας και θα αφορά την δημιουργία ενός (στην ελληνική περιοχή μελέτης) ή δυο κεντρικών βάσεων (στην περιοχή μελέτης και των δυο χωρών), ανάλογα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο των δυο χωρών. Όσον αφορά στα μέλη που θα συμμετέχουν στον φορέα θα πρέπει να καλύπτουν όλο το εύρος των φορέων και των προσώπων που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με τα διασυνοριακά ζητήματα, ώστε να διασφαλίζεται η ευελιξία του διασυνοριακού φορέα.

Ο γενικότερος **στόχος του φορέα** θα είναι η προώθηση της πρακτικής συνεργασίας μεταξύ των πολιτών εκατέρωθεν των συνόρων, ώστε να αναπτυχθεί ο αμοιβαίος σεβασμός και να επιτευχθεί μεγαλύτερη συνεργασία, τόσο οικονομική, όσο και κοινωνική και πολιτιστική. Οι ειδικότεροι στόχοι του θα πρέπει να είναι:

- Η αλλαγή νοοτροπίας, με την προώθηση και διάχυση της γνώσης και του σεβασμού των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των λαών.

- Η καταλυτική δράση, με την υποβοήθηση και προώθηση του διαλόγου μεταξύ των πολιτών της περιοχής, στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική σφαίρα.
- Η δημιουργία δικτύων και η προώθηση της επικοινωνίας, για την εύρεση κοινών λύσεων σε κοινά προβλήματα.
- Ο συντονισμός των δράσεων των επιμέρους σχεδίων διασυνοριακής συνεργασίας, ώστε να αποφεύγονται αλληλεπικαλύψεις ενεργειών και σπατάλη πόρων.
- Η προώθηση θεσμικών θεμάτων και η παροχή πληροφοριών και τεχνικής βοήθειας.
- Η ανάπτυξη ενός συνολικού και ολοκληρωμένου προγράμματος διασυνοριακής συνεργασίας.

Διάγραμμα 5.1: Βασική δομή και διαδικασία λήψης αποφάσεων και υλοποίησης διασυνοριακών δράσεων και προγραμμάτων, του προτεινόμενου Φορέα Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Η βασική δομή και η διαδικασία λήψης αποφάσεων και υλοποίησης διασυνοριακών δράσεων και προγραμμάτων, του προτεινόμενου Φορέα Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας (Φ.Δ.Δ.Σ.), φαίνεται στο Διάγραμμα 5.1 που παρατέθηκε παραπάνω.

Η **βασική δομή** του προτεινόμενου Φορέα Διασυνοριακής Συνεργασίας στην περιοχή μελέτης, όπως αυτή παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 5.1, αποτελείται από δυο βασικά τμήματα. Το πρώτο είναι μια Διοικητική Επιτροπή, η οποία θα αποτελείται από εμπειρογνώμονες Διασυνοριακών Προγραμμάτων, στελέχη των βασικών εμπλεκόμενων φορέων της περιοχής μελέτης και στελέχη επιφορτισμένα με τις ευθύνες για τη χρηματοδότηση (είτε από κρατικούς πόρους, είτε από διασυνοριακά προγράμματα της Ε.Ε., όπως αυτά παρατέθηκαν στην παράγραφο 1.4) των Διασυνοριακών Δράσεων και Προγραμμάτων που θα εφαρμοστούν. Επίσης στη Διοικητική Επιτροπή θα περιλαμβάνονται και μέλη της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, καθώς και μέλη των νομαρχιών της περιοχής μελέτης (νομοί Φλώρινας, Καστοριάς, Μοναστηριού και Ρέσεν). Τέλος θα περιλαμβάνονται και μέλη από την κοινότητα των επιχειρηματιών της περιοχής μελέτης ώστε να εξασφαλιστεί και η παρουσία του ιδιωτικού τομέα στον προτεινόμενο Φορέα Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας. Το δεύτερο τμήμα είναι πέντε Ομάδες Εργασίας, οι οποίες θα αποτελούνται από ειδικούς επιστήμονες και θα έχουν ως αντικείμενο την διερεύνηση πιθανής συνεργασίας στους βασικούς τομείς της οικονομίας και της δομής της περιοχής μελέτης, όπως αυτοί εξετάστηκαν στα Κεφάλαια 3 και 4 όπου έγινε η ανάλυση της περιοχής μελέτης. Πιο συγκεκριμένα οι Ομάδες Εργασίας θα ασχολούνται με το Παραγωγικό Σύστημα (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής τομέας), με τη Διαχείριση του Ανθρώπινου Δυναμικού, με τη Διοίκηση και την Αυτοδιοίκηση, με τις Υποδομές (τεχνικές και κοινωνικές υποδομές) και με την Οικολογία και το Φυσικό Περιβάλλον.

Η **διαδικασία λήψης αποφάσεων και υλοποίησης** Διασυνοριακών Δράσεων και Προγραμμάτων από τον προτεινόμενο φορέα παρατίθεται επίσης στο Διάγραμμα 5.1. Οι Ομάδες Εργασίας των πέντε βασικών τομέων, όπως αναλύθηκαν παραπάνω, είναι επιφορτισμένες με την εκπόνηση μελετών σε κάθε τομέα, με σκοπό τη διεξοδική ανάλυση τους και τελικά τη διαμόρφωση και παράθεση Προτάσεων Διασυνοριακών Δράσεων και Προγραμμάτων κατά τους τομείς έρευνας. Είναι ευνόητο ότι όπου προκύπτουν προτάσεις διατομεακού χαρακτήρα, οι αντίστοιχες Ομάδες Εργασίας των εμπλεκόμενων τομέων σε αυτές, συνεργάζονται ώστε να προκύψουν κοινά

συμπεράσματα και προτάσεις διατομεακού χαρακτήρα. Οι παραπάνω προτάσεις στη συνέχεια υποβάλλονται από τις Ομάδες Εργασίας στη Διοικητική Επιτροπή του Φορέα, όπου κατόπιν συνεδριάσεως, αυτές ελέγχονται και ανάλογα με την αξιολόγηση και την εφαρμοσιμότητα τους από την Επιτροπή εγκρίνονται ή απορρίπτονται. Παράλληλα με την έγκριση των προτάσεων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων από τη Διοικητική Επιτροπή του Φ.Δ.Δ.Σ., καθορίζονται και οι κυβερνητικές υπηρεσίες (π.χ. Υπουργεία), οι οποίες θα είναι κατά περίπτωση αρμόδιες για την υπαγωγή και την υλοποίηση των παραπάνω προτάσεων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων. Μετά την έγκριση των Προτάσεων Διασυνοριακών Δράσεων και Προγραμμάτων, το τελευταίο στάδιο είναι η υλοποίηση τους, από τους εμπλεκόμενους φορείς τόσο σε τοπικό, όσο και σε κρατικό επίπεδο (αν αυτό κριθεί απαραίτητο). Ο Φορέας Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας, σε αυτό το στάδιο, αποκτά συμβουλευτικό ρόλο και αναλαμβάνει την προβολή του διασυνοριακού του έργου και την ενημέρωση των πολιτών της περιοχής μελέτης ώστε να εξασφαλιστεί, κατά το δυνατόν, η εκ της βάσης στήριξη και προώθηση των Διασυνοριακών Δράσεων και Προγραμμάτων. Το τελευταίο, αποτελεί ίσως και το σημαντικότερο στάδιο της υλοποίησης των Διασυνοριακών Δράσεων και Προγραμμάτων, διότι εάν οι πολίτες της περιοχής μελέτης δεν στηρίζουν και δεν αναπτύξουν δημιουργικά την Διασυνοριακή Συνεργασία στη περιοχή, τότε αυτή είναι πολύ δύσκολο να τεθεί σε τροχιά επιτυχίας και το πιθανότερο είναι να παραμείνει στα σχέδια, τις προτάσεις και τις μελέτες. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την ενημέρωση και τη συνειδητοποίηση από τους πολίτες της περιοχής μελέτης της σπουδαιότητας της Διασυνοριακής Συνεργασίας στη περιοχή, όχι μόνο ως οικονομικού εργαλείου ανάπτυξης, αλλά και ως τρόπου επικοινωνίας των λαών και θεμελίωσης σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης και εκτίμησης.

Η υλοποίηση όλων των Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων που πιθανόν θα εγκριθούν από τον προτεινόμενο Φορέα Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας και η επίτευξη των φιλόδοξων στόχων προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής εφαρμογής της Διασυνοριακής Συνεργασίας στην περιοχή μελέτης, περνά και μέσα από το πλαίσιο των απαραίτητων **χρηματοδοτήσεων**. Στο σημείο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί η φράση του μεγάλου αρχαίου ρήτορα Δημοσθένη, "δει δη χρημάτων και άνευ τούτων ουδέν εστί γενέσθαι των δεόντων". Υπάρχει συνεπώς η αναγκαιότητα της χρηματοδότησης, που είναι επιτακτική αφού χωρίς αυτήν τα προγράμματα παραμένουν μόνο στα χαρτιά.

Προκειμένου λοιπόν να εξασφαλιστούν οι απαραίτητοι πόροι για τις περισσότερες από τις δράσεις των συνεργασιών, είναι απαραίτητο πολλές φορές η δράση των φορέων να είναι κοινή, καθώς επίσης κοινές επιβάλλεται να είναι και οι προτάσεις. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι σημαντική η ύπαρξη του προτεινόμενου Φορέα Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας στην περιοχή μελέτης, καθώς διευκολύνει τις παραπάνω διαδικασίες. Για την υλοποίηση των προτάσεων μιας διασυνοριακής συνεργασίας, εκτός από τους εθνικούς πόρους που μπορούν να καταβληθούν από τα συνεργαζόμενα κράτη, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και οι πόροι που προέρχονται από τα ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα, ως μέλος της Ε.Ε., μπορεί να αξιοποιήσει τη θέση της αποτελεσματικά, έτσι ώστε τα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις να συνταχθούν από κοινού με την πλευρά της Π.Γ.Δ.Μ. μέσω του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ. και με αυτόν τον τρόπο να καταστεί εφικτή η υλοποίηση των περισσότερων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων που θα εγκριθούν. Τέλος στη χρηματοδότηση των Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ. μπορούν να συμμετέχουν και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης της περιοχής μελέτης, για την περαιτέρω οικονομική ενίσχυση του Φ.Δ.Δ.Σ.

Όσον αφορά στο κόστος δημιουργίας και λειτουργίας του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ. μπορεί να καταρτιστεί ο εξής ενδεικτικός προϋπολογισμός:

- Ο Φ.Δ.Δ.Σ. προτείνεται να λειτουργεί με μόνιμο προσωπικό τριών υπαλλήλων και 15 ειδικών επιστημόνων (τρεις σε κάθε Ομάδα Εργασίας). Συνεπώς για τον γραφειακό εξοπλισμό τα έξοδα θα είναι περίπου 9.000.000 δρχ. (υπολογίζεται περίπου 500.000 δρχ. ανά άτομο). Για τον ηλεκτρονικό εξοπλισμό (υπολογιστές) προτείνεται να υπάρχουν δυο για τους υπαλλήλους και ένας για κάθε Ομάδα Εργασίας με κόστος περίπου 7.000.000 δρχ. (υπολογίζεται περίπου 1.000.000 για κάθε υπολογιστή). Ο χώρος των γραφείων προτείνεται να είναι της τάξης των 300 τ.μ., και τα έξοδα ενοικίασης μπορούν να τοποθετηθούν στα 3.000.000 δρχ. ετησίως (υπολογίζεται μέσο μηνιαίο ενοίκιο 250.000 δρχ.). Συνεπώς τα έξοδα για τη δημιουργία της υποδομής του Φ.Δ.Δ.Σ. εκτιμούνται περίπου στα 19.000.000 δρχ ετησίως (ενοίκιο, γραφειακός και ηλεκτρονικός εξοπλισμός).
- Η μισθοδοσία υπολογίζεται σε 108.000.000 δρχ. ετησίως για τους μόνιμους εργαζόμενους του Φ.Δ.Δ.Σ. (υπολογίζονται 18 μόνιμοι από τους οποίους 3 υπάλληλοι και 15 ειδικοί επιστήμονες στις Ομάδες Εργασίας, με μέσο μηνιαίο

μισθό 500.000 δρχ.) και σε 12.000.000 δρχ. ετησίως για τους επιδοματικούς εργαζόμενους του Φ.Δ.Δ.Σ. (υπολογίζονται 10 επιδοματικοί εργαζόμενοι που θα αποτελούν τη Διοικητική Επιτροπή του Φ.Δ.Δ.Σ. με μέσο μηνιαίο επίδομα 100.000 δρχ.). Συνεπώς η συνολική μισθοδοσία του Φ.Δ.Δ.Σ. εκτιμάται ότι θα φθάνει τα 120.000.000 δρχ.

- Τα λειτουργικά έξοδα του Φ.Δ.Δ.Σ. μπορούν να προσδιοριστούν σε 5.400.000 δρχ. ετησίως για έξοδα εσωτερικών μετακινήσεων των εργαζόμενων στον Φ.Δ.Δ.Σ. (υπολογίζονται 300.000 δρχ. ετησίως για τους μόνιμους εργαζόμενους του Φ.Δ.Δ.Σ.), σε 12.600.000 δρχ. ετησίως για έξοδα εξωτερικών μετακινήσεων των εργαζόμενων στον Φ.Δ.Δ.Σ. (υπολογίζονται 700.000 δρχ. ετησίως για τους μόνιμους εργαζόμενους του Φ.Δ.Δ.Σ.), σε 3.000.000 δρχ. ετησίως για αναλώσιμα και σε 23.550.000 δρχ. ετησίως για γενικά έξοδα λειτουργίας όπως θέρμανση, συντήρηση εξοπλισμού, κ.λ.π. (υπολογίζονται με βάση το 15% των εξόδων δημιουργίας, μισθοδοσίας και λειτουργικών εξόδων του Φ.Δ.Δ.Σ.). Συνεπώς τα συνολικά λειτουργικά έξοδα του Φ.Δ.Δ.Σ. εκτιμούνται στα 45.000.000 δρχ. ετησίως.
- Τέλος για τη μόνιμη λειτουργία και δραστηριότητες του Φ.Δ.Δ.Σ. υπολογίζονται περί τα 9.000.000 δρχ. ετησίως για ημερίδες (τρεις ημερίδες ετησίως με μέσο κόστος 3.000.000 δρχ. έκαστη), περίπου 20.000.000 δρχ. για την πραγματοποίηση ενός συνεδρίου ετησίως και περίπου 3.000.000 δρχ. ετησίως για την εκτύπωση και διανομή έντυπων και φυλλαδίων για την ενημέρωση του κοινού για τη λειτουργία και τις δραστηριότητες του Φ.Δ.Δ.Σ., αλλά και την προώθηση των Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων από τον Φ.Δ.Δ.Σ. Συνεπώς για τη μόνιμη λειτουργία και τις δραστηριότητες του Φ.Δ.Δ.Σ. το συνολικό κόστος εκτιμάται στα 32.000.000 δρχ.
- Το **ενδεικτικό συνολικό κόστος** για την δημιουργία του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ. προκύπτει από το άθροισμα των παραπάνω εκτιμήσεων που καλύπτουν το σύνολο των εξόδων που απαιτούνται για τη δημιουργία, λειτουργία αλλά και δραστηριότητα του, και **ανέρχεται περίπου στα 216.000.000 δρχ. ετησίως**, τα οποία αποτελούν ένα ποσό που μπορεί να καλυφθεί από πόρους των τοπικών Ο.Τ.Α, από πόρους των δυο κρατών και τέλος από πόρους των διασυνοριακών κοινοτικών προγραμμάτων (INTERREG II και PHARE-CBC).

Τα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις που θα εγκριθούν και θα προταθούν από τον Φ.Δ.Δ.Σ. θα χρηματοδοτούνται από τους αρμόδιους κατά περίπτωση φορείς και κοινοτικά προγράμματα και γι' αυτόν το λόγο το κόστος τους δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί στην παρούσα φάση.

5.3. Προτάσεις συνεργασίας κατά τους τομείς ανάλυσης στην περιοχή μελέτης.

Μετά την παράθεση του πλαισίου λειτουργίας της Διασυνοριακής Συνεργασίας στην περιοχή μελέτης, ακολουθεί η παράθεση προτάσεων συνεργασίας, οι οποίες εντάσσονται στο παραπάνω δεδομένο πλαίσιο, και προκύπτουν από την ανάλυση των συνοριακών περιοχών μελέτης της Ελλάδας και της Π.Γ.Δ.Μ., όπως αυτή πραγματοποιήθηκε στα Κεφάλαια 3 και 4. Οι προτάσεις που ακολουθούν είναι ενδεικτικές και δεν θεωρείται απαραίτητη η ταυτόχρονη υλοποίηση τους, η οποία εξαρτάται από τον σωστό συντονισμό και λειτουργία του Φ.Δ.Δ.Σ. καθώς και όλων των υπόλοιπων εμπλεκόμενων φορέων κατά περίπτωση. Σε περίπτωση που τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις πρέπει να ιεραρχηθούν ως προς τη χρονική σειρά υλοποίησης, κρίνεται ότι τα Προγράμματα και Δράσεις όσον αφορά στον τομέα του Περιβάλλοντος και της Εκπαίδευσης προηγούνται των υπολοίπων τομέων. Αυτό οφείλεται στην ύπαρξη πολύ σημαντικών φυσικών οικοσυστημάτων στην περιοχή, τα οποία απειλούνται από τη μόλυνση του περιβάλλοντος, αλλά και στη μεγάλη συμβολή που μπορεί να έχει η συνεργασία στην εκπαίδευση, όσον αφορά στην καθιέρωση της στη συνείδηση των τοπικών πληθυσμών, τόσο ως αναπτυξιακής πρακτικής, όσο και ως μέσου επικοινωνίας και φιλίας μεταξύ των λαών.

Για την διατύπωση ορισμένων από τις παρακάτω προτάσεις, συμβουλευτικό ρόλο έπαιξε το ελληνικό πρόγραμμα INTERREG II (ΥΠ.ΕΘ.Ο., 1994) και το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 200-2006 Δυτικής Μακεδονίας (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 1998γ).

5.3.1. Απασχόληση.

Στον τομέα της απασχόλησης, από την ανάλυση των προηγούμενων Κεφαλαίων (παράγραφοι 3.3 και 4.3), προέκυψε ότι υπάρχει πολύ μεγάλο ποσοστό ανεργίας στην περιοχή μελέτης και ειδικότερα στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν. Επίσης, και οι

νομοί Φλώρινας και Καστοριάς παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό ανεργίας σε σύγκριση με το μέσο όρο της ανεργίας στην Ελλάδα. Συνεπώς προκύπτει ότι πρέπει να καταρτιστεί ένα **πρόγραμμα κατάρτισης εργατικού δυναμικού** στην περιοχή μελέτης, το οποίο να προσαρμόσει τους άνεργους στις νέες συνθήκες της οικονομίας (ειδικότερα στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν) και να συμβάλλει στην απορρόφηση τους σε νέους τομείς απασχόλησης που θα προκύψουν από τη διεξοδική έρευνα της αντίστοιχης Ομάδας Εργασίας για τον τομέα της απασχόλησης εκατέρωθεν των συνόρων. Το πρόγραμμα αυτό μπορεί να χρηματοδοτηθεί κυρίως από τα προγράμματα INTERREG II, PHARE-CBC και ECOS-OUVERTURE, στα οποία είναι επιλέξιμες οι δυο συνοριακές περιοχές και από ίδιους πόρους.

Επίσης, παράλληλα με το παραπάνω πρόγραμμα, θα πρέπει να καταρτιστεί ακόμα ένα **πρόγραμμα κατάρτισης και δημιουργίας εξειδικευμένου προσωπικού** στον τομέα της προώθησης της διασυνοριακής συνεργασίας, ώστε αυτή να καταστεί αποτελεσματικότερη, όσον αφορά στην εφαρμογή της στην περιοχή μελέτης. Το πρόγραμμα αυτό μπορεί να χρηματοδοτηθεί από τα προγράμματα INTERREG II και PHARE-CBC και από ίδιους πόρους.

Με τα δυο προγράμματα που προτείνονται για την απασχόληση, είναι δυνατόν να μειωθεί το ποσοστό της ανεργίας στην περιοχή μελέτης, με τη δημιουργία νέου και δυναμικά καταρτισμένου εργατικού δυναμικού, αλλά και να προωθηθεί η συνεργασία των δυο συνοριακών περιοχών μελέτης. Τα προγράμματα αυτά, όσον αφορά στην ένταξη τους στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ., μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας της Ομάδας Εργασίας στον τομέα της Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού.

5.3.2. Πρωτογενής τομέας.

5.3.2.1. Γεωργία.

Ο τομέας της γεωργίας στην περιοχή μελέτης, αναλύθηκε στις παραγράφους 3.4 και 4.4. Από την ανάλυση του προέκυψε ότι η γεωργική γη καλύπτει σημαντικές εκτάσεις στην περιοχή, και ιδιαίτερα στο νομό Μοναστηριού, χωρίς όμως να γίνεται σωστή και αποδοτική εκμετάλλευση. Συνεπώς προτείνεται ένα **διασυνοριακό πρόγραμμα για τη βελτίωση της φυτικής παραγωγής και την αποδοτικότερη εκμετάλλευση της γεωργικής γης**. Ως μέτρα αυτού του προγράμματος μπορούν να θεωρηθούν η δημιουργία ενός Διασυνοριακού Κέντρου Έρευνας και Εκπαίδευσης

του γεωργικού εργατικού δυναμικού με έδρα την πόλη του Μοναστηριού, ώστε να βελτιστοποιηθεί η εκμετάλλευση της γεωργικής γης στην περιοχή μελέτης και να βελτιωθεί η παραγωγή των αγροτικών προϊόντων.

Επίσης προτείνεται η **συνεργασία και η ανταλλαγή τεχνογνωσίας στις καλλιέργειες** που εξειδικεύονται οι δυο πλευρές της περιοχής μελέτης και οι οποίες είναι η καλλιέργεια της σίκαλης, των φασολιών και των μήλων (παράγραφος 3.4) από την ελληνική πλευρά και σίτου, καλαμποκιού, καπνού και φρούτων (παράγραφος 4.4) από την πλευρά της Π.Γ.Δ.Μ.

Τέλος προτείνεται ένα **πρόγραμμα αναβάθμισης των δομών στήριξης των αγροτικών προϊόντων** μέσω της δημιουργίας διασυνοριακών κέντρων ποιοτικού ελέγχου των φυτικών προϊόντων με έδρα τις πόλεις του Μοναστηριού και της Φλώρινας και στόχο τη βελτίωση της αγροτικής παραγωγής της περιοχής μελέτης, καθώς και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των τοπικών αγροτικών προϊόντων.

Τα παραπάνω προγράμματα μπορούν να ενταχθούν χρηματοδοτικά και στα INTERREG II και PHARE-CBC, ενώ μπορούν να ενταχθούν και να διερευνηθούν στα πλαίσια του Φ.Δ.Δ.Σ. από την Ομάδα Εργασίας του τομέα του παραγωγικού συστήματος.

5.3.2.2.Κτηνοτροφία.

Η κτηνοτροφία δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στην περιοχή μελέτης, με εξαίρεση το νομό Φλώρινας (παράγραφοι 3.4, 4.4), παρά το γεγονός της ύπαρξης πολύ σημαντικών εκτάσεων βοσκοτόπων, οι οποίοι προφανώς μένουν ανεκμετάλλευτοι ή ελλιπώς εκμεταλλευόμενοι. Συνεπώς για την κτηνοτροφία μπορεί να προταθεί ένα **διασυνοριακό πρόγραμμα βελτίωσης της ζωικής παραγωγής, βελτιστοποίησης της εκμετάλλευσης των βοσκοτόπων και εκσυγχρονισμού της διαχείρισης των ζωικών προϊόντων**. Τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν στα πλαίσια του παραπάνω προγράμματος είναι η βελτίωση και συμπλήρωση του εξοπλισμού των σταθμών υγειονομικού και κτηνιατρικού ελέγχου στην περιοχή μελέτης και η συνεργασία των παραπάνω κέντρων για την επίλυση κοινών προβλημάτων και την ανταλλαγή τεχνογνωσίας μεταξύ τους. Το πρόγραμμα αυτό εντάσσεται στον Φ.Δ.Δ.Σ. με την εξέταση του από την Ομάδα εργασίας του παραγωγικού συστήματος και μπορεί να ενταχθεί χρηματοδοτικά και στα προγράμματα INTERREG II και PHARE-CBC.

5.3.2.3. Δάση.

Τα δάση στην περιοχή μελέτης καταλαμβάνουν σημαντικές εκτάσεις και αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους φυσικούς πόρους (παράγραφοι 3.4 και 4.4.). Ειδικότερα στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν η εκμετάλλευση των δασών και η παραγωγή δασικών προϊόντων, και κυρίως ξυλείας, είναι πολύ σημαντική (παράγραφος 4.4). Η **διασυνοριακή συνεργασία στον τομέα των δασών** μπορεί να επικεντρωθεί στην ανταλλαγή και διάχυση τεχνογνωσίας όσον αφορά στην δασική εκμετάλλευση και παραγωγή κυρίως από την περιοχή της Π.Γ.Δ.Μ. προς την ελληνική πλευρά.

Οι παραπάνω διασυνοριακές δράσεις μπορούν να εξετασθούν από την Ομάδα Εργασίας του παραγωγικού συστήματος του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ. και να χρηματοδοτηθούν από ιδίους και κοινοτικούς (INTERREG II και PHARE-CBC) πόρους.

5.3.3. Δευτερογενής τομέας.

Ο δευτερογενής τομέας της περιοχής μελέτης είναι πολύ σημαντικός στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν (παράγραφος 4.5), ενώ στην ελληνική περιοχή μελέτης η μόνη σημαντική παρουσία είναι αυτή του κλάδου του δέρματος-γούνας στο νομό Καστοριάς (παράγραφος 3.5). Πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι παρόλο που δευτερογενής τομέας στην περιοχή μελέτης Π.Γ.Δ.Μ. είναι σημαντικός, χρειάζεται αναδιάρθρωση με βάση τα νέα οικονομικά δεδομένα που δημιουργούνται στη χώρα και αναπροσαρμογή στα νέα τεχνολογικά δεδομένα. Συνεπώς προτείνεται η κατάρτιση ενός **προγράμματος ανταλλαγής εμπειριών και τεχνογνωσίας**, κυρίως από την ελληνική περιοχή αλλά και την Ελλάδα γενικότερα, προς την περιοχή μελέτης της Π.Γ.Δ.Μ. και ιδιαίτερος το νομό του Μοναστηριού που αποτελεί παραδοσιακό βιομηχανικό κέντρο της Π.Γ.Δ.Μ.

Το παραπάνω πρόγραμμα μπορεί να δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας και εμπειριών στον μεταποιητικό κλάδο δέρματος-γούνας, στον οποίο εξειδικεύεται ο νομός Καστοριάς και στον κλάδο των τροφίμων στον οποίο εξειδικεύονται οι νομοί Φλώρινας και Μοναστηριού. Με αυτόν τον τρόπο η περιοχή μελέτης μπορεί να προαχθεί σε ένα σημαντικό κέντρο επεξεργασίας και μεταποίησης, όσον αφορά στους παραπάνω μεταποιητικούς κλάδους, στον ευρωπαϊκό χώρο.

Επίσης μπορούν να καταρτιστούν και κάποια **κοινά ερευνητικά προγράμματα από κατάλληλους φορείς** με στόχο την αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η περιοχή μελέτης στον δευτερογενή τομέα (όπως αναδιάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας, απασχόληση, εκσυγχρονισμός των μεταποιητικών μονάδων, κ.λ.π.).

Τέλος, στην περιοχή μελέτης μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τις τοπικές Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (Μ.Μ.Ε.) το κοινοτικό πρόγραμμα JOB PHARE-TACIS (παράγραφος 1.4.4), το οποίο προβλέπει και προωθεί τη δημιουργία μεικτών επιχειρήσεων σε παραμεθόριες περιοχές με τη χρησιμοποίηση κινήτρων προς αυτήν την κατεύθυνση. Η Π.Γ.Δ.Μ. αποτελεί επιλέξιμη περιοχή του προγράμματος και αποτελεί έναν προσοδοφόρο χώρο όσον αφορά στις επιχειρηματικές ευκαιρίες (παράγραφος 4.9.3), ενώ ήδη δραστηριοποιούνται σε αυτήν ελληνικές επιχειρήσεις. Το παραπάνω πρόγραμμα μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό κίνητρο για την καλύτερη συνεργασία, την επανίδρυση και την εξωστρέφεια των τοπικών Μ.Μ.Ε. της περιοχής μελέτης, σε ένα διασυνοριακό πλαίσιο με προφανείς ωφέλειες και για τις ίδιες, αλλά και για τις δυο συνεργαζόμενες πλευρές (νομοί Φλώρινας, Καστοριάς από τη μια πλευρά και νομοί Μοναστηριού και Ρέσεν από την άλλη πλευρά).

Οι παραπάνω διασυνοριακές δράσεις και προγράμματα μπορούν να εξεταστούν από την Ομάδα Εργασίας του παραγωγικού συστήματος του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ., όσον αφορά στην ένταξη τους σε αυτόν. Επίσης μπορούν χρηματοδοτικά να ενταχθούν και στα κοινοτικά προγράμματα INTERREG II, PHARE-CBC και JOB PHARE-TACIS.

5.3.4. Τριτογενής τομέας.

5.3.4.1. Εμπόριο.

Ο τομέας του εμπορίου παρουσιάζεται προβληματικός στην περιοχή μελέτης με εξαίρεση το νομό του Ρέσεν λόγω της σημαντικής εσωτερικής τουριστικής κίνησης που παρουσιάζει (παράγραφοι 3.6 και 4.6). Παρόλ' αυτά η περιοχή μελέτης στο παρελθόν έχει παίξει πολύ σημαντικό ρόλο ως σπουδαίο εμπορικό κέντρο της Βαλκανικής Χερσονήσου. Συνεπώς κρίνεται απαραίτητη η προώθηση του εμπορίου στην περιοχή μελέτης και η επανάκτηση του ρόλου του σημαντικού εμπορικού κέντρου της ευρύτερης περιοχής. Προς το στόχο αυτό μπορεί να συμβάλλει θετικά

ένα πρόγραμμα βελτιστοποίησης της εμπορίας αγροτικών προϊόντων στην περιοχή μελέτης σε συνεργασία με τους αγροτικούς συνεταιρισμούς των τεσσάρων νομών και το οποίο θα αποσκοπεί στη βελτίωση του διασυνοριακού εμπορίου στην περιοχή μελέτης, μέσω της βελτίωσης των δομών marketing που υπάρχουν, και στην προώθηση των αγροτικών προϊόντων. Το παραπάνω πρόγραμμα μπορεί να συμπεριλάβει ως μέτρα, την προβολή των αγροτικών προϊόντων της περιοχής μελέτης, τη συμμετοχή σε εμπορικές εκθέσεις εκατέρωθεν των συνόρων, τις εμπορικές επαφές, τη δημιουργία κοινών Τραπεζών Πληροφόρησης, την πραγματοποίηση ερευνών αγοράς και τέλος τη συνεργασία μεταξύ εργαστηρίων ελέγχου ποιότητας ζωικών και φυτικών προϊόντων της περιοχής μελέτης.

Επίσης προτείνεται η **διασυνοριακή συνεργασία των φορέων στήριξης των εμπορικών επιχειρήσεων** της περιοχής μελέτης, όπως των εμπορικών επιμελητηρίων και όλων των πιθανών εμπλεκόμενων φορέων που σχετίζονται με το εμπόριο της περιοχής. Οι δράσεις της συγκεκριμένης διασυνοριακής συνεργασίας μπορούν να είναι η στήριξη της συνεργασίας των εμπορικών επιχειρήσεων με τη δημιουργία γραφείων πληροφόρησης και τεχνικών και εμπορικών συμβουλών, η δημιουργία μόνιμων δομών διαβαλκανικού εμπορίου (όπως κοινοί εκθεσιακοί και αποθηκευτικοί χώροι) στην περιοχή μελέτης και η σύνδεση τους και τέλος η εκπόνηση κοινών ερευνητικών προγραμμάτων όσον αφορά στα προβλήματα κοινού ενδιαφέροντος και στην ανταλλαγή εμπειριών στον τομέα του εμπορίου με τη συνεργασία των τοπικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Τέλος προτείνεται η θέσπιση, έστω και σε πειραματικό επίπεδο, **μιας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών εμπορικών προϊόντων** στην περιοχή μελέτης η οποία θα δώσει μεγάλη ευελιξία στην ανάπτυξη του εμπορίου και στη βελτίωση της συνεργασίας σε αυτόν τον τομέα μεταξύ των τεσσάρων συνοριακών νομών. Το θεσμικό πλαίσιο για τη λειτουργία αυτής της ζώνης μπορεί να προσδιοριστεί με βάση τη διάταξη του νέου Αναπτυξιακού Νόμου και ειδικότερα του άρθρου 10 «περί ειδικών καθεστώτων».

Τα παραπάνω διασυνοριακά προγράμματα εντάσσονται στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. με την επεξεργασία τους από την Ομάδα Εργασίας του τομέα του παραγωγικού συστήματος και μπορούν να χρηματοδοτηθούν και από τα κοινοτικά προγράμματα INTERREG II και PHARE.

5.3.4.2. Τουρισμός.

Ο τουρισμός στην περιοχή μελέτης είναι αρκετά ανεπτυγμένος και ειδικότερα στους νομούς Καστοριάς και Ρέσεν. Επίσης δυναμικοί, ως προς τον τουρισμό, παρουσιάζονται και οι νομοί Μοναστηριού και Φλώρινας (παράγραφοι 3.6 και 4.6). Η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης αλλά και οι σημαντικές δυνατότητες που ανοίγονται για τον τουρισμό οφείλονται στην πληθώρα τουριστικών πόρων που υπάρχουν (είτε αυτοί οι πόροι είναι φυσικοί, π.χ. λίμνη Πρέσπα, είτε ανθρωπογενείς, π.χ. παραδοσιακοί οικισμοί).

Μια από τις διασυνοριακές δράσεις που θα τονώσουν την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής είναι η **οργάνωση και η κοινή εκμετάλλευση και αξιοποίηση της λίμνης Πρέσπας** που ανήκει στους νομούς Φλώρινας και Ρέσεν. Τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η καθιέρωση συναντήσεων εκπροσώπων των Ο.Τ.Α. των δυο νομών για τη συντονισμένη τουριστική παρέμβαση στη λίμνη Πρέσπα καθώς και η κοινή δράση για την προβολή της τουριστικής αξιοποίησης της λίμνης στον ευρύτερο Βαλκανικό χώρο, ώστε αυτή να προσελκύσει ακόμα μεγαλύτερο τουρισμό και να ξεφύγει από τα στενά πλαίσια του εσωτερικού (εντός των δυο χωρών) τουρισμού.

Επίσης πρέπει να προβληθούν μέσα από τη συνεργασία των νομαρχιών αλλά και των Ο.Τ.Α. της περιοχής μελέτης και **εναλλακτικές μορφές τουρισμού** όπως ο ιστορικός, ο οικολογικός, ο αγροτουρισμός, ο χειμερινός κ.λ.π. ώστε να αξιοποιηθούν στο έπακρο οι άφθονοι τουριστικοί πόροι που διαθέτει η περιοχή από κοινού. Τα μέτρα προς την κατεύθυνση αυτή μπορούν να είναι η εκτύπωση και διανομή έντυπου υλικού, η κοινή οργάνωση εκθέσεων, η δημιουργία τουριστικών γραφείων για πληροφορίες, εξυπηρέτηση και προσέλκυση των τουριστών και τέλος η δημιουργία κοινών τουριστικών πακέτων στην περιοχή μελέτης.

Τα προγράμματα που αναφέρθηκαν παραπάνω για τον τομέα του τουρισμού, μπορούν να μελετηθούν διεξοδικότερα από την Ομάδα Εργασίας του παραγωγικού συστήματος του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ. της περιοχής μελέτης και να ενταχθούν χρηματοδοτικά και στα κοινοτικά προγράμματα INTERREG II και PHARE-CBC.

5.3.5.Υποδομές.

5.3.5.1.Τεχνικές υποδομές.

5.3.5.1.1.Συγκοινωνίες, Μεταφορές.

Ο τομέας των συγκοινωνιών και μεταφορών στην περιοχή μελέτης χρειάζεται σημαντικές παρεμβάσεις για τη βελτιστοποίηση της λειτουργικότητας του (παράγραφοι 3.7.1 και 4.7.1). Καταρχάς κρίνεται απαραίτητη η **βελτίωση του δρόμου βορά-νότου M-5** (Χάρτες 3.1 και 4.1), που αποτελεί τον δεύτερο σημαντικό οδικό άξονα που συνδέει την Ελλάδα με την Π.Γ.Δ.Μ. και ο οποίος συνδέεται με τον βασικό αυτοκινητόδρομο E-75 (τμήμα των διευρωπαϊκών δικτύων) μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. (Χάρτης 4.1)., μέσω των πόλεων του Μοναστηριού, του Πρίλεπ και του Τίτοφ Βέλες (Titov Veles) (παράγραφος 2.3.3), αλλά και με την Εγνατία οδό στο ύψος της Κοζάνης. Η βελτίωση του δρόμου M-5 πρέπει να γίνει εκατέρωθεν των συνόρων, ώστε να συνδέσει καλύτερα την περιοχή μελέτης και να διευκολύνει την επικοινωνία και την γρήγορη μετάβαση μεταξύ των τεσσάρων νομών της περιοχής μελέτης, αλλά και να συμβάλει στη σύνδεση της περιοχής μελέτης με το μεγάλο οδικό έργο της Εγνατίας οδού που θα δώσει άμεση πρόσβαση στην περιοχή μελέτης προς το λιμάνι της Ηγουμενίτσας και κατ' επέκταση προς τις μεγάλες αγορές της Δυτικής Ευρώπης. Παράλληλα με τη βελτίωση του M-5, πρέπει να υπάρξει και **βελτίωση του μεθοριακού σταθμού της Νίκης** στο νομό της Φλώρινας, τόσο όσον αφορά στην οδική υποδομή, όσο και στον εξοπλισμό και στις εγκαταστάσεις του σταθμού. Ο σταθμός της Medzitlija που βρίσκεται στην άλλη άκρη των συνόρων, απέναντι από το σταθμό της Νίκης, έχει ήδη ενταχθεί σε αντίστοιχο πρόγραμμα του επιχειρησιακού προγράμματος διασυνοριακής συνεργασίας (παράγραφος 2.3.3) στα πλαίσια του κοινοτικού διασυνοριακού προγράμματος PHARE-CBC. Η βελτίωση των μεθοριακών σταθμών Νίκης και Medzitlija, σε συνδυασμό με τη βελτίωση του οδικού άξονα M-5 θα αποτελέσει μια πολύ σημαντική επένδυση στη συγκοινωνιακή υποδομή της περιοχής μελέτης καθώς θα την καταστήσει σε σημαντικό συγκοινωνιακό κόμβο της βορειοδυτικής Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ., αλλά και με τα διευρωπαϊκά δίκτυα, μέσω της σύνδεσης του M-5 με τον αυτοκινητόδρομο E-75 στην πόλη του Μοναστηριού.

Όσον αφορά στο υπόλοιπο τοπικό οδικό δίκτυο της περιοχής μελέτης, αυτό κρίνεται επαρκές στην περιοχή μελέτης και η πρόταση που μπορεί να γίνει για αυτό είναι η **από κοινού βελτίωση της ποιότητας του οδοστρώματος**, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο στις δυο συνοριακές περιοχές.

Τέλος, στον τομέα των μεταφορών, κρίνεται απαραίτητη και η **επαναλειτουργία και συντήρηση-βελτίωση του υπάρχοντος σιδηροδρομικού δικτύου Φλώρινας-Μοναστηριού** (Χάρτες 3.1 και 4.1) και από τις δυο πλευρές των συνόρων, που θα δώσει και μια εναλλακτική λύση στη συγκοινωνιακή σύνδεση της περιοχής μελέτης, αλλά και θα αποτελέσει ένα πρώτο βήμα για τη σύνδεση της περιοχής μελέτης με τα μεγάλα σιδηροδρομικά διευρωπαϊκά δίκτυα που χρησιμοποιούνται σε πολύ μεγάλο βαθμό στον τομέα των μεταφορών στη Δυτική Ευρώπη.

Οι παραπάνω διασυνοριακές δράσεις και έργα που προτείνονται στον τομέα των συγκοινωνιών-μεταφορών εντάσσονται στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. με την επεξεργασία τους από την Ομάδα Εργασίας του τομέα των υποδομών και χρηματοδοτικά μπορούν να ενταχθούν κυρίως στα προγράμματα INTERREG II και PHARE-CBC, αλλά και σε ιδίους και κρατικούς πόρους των δυο συνοριακών περιοχών.

5.3.5.1.2.Ενέργεια.

Ο τομέας της ενέργειας στην περιοχή μελέτης χαρακτηρίζεται από τη δυναμική παρουσία της μονάδας παραγωγής ρεύματος Α.Η.Σ. Αμυνταίου, στο νομό Φλώρινας και το σταθμό παραγωγής ενέργειας στο νομό του Μοναστηριού (παράγραφοι 3.7.1 και 4.7.1). Και οι δυο μονάδες που υπάρχουν στην περιοχή μελέτης λειτουργούν με την καύση λιγνίτη, ο οποίος προέρχεται από τα κοιτάσματα της περιοχής Αμυνταίου και Μοναστηριού αντίστοιχα. Πρέπει να επισημανθεί πως η κατασκευή του νέου σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Αχλάδα του νομού Φλώρινας αναμένεται να δώσει ακόμα μεγαλύτερη αναπτυξιακή δυναμική στον τομέα της ενέργειας του νομού Φλώρινας και να καταστήσει το νομό σε ένα πολύ σημαντικό κέντρο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.

Όσον αφορά στον τομέα της ενέργειας προτείνεται ένα **διασυνοριακό ενεργειακό πρόγραμμα** στην περιοχή μελέτης το οποίο έχει ως στόχο την ανάπτυξη του ενεργειακού τομέα της περιοχής μέσω της συνεργασίας των τεσσάρων νομών. Τα

μέτρα που μπορεί να συμπεριλάβει το παραπάνω πρόγραμμα είναι η έρευνα-αξιοποίηση των ορυκτών πρώτων υλών (βελτιστοποίηση της εκμετάλλευσης των τεράστιων λιγνιτικών κοιτασμάτων που υπάρχουν στην περιοχή μελέτης), η εξαγωγή τεχνογνωσίας και η ενεργός συμμετοχή, από ελληνικής πλευράς, στον εκσυγχρονισμό του ενεργειακού κλάδου στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν, ειδικότερα όσον αφορά στην παραγωγή ενέργειας από την καύση λιγνίτη (δημιουργώντας έτσι τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάδειξη της περιοχής μελέτης σε ενεργειακό κόμβο των Βαλκανίων) και τέλος η εξαγωγή τεχνογνωσίας και η συνεργασία στον τομέα της τηλεθέρμανσης, η οποία έχει ήδη ξεκινήσει να υλοποιείται στο νομό Φλώρινας (παράγραφος 3.7.1).

Το ενεργειακό διασυνοριακό πρόγραμμα μπορεί να ενταχθεί στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. με την επεξεργασία του από την Ομάδα Εργασίας του τομέα των υποδομών και να χρηματοδοτηθεί από ιδίους, κρατικούς και κυρίως κοινοτικούς (INTERREG II και PHARE-CBC) πόρους.

5.3.5.1.3. Τηλεπικοινωνίες.

Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στην περιοχή μελέτης και ειδικότερα στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν αλλά και ολόκληρης της Π.Γ.Δ.Μ. (παράγραφοι 3.7.1 και 4.7.1). Στην ελληνική περιοχή μελέτης υπάρχουν ευοίωνες προοπτικές στις τηλεπικοινωνίες λόγω των σημαντικών επενδύσεων που έχει κάνει ο Ο.Τ.Ε. την πενταετία 1994-1999. (παράγραφος 3.7.1). Συνεπώς ο τομέας μπορεί να παρουσιάσει στο μέλλον πολύ σημαντικές προοπτικές συνεργασίας με την περιοχή μελέτης αλλά και με τον ευρύτερο Βαλκανικό χώρο.

Προς το παρόν, μπορεί να προταθεί ένα **διασυνοριακό πρόγραμμα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών**, κυρίως από την ελληνική πλευρά, με στόχο την ανάπτυξη δικτύων πληροφοριών και επικοινωνίας και σκοπό τη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ εμπλεκομένων με τον τομέα επιχειρήσεων και την κατάρτιση εξειδικευμένου προσωπικού στις νέες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας. Το πρόγραμμα αυτό μπορεί να ενταχθεί στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. με την επεξεργασία του από την Ομάδα Εργασίας του τομέα των υποδομών και να χρηματοδοτηθεί κυρίως από τα κοινοτικά προγράμματα INTERREG II και PHARE-CBC, αλλά και από ιδίους και κρατικούς πόρους.

5.3.5.2. Κοινωνικές υποδομές.

5.3.5.2.1. Εκπαίδευση.

Η διασυνοριακή συνεργασία είναι μια διαρκής προσπάθεια συνεννόησης, με έντονα τονισμένα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, παρόλο που επικρατεί η εντύπωση ότι ο κυρίαρχος στόχος στις διασυνοριακές συνεργασίες είναι η ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων. Εκτός από τους ψυχρούς αριθμούς που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο μπαίνουν στις διαδικασίες των συνεργασιών, ο άνθρωπος είναι αυτός που δίνει το πραγματικό νόημα και εξασφαλίζει τη συνέχεια.

Παράλληλα με τη φιλοσοφική στήριξη μπορεί και η εκπαίδευση να βοηθήσει την αποκεντρωμένη διασυνοριακή συνεργασία στην περιοχή μελέτης. Επειδή η εκπαίδευση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη συνειδητοποίηση από τον τοπικό πληθυσμό της σπουδαιότητας και της αναγκαιότητας της διασυνοριακής συνεργασίας δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον συγκεκριμένο τομέα. Στην περιοχή μελέτης ο τομέας της εκπαίδευσης βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα εν συγκρίσει με τα πληθυσμιακά της δεδομένα, ενώ είναι σημαντική και η παρουσία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε αυτήν (παράγραφοι 3.7.2 και 4.7.2). Στη συνέχεια αναφέρονται μερικές προτάσεις που μπορούν να αποτελέσουν ένα ωφέλιμο πλαίσιο και την απαρχή της ουσιαστικής συνεργασίας των δυο περιοχών για το μέλλον.

1. Κοινά εκπαιδευτικά προγράμματα.

Η δράση αυτή θα μπορούσε να αναπτυχθεί σε μεγάλη κλίμακα μέσα στο πνεύμα της διασυνοριακής συνεργασίας των παραμεθόριων περιοχών. Κατά κανόνα, οι δυο λαοί που ζουν στις παραμεθόριες περιοχές, δηλαδή πάρα πολύ κοντά, έχουν κοινές καταβολές και κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Μοιραίο είναι λοιπόν να έχουν και κοινές εκπαιδευτικές ανάγκες και προτεραιότητες, οι οποίες μπορούν να ικανοποιηθούν μέσα από κοινά προγράμματα. Τα προγράμματα αυτά μπορούν να καλύπτουν όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, από την πρωτοβάθμια ως την τριτοβάθμια, συμπεριλαμβανομένης και της δια βίου εκπαίδευσης.

Η καλλιέργεια της περιβαλλοντολογικής συνείδησης και η συγκρότηση της δημοκρατικής φυσιογνωμίας του πολίτη, που θα αποτελέσει το απαραίτητο βάθρο για την παραπέρα συνεργασία, είναι δύο μόνο χαρακτηριστικά παραδείγματα, όπου ο

σκοπός της διασυνοριακής συνεργασίας εξυπηρετείται αποδοτικά μέσα από τη διαδικασία των κοινών εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

2. Κοινά εκπαιδευτικά κέντρα.

Στις παραμεθόριες περιοχές οι μετακινήσεις κατά κανόνα είναι εύκολες, εάν δεν υπάρχουν νομικά εμπόδια και προβλήματα ασφάλειας. Στο σημείο αυτό, για την άρση των εμποδίων και τον απόλυτο και αποτελεσματικό έλεγχο της διασυνοριακής διακίνησης των πολιτών, καθοριστικό ρόλο μπορούν να παίξουν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Μετά από κατάλληλη συνεννόηση και συνεργασία, δεν θα ήταν ουτοπία να προταθεί η δημιουργία κοινών εκπαιδευτικών κέντρων, που θα χρησιμοποιούνταν και από τις δύο πλευρές που ζουν εκατέρωθεν της μεθοριακής γραμμής. Έτσι θα επιτυγχάνονταν η ιδανική όσμωση των δύο λαών.

Τα κοινά εκπαιδευτικά κέντρα οποιασδήποτε μορφής μπορούν να αποτελέσουν πόλους έλξης για τη βελτίωση της αναβάθμισης της μεθοριακής συνεργασίας. Με τον τρόπο αυτό η μεθοριακή γραμμή μετατρέπεται από γραμμή διαχωρισμού σε γραμμή συμφιλίωσης και συνοχής.

3. Κοινές πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Οι κοινές πολιτιστικές εκδηλώσεις είναι δραστηριότητες όπου έμμεσα αλλά καθοριστικά εμπλέκεται και η εκπαίδευση. Μπορεί οι πρωτοβουλίες να προέρχονται από άλλους φορείς, π.χ. δήμους, πολιτιστικούς συλλόγους κλπ., αλλά η συνεισφορά και η εμπλοκή της εκπαίδευσης είναι αναγκαία και απαραίτητη.

4. Κοινά προγράμματα εκμάθησης και χρήσης των δύο γλωσσών.

Η απρόσκοπτη και εύκολη επικοινωνία των δύο λαών που ζουν στις παραμεθόριες περιοχές προϋποθέτει και την ικανοποιητική εκμάθηση και χρήση των δύο γλωσσών. Μπορεί η επικοινωνία σε διάφορες συνεργασίες να πραγματοποιείται με τη χρήση μιας κοινής ξένης γλώσσας, π.χ. της Γαλλικής ή της Αγγλικής, αλλά έχει διαπιστωθεί και είναι κοινή εμπειρία ότι η χρήση της ξένης γλώσσας δημιουργεί γενικά ένα κλίμα ψυχρότητας.

Αντίθετα, η χρήση μιας των δύο γλωσσών των άμεσα εμπλεκόμενων λαών δημιουργεί ένα κλίμα φιλίας, καλύτερης αλληλοκατανόησης και εμπιστοσύνης.

Ακόμα και η χρήση ενός κράματος λέξεων που υστερεί γραμματολογικά, εξυπηρετεί καλύτερα την κατάσταση της συνεννόησης από ότι η χρήση μιας ξένης γλώσσας.

Το σκεπτικό αυτό σηματοδοτεί την αναγκαιότητα της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας από πλευράς των κατοίκων της περιοχής μελέτης της Π.Γ.Δ.Μ., αλλά και το αντίστροφο για την περιοχή μελέτης της ελληνικής πλευράς, που μπορεί να γίνει μέσα από απλές, εύκολες και σχετικά όχι δαπανηρές διαδικασίες και αυτό διότι υπάρχει η υποδομή, ήδη οι άνθρωποι που ζούνε στην περιοχή, γνωρίζουν εκατέρωθεν τις γλώσσες των άλλων γειτόνων και χρησιμοποιούν πολλά κοινά στοιχεία. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου και το γλωσσικό ιδίωμα που παρατηρείται σε ορισμένα σημεία της Δυτικής Μακεδονίας, το οποίο αποτελεί ένα κράμα από ελληνικές, σλαβικές και λατινικές λέξεις και αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, που δεν υπήρχαν σύνορα, για τις ανάγκες των εμπορικών δραστηριοτήτων και της επαφής μεταξύ των δυο λαών (παράγραφος 2.4.3).

5. Κοινά ερευνητικά προγράμματα και συμπληρωματικά εργαστήρια.

Μέρος των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων των φορέων της εκπαίδευσης, κυρίως αυτών της τριτοβάθμιας (ανώτερης και ανώτατης), περνάει και μέσα από τα ερευνητικά προγράμματα. Ιδρύματα των δύο χωρών που βρίσκονται στις γειτνιάζουσες μεθοριακές περιοχές, θα μπορούσαν να αναπτύξουν κοινά ερευνητικά προγράμματα με πολλαπλά ευεργετικά αποτελέσματα.

Τα προγράμματα αυτά θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν και τη δημιουργία συμπληρωματικών εργαστηρίων προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί το κόστος. Επιπλέον η συνεργασία των ερευνητών, εκτός από την προώθηση των κοινωνικών σχέσεων, βοηθά αποτελεσματικά στη διάχυση της γνώσης, στην ουσιαστική και γρήγορη επίλυση των προβλημάτων και τελικά στην ελαχιστοποίηση του κόστους των προγραμμάτων.

Το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Μακεδονίας μάλιστα, έχει μια πλούσια εμπειρία στην κατάθεση κοινών προτάσεων και ερευνητικών και μπορεί να συμβάλλει προς αυτήν την κατεύθυνση. Επίσης καλείται να παίξει και τον πλέον σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της συνεργασίας λόγω των ισχυρών δομών που έχει αποκτήσει στην περιοχή ως ερευνητικό ίδρυμα. Επίσης πρέπει να επισημανθεί και η λειτουργία από το Ακαδημαϊκό Έτος 1999-2000 του πανεπιστημιακού Τμήματος Βαλκανικών Σπουδών στη Φλώρινα το οποίο, κυρίως λόγω του αντικειμένου του, μπορεί να λειτουργήσει πολύ θετικά ως προς την προώθηση της συνεργασίας, αλλά

και της ουσιαστικότερης επαφής μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. Επίσης μπορεί να συμβάλλει εξίσου θετικά και στην κοινή εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων με εκπαιδευτικά ιδρύματα από την περιοχή μελέτης της Π.Γ.Δ.Μ. με σκοπό την ουσιαστική συνεργασία στους τομείς όπου αυτή είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί. Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι όλες οι παραπάνω πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών οργανισμών της ελληνικής περιοχής μελέτης μπορούν να βρουν ισχυρό σύμμαχο στο δυναμικό και αναπτυσσόμενο Πανεπιστήμιο του S. Clement, το οποίο έχει έδρα στην πόλη του Μοναστηριού.

Όλες οι παραπάνω προτάσεις για συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης στην περιοχή μελέτης μπορούν να εξεταστούν στα πλαίσια του προτεινόμενου Φορέα Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας, από την Ομάδα Εργασίας του τομέα των υποδομών και μπορούν χρηματοδοτικά να ενταχθούν και στο πρόγραμμα TEMPUS που μπορεί να αναλάβει τη χρηματοδότηση τέτοιου είδους προγραμμάτων (παράγραφος 1.4.3). Επίσης μπορούν να χρηματοδοτηθούν και από κρατικούς και ιδίους πόρους.

Ως συμπέρασμα μπορεί να αναφερθεί ότι οι φορείς της εκπαίδευσης, με την ευαισθησία που η λειτουργία τους συνεπάγεται, είναι οι πλέον κατάλληλοι για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες που αποσκοπούν στην προσέγγιση και τη φιλία των δυο λαών. Αυτό που είναι σίγουρο είναι ότι η καλή συνεννόηση μεταξύ των φορέων, η αξιοποίηση του πλεονάζοντος ενθουσιασμού, κυρίως στο χώρο της εκπαίδευσης, και ο σοβαρός σχεδιασμός, θα καταστήσουν άμεσα ορατά τα αποτελέσματα της παραμεθόριας διασυνοριακής συνεργασίας και θα δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό κλίμα για μακροχρόνια φιλία και συναδέλφωση μεταξύ των δυο πλευρών.

5.3.5.2.2.Υγεία.

Ο τομέας της υγείας δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα στην περιοχή μελέτης, ούτε όσον αφορά στην υποδομή και στον ιατρικό εξοπλισμό, αλλά ούτε και στον αριθμό των ιατρών που υπάρχουν στην περιοχή μελέτης (παράγραφοι 3.7.2 και 4.7.2). Η κατάσταση όσον αφορά στον αριθμό των ιατρών είναι κάπως καλύτερη στους νομούς Μοναστηριού και Ρέσεν.

Η πρόταση για τον τομέα της υγείας μπορεί να προσδιοριστεί στην κατάρτιση ενός **διασυνοριακού προγράμματος για τον τομέα της υγείας**. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα στοχεύει στην κοινή δράση για την καταγραφή, ιεράρχηση και

αξιολόγηση των κοινών προβλημάτων υγείας στην περιοχή μελέτης, στην έγκαιρη αλληλοενημέρωση των δυο συνοριακών περιοχών και τη λήψη κοινών μέτρων σε έκτακτες περιπτώσεις, στην προώθηση κοινών προγραμμάτων αντιμετώπισης προβλημάτων υγείας και στην ανάπτυξη μόνιμων δεσμών συνεργασίας στον τομέα της υγείας (μεταφορά τεχνογνωσίας και ανάληψη κοινών επενδυτικών προγραμμάτων). Τα μέτρα που μπορεί να συμπεριλάβει το διασυνοριακό πρόγραμμα για τον τομέα της υγείας είναι η ίδρυση υγειονομικών σταθμών εκατέρωθεν των συνόρων, η εκπαίδευση προσωπικού υγείας και η ενημέρωση των τοπικών πληθυσμών για τα σχετικά ζητήματα και τέλος ένα πιο προωθημένο μέτρο είναι η δημιουργία ενός δικτύου επικοινωνίας και συντονισμού που θα λειτουργεί σε τοπικό, εθνικό και διακρατικό επίπεδο και θα εξασφαλίζει τη ροή πληροφοριών για υπηρεσίες υγείας, φάρμακα, κ.λ.π. με τη χρήση προηγμένου συστήματος τηλεματικής.

Το διασυνοριακό πρόγραμμα για την υγεία μπορεί να ενταχθεί στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. με την επεξεργασία του από την Ομάδα Εργασίας του τομέα των υποδομών και να χρηματοδοτηθεί τόσο από ιδίους και κρατικούς πόρους, όσο και από τα κοινοτικά προγράμματα INTERREG II και PHARE-CBC.

5.3.6.Οικιστικό δίκτυο, Αυτοδιοίκηση.

Το οικιστικό δίκτυο και η αυτοδιοίκηση των δυο συνοριακών περιοχών της Ελλάδας και της Π.Γ.Δ.Μ. εξετάστηκαν στις παραγράφους 3.8 και 4.8 αντίστοιχα. Οι νέα διοικητική πραγματικότητα που προέκυψε στους νομούς Φλώρινας και Καστοριάς από το πρόγραμμα "Ιωάννης Καποδίστριας", και στο νομό Μοναστηριού από τη διοικητική αλλαγή του 1996 στην Π.Γ.Δ.Μ. (ο νομός Ρέσεν παρέμεινε ως είχε) αποτελεί μια πολύ θετική εξέλιξη ως προς τη διοικητική αποκέντρωση της περιοχής μελέτης και την ενδυνάμωση του τοπικού παράγοντα στα δρώμενα της αυτοδιοίκησης. Είναι ευνόητο πως αυτές οι διοικητικές ρυθμίσεις εκατέρωθεν των συνόρων προάγουν την ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας και δίνουν νέες προοπτικές και δυνατότητες στους Ο.Τ.Α. της περιοχής μελέτης.

Σύμφωνα με τα νέα διοικητικά δεδομένα λοιπόν, μπορεί να προταθεί ένα **διασυνοριακό πρόγραμμα συνεργασίας σε επίπεδο Ο.Τ.Α.** της περιοχής μελέτης. Το πρόγραμμα αυτό έχει ως στόχο την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας στην περιοχή μελέτης «εκ των κάτω» και στην πραγματική συμβολή του πολίτη των Ο.Τ.Α. της περιοχής μελέτης στη στήριξη, την υποστήριξη και τη θεμελίωση της

διασυνοριακής συνεργασίας σε αυτήν. Το βασικότερο μέτρο που μπορεί να ληφθεί υπό το παραπάνω πρόγραμμα είναι η ουσιαστική επικοινωνία των τοπικών παραγόντων, και κατ' επέκταση των πολιτών, μέσω τακτικών συναντήσεων εκπροσώπων των Ο.Τ.Α. της περιοχής μελέτης για τη χάραξη κοινής στρατηγικής όσον αφορά στα διασυνοριακά ζητήματα της περιοχής και στην κοινή επίλυση των προβλημάτων που παρουσιάζει η περιοχή, σε ένα πλαίσιο αμοιβαίου σεβασμού, εκτίμησης και αλληλεγγύης μεταξύ των τεσσάρων συνοριακών νομών. Η συνεργασία αυτή, σε επίπεδο Ο.Τ.Α., προωθείται και μέσω του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ., αφού προβλέπεται η συμμετοχή στη Διοικητική του Επιτροπή και εκπροσώπων των Ο.Τ.Α. της περιοχής μελέτης. Επίσης με αυτό τον τρόπο δίνεται η ευελιξία στους Ο.Τ.Α. της περιοχής να καθορίζουν όλο το εύρος των Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων του Φ.Δ.Δ.Σ. αφού συμμετέχουν ενεργά στην έγκριση ή απόρριψη των παραπάνω. Το πρόγραμμα συνεργασίας των Ο.Τ.Α. μπορεί να ενταχθεί ως αντικείμενο μελέτης στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. με την περαιτέρω επεξεργασία και ανάλυση του από την Ομάδα Εργασίας του τομέα της διοίκησης και της αυτοδιοίκησης, ενώ η χρηματοδότηση του μπορεί να καλυφθεί από ιδίους και κρατικούς πόρους.

5.3.7. Περιβάλλον.

Το περιβάλλον αποτελεί ένα ευαίσθητο σημείο της περιοχής μελέτης λόγω της ύπαρξης σ' αυτήν πολλών λιμνών, υγροβιότοπων, σημαντικών δασικών εκτάσεων, κ.λ.π. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το περιβάλλον στην περιοχή μελέτης από την ανθρώπινη παρέμβαση απαιτούνται μελέτες ολοκληρωμένης προστασίας και διαχείρισης των οικοσυστημάτων και των υγροβιότοπων της περιοχής, διατήρηση των παραδοσιακών οικισμών, προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και οργάνωση των δρυμών και ορεινών όγκων για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Οι περισσότερες από τις παραπάνω περιπτώσεις απαιτούν κοινές δράσεις εκατέρωθεν των συνόρων και αυτό επειδή τα χαρακτηριστικά του χώρου είναι ενιαία και δεν διακόπτονται από την διαχωριστική γραμμή των συνόρων.

Συνεπώς κρίνεται επιτακτική η ανάγκη κατάρτισης ενός **διασυνοριακού προγράμματος για το περιβάλλον** που θα εξυπηρετεί τους στόχους που τέθηκαν παραπάνω. Οι ενέργειες που μπορούν να συμπεριληφθούν στο παραπάνω πρόγραμμα

είναι η δημιουργία ενός διασυνοριακού παρατηρητηρίου (το οποίο έχει ήδη προταθεί από την περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας αλλά δεν έχει ακόμα δημιουργηθεί, παράγραφος 2.3.2) για την παρακολούθηση της ρύπανσης της λίμνης Πρέσπας (μετρήσεις έρευνες, κ.λ.π.) και την διαχείριση των φυσικών πόρων της, η δημιουργία τηλε-πληροφοριακών συστημάτων για τη ρύπανση στην περιοχή μελέτης, η δημιουργία οργανισμών διαχείρισης των περιβαλλοντικών πόρων της περιοχής, η από κοινού αποκατάσταση των οικοσυστημάτων που απειλούνται στην περιοχή και η ευαισθητοποίηση του κοινού στα περιβαλλοντικά θέματα.

Επίσης προτείνεται και ένα **διασυνοριακό πρόγραμμα για τη διαχείριση και την προστασία των δασών**, που έχουν πολύ σημαντική παρουσία στην περιοχή μελέτης. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα περιλαμβάνονται μέτρα για τη συνεργασία των δασαρχείων της περιοχής μελέτης για την ορθολογική διαχείριση των δασών και την αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων, τη συνεργασία των τεσσάρων νομών για τον έλεγχο της αλόγιστης υλοτόμησης και την καταστροφή των δασικών εκτάσεων και τέλος κάποια μέτρα για την προστασία των δασών από πυρκαγιές, όπως κοινή δημιουργία αντιπυρικών ζωνών, συνεργασία και συντονισμό των πυροσβεστικών σωμάτων της περιοχής μελέτης για την αντιμετώπιση καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης, κ.λ.π.

Το διασυνοριακά προγράμματα για το περιβάλλον μπορούν να ενταχθούν στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. και να γίνουν αντικείμενο μελέτης της Ομάδας Εργασίας για την οικολογία και το φυσικό περιβάλλον, ενώ μπορούν να χρηματοδοτηθούν από ιδίους και κρατικούς πόρους, αλλά και από τα κοινοτικά προγράμματα INTERREG II και PHARE-CBC.

5.3.8.Διατομεακές προτάσεις συνεργασίας.

Η παράθεση των μέχρι τώρα προτάσεων διασυνοριακής συνεργασίας, ακολούθησε την ανάλυση των δυο συνοριακών περιοχών μελέτης, όπως αυτή υιοθετήθηκε στα Κεφάλαια 3 και 4 (ανάλυση νομών Φλώρινας-Καστοριάς και νομών Μοναστηριού-Ρέσεν αντίστοιχα). Βέβαια σε όλες αυτές τις προτάσεις ενδεχομένως εμπλέκονται έμμεσα και άλλοι τομείς της ανάλυσης εκτός από αυτούς στους οποίους κατηγοριοποιούνται. Σε αυτήν την παράγραφο παρουσιάζονται και τρεις ακόμα προτάσεις διασυνοριακών προγραμμάτων που όμως εμπλέκονται άμεσα με

περισσότερους από έναν τομείς της ανάλυσης που ακολουθήθηκε παραπάνω, και κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν στην συγκεκριμένη παράγραφο.

Το πρώτο από τα προγράμματα είναι η **διαχείριση και αξιοποίηση των υδάτινων πόρων**. Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπεί κυρίως στην διαμόρφωση των κοιτών των κοινών ποταμών, ώστε να αποφεύγονται οι υπερχειλίσσεις της κοίτης και συνεπώς οι καταστροφές σε γεωργικές εκτάσεις και καλλιέργειες. Το πρόγραμμα αυτό μπορεί να ενταχθεί στον προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. με την επεξεργασία του από τις Ομάδες Εργασίας του παραγωγικού συστήματος, των υποδομών και της οικολογίας και φυσικού περιβάλλοντος και μπορεί να χρηματοδοτηθεί από ιδίους και κρατικούς πόρους, αλλά και πόρους των κοινοτικών προγραμμάτων INTEREGG II και PHARE-CBC.

Το δεύτερο διατομεακό πρόγραμμα που προτείνεται αφορά στη **συνεργασία των τεσσάρων νομών της περιοχής μελέτης στην έρευνα και την τεχνολογία** και αφορά κυρίως εκπαιδευτικά ιδρύματα, αλλά και όσους φορείς πιθανόν εμπλέκονται στο συγκεκριμένο ζήτημα. Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει στην ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας στους τομείς της εφαρμοσμένης έρευνας για την αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων της περιοχής μελέτης. Οι παρεμβάσεις που περιλαμβάνει το πρόγραμμα είναι η διεξαγωγή κοινών ερευνητικών προγραμμάτων στην εφαρμοσμένη έρευνα για την παραγωγή νέων προϊόντων που παρουσιάζουν κοινό ενδιαφέρον για τους τέσσερις νομούς της περιοχής μελέτης και οι ανταλλαγές εμπειριών μεταξύ ερευνητικών φορέων καθώς και η στήριξη των δομών συνεργασίας. Αυτό το πρόγραμμα μπορεί να ενταχθεί στο προτεινόμενο Φ.Δ.Δ.Σ. με την εξέταση του από τις Ομάδες Εργασίας του παραγωγικού συστήματος και των υποδομών, ενώ μπορεί να χρηματοδοτηθεί από ιδίους και κρατικούς πόρους, αλλά και από τα κοινοτικά προγράμματα INTERREG II, PHARE-CBC, και TEMPUS.

Το τρίτο και τελευταίο διατομεακό πρόγραμμα που προτείνεται είναι για τη **συνεργασία στη μεταποίηση και εμπορία των γεωργικών προϊόντων** που παράγονται στην περιοχή μελέτης και έχει ως βασικό στόχο τη βελτιστοποίηση της παραγωγής και επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων, μέσω της καθετοποίησης του συστήματος παραγωγής που χρησιμοποιούν. Τα βασικά μέτρα που περιλαμβάνει το πρόγραμμα, είναι η δημιουργία χώρων υποδοχής των αγροτικών προϊόντων, η άμεση μετάβαση τους στα αντίστοιχα μεταποιητικά καταστήματα για την επεξεργασία τους και στη συνέχεια η διοχέτευση τους στην αγορά, με το κατάλληλο marketing και την απαιτούμενη προώθηση. Έτσι εξασφαλίζεται στην περιοχή μελέτης, η παραγωγή και

εμπορία μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων υψηλής ποιότητας, ενώ γίνεται πιο ανταγωνιστή όσον αφορά στην παραγωγική της διαδικασία γιατί χρησιμοποιεί και δεσμεύει από κοινού τους κατάλληλους παραγωγικούς πόρους κατά περίπτωση (π.χ. τα αγροτικά προϊόντα είναι δυνατόν να παράγονται στο νομό Φλώρινας, να μεταποιοούνται στο νομό Μοναστηριού και να διοχετεύονται-προωθούνται στην αγορά του νομού Ρέσεν ή ακόμα και σε εξωτερικές, της περιοχής μελέτης, αγορές). Το πρόγραμμα αυτό μπορεί να ενταχθεί στον Φ.Δ.Δ.Σ. με την επεξεργασία του από τις Ομάδες Εργασίας του παραγωγικού συστήματος και των υποδομών και μπορεί να χρηματοδοτηθεί από ιδίους και κρατικούς πόρους, καθώς και πόρους των κοινοτικών προγραμμάτων INTERREG II και PHARE-CBC.

5.4.Πιθανές επιπτώσεις των προτάσεων διασυνοριακής συνεργασίας για την ανάπτυξη της περιοχής μελέτης.

Η παράθεση των Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων που έγινε στις προηγούμενες παραγράφους, έχει ως στόχο την προώθηση των αναπτυξιακών διαδικασιών στους τέσσερις νομούς της περιοχής μελέτης. Αυτή η προώθηση για την οποία γίνεται λόγος, έγκειται στην από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων που εντοπίζονται συνολικά στην περιοχή μελέτης και στην παροχή βοήθειας προς τους προβληματικούς τομείς κάθε νομού, υπό τη μορφή συνεργασίας, από τους υπόλοιπους νομούς της περιοχής μελέτης που πλεονεκτούν στους συγκεκριμένους τομείς.

Τα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις που προτάθηκαν θα συνεισφέρουν σημαντικά στην γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής μελέτης και θα δημιουργήσουν νέα δεδομένα, τόσο όσον αφορά στον ρόλο και στις δυνατότητες της περιοχής μελέτης στον Βαλκανικό χώρο, όσο και προς την κατεύθυνση της θεμελίωσης σχέσεων φιλίας, σεβασμού, εκτίμησης και αλληλεγγύης μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι θα συμβάλλουν σημαντικά και στην άμβλυνση των έντονων αντιθέσεων και αντιπαραθέσεων των δυο χωρών, που κορυφώθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του 1990 με κύριο λόγο το ζήτημα της ονομασίας της Π.Γ.Δ.Μ. Συνεπώς πρέπει να τονιστεί ότι η Διασυνοριακή Συνεργασία στην περίπτωση Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. δεν είναι μόνο οικονομική συνεργασία και ανάπτυξη, αλλά ένα ζήτημα που μπορεί να βελτιώσει τη σταθερότητα στον δοκιμαζόμενο Βαλκανικό χώρο και να φέρει πιο κοντά τους λαούς των Βαλκανίων.

Με την υλοποίηση όλων των προτεινόμενων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων που παρατέθηκαν, η χωρική οργάνωση των τεσσάρων νομών της περιοχής μελέτης, μπορεί να επηρεαστεί σε πολύ μεγάλο βαθμό από τη Διασυνοριακή Συνεργασία, εάν και εφόσον η εφαρμογή και λειτουργία αυτής τηρεί όλες τις προϋποθέσεις που έχουν αναφερθεί παραπάνω. Είναι δυνατόν λοιπόν η περιοχή να φθάσει σε έναν νέο τύπο χωρικής οργάνωσης, στον οποίο μπορεί να εισαχθεί η έννοια της **Διασυνοριακής Χωρικής Ολοκλήρωσης**.

Η έννοια της Διασυνοριακής Χωρικής Ολοκλήρωσης μπορεί να προσδιοριστεί από την άρση των αρνητικών χωρικών συνεπειών που προκαλούν οι συνοριακές γραμμές στις περιοχές που εφάπτονται σ' αυτές (παράγραφος 1.2), από την ελεύθερη μετακίνηση προσώπων, αγαθών και κεφαλαίων στις συνεργαζόμενες περιοχές (π.χ. θεσμοθέτηση ειδικών καθεστώτων ελευθέρων συναλλαγών και μετακινήσεων στις συνεργαζόμενες περιοχές), από την δημιουργία καθετοποιήσεων στην οικονομία της περιοχής (π.χ. παραγωγή προϊόντων στον νομό που εξειδικεύεται σ' αυτή, μεταποίηση των παραπάνω προϊόντων στο νομό που εξειδικεύεται στη συγκεκριμένη δραστηριότητα, προώθηση και εμπορία των μεταποιημένων προϊόντων στον νομό που εξειδικεύεται σ' αυτόν τον τομέα, κ.λ.π.), από την συμπληρωματικότητα της οικονομίας μεταξύ των συνεργαζόμενων πλευρών (π.χ. η έλλειψη ενός προϊόντος ή μιας παραγωγικής δραστηριότητας στον ένα νομό να συμπληρώνεται από την παρουσία του αντίστοιχου προϊόντος ή παραγωγικής δραστηριότητας του άλλου νομού), από τον κοινό σχεδιασμό και προγραμματισμό των αναπτυξιακών πολιτικών από τις συνεργαζόμενες πλευρές, από την κοινή εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει η κάθε συνεργαζόμενη πλευρά και τέλος από την δημιουργία σχέσεων συναδέλφωσης, φιλίας, αλληλεγγύης και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των πληθυσμών των συνεργαζόμενων πλευρών.

Εκτός όμως από τις γενικές διαπιστώσεις, όσον αφορά τις επιπτώσεις της προτεινόμενης Διασυνοριακής Συνεργασίας, στην περιοχή μελέτης, υπάρχουν και οι πιθανές επιπτώσεις για κάθε τομέα της οικονομίας και της οργάνωσης των τεσσάρων εξεταζόμενων νομών. Βέβαια, είναι ευνόητο πως αυτές οι θετικές επιπτώσεις μπορούν να γίνουν πραγματικότητα, εφόσον η Διασυνοριακή Συνεργασία και οι προτάσεις για αυτήν λειτουργήσουν σωστά και δεν παραμείνουν απλώς προφορικές συμφωνίες και τίποτα περισσότερο.

Στον **τομέα της απασχόλησης** τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις μπορούν να οδηγήσουν στη μείωση του υψηλού ποσοστού ανεργίας στην

περιοχή μελέτης, και να δημιουργήσουν εργατικό δυναμικό καταρτισμένο σε νέους δυναμικούς τομείς της απασχόλησης. Επίσης είναι δυνατό να δημιουργηθεί και ειδικά καταρτισμένο εργατικό δυναμικό στο αντικείμενο της Διασυνοριακής Συνεργασίας που θα στελεχώσει τις δομές της στην περιοχή μελέτης και θα την τροφοδοτήσει εκ νέου με νέα προγράμματα και δράσεις.

Στον **πρωτογενή τομέα** τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις μπορούν να συμβάλλουν στη βελτιστοποίηση της αγροτικής, κτηνοτροφικής και δασοκομικής παραγωγής και εκμετάλλευσης των γεωργικών, κτηνοτροφικών και δασικών εκτάσεων της περιοχής μελέτης. Επίσης είναι δυνατόν να βελτιωθεί και η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων του πρωτογενούς τομέα και συνεπώς η περιοχή μελέτης να γίνει περισσότερο ανταγωνιστική στον συγκεκριμένο τομέα.

Στον **δευτερογενή τομέα** οι επιπτώσεις των προτεινόμενων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων μπορούν να συνοψιστούν στην αναδιάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας με βάση τα νέα οικονομικά και τεχνολογικά δεδομένα, τη διάχυση τεχνογνωσίας στον τομέα, τη βελτίωση της μεταποίησης των προϊόντων της περιοχής, την ανάδειξη της πολύ σημαντικής βιομηχανικής υποδομής του νομού Μοναστηριού, τη δημιουργία μικτών επιχειρήσεων με χρηματοδότηση από το πρόγραμμα JOB PHARE-TACIS και τέλος την γενικότερη πρόοδο και ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα στην περιοχή που θα προωθήσει και την συνολική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης.

Ο **τριτογενής τομέας** και ειδικότερα το εμπόριο μπορεί να ευνοηθεί σημαντικά από τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις. Πιο συγκεκριμένα θα υπάρξει καλύτερη και αποτελεσματικότερη συνεργασία των εμπορικών επιμελητηρίων της περιοχής μελέτης για την επίλυση των κοινών προβλημάτων του τομέα στην περιοχή, θα απελευθερωθεί το εμπόριο στην περιοχή μελέτης με την θέσπιση μιας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών των εμπορικών προϊόντων, θα βελτιωθεί ο τομέας της προώθησης και εμπορίας των τοπικών προϊόντων και τέλος θα υπάρξει καλύτερος συντονισμός του παραγωγικού συστήματος της περιοχής μελέτης, όσον αφορά στην παραγωγή, μεταποίηση, προώθηση (marketing) και εμπορία των τοπικών προϊόντων.

Όσον αφορά στον τουρισμό οι πιθανές επιπτώσεις από τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις θα βελτιώσουν την αξιοποίηση των κοινών τουριστικών πόρων (π.χ. λίμνη Πρέσπα), θα προβάλλουν τον τουρισμό της περιοχής μελέτης στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, θα προωθήσουν την ανάπτυξη νέων

εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην περιοχή μελέτης και κατά πάσα πιθανότητα θα αυξήσουν σημαντικά την τουριστική κίνηση που παρουσιάζει συνολικά η περιοχή μελέτης.

Ο **τομέας των συγκοινωνιών-μεταφορών**, μπορεί να υποστεί θεαματικές βελτιώσεις με την υλοποίηση των προτεινόμενων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων. Συγκεκριμένα η βελτίωση του οδικού άξονα M-5 Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ., αλλά και η σύνδεση μέσω αυτού της περιοχής μελέτης με τον αυτοκινητόδρομο E-75 στο έδαφος της Π.Γ.Δ.Μ. ουσιαστικά θα πραγματοποιήσει τη σύνδεση της περιοχής μελέτης με τα μεγάλα διευρωπαϊκά δίκτυα και κατ' επέκταση με τις μεγάλες αγορές της Δυτικής Ευρώπης και θα προάγει την περιοχή σε δυναμικό συγκοινωνιακό κόμβο της Δυτικής Βαλκανικής χερσονήσου. Επίσης τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις θα προάγουν τον ρόλο των μεθοριακών σταθμών της περιοχής μελέτης που μέχρι τώρα ήταν υποβαθμισμένος και δευτερεύουσας σημασίας. Ακόμη θα βελτιώσουν τη λειτουργικότητα του οδικού δικτύου μέσα στην περιοχή μελέτης. Τέλος θα δώσουν και μια εναλλακτική και μη αμελητέα συγκοινωνιακή λύση με την επαναλειτουργία και βελτίωση της σιδηροδρομικής σύνδεσης Φλώρινας και Μοναστηριού.

Στον **τομέα της ενέργειας και των τηλεπικοινωνιών**, τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις μπορούν να συμβάλλουν στην βελτίωση του ενεργειακού και τηλεπικοινωνιακού τομέα στην περιοχή μελέτης. Ειδικότερα στον τομέα της ενέργειας, στον οποίο υπάρχει σημαντική υποδομή στην περιοχή, τόσο πόρων, όσο και μονάδων παραγωγής, η συνεργασία θα δώσει νέα δυναμική στην παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος και στην εκμετάλλευση των τεράστιων λιγνιτικών πεδίων και μελλοντικά μπορεί να καταστήσει την περιοχή σε σπουδαίο Βαλκανικό ενεργειακό κόμβο.

Η συνεργασίες που προτείνονται στον **τομέα της εκπαίδευσης** θα προσφέρουν πολλά στην περιοχή μελέτης, τόσο όσον αφορά στην αποτελεσματικότερη διερεύνηση και αντιμετώπιση πολλών κοινών προβλημάτων, όσο και στην καλλιέργεια της συνειδητοποίησης των πλεονεκτημάτων της διασυνοριακής συνεργασίας από τον τοπικό πληθυσμό και επομένως της στήριξης της απ' αυτόν. Επίσης η διενέργεια κοινών πολιτιστικών εκδηλώσεων και τα προγράμματα εκμάθησης των γλωσσών εκατέρωθεν των συνόρων, θα βοηθήσουν τις δυο πλευρές στο να πλησιάσουν πιο κοντά και να γνωριστούν καλύτερα και επομένως να δημιουργηθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης που θα τροφοδοτήσει εκ νέου την εφαρμογή

της Διασυνοριακής Συνεργασίας στην περιοχή. Τέλος όλα τα παραπάνω θα συμβάλλουν θετικά στην προσφορά της Διασυνοριακής Συνεργασίας στην περιοχή η οποία θα ξεπεράσει τα στενά οικονομικά όρια και θα αναχθεί σε ένα τρόπο επικοινωνίας και αλληλεγγύης μεταξύ των δυο πλευρών.

Όσον αφορά τον **τομέα της υγείας** το προτεινόμενο Διασυνοριακό Πρόγραμμα θα συμβάλλει στη βελτίωση των συνθηκών υγείας στην περιοχή μελέτης, στην από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας και στην καλύτερη οργάνωση του τομέα, όσον αφορά στις υποδομές και στο ανθρώπινο δυναμικό του.

Στον τομέα του **οικιστικού δικτύου και της αυτοδιοίκησης**, το προτεινόμενο Διασυνοριακό Πρόγραμμα θα συμβάλλει στην προαγωγή και την αναβάθμιση του ρόλου των Ο.Τ.Α. της περιοχής μελέτης στις διαδικασίες τοπικής ανάπτυξης της περιοχής και στην επίλυση των κοινών προβλημάτων, επίσης θα συμβάλλει στην παροχή βοήθειας μεταξύ των συνεργαζόμενων Ο.Τ.Α. για προβλήματα που αντιμετωπίζουν ορισμένοι από αυτούς και τέλος θα προωθήσει μέσω των Ο.Τ.Α. και την συμμετοχή του πολίτη της περιοχής στην λειτουργία, εφαρμογή και καθιέρωση της Διασυνοριακής Συνεργασίας, ως θεσμού, στους τέσσερις συνεργαζόμενους νομούς.

Τέλος στον **τομέα του περιβάλλοντος** τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις, μπορούν να συμβάλλουν στην προστασία του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος (λίμνες, δάση, ευαίσθητα οικοσυστήματα, υδροβιότοποι κ.λ.π) της περιοχής μελέτης, να περιορίσουν την μόλυνση που σε ορισμένες περιπτώσεις έχει πάρει απειλητικές διαστάσεις (υποβάθμιση λιμνών, αλλοίωση φυσικού τοπίου από λιγνιτωρυχεία, μόλυνση από μεγάλες βιομηχανικές μονάδες και σταθμούς παραγωγής ρεύματος, κ.λ.π.) και να βελτιώσουν τις περιβαλλοντικές παραμέτρους που έχουν υποστεί αλλοίωση στην περιοχή μελέτης.

Από την παράθεση όλων των παραπάνω πιθανών θετικών επιπτώσεων των προτεινόμενων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων, φαίνεται η πολύ μεγάλη αναπτυξιακή ώθηση που μπορεί να δώσει η Διασυνοριακή Συνεργασία στην περιοχή, όχι μόνον σε ορισμένους τομείς, αλλά σε όλο το εύρος της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και διοικητικής οργάνωσης των τεσσάρων νομών. Βέβαια η δικλείδα για την επιτυχία της Διασυνοριακής συνεργασίας παραμένει στην ευαισθητοποίηση και δραστηριοποίηση του τοπικού παράγοντα της περιοχής και στη σωστή λειτουργία, υλοποίηση και εφαρμογή όλων των προτεινόμενων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων.

5.5. Συμπεράσματα-Σύνοψη.

Τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις που προκύπτουν από το Κεφάλαιο 5, μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Το πλαίσιο στο οποίο μπορεί να λειτουργήσει η Διασυνοριακή Συνεργασία απαιτεί κατά πρώτο λόγο θεσμικές αλλαγές και ρυθμίσεις και στις δυο συνεργαζόμενες πλευρές, ώστε να ρυθμιστούν και να διασαφηνιστούν τα αντίστοιχα θεσμικά και νομικά ζητήματα που καθορίζουν τη μορφή και τη λειτουργία μιας συνεργασίας διασυνοριακού τύπου.
- Για την εύρυθμη και αποδοτικότερη λειτουργία της Διασυνοριακής Συνεργασίας στην περιοχή μελέτης, κρίνεται σκόπιμη η σύσταση ενός Φορέα Διαχείρισης Διασυνοριακής Συνεργασίας, με οργανωτικό και συμβουλευτικό χαρακτήρα, όσον αφορά στα διασυνοριακά ζητήματα της περιοχής.
- Η βασική δομή του Φ.Δ.Δ.Σ. είναι μια Διοικητική Επιτροπή (αξιολόγησης και έγκρισης ή απόρριψης προτάσεων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων) και πέντε Ομάδες Εργασίας στους βασικούς οικονομικούς και παραγωγικούς τομείς της περιοχής μελέτης (έρευνα και πρόταση Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων κατά τομείς).
- Η χρηματοδότηση των προτεινόμενων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων μπορεί να προέρχεται από πόρους του Φ.Δ.Δ.Σ., των Ο.Τ.Α. της περιοχής μελέτης, των δυο κρατών και ορισμένων κοινοτικών προγραμμάτων της Ε.Ε.
- Το πιθανό κόστος για τη δημιουργία, τη λειτουργία και τις δραστηριότητες του προτεινόμενου Φ.Δ.Δ.Σ. μπορεί να εκτιμηθεί στα 216.000.000 δρχ. περίπου, για κάθε έτος λειτουργίας του.
- Τα προγράμματα που προτείνονται για τον τομέα της απασχόλησης, αποσκοπούν κυρίως στη μείωση του υψηλού ποσοστού ανεργίας της περιοχής μελέτης.
- Τα προγράμματα που προτείνονται για τον πρωτογενή τομέα αποσκοπούν κυρίως στη βελτίωση της παραγωγής του και της βελτιστοποίησης της εκμετάλλευσης των εκτάσεων που χρησιμοποιεί.
- Τα προγράμματα που προτείνονται για τον δευτερογενή τομέα αποσκοπούν κυρίως στην καλύτερη εκμετάλλευση της σημαντικής βιομηχανικής υποδομής

που υπάρχει σε ορισμένα τμήματα της περιοχής μελέτης και στην αναδιάρθρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας.

- Τα προγράμματα που προτείνονται στον τριτογενή τομέα αποσκοπούν κυρίως στη βελτίωση της προώθησης (marketing) και εμπορίας των τοπικών προϊόντων και στην κοινή αξιοποίηση των άφθονων τουριστικών πόρων της περιοχής μελέτης.
- Τα προγράμματα που προτείνονται στον τομέα των συγκοινωνιών-μεταφορών αποσκοπούν κυρίως στη βελτίωση του οδικού άξονα M-5 μεταξύ Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. και κατ' επέκταση στη σύνδεση της περιοχής μελέτης με τα διευρωπαϊκά δίκτυα μέσω του αυτοκινητοδρόμου E-75.
- Τα προγράμματα που προτείνονται στους τομείς ενέργειας και τηλεπικοινωνιών αποσκοπούν κυρίως στη συνεργασία και μεταφορά τεχνογνωσίας στην παραγωγή ενέργειας από καύση λιγνίτη και στην μελλοντική ανάδειξη της περιοχής μελέτης σε ενεργειακό Βαλκανικό κόμβο καθώς και στη συνεργασία και σύνδεση του τομέα των τηλεπικοινωνιών.
- Η εκπαίδευση αποτελεί βασικό παράγοντα θεμελίωσης και στήριξης της Διασυνοριακής Συνεργασίας σε μια περιοχή.
- Η συνεργασία στην εκπαίδευση αποσκοπεί κυρίως στην από κοινού λύση των προβλημάτων της περιοχής μελέτης και στη συνειδητοποίηση των πλεονεκτημάτων της Διασυνοριακής Συνεργασίας από τους τοπικούς πληθυσμούς.
- Το προτεινόμενο πρόγραμμα στον τομέα της υγείας αποσκοπεί στη συνεργασία των δυο πλευρών στην αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων της υγείας και βελτίωση σε υποδομές υγείας και ανθρώπινο δυναμικό.
- Το προτεινόμενο πρόγραμμα στον τομέα της αυτοδιοίκησης αποσκοπεί στην ανάδειξη των Ο.Τ.Α. της περιοχής μελέτης σε πρωταγωνιστές της Διασυνοριακής Συνεργασίας και κατ' επέκταση και στη συμμετοχή του απλού πολίτη σ' αυτή.
- Τα προγράμματα που προτείνονται στον τομέα του περιβάλλοντος αποσκοπούν στην προστασία και στην ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων της περιοχής μελέτης.
- Οι πιθανές επιπτώσεις των προτεινόμενων Διασυνοριακών Προγραμμάτων και Δράσεων στην περιοχή μελέτης κρίνονται πολύ θετικές και αφορούν το σύνολο της παραγωγικής, οικονομικής κοινωνικής και πολιτιστικής οργάνωσης των τεσσάρων νομών.

- Με την κατάλληλη εφαρμογή και λειτουργία της Διασυνοριακής Συνεργασίας, η περιοχή μελέτης μπορεί να χαρακτηριστεί από ένα νέο τύπο χωρικής οργάνωσης, στον οποίο μπορεί να εισαχθεί η έννοια της Διασυνοριακής Χωρικής Ολοκλήρωσης.
- Η έννοια της Διασυνοριακής Χωρικής Ολοκλήρωσης στις συνεργαζόμενες περιοχές μπορεί να προσδιοριστεί από την άρση των αρνητικών χωρικών συνεπειών των συνόρων, από την ελεύθερη μετακίνηση προσώπων, αγαθών και κεφαλαίων, από τη δημιουργία καθετοποιήσεων στην οικονομία, από τη συμπληρωματικότητα της οικονομίας, από τον κοινό σχεδιασμό και προγραμματισμό των αναπτυξιακών πολιτικών, από την κοινή εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε πλευράς και από τη δημιουργία σχέσεων συναδέλφωσης, φιλίας, αλληλεγγύης και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των πληθυσμών.
- Η Διασυνοριακή Συνεργασία, συνεπώς, μπορεί να προσφέρει πολλά στην περιοχή μελέτης και να αποτελέσει έναν από τους βασικότερους μοχλούς ανάπτυξης σ' αυτήν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Η διασυνοριακή συνεργασία, όπως αυτή εφαρμόζεται σήμερα, αποτελεί κατά κύριο λόγο ένα αναπτυξιακό εργαλείο με πρακτικό κυρίως προσδιορισμό, ενώ το θεωρητικό της πλαίσιο επικεντρώνεται γύρω από τις χωρικές συνέπειες που προκαλούν οι συνοριακές γραμμές στα εδάφη που εφάπτονται αυτών. Η βασική μορφή λειτουργίας της διασυνοριακής συνεργασίας είναι η οργάνωση διασυνοριακών δικτύων, τα οποία εμφανίζονται σε πολλά σημεία του Ευρωπαϊκού χώρου, όπως φαίνεται και στα παραδείγματα από την διεθνή εμπειρία που αναφέρονται στο πρώτο Κεφάλαιο της εργασίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας από τους σημαντικότερους υποστηρικτές της εφαρμογής διασυνοριακών προγραμμάτων και αυτό αποδεικνύεται εμπράκτως με τα κοινοτικά προγράμματα (κυρίως INTERREG II και PHARE-CBC) που έχει καταρτίσει για την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο, αλλά και την ενίσχυση των παραπάνω προγραμμάτων για την επταετία 2000-2006. Συνεπώς η διασυνοριακή συνεργασία αναδεικνύεται σε έναν από τους βασικούς στόχους της Ε.Ε. και αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία στο άμεσο μέλλον.

Η άρτια, ως προς την κατάρτιση, οργάνωση και εξέλιξη, εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου διασυνοριακού προγράμματος και η δημιουργία μέσω αυτού στέρεων διασυνοριακών δομών σε μια περιοχή, μπορεί να οδηγήσει σε ένα νέο τύπο, χωρικής οργάνωσης, ο οποίος να εμπεριέχει την έννοια της διασυνοριακής χωρικής ολοκλήρωσης, όπως αυτή προσδιορίζεται στο πέμπτο Κεφάλαιο (παράγραφος 5.4) και κατ' επέκταση στην ενοποίηση των συνοριακών περιοχών όσον αφορά στην οικονομική και χωρική τους οργάνωση.

Τα νέα δεδομένα που έχουν δημιουργηθεί στη Βαλκανική Χερσόνησο (κατάρρευση των πρώην ανατολικών καθεστώτων, μετάβαση στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς, προενταξιακό στάδιο των παραπάνω χωρών στην Ε.Ε., κ.λ.π.), παρέχουν στην Ελλάδα μια μοναδική ευκαιρία, ως χώρα μέλος της Ε.Ε., να ηγηθεί της οικονομικής ανασυγκρότησης των Βαλκανικών Χωρών και να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στα δρώμενα της χερσονήσου. Επομένως και οι συνθήκες,

αλλά και οι προοπτικές για συνεργασία και ειδικότερα διασυνοριακή συνεργασία, με τις χώρες αυτές είναι οι ευνοϊκότερες που έχουν υπάρξει.

Ειδικότερα, στην περιοχή μελέτης (νομοί Φλώρινας, Καστοριάς, Μοναστηριού και Ρέσεν), όπως προέκυψε από την ανάλυση του τρίτου και τέταρτου Κεφαλαίου, υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες συνεργασίας σε όλους τους τομείς της οικονομικής οργάνωσης, οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν πολύ θετικά στην γενικότερη ανάπτυξη των τεσσάρων νομών. Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια, για την θετική έκβαση της διασυνοριακής συνεργασίας στην περιοχή μελέτης, είναι αυτή να εφαρμοστεί αποτελεσματικά και παράλληλα να υποστηριχθεί από τους τοπικούς πληθυσμούς, ώστε να επιτύχει τους στόχους της στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.

Ο προτεινόμενος Φορέας Διαχείρισης της Διασυνοριακής Συνεργασίας, στην περιοχή μελέτης, είναι δυνατό να διερευνήσει διεξοδικά όλους τους τομείς της οικονομικής οργάνωσης των τεσσάρων νομών και να καταρτίσει με μεγαλύτερη ακρίβεια και αποτελεσματικότητα όλα τα προτεινόμενα Διασυνοριακά Προγράμματα και Δράσεις του πέμπτου Κεφαλαίου. Επίσης ο Φ.Δ.Δ.Σ. μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην καθιέρωση των διασυνοριακών δομών στην περιοχή μελέτης, να εμφυσήσει την σπουδαιότητα και τα πλεονεκτήματα της διασυνοριακής συνεργασίας στους τοπικούς πληθυσμούς και γενικότερα να αποτελέσει το βαρόμετρο για την επιτυχή και αποτελεσματική έκβαση του «διασυνοριακού εγχειρήματος» στη περιοχή.

Το παραπάνω εγχείρημα, όπως αυτό προτείνεται και προσδιορίζεται στο πέμπτο Κεφάλαιο, είναι κάτι περισσότερο από μια απλή οικονομική συνεργασία στη περιοχή και μπορεί να εκληφθεί ως ένας τρόπος άρσης των διαχωριστικών συνεπειών που προκαλούν τα σύνορα στην επικοινωνία των λαών και της απομόνωσης των τοπικών πληθυσμών εξαιτίας των τεχνητών γεωγραφικών οριοθετήσεων. Φυσικά, δεν υποστηρίζεται η κατάργηση των συνόρων, αλλά η υπέρβαση των αρνητικών συνεπειών που αυτά προκαλούν, μέσα σε ένα πλαίσιο σεβασμού των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των λαών της Ελλάδας και της Π.Γ.Δ.Μ. και ενός πνεύματος αλληλεγγύης μεταξύ αυτών.

Η διασυνοριακή συνεργασία στην περιοχή μελέτης, εν κατακλείδι, μπορεί να αποτελέσει έναν ιδανικό τρόπο για την οικονομική ανάπτυξη σ' αυτήν, αλλά και για την συμφιλίωση και αλληλοεκτίμηση των δυο λαών, δίνοντας ένα λαμπρό παράδειγμα και σε άλλες συνοριακές περιοχές, τόσο στην Ελλάδα, όσο

και στα Βαλκάνια γενικότερα, για την εφαρμογή και καθιέρωση αντίστοιχων διασυνοριακών συνεργασιών και προγραμμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.**Ελληνική Βιβλιογραφία.**

Αλειφαντής,Σ. (1995): 'Στρατηγικές και πολιτικές παράμετροι της διαβαλκανικής συνεργασίας και ο ρόλος της Ελλάδας.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη-Δημιουργία Απασχόλησης-Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.

Βακαλόπουλος,Κ. (1995): 'Η προβληματική της βαλκανικής συνύπαρξης στην ιστορική και πολιτική διάσταση της.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη-Δημιουργία Απασχόλησης-Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.

Βαληνάκης,Γ. (1992): 'Η ανάπτυξη Βαλκανικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και η Ελλάδα: το πολιτικό πλαίσιο'. Κείμενα Εργασίας, No.15 Ιούνιος. Αθήνα: Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών.

Βαλντέν,Σ. (1991α): Ελλάδα και Ανατολικές Χώρες 1950-1967: Οικονομικές Σχέσεις και Πολιτική. Α' Τόμος. Αθήνα: Οδυσσέας.

Βαλντέν,Σ. (1991β): Ελλάδα και Ανατολικές Χώρες 1950-1967: Οικονομικές Σχέσεις και Πολιτική. Β' Τόμος. Αθήνα: Οδυσσέας.

Βαλντέν,Σ. (1994α): Βαλκανική Συνεργασία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Αθήνα: Παπαζήση.

Βαλντέν,Σ. (1994β): Μακεδονικό και Βαλκάνια 1991-1994: Η Αδιέξοδη Πορεία της Ελληνικής Πολιτικής. Αθήνα: Θεμέλιο.

Βαλντέν,Σ. (1995): Η Οικονομία της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Βαλντέν,Σ. (1996): 'Εισήγηση για το διμερές εμπόριο'. Διεθνές Συνέδριο με Θέμα: Η Ελλάδα και η Οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ: Προοπτικές Συνεργασίας. Αθήνα: Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

Βρεττάκης,Μ. (1998): 'Προτάσεις για διασυνοριακή συνεργασία σε θέματα οικονομικής ανάπτυξης και εμπορίου'. Σεμινάριο για την Αποκεντρωμένη Διασυνοριακή Συνεργασία μεταξύ Παραμεθορίων Ο.Τ.Α. Ελλάδας-Αλβανίας. 12-13 Μαΐου 1998.

Γιαννακού,Α. (1995): 'Μικρά αστικά κέντρα της παραμεθόριας ζώνης και τοπικές αγορές εργασίας: Η περίπτωση της Έδεσσας.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη-Δημιουργία Απασχόλησης-Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.

Δελίδης,Κ. (1998): 'Η γενική κατάσταση της διασυνοριακής συνεργασίας στα Βαλκάνια'. Σεμινάριο για την Αποκεντρωμένη Διασυνοριακή Συνεργασία μεταξύ Παραμεθορίων Ο.Τ.Α. Ελλάδας-Αλβανίας. 12-13 Μαΐου 1998.

Δεμαθάς,Ζ. (1995): 'Η νέα χωροταξική οργάνωση της Ευρώπης και οι συνοριακές περιοχές των νότιων Βαλκανίων.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη-Δημιουργία Απασχόλησης-Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.

Ε.Κ.Ε.Μ. (1996): Εξαμηνιαία Έκθεση για τα Βαλκάνια. Νο8. Αθήνα: Παρατηρητής.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (1998): Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1997. Αθήνα: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας.

Επιμελητήριο Δράμας (1993): 'Πρακτικά σεμιναρίου'. Σεμινάριο Εργασίας για τη Διασυνοριακή Συνεργασία της Β. Ελλάδας με τα Βαλκάνια. Δράμα: Επιμελητήριο Δράμας.

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1996): 'Σχετικά με την εφαρμογή της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ της Κοινότητας και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης κατά το 1994'. Έκθεση της Επιτροπής. Βρυξέλλες: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ευθυμιάδης,Ν. (1997): 'Η επιχειρηματική συνεργασία στα Βαλκάνια'. Balkan review. Νο10. Θεσσαλονίκη: Βαλκανικό Κέντρο Τύπου. σσ. 20-22.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998): Η Τοπική Αυτοδιοίκηση και η Ευρώπη: Πρακτικός Οδηγός Αδελφοποιήσεων. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ζεμπελίδου,Γ. (1998): 'Οι δυνατότητες επιτάχυνσης της συνεργασίας στον τομέα του περιβάλλοντος'. Σεμινάριο για την Αποκεντρωμένη Διασυνοριακή Συνεργασία μεταξύ Παραμεθορίων Ο.Τ.Α. Ελλάδας-Αλβανίας. 12-13 Μαΐου 1998.

Ζήκας,Π. (1992): Εξέταση των Δυνατοτήτων Συνεργασίας της Ελληνικής Βιομηχανίας με τις Αντίστοιχες των Όμορων Κρατών. (Δυνατότητες Προγράμματος PHARE). Αθήνα: Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας Υπουργείου Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας.

- Θεοφανίδης,Σ. και Μπίτσικας,Γ.** (1978): Προδιαγραφαι Μελετών Αναπτύξεως. Αθήναι: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Καζάκος,Π.** (1994): 'Οικονομικές μεταρρυθμίσεις και επιδόσεις στη νοτιανατολική Ευρώπη, απολογισμός και προοπτικές'. Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση, ο Ρόλος της Ελλάδας. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Καρακωστανόγλου,Β.** (1995): 'Η κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία: επιπτώσεις στα Βαλκάνια'. Balkan review. Νο4. Θεσσαλονίκη: Βαλκανικό Κέντρο Τύπου. σσ. 34-37.
- Καραμανλής,Κ.** (1994): 'Η μετακομμουνιστική αναστάτωση στην νοτιοανατολική Ευρώπη'. Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση, ο Ρόλος της Ελλάδας. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Καραφωτάκης,Β.** (1996): 'Εισήγηση για την σημερινή οικονομική κατάσταση της Π.Γ.Δ.Μ. και τις προοπτικές της προς τον βαλκανικό χώρο'. Διεθνές Συνέδριο με Θέμα: Η Ελλάδα και η Οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ: Προοπτικές Συνεργασίας. Αθήνα: Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- Καραφωτάκης,Ε.** (1995): 'Διαβαλκανικά δίκτυα διανομής'. Balkan review. Νο3. Θεσσαλονίκη: Βαλκανικό Κέντρο Τύπου. σσ. 31-35.
- Καστανίδης,Χ.** (1997): 'Η ανάπτυξη των δικτύων μεταφορών ως προϋπόθεση για οικονομική συνεργασία στα Βαλκάνια'. Balkan review. Νο10. Θεσσαλονίκη: Βαλκανικό Κέντρο Τύπου. σσ. 13-15.
- Κατσαρός,Γ.** (1995): 'Παραμεθόριες περιοχές: ανάπτυξη, δημιουργία απασχόλησης, διασυνοριακή συνεργασία.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη-Δημιουργία Απασχόλησης-Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.
- Κοϊφάν,Β.** (1998): 'Η εμπειρία της Ρουμανίας στην ανάπτυξη διασυνοριακής συνεργασίας'. Σεμινάριο για την Αποκεντρωμένη Διασυνοριακή Συνεργασία μεταξύ Παραμεθορίων Ο.Τ.Α. Ελλάδας-Αλβανίας. 12-13 Μαΐου 1998.
- Κοκορότσικος,Π.** (1993): 'Προοπτικές για τη διασυνοριακή συνεργασία Βορείου Ελλάδος και Βαλκανίων: Υπάρχουσα κατάσταση/ τάσεις/ προετοιμασία σχεδιασμού'. Σεμινάριο Εργασίας για τη Διασυνοριακή Συνεργασία της Β. Ελλάδας με τα Βαλκάνια. Δράμα: Επιμελητήριο Δράμας.
- Κοστόφ,Ν.** (1995): 'Ο ένοικος της Βαλκανικής-παράγων της συνεργασίας'. Balkan review. Νο5. Θεσσαλονίκη: Βαλκανικό Κέντρο Τύπου. σσ. 58-59.
- L171/14** (1994): '94/1628/ΕΚ σχετικά με την εφαρμογή ενός προγράμματος για την διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης

και Κρατών Μελών της Κοινότητας στο πλαίσιο του προγράμματος PHARE.’ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

L348 (1997α): ‘97/831/EK Απόφαση του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 1997, σχετικά με την σύναψη συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ της Ε.Ε. και της Π.Γ.Δ.Μ.’ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

L348 (1997β): ‘97/832/EK Απόφαση του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 1997, σχετικά με την σύναψη συμφωνίας μεταξύ της Ε.Ε. και της Π.Γ.Δ.Μ. στον τομέα των μεταφορών.’ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

L375/12 (1989): ‘89/3906/EK Απόφαση του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1989 σχετικά με την οικονομική ενίσχυση υπέρ της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Πολωνίας.’ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Λαμπριανίδης,Λ. (1997): ‘Τοπική ανάπτυξη και περιοριστικές ρυθμίσεις: η περίπτωση της επιτηρούμενης ζώνης στα χωριά των Πομάκων της Ξάνθης’. Τόπος. Τεύχος 13 σσ. 17-46.

Μαυρομάτης,Κ. (1995): ‘Η ανάπτυξη των παραμεθόριων περιοχών: εφαρμογή κοινοτικού προγράμματος INTERREG από την ΑΝ.ΚΟ. Α.Ε.’ Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη- Δημιουργία Απασχόλησης- Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.

Μελετητική Ομάδα ΚΕΠΕ (1997): ‘Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ 1994-1999’. Εκθέσεις 28. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Μορέτ,Υ. (1998): ‘Οι ευρωπαϊκοί κανόνες και αρχές της διασυνοριακής συνεργασίας με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Πλαίσιο για τη διασυνοριακή συνεργασία του Συμβουλίου της Ευρώπης’. Σεμινάριο για την Αποκεντρωμένη Διασυνοριακή Συνεργασία μεταξύ Παραμεθορίων Ο.Τ.Α. Ελλάδα-Αλβανία. 12-13 Μαΐου 1998.

Μουρατίδης,Η. (1998): ‘Προτάσεις για δημιουργία διασυνοριακών επαφών’. Σεμινάριο για την Αποκεντρωμένη Διασυνοριακή Συνεργασία μεταξύ Παραμεθορίων Ο.Τ.Α. Ελλάδα-Αλβανία. 12-13 Μαΐου 1998.

Μπαλωμένου,Χ. (1995): ‘Προβλήματα και προοπτικές των παραμεθόριων περιοχών.’ Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη- Δημιουργία

Απασχόλησης- Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.

Μπαμπανάσης,Σ. (1997): Αλλαγές και Επιχειρηματικές Ευκαιρίες στην Κεντροανατολική Ευρώπη. Αθήνα: Παπαζήση.

Μπρίνκοφ,Α. και Τζεπσον,Ντ. (1993): 'Για ένα βέλτιστο πλαίσιο διασυνοριακής συνεργασίας ανάμεσα στη Βόρεια Ελλάδα, τη Βουλγαρία και την Αλβανία'. Σεμινάριο Εργασίας για τη Διασυνοριακή Συνεργασία της Β. Ελλάδας με τα Βαλκάνια. Δράμα: Επιμελητήριο Δράμας.

Νταλής,Σ. (1994): 'Η Ευρώπη και τα Βαλκάνια στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον'. Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση, ο Ρόλος της Ελλάδας. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Παναγιώτου,Σ. (1998): 'Νομικό πλαίσιο και διασυνοριακές σχέσεις των τοπικών και περιφερειακών αρχών της Ελλάδας'. Σεμινάριο για την Αποκεντρωμένη Διασυνοριακή Συνεργασία μεταξύ Παραμεθορίων Ο.Τ.Α. Ελλάδας-Αλβανίας. 12-13 Μαΐου 1998.

Παπαδόπουλος,Κ. (1995): 'Ο ρόλος της Ελλάδας για ανάπτυξη στα Βαλκάνια στα πλαίσια των νέων πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη- Δημιουργία Απασχόλησης- Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (1994): Περιφερειακό Πρόγραμμα Δυτικής Μακεδονίας INTERREG II 1994-1999. Κοζάνη: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (1995): Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 1994-1999., 2^η Συνεδρίαση Ε.Π. του Π.Ε.Π. 'Αποφάσεις'. Κοζάνη: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (1997): Ωρα Ανάπτυξης για τη Δυτική Μακεδονία. Κοζάνη: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (1998α): '5^η συνεδρίαση επιτροπής παρακολούθησης'. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 1994-1999 Δυτικής Μακεδονίας. Κοζάνη: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (1998β): 3^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης: Κατάρτιση Τελικού Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης, Προτάσεις Φορέων. Κοζάνη: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (1998γ): Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006: Σχέδιο Πρότασης. Κοζάνη: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

- Πολιτάκης,Γ.** (1995): 'Π.Γ.Δ.Μ., οικονομικές μεταρρυθμίσεις και εξωτερικό περιβάλλον'. Οικονομική Επιλογή. Σεπτέμβριος '95. Αθήνα σσ. 46-50.
- Πρακτικά Διεθνούς Forum** (1994α): 'Διαστάσεις οικονομικής συνεργασίας στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου'. Κείμενα Έρευνας και Τεκμηρίωσης. Αρ.28 Νοέμβριος. Θεσσαλονίκη: Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών.
- Πρακτικά Διεθνούς Forum** (1994β): 'Διαστάσεις οικονομικής συνεργασίας στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου'. Κείμενα Έρευνας και Τεκμηρίωσης. Αρ.28α Νοέμβριος. Θεσσαλονίκη: Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών.
- Ρασούλης,Μ.** (1995): 'Βαλκανιζατέρ'. Balkan review. Νο5. Θεσσαλονίκη: Βαλκανικό Κέντρο Τύπου. σσ. 50-53.
- Ροζάκης,Χ.** (1994): 'Εθνικισμοί και μειονότητες στα Βαλκάνια'. Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση, ο Ρόλος της Ελλάδας. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Ρούσσεφ,Σ.** (1995): 'Πολιτιστικές και πνευματικές σχέσεις στα Βαλκάνια ανά τους αιώνες'. Balkan review. Νο5. Θεσσαλονίκη: Βαλκανικό Κέντρο Τύπου. σσ. 30-31.
- Ρωμαίος,Γ.** (1994): 'Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδος στην οικονομική ανασυγκρότηση των Βαλκανίων'. Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση, ο Ρόλος της Ελλάδας. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Σαρίτζα,Μ.** (1996): 'Εισήγηση για το οικονομικό περιβάλλον και τις ελληνικές εξαγωγές.' Διεθνές Συνέδριο με Θέμα: Η Ελλάδα και η Οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ: Προοπτικές Συνεργασίας. Αθήνα: Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.
- Σιαμκούρης,Ν.** (1995): 'Το επιμελητήριο Φλώρινας στο τρίγωνο Ελλάδας-Αλβανίας- τ. Γιουγκοσλαβίας.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη-Δημιουργία Απασχόλησης-Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.
- Σιάτρας,Α.** (1995): 'Δυτική Μακεδονία: μια πρόκληση και μια πρόταση για ανάπτυξη.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη- Δημιουργία Απασχόλησης- Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.
- S.P.E.E.D. ΕΠΕ, ΑΝ.ΚΟ. ΑΕ και EUROTECO** (1994): Αναπτυξιακή Μελέτη για τον Νομό Φλώρινας: Φάση Α Υφιστάμενη Κατάσταση Περιοχής. Κοζάνη.
- Σπριντόνοβα,Τ.** (1998): 'Η γενική κατάσταση της διασυνοριακής συνεργασίας στα Βαλκάνια'. Σεμινάριο για την Αποκεντρωμένη Διασυνοριακή Συνεργασία μεταξύ Παραμεθορίων Ο.Τ.Α. Ελλάδας-Αλβανίας. 12-13 Μαΐου 1998.

- Ταμασόκα, Ν.Σ.** (1995): 'Ενότητα και ποικιλομορφία στα Βαλκάνια'. Balkan review. Νο4. Θεσσαλονίκη: Βαλκανικό Κέντρο Τύπου. σσ. 58-61.
- Τσιάπα, Μ.** (1998): Διπλωματική Εργασία: Η Περιφερειακή Διάρθρωση της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Υ.Β.Ε.Τ.-ΥΠ.ΕΘ.Ο.** (1995): Αναπτυξιακή Μελέτη του Νομού Καστοριάς. Αθήνα: ΥΠ.ΕΘ.Ο.
- ΥΠ.ΕΘ.Ο.** (1993): Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1994-1999. Αναθεωρημένη Έκδοση. Αθήνα: ΥΠ.ΕΘ.Ο.
- ΥΠ.ΕΘ.Ο.** (1994): Διασυνοριακό Πρόγραμμα INTEREG II για την Ελλάδα 1994-1999. Αθήνα: ΥΠ.ΕΘ.Ο. Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης.
- ΥΠ.ΕΘ.Ο.** (1995): 'Περίληψη προγράμματος' Διασυνοριακό Πρόγραμμα INTERREG II για την Ελλάδα 1994-1999. Αθήνα: ΥΠ.ΕΘ.Ο. Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης.
- ΥΠ.ΕΘ.Ο.** (1997): 'Πρακτικά συνεδρίου'. INTERREG-PHARE CBC 3^η Συνάντηση Επιτροπής Σχεδιασμού και Παρακολούθησης Ελλάδος- Αλβανίας. Αθήνα: ΥΠ.ΕΘ.Ο. Διεύθυνση Ειδικών Προγραμμάτων Ε.Ε.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ.** (1992): Μακεδονία, Ιστορία και Πολιτική. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Φακιολάς, Τ.** (1995): 'Η νέα οικονομική εποχή των Βαλκανικών χωρών σε μετάβαση'. Κείμενα Έρευνας και Τεκμηρίωσης. Αρ.32 Ιούλιος. Αθήνα: Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών.
- Φιλίππου-Βαλλής, Ν.** (1995): 'Πολιτικές και παραδείγματα ανάπτυξης παραμεθωρίων περιοχών.' Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθώριες Περιοχές: Ανάπτυξη- Δημιουργία Απασχόλησης- Διασυνοριακή Συνεργασία. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων.

Ξένη Βιβλιογραφία.

- Camagni, R.P.** (1992): 'Development scenarios and policy guidelines for the lagging regions in the 1990's'. Regional Studies Vol.26, pp 361-374.
- Cappellin, R.** (1992): 'Theories of local endogenous development and international cooperation'. Development Issues and Strategies in the New Europe. Aldershot: Avebury, pp 1-19.
- Dauphine, A.** (1979): Espace, Region et Systeme. Paris: Economica.

- European Commission** (1994): Report on the Implementation of Cross-Border Cooperation Between the Community and Countries of Central and Eastern Europe. Brussels: European Commission.
- European Commission** (1995): The Phare Programme: Programme and Contract Information 1995, Multi-Country and Cross-Border Programmes No2 . Brussels: European Commission.
- European Commission** (1997α): The Phare Programme: An Interim Evaluation. Brussels: European Commission.
- European Commission** (1997β): The Phare Programme: Phare Multi-Country Programmes. Brussels: European Commission.
- European Commission** (1997γ): The Phare Programme: The European Union's Pre-Accession Strategy for the Associated Countries of Central Europe. Brussels: European Commission.
- Faludi,A.** (1986): 'Toward a theory of strategic planning'. Netherlands Journal of Housing and Environmental Research. Vol.3: pp. 253-268.
- Friedmann,J. and Weaver,C.** (1979): Territory and Function. London: Edward Arnold.
- Giaoutzi,M. and Stratigea,A.** (1989): 'The impact of new information technologies on spatial inequalities'. Regional Science-Retrospect and Prospect. Berlin: Springer Verlag.
- Guichonnet,P. and Raffestin,C.** (1974): Geographie des Frontieres. Paris: Presses Universitaires de France.
- Hansen,N.M.** (1983): 'International cooperation in border regions; An overview and research agenda'. International Regional Science Review. Vol.8 (3): pp. 255-270.
- Labrianidis,L.** (1996): The External Borders of the E.U. are Abolished the Borders within a Member State (Greece) Remain. Thessaloniki: University of Macedonia.
- Marin,B. and Mayntz,R.** (1991): Policy Networks. Empirical Evidence and Theoretical Considerations. Frankfurt: Campus.
- Ratti,R.** (1990): 'The study of the spatial effects of the borders: An overview of different approaches'. NETCOM. Vol. 4(1): pp. 37-50.
- Ratti,R. and Baggi,M.** (1990): Strategies to Overcome Barriers: Theoretical Elements and Empirical Evidence. Lund: Paper Workshop NECTAR.

Republic Statistical Office of the Republic of Macedonia (1994): Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 1993. Skopje: Republic Statistical Office of the Republic of Macedonia.

Republic Statistical Office of the Republic of Macedonia (1996): Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 1996. Skopje: Republic Statistical Office of the Republic of Macedonia.

Republic Statistical Office of the Republic of Macedonia (1998): Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 1998. Skopje: Republic Statistical Office of the Republic of Macedonia.

Sharpe, L.J. (1993): 'The European meso: an appraisal'. The Rise of Meso Government in Europe. London: Sage Publications.

Stillwell, F. (1991): 'Regional Economic Development: An analytical Framework'. Revue d' Economie Regionale et Urbaine. Vol.1: pp. 107-115.

Syrgios, A. (1996): 'Landlocated states and access to the sea: the Greek blockade of the former Yugoslav Republic of Macedonia'. Revue Hellenique de Droit International. No1. Athens: Sakkoulas.

Vartianen, P. (1995): Networking Cities-A New Planning Utopia and a Real Challenge to Urban Governance. Paper presented at the 10th Urban Change and Conflict Conference, Royal Holloway College, University of London.

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις.

<http://www.cc.ece.ntua.gr/~conster/PageData> Ιστορία της Μακεδονίας.

<http://www.enet.gr> Εφημερίδα 'Ελευθεροτυπία'.

<http://www.epilogi.gr> Περιοδικό 'Επιλογή'.

http://www.europa.eu.int/comm/dg1a/phare/programme_types/crossborder/
Πρόγραμμα PHARE-CBC.

<http://www.europa.eu.int/phare-cgi> Πρόγραμμα PHARE-CBC Ελλάδας- Π.Γ.Δ.Μ.

http://www.lib.utexas.edu/Libs/PCL/Map_collection Συλλογή Χαρτών.

<http://www.ta-nea.dolnet.gr> Εφημερίδα 'Τα Νέα'.

<http://www.tovima.dolnet.gr> Εφημερίδα 'Το Βήμα'.

<http://www.uklo.edu.mk/Makedonski/info.html> Πανεπιστήμιο S. Clement of Ohrid του Μοναστηριού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**Ευρωπαϊκή Σύμβαση Πλαίσιο και Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο
αυτής, για τη Διασυνοριακή Συνεργασία των Οργανισμών Τοπικής
Αυτοδιοίκησης.**

**Ευρωπαϊκή Σύμβαση - πλαίσιο
για τη διασυνοριακή συνεργασία
των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης**

Προίμιο

Τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, που υπέγραψαν τη Σύμβαση,

Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο στόχος του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η πραγματοποίηση μιας πιο στενής ένωσης μεταξύ των μελών της και η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ τους.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι δυνάμει του άρθρου 1 του καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο στόχος αυτός θα υλοποιηθεί κυρίως με τη σύναψη συμφωνιών στον διοικητικό τομέα.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης τείνει να εξασφαλίσει τη συμμετοχή των τοπικών αρχών της Ευρώπης για την υλοποίηση του στόχου του.

Λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία που μπορεί να αποκτήσει για την υλοποίηση αυτού του στόχου, η συνεργασία των παραμεθορίων τοπικών αρχών σε θέματα όπως η περιφερειακή, αστική και αγροτική ανάπτυξη, η προστασία του περιβάλλοντος, η βελτίωση υποδομών και υπηρεσιών που προσφέρονται στους πολίτες και η αλληλοβοήθεια σε περιπτώσεις καταστροφών.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι, όπως προκύπτει από την αποκτηθείσα εμπειρία, η συνεργασία των τοπικών και περιφερειακών αρχών της Ευρώπης επιτρέπει μια καλύτερη εκτέλεση της αποστολής τους, ότι μπορεί ιδιαίτερα να συμβάλλει στην αξιοποίηση και ανάπτυξη των παραμεθορίων περιοχών.

Αποφασισμένα να ευνοήσουν, στο μέτρο του δυνατού, αυτή τη συνεργασία και να συμβάλλουν με αυτόν τον τρόπο στην οικονομική και κοινωνική πρόοδο των παραμεθορίων περιοχών και στην αλληλεγγύη που ενώνει τους λαούς της Ευρώπης.

Αποφάσισαν τα ακόλουθα:

Άρθρο 1

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος αναλαμβάνει τη δέσμευση να διευκολύνει και να προωθεί τη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ των τοπικών αρχών που ανήκουν στη δικαιοδοσία του ή αυτών που ανήκουν στην αρμοδιότητα άλλων συμβαλλομένων μερών. Θα προσπαθεί να προωθεί τη σύναψη συμφωνιών και

ρυθμίσεων που θα αποδεικνύονται αναγκαίες για το σκοπό αυτό τηρώντας τις συνταγματικές διατάξεις του κάθε μέρους.

Άρθρο 2

1. Ως διασυνοριακή συνεργασία θεωρείται, υπό την έννοια της παρούσας σύμβασης, κάθε συνεννόηση που έχει ως στόχο να ενισχύει και να αναπτύσσει τις σχέσεις γειτονίας μεταξύ των τοπικών αρχών που ανήκουν σε δυο ή περισσότερα συμβαλλόμενα Μέρη, καθώς και η σύναψη συμφωνιών και διευθετήσεων χρήσιμων για το σκοπό αυτό.

Η διασυνοριακή συνεργασία θα ασκείται στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων των τοπικών αρχών, όπως αυτές καθορίζονται από το εσωτερικό δίκαιο. Η έκταση και η φύση αυτών των αρμοδιοτήτων δεν επηρεάζονται από την παρούσα Σύμβαση.

2. Δια της παρούσης Σύμβασης, με την έκφραση «τοπικές αρχές» εννοούμε τους οργανισμούς, τις αρχές ή τα όργανα που ασκούν τοπικά και περιφερειακά καθήκοντα και θεωρούνται ως τέτοια με βάση το εσωτερικό δίκαιο του κάθε Κράτους. Ωστόσο, κάθε συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί κατά τη στιγμή της υπογραφής της παρούσας Σύμβασης ή με μεταγενέστερη ανακοίνωση στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να ορίσει τους οργανισμούς, τις αρχές ή τα όργανα, τα θέματα και τις μορφές στις οποίες προτίθεται να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής ή που προτίθεται να εξαιρέσει από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 3

1. Με βάση την παρούσα Σύμβαση, τα συμβαλλόμενα Μέρη θα ενθαρρύνουν, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 2, παρ.2, τις πρωτοβουλίες των τοπικών αρχών λαμβάνοντας υπόψη τα σχέδια ρυθμίσεων μεταξύ τοπικών και περιφερειακών αρχών τα οποία εκπονήθηκαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τα Μέρη θα μπορούν, εάν το κρίνουν αναγκαίο, να λαμβάνουν υπόψη τα πρότυπα διακρατικών, διμερών ή πολυμερών συμφωνιών που συντάσσονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης με σκοπό να διευκολύνουν τη συνεργασία μεταξύ των τοπικών και περιφερειακών αρχών.

Οι ρυθμίσεις και συμφωνίες που θα συνάπτονται θα μπορούν να εμπνεόνται κυρίως από πρότυπα και σχήματα συμφωνιών, καταστατικών και συμβάσεων που βρίσκονται σε παράρτημα της παρούσας Σύμβασης από 1.1 μέχρι 1.5 και από 2.1 μέχρι 2.6 με προσαρμογές αναγκαίες λόγω της ιδιαίτερης κατάστασης του κάθε συμβαλλόμενου Μέρους.

Αυτά τα πρότυπα και τα σχέδια συμφωνιών έχουν μόνο καθοδηγητικό χαρακτήρα και δεν αποτελούν Συνθήκη.

2. Στην περίπτωση που τα συμβαλλόμενα Μέρη θεωρούν ως αναγκαία τη σύναψη διακρατικών συμφωνιών, οι συμφωνίες αυτές μπορούν κυρίως να ορίζουν τα πλαίσια, τη μορφή και τα όρια μέσα στα οποία μπορούν να κινούνται οι ενδιαφερόμενες τοπικές αρχές κατά τη διασυνοριακή τους συνεργασία. Κάθε συμφωνία μπορεί επίσης να καθορίζει τις αρχές ή τους οργανισμούς για τους οποίους ισχύει.

3. Οι προηγούμενες διατάξεις δεν θίγουν τη δυνατότητα των συμβαλλομένων Μερών να προσφεύγουν με κοινή συμφωνία σε άλλες μορφές διασυνοριακής συνεργασίας. Επίσης, οι διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν θα έπρεπε να ερμηνευτούν ότι ακυρώνουν τις ήδη υπάρχουσες συμφωνίες συνεργασίας.

4. Οι συμφωνίες και οι ρυθμίσεις θα συνάπτονται με την τήρηση των αρμοδιοτήτων που προβλέπονται από το εσωτερικό δίκαιο του κάθε συμβαλλόμενου Μέρους σε θέματα διεθνών σχέσεων και γενικής πολιτικής, καθώς και με την τήρηση των κανόνων ελέγχου ή εποπτείας στους οποίους υπόκεινται οι τοπικές αρχές.

5. Για το σκοπό αυτό, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί, κατά την υπογραφή της παρούσας Σύμβασης ή με μεταγενέστερη ανακοίνωση στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να δηλώσει τις αρχές οι οποίες σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο, είναι αρμόδιες για να ασκούν έλεγχο ή εποπτεία επί των ενδιαφερομένων τοπικών αρχών.

Άρθρο 4

Κάθε συμβαλλόμενο Μέρος θα προσπαθήσει να υπερπηδήσει τις δυσκολίες, νομικές, διοικητικές ή τεχνικές που θα εμποδίζουν τις εξελίξεις και την καλή λειτουργία της διασυνοριακής συνεργασίας και θα διαβουλεύεται στον απαιτούμενο βαθμό με το (ή τα) ενδιαφερόμενο (α) Κράτος (η) Μέλος (η).

Άρθρο 5

Τα συμβαλλόμενα Μέρη θα εξετάζουν τη δυνατότητα να παρέχουν προς τις τοπικές αρχές που συμμετέχουν σε διασυνοριακή συνεργασία σύμφωνα με τις διατάξεις αυτής της σύμβασης, τις ίδιες διευκολύνσεις ωσάν να συνεργάζοντο σε εθνικό επίπεδο.

Άρθρο 6

Κάθε συμβαλλόμενο Μέρος θα παρέχει στο μέτρο του δυνατού τις πληροφορίες που του ζητούνται από άλλο συμβαλλόμενο Μέρος για να διευκολύνει την εφαρμογή των υποχρεώσεων που του αναλογούν δυνάμει της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 7

Κάθε συμβαλλόμενο Μέρος θα φροντίζει ώστε οι ενδιαφερόμενοι ΟΤΑ και οι τοπικές αρχές να ενημερώνονται για τα μέσα δράσης που τους προσφέρονται από την παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 8

1. Τα συμβαλλόμενα Μέρη θα διαβιβάζουν στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης κάθε σχετική πληροφορία που αφορά στις συμφωνίες και ρυθμίσεις που αναφέρονται στο άρθρο 3.

2. Κάθε πρόταση που γίνεται από ένα ή περισσότερα συμβαλλόμενα Μέρη για προσθήκη ή επέκταση της Σύμβασης των προτύπων συμφωνιών και ρυθμίσεων θα κοινοποιείται στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αυτός θα την υποβάλλει στην Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης η οποία θα αποφασίζει για τις δράσεις που θα αναληφθούν.

Άρθρο 9

1. Η παρούσα Σύμβαση θα είναι ανοιχτή για υπογραφή από τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Θα επικυρωθεί, θα γίνει αποδεκτή ή θα εγκριθεί. Τα κείμενα επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2. Η Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ τρεις μήνες μετά την κατάθεση του τέταρτου κειμένου επικύρωσης αποδοχής ή έγκρισης με την προϋπόθεση ότι δυο τουλάχιστον Κράτη που έχουν καλύψει αυτό το τυπικό μέρος της διαδικασίας, έχουν κοινά σύνορα.

3. Θα ισχύει για κάθε Κράτος που την υπογράφει το οποίο θα την επικυρώσει, θα την αποδεχθεί ή θα την εγκρίνει μεταγενέστερα, τρεις μήνες μετά την ημερομηνία κατάθεσης του κειμένου επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης.

Άρθρο 10

1. Μετά την έναρξη ισχύος της παρούσας Σύμβασης, η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης μπορεί να αποφασίσει ομόφωνα να καλεσει κάθε Ευρωπαϊκό Κράτος που δεν είναι μέλος να προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση. Η πρόσκληση αυτή θα πρέπει να έχει τη ρητή συμφωνία του κάθε Κράτους που θα έχει επικυρώσει τη Σύμβαση.

2. Η προσχώρηση θα υλοποιηθεί με την κατάθεση στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης ενός κειμένου προσχώρησης που θα αρχίσει να ισχύει τρεις μήνες μετά την ημερομηνία της κατάθεσής του.

Άρθρο 11

1. Κάθε συμβαλλόμενο Μέρος θα μπορεί, σε ότι το αφορά, να καταγγείλει την παρούσα Σύμβαση απευθύνοντας μία κοινοποίηση στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2. Η καταγγελία αυτή θα τεθεί σε ισχύ 6 μήνες μετά την ημερομηνία αποδοχής της κοινοποίησης από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 12

Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα κοινοποιεί στα Κράτη μέλη του Συμβουλίου και σε κάθε Κράτος που θα έχει προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση:

α. κάθε υπογραφή

β. κάθε κατάθεση κειμένου επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης.

γ. κάθε ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας Σύμβασης, σύμφωνα με το άρθρο 9.

δ. κάθε δήλωση που λαμβάνεται κατ' εφαρμογή των διατάξεων της παραγράφου 2 του άρθρου 2 ή της παραγράφου 5 του άρθρου 3.

ε. κάθε κοινοποίηση που λαμβάνει κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 11 και την ημερομηνία έναρξης ισχύος της καταγγελίας.

Οι κάτωθι υπογεγραμμένοι, δεόντως εξουσιοδοτημένοι ως προς αυτό, υπέγραψαν την παρούσα Σύμβαση.

Έγινε στη Μαδρίτη, στις 21 Μαΐου 1980, στη γαλλική και αγγλική, τα δυο κείμενα εξίσου αυθεντικά, σε ένα μόνο αντίγραφο που θα κατατεθεί στα αρχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα διαβιβάσει ακριβή αντίγραφα σε κάθε Κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και σε κάθε Κράτος που καλείται να προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση.

Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση -
πλαίσιο για τη διασυνοριακή συνεργασία των ΟΤΑ ή των
Τοπικών Αρχών

Τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης που υπογράφουν το παρόν συμπληρωματικό Πρωτόκολλο στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση - πλαίσιο για τη διασυνοριακή συνεργασία των ΟΤΑ ή των Τοπικών αρχών (που από εδώ και πέρα θα ονομάζεται "η Σύμβαση - πλαίσιο"),

Βεβαιώνοντας τη σπουδαιότητα της διασυνοριακής συνεργασίας των ΟΤΑ ή των τοπικών αρχών,

Αποφασισμένα να λάβουν νέα μέτρα για τη διασφάλιση της διασυνοριακής συνεργασίας των ΟΤΑ ή τοπικών αρχών,

Επιθυμώντας να διευκολύνουν και να αναπτύξουν τη διασυνοριακή συνεργασία των ΟΤΑ ή τοπικών αρχών,

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη προσαρμογής της Σύμβασης - πλαίσιο στην ευρωπαϊκή πραγματικότητα,

Θεωρώντας ότι είναι σκόπιμο να ολοκληρωθεί η ευρωπαϊκή Σύμβαση - πλαίσιο για τη διασυνοριακή συνεργασία ενόψει της ενίσχυσης της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ ΟΤΑ ή τοπικών αρχών

Υπενθυμίζοντας τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Τοπικής Αυτονομίας,

Έχοντας υπόψη τη Δήλωση της Επιτροπής Υπουργών για τη διασυνοριακή συνεργασία στην Ευρώπη με την ευκαιρία της 40ης επετείου του Συμβουλίου της Ευρώπης που θα ενεθάρρυνε, μεταξύ άλλων, τη συνέχιση της δράσης που σταδιακά θα παραμέριζε τα εμπόδια κάθε φύσης - διοικητικά, νομικά, πολιτικά, ψυχολογικά που θα φρέναραν την ανάπτυξη των διασυνοριακών σχεδίων,

Συνομολόγησαν για τις παρακάτω συμπληρωματικές
διατάξεις:

Α Ρ Θ Ρ Ο 1

Κάθε συμβαλλόμενο Μέρος αναγνωρίζει και διασφαλίζει το δικαίωμα των ΟΤΑ ή των τοπικών αρχών, που υπόκεινται στη δικαιοδοσία του και αναφέρονται στα άρθρα 1 και 2 της Σύμβασης - πλαίσιο, να συνάπτουν, στους Τομείς αρμοδιότητάς τους και σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπουν τα καταστατικά τους, και από την εθνική νομοθεσία καθώς και με τήρηση των διεθνών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει το εν λόγω Μέρος συμφωνίες διασυνοριακής συνεργασίας με τους ΟΤΑ ή τις τοπικές αρχές άλλων Κρατών.

Α Ρ Θ Ρ Ο 2

Οι πράξεις των ΟΤΑ ή τοπικών αρχών δυνάμει συμφωνίας διασυνοριακής συνεργασίας έχουν, στο εσωτερικό δίκαιο, την ίδια νομική αξία και τα ίδια αποτελέσματα που θα είχαν αν ήταν στα πλαίσια της εσωτερικής έννομης τάξης.

Α Ρ Θ Ρ Ο 3

1. Οι ΟΤΑ ή οι τοπικές αρχές μπορούν, με συμφωνία διασυνοριακής συνεργασίας, να δημιουργήσουν έναν μόνιμο οργανισμό συνεργασίας. Η συμφωνία θα δείχνει, τηρώντας την εθνική νομοθεσία, αν ο οργανισμός, λαμβάνοντας υπόψη τα καθήκοντα που του έχουν ανατεθεί, πρέπει να θεωρείται στην έννομη τάξη στην οποία ανήκουν τα μέλη της συμφωνίας σαν οργανισμός δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού. Η νομική υπόσταση θα του αναγνωρίζεται με μια τέτοια ιδιότητα.

2. Οι αποφάσεις που λαμβάνει ο οργανισμός έχουν υποχρεωτική νομική αξία για τους ΟΤΑ ή αρχές μέλη της συμφωνίας. Σε ότι αφορά την εκτέλεσή τους:

α) αν ένας οργανισμός είναι δημοσίου δικαίου, οι πράξεις του έχουν στην έννομη τάξη κάθε συμβαλλόμενου μέρους την ίδια νομική αξία και τα ίδια αποτελέσματα που θα είχαν αν είχαν ληφθεί σ'αυτήν την έννομη τάξη από τους ΟΤΑ ή τις αρχές μέλη της συμφωνίας. Ωστόσο, η συμφωνία μπορεί να προβλέπει ότι η εκτέλεση των πράξεων εναπόκειται στους ΟΤΑ ή αρχές μέλη της συμφωνίας, ιδιαίτερα όταν οι πράξεις αυτές μπορεί να επηρεάζουν δικαιώματα, ελευθερίες και συμφέροντα των-ατόμων.

β) αν ο οργανισμός είναι ιδιωτικού δικαίου, θα πάρει όλες τις πράξεις εκτός από εκείνες που, από τη φύση του δημ.δικαίου πρέπει να ληφθούν από τους ΟΤΑ ή τις αρχές μέλη της συμφωνίας.

3. Η λειτουργία του οργανισμού συνεργασίας καθώς και οι εσωτερικές σχέσεις διέπονται από τους κανόνες που περιλαμβάνονται στο καταστατικό του ή από το δίκαιο που καθορίζει αυτός.

Α Ρ Θ Ρ Ο 4.

Οι ΟΤΑ ή οι τοπικές αρχές που συνάπτουν μια συμφωνία **διασυννοριακής** συνεργασίας παίρνουν, αν συντρέχει περίπτωση, **τα** απαραίτητα μέτρα στην εσωτερική τους έννομη τάξη για την εφαρμογή της εν λόγω συμφωνίας καθώς και κάθε πράξης που απορρέει από αυτήν.

Α Ρ Θ Ρ Ο 5.

Οι πράξεις των ΟΤΑ ή των τοπικών αρχών δυνάμει της συμφωνίας **διασυννοριακής** συνεργασίας καθώς και οι πράξεις των οργανισμών συνεργασίας που ενδεχόμενα δημιουργούνται δυνάμει

τέτοιας συμφωνίας και με χαρακτήρα δημοσίου δικαίου υπόκεινται στους ίδιους ελέγχους με εκείνους που προβλέπονται από το δίκαιο κάθε συμβαλλόμενου Μέρους για τις πράξεις των ΟΤΑ ή των τοπικών αρχών μελών της συμφωνίας.

Α Ρ Θ Ρ Ο 6

Καμμία επιφύλαξη δεν γίνεται δεκτή στις διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου.

Α Ρ Θ Ρ Ο 7

1. Το παρόν Πρωτόκολλο είναι ανοιχτό για υπογραφή των Κρατών που υπογράφουν τη Σύμβαση πλαίσιο, τα οποία μπορούν να εκφράσουν τη συμφωνία τους να δεσμευτούν με:
 - α. υπογραφή χωρίς επιφύλαξη επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης
 - β. υπογραφή με την επιφύλαξη επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης ακολουθούμενη από επικύρωση, αποδοχή ή έγκριση.
2. Ένα Κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης δεν μπορεί να υπογράψει το παρόν Πρωτόκολλο χωρίς επιφύλαξη επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης ή να καταθέσει κείμενο επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης αν δεν έχει ήδη καταθέσει ή αν δεν καταθέσει ταυτόχρονα ένα κείμενο επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης της Σύμβασης -πλαίσιο.
3. Τα κείμενα επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης θα κατατεθούν στο Γεν.Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Α Ρ Θ Ρ Ο 8

1. Το παρόν Πρωτόκολλο θα αρχίσει να ισχύει την πρώτη ημέρα του μήνα μετά τη λήξη περιόδου τριών μηνών μετά την

ημερομηνία κατά την οποία τέσσερα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης θα έχουν εκφράσει τη συναίνεσή τους να δεσμευτούν με το Πρωτόκολλο, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7.

2. Για κάθε Κράτος μέλος που θα εκφράσει μεταγενέστερα τη συναίνεσή του να δεσμευτεί με το Πρωτόκολλο, αυτό θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη μέρα του μήνα μετά την λήξη περιόδου τριών μηνών μετά την ημερομηνία της υπογραφής ή της κατάθεσης του κειμένου επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης.

Α Ρ Θ Ρ Ο 9

1. Μετά την έναρξη ισχύς του παρόντος Πρωτοκόλλου, κάθε Κράτος που έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση - πλαίσιο θα μπορεί εξίσου να προσχωρήσει στο παρόν Πρωτόκολλο.

2. Η προσχώρηση θα πραγματοποιηθεί με την κατάθεση, στο Γεν. Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, ενός κειμένου προσχώρησης που θα τεθεί σε ισχύ τρεις μήνες μετά την ημερομηνία της κατάθεσής του.

Α Ρ Θ Ρ Ο 10

1. Κάθε Μέρος μπορεί, κάθε στιγμή, να καταγγείλει το παρόν Πρωτόκολλο απευθύνοντας κοινοποίηση στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2. Η καταγγελία θα αρχίσει να ισχύει την πρώτη μέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη περιόδου 6 μηνών μετά την ημερομηνία λήψης της κοινοποίησης από το Γεν. Γραμματέα.

Α Ρ Θ Ρ Ο 11

Ο Γεν. Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα

κοινοποιήσει στα Κράτη μέλη του Συμβουλίου και σε κάθε Κράτος που έχει προσχωρήσει στο παρόν Πρωτόκολλο.

- α. κάθε υπογραφή
- β. την κατάθεση κάθε κειμένου επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης
- γ. κάθε ημερομηνία έναρξης ισχύος του παρόντος Πρωτοκόλλου σύμφωνα με τα άρθρα του 8 και 9
- δ. κάθε άλλη πράξη, ή κοινοποίηση που αφορά το παρόν Πρωτόκολλο.

Οι κατωτέρω, εξουσιοδοτημένοι για το σκοπό αυτό, υπέγραψαν το παρόν Πρωτόκολλο.

Έγινε στο την, στη γαλλική και αγγλική γλώσσα, τα δύο κείμενα Ισότιμα, σε ένα μόνο αντίγραφο που θα κατατεθεί στα αρχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο Γεν. Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα κοινοποιήσει επικυρωμένο αντίγραφο σε κάθε Κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και σε κάθε Κράτος που έχει κληθεί να προσχωρήσει στο παρόν Πρωτόκολλο.

